

การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง

ปริญญานิพนธ์
ของ
พระมหามนตรี สามารตไทย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา
พฤษภาคม 2548
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3/8.195
413๖8๓
ร.๖

การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง

บทคัดย่อ
ของ
พระมหามนตรี สามารถไทย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา
พฤษภาคม 2548

๒ 2๖๖๖๖ ๕.๖

23 ต.ค. 2548

พระมหามนตรี สามารตไทย. (2548). การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง. ปริญญาโท กศ.ม.

(การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา วัฒนารงค์,

อาจารย์ ดร. จารุวรรณ สกุลคู

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง 4 ด้าน คือ ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต อายุ จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยพระนิสิตระดับปริญญาตรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 314 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแบบของไลเคิร์ท สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ

ผลการวิจัยพบว่า

1. พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก
2. พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุมีการปรับตัว โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเรียน และด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุมีการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. พระนิสิตที่มีอายุ 20 ปี และ 20 ปีขึ้นไปมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน
4. พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปีขึ้นไป มีการปรับตัว โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านผู้สอน พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5-10 ปีมีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศมากกว่า 10 ปีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. พระนิสิตคณะครุศาสตร์มีการปรับตัว โดยรวมแตกต่างกับพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พระนิสิตคณะครุศาสตร์มีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. พระนิสิตชั้นปีที่ 2 มีการปรับตัว โดยรวมตัวแตกต่างกับพระนิสิตชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเรียนพระนิสิตชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 มีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ มีการปรับตัว โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเรียน พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และด้านกิจกรรม พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางมีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

THE ADJUSTMENT OF THE UNDERGRADUATE – STUDENT MONKS AT
MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY, CENTRAL CAMPUS

AN ABSTRACT
BY
PHRAMAHA MONTRI SAMARTTHAI

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of degree in Higher Education
at Srinakharinwirot University
May 2005

Phramaha Montri Samarthai. (2005). *The Adjustment of the Undergraduate – Student Monks at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Central Campus*. Master Thesis M.Ed. (Higher Education). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Asst. Prof. Dr. Achara Whattananarong, Dr. Jaruwan Skulkhu.

The purposes of this study were to investigate and compare the adjustment of the undergraduate–student monks at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, central campus in the aspects of learning, instructor, peer group relation, and student activity in overall and each aspect classified by status, age, number of years in monkhood, faculty, year of study, and academic achievement. The samples consisted of 314 student – monks at Mahachulalongkornrajavidyalaya University in the second semester of the academic year 2004. The instrument was a five-rating scale questionnaire according to Likert type scale. The statistics used for analyzing the data were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one – way analysis of variance and Scheffe's paired test.

The results of the study revealed that :

1. The adjustment of the undergraduate – student monks at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, central campus in overall and each aspect was at the high level.

2. There was a significant difference between the adjustment of monks and novices in overall at the level of .05. When each aspect was considered, it was found that there was a significant difference between the adjustment of monks and novices in the aspects of learning and peer group relation at the level of .05.

3. There was no significant difference between the adjustment of the undergraduate – student monks who were 20 years of age and the ones who were over than 20 years of age in overall and each aspect.

4. There was no significant difference among the adjustment of the undergraduate – student monks who were 5 years, 5-10 years and over 10 years of monkhood in overall. When each aspect was considered, it was

found that there was a significant difference between the adjustment of the student monks who were 5-10 years and over 10 years of monkhood in the aspect of instructor at the level of .05.

5. There was a significant difference among the adjustment of the undergraduate – student monks who were studying in faculty of Education, faculty of Humanities, and faculty of Social Sciences in overall at the level of .05. When each aspect was considered, it was found that there was a significant difference between the adjustment of the student monks who were studying in faculty of Education and the ones who were studying in faculty of Humanities and faculty of Social Sciences in the aspect of peer group relation at the level of .05.

6. There was a significant difference between the adjustment of the second year student monks and the fourth year student monks in overall at the level of .05. When each aspect was considered, it was found that there was a significant difference between the adjustment of the second year and the third year student monks and the fourth year student monks in the aspect of learning at the level of .05.

7. There was no significant difference among the adjustment of the undergraduate – student monks whose academic achievement were high, medium and low in overall. When each aspect was considered, it was found that there was a significant difference between the adjustment of the student monks whose academic achievement was high and the ones whose academic achievement was medium in the aspect of learning at the level of .05. and there was a significant difference between the adjustment of the student monks whose academic achievement was medium and the ones whose academic achievement was low in the aspect of student activity at the level of .05.

ปริญญานิพนธ์

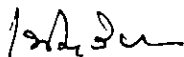
เรื่อง

การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง

ของ

พระมหามนตรี สามารถไทย

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

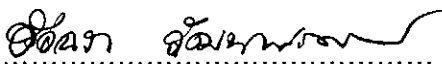

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

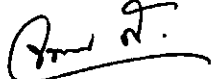
วันที่ 16 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

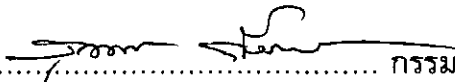
..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา วัฒนานรงค์)

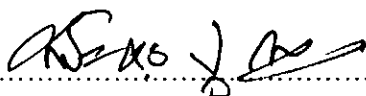
..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. จารุวรรณ สกุลคุ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ ดร. สุพร ตั้งสมวรพงษ์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(พระครูปลัดมารุต วรมงคล)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา วัฒนางรงค์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ ดร. จารุวรรณ สกุลคู กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ พระครูปลัดमारुต วรมงคลโธ และอาจารย์ ดร. สุวพร ตั้งสมวรพงษ์ กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติมสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำที่ดี ตลอดจนแก้ไขข้อผิดพลาดต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้มาก

ขอขอบพระคุณขอเจริญพรขอบคุณ พระครูปลัดमारุต วรมงคลโธ อาจารย์ ดร. สุวพร ตั้งสมวรพงษ์ อาจารย์ ดร. อรรณพ โพธิสุข อาจารย์ ดร. ราชันย์ บุญธิมา และอาจารย์ ดร. โกนิจู ศรีทอง ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในฐานะผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือสำหรับการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ และขอบคุณพระนิสิต มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ

หากคุณค่าและประโยชน์ที่พึงเกิดมีจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมระลึกถึง พระคุณอันประเสริฐของพระศาสนาที่มีอุปการะคุณแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง พระคุณของบิดา-มารดา และครูอาจารย์ ที่ได้อบรมสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้

พระมหามนตรี สามารตไทย

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	10
ความสำคัญของการวิจัย.....	10
ขอบเขตของการวิจัย.....	11
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	12
สมมติฐานของการวิจัย.....	13
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการปรับตัว.....	14
ความหมายของการปรับตัว.....	14
ความสำคัญของการปรับตัว.....	17
ทฤษฎีการปรับตัว.....	19
กระบวนการปรับตัว.....	24
สาเหตุของการปรับตัว.....	26
ลักษณะของการปรับตัวที่ดีและไม่ดี.....	28
กลไกการปรับตัว.....	38
ลักษณะของกลไกป้องกันตนเอง.....	41
การจำแนกกลไกป้องกันตนเอง.....	43
การปรับตัวของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา.....	50
การปรับตัวด้านการเรียน.....	53
การปรับตัวด้านผู้สอน.....	56
การปรับตัวด้านสังคมกลุ่มเพื่อน.....	62
การปรับตัวด้านกิจกรรม.....	65
การปรับตัวตามหลักพระพุทธศาสนา.....	70
เอกสารเกี่ยวกับวินัยของพระภิกษุสงฆ์.....	73
การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
ในส่วนกลาง.....	82
หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต.....	82
การจัดการเรียนการสอน.....	85

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	88
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	88
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	89
การเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดกระทำข้อมูล.....	91
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	91
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	92
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	93
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	93
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	93
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	126
จุดมุ่งหมายของการวิจัย.....	126
วิธีดำเนินการวิจัย.....	126
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	126
สรุปผลการวิจัย.....	127
อภิปรายผล.....	128
ข้อเสนอแนะ.....	159
ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้.....	159
ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	160
บรรณานุกรม.....	161
ภาคผนวก.....	180
ภาคผนวก ก หนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย..	181
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจคุณภาพของแบบสอบถาม....	184
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	191
ภาคผนวก ง ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับและ	
ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ.....	202
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	205

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	89
2 จำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา....	94
3 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน.....	96
4 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านการเรียน เป็นรายชื่อ.....	97
5 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านผู้สอน เป็นรายชื่อ.....	98
6 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน เป็นรายชื่อ.....	100
7 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านกิจกรรม เป็นรายชื่อ.....	101
8 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพ.....	103
9 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามอายุ.....	104
10 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ.....	105
11 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามคณะ.....	106

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
12 คำคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา.....	107
13 คำคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	108
14 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสภาพภาพของพระนิสิต.....	109
15 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามอายุ.....	110
16 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ.....	111
17 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยของการปรับตัวของ พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง ด้านผู้สอน จำแนกตามจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ.....	112
18 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามคณะ.....	113
19 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยของการปรับตัวของ พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง โดยรวม จำแนกตามคณะ.....	114
20 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยของการปรับตัวของ พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน จำแนกตามคณะ.....	115
21 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา.....	116

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
22	การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยของการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง โดยรวม จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา.....	117
23	การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยของการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง ด้านการเรียน จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา.....	118
24	การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	119
25	การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยของการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง ด้านการเรียน จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน...	120
26	การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยของการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง ด้านกิจกรรม จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	121
27	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านการเรียน จากแบบสอบถามปลายเปิด.....	122
28	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านผู้สอน จากแบบสอบถามปลายเปิด.....	123
29	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน จากแบบสอบถามปลายเปิด.....	124
30	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านกิจกรรม จากแบบสอบถามปลายเปิด.....	125

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กระบวนการปรับตัว.....	24
2 โครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2538.....	85

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

“การศึกษา เป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทักษะ ค่านิยมและคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศก็ย่อมทำได้สะดวกราบรื่นได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว” พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานเกี่ยวกับการศึกษาไว้ จะเห็นว่า การศึกษามีความหมายใน 2 มิติคือ มิติแรกเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ และมิติที่สองเป็นการพัฒนาบุคคลผู้ศึกษาเองให้มีความคิด ความประพฤติ ทักษะ ค่านิยม และคุณธรรม ซึ่งทั้งสองมิติแห่งความหมายนี้แยกจากกันไม่ได้ จะต้องควบคู่กันไปเพราะเมื่อบุคคลหนึ่งมีความรู้แต่มีความประพฤติ ทักษะ ค่านิยม และคุณธรรมที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ย่อมนำไปสู่การใช้ความรู้ในทางที่ไม่ก่อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวมได้ การศึกษาเป็นทั้งกระบวนการและเนื้อหาในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและเป็นการสร้างภูมิปัญญาให้แก่สังคม การศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม นอกจากนี้การศึกษายังเป็นกระบวนการการศึกษาตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 10-11)

การจัดการศึกษาในประเทศนั้นนอกจากมุ่งส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถที่จะแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้แล้วยังมุ่งพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งการจัดการศึกษาในปัจจุบันที่จะดำเนินการเพื่อให้ประชาชนปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุขและสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของประเทศ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2541 : 61-62) ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและกระแสโลกาภิวัตน์ต่างส่งผลกระทบต่อสังคมไทยและสังคมโลกได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์ในสังคมเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมุ่งพัฒนาคนให้เต็มตามศักยภาพ (วิชัย วงษ์ใหญ่. 2540 : 27-30)

จรัส สุวรรณเวลา (2545 : 1-4) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ประเด็นที่ก่อให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี

ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว รุนแรง และกว้างขวางครอบคลุมส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต รวมทั้งรูปแบบการประกอบอาชีพทุกด้าน และปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้มีการปฏิรูปการศึกษา ได้แก่ การขยายตัวของปริมาณนิสิตนักศึกษา ความต้องการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มมากขึ้น ความคาดหวังของสังคมที่มีต่ออุดมศึกษาในฐานะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์เพื่อแข่งขันกับนานาชาติ ปัญหาด้านคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้จ้างงาน สภาพด้านงบประมาณจากภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ เหตุผลดังกล่าวเป็นความจำเป็นที่นำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น กฎหมายได้ตั้งความหวังจากการจัดการศึกษาไว้สูงมากคือการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคมและอารมณ์ มีความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งหากสามารถจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความมุ่งหมายแล้วประชาชนคนไทยย่อมเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยแต่ละคนจะมีความรู้ ความสามารถ มีความพร้อมทุกด้าน มีความทันสมัย และจะเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศอย่างแท้จริง ซึ่งความมุ่งหมายดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของการพัฒนา คือ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนทุกคนตั้งแต่ปฐมวัยไปจนตลอดชีวิตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมมีความรู้ความสามารถและมีทักษะในการประกอบอาชีพรวมทั้งสามารถปรับตัวให้มีชีวิตที่เป็นปกติสุข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2545 : 40)

จากสภาพการณ์ของสังคมโลกดังกล่าว การดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันหากจะมุ่งให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบเข้าด้วยกันทั้งนี้ปัจจัยที่มีความสำคัญคือ การมีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจเข้มแข็ง สามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ การมีอุปสรรคมาขัดขวางความต้องการย่อมเกิดความไม่สบายใจ การตัดสินใจแก้ไขปัญหาไม่ถูกเกิดความเครียด ความกดดันทางอารมณ์ ความคับข้องใจ ความวิตกกังวล และมีความทุกข์ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ ผู้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา บุคคลที่มีความสามารถในการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาจะช่วยให้อำนาจดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางที่ดี การปรับตัวจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากของชีวิต (จงกล หลสุพันธุ์. 2534 : 1) ซึ่งสอดคล้องกับวรภัทร์ ภูเจริญ (2543 : 8) กล่าวว่า ปัจจุบันโลกอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ยุคแห่งการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology : IT) ซึ่งมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในระบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ จึงทำให้แต่ละประเทศต้องมี

การปรับตัวให้สอดคล้องต่อสังคมโลก เพื่อมุ่งสู่การแข่งขันและการพัฒนาประเทศของตนให้ทัดเทียมกับประเทศต่าง ๆ ในโลกยุคนี้ สำหรับประเทศไทยได้ก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาาระบบต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น ด้านเศรษฐกิจและสังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ การศึกษาเป็นต้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเหมือนกับประเทศอื่น ๆ ในโลก ซึ่งในขณะเดียวกันประเทศไทยได้ประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจและส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนทุก ๆ คน ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการและบุคคลทั่วไปจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะความตึงเครียดและความวิตกกังวลถึงการดำรงชีวิตประจำวันของตนและครอบครัว จากสภาพการณ์ดังกล่าว ทำให้มนุษย์ต้องขวนขวายหาปัจจัยต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและสังคม ซึ่งในบางครั้งอาจจะต้องเผชิญกับอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ บางประการที่เป็นผลให้บุคคลไม่ได้รับการตอบสนองตามความต้องการของตน จึงส่งผลให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ อย่างมากมาย (สุชา จันทรเฒ. 2541 : 140)

การปรับตัวจึงมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ทุกคน ด้วยเหตุที่มนุษย์ทุกคนไม่สามารถตอบสนองความต้องการทุกอย่างของตนเองได้ ความรู้สึกขัดแย้ง ผิดหวัง สับสน หว่วุ่นใจ และความเครียดจากการเผชิญปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตจริงจึงเกิดขึ้น การปรับตัวจะช่วยบรรเทาความยุ่งยากทางใจให้เบาบางลงจนสามารถรักษาคุณภาพชีวิตไว้ได้ (ธัญญารัตน์ แสงสว่าง. 2545 : 1) การปรับตัวเป็นกระบวนการทางจิตเพื่อคงไว้ซึ่งสุขภาพจิตที่ดี การปรับตัวเกิดขึ้นเนื่องจากแรงผลักดันภายในตัวคน การที่บุคคลจะปรับตัวได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และปัจจัยที่เกี่ยวกับบุคคล (สิริชัย ประทีปฉาย. 2533 : 178-180) ซึ่งถ้าบุคคลมีการปรับตัวได้ดี ก็จะช่วยให้บุคคลนั้นมีความสุข มีความสบายใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ และสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะที่พึงปรารถนาในสังคม แต่ถ้าบุคคลใดไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ไม่สามารถปรับตัวเองได้จะทำให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจตามมา ภายหลังซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเองและอาจทวีความรุนแรงจนเป็นผลร้ายต่อตนเองและสังคมโดยส่วนรวมได้ (อรพินธุ์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณ์. 2532 : 1) สอดคล้องกับคำกล่าวของลาซารัส (Lazarus. 1971) ที่กล่าวว่า มนุษย์จะต้องมีการปรับตัวและต้องปรับพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการของตนเองและสภาพแวดล้อม ทางสังคม ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนใหญ่มักเป็นผลมาจากการปรับตัวที่ไม่ดีของบุคคล ปัญหาต่าง ๆ ของการปรับตัวอาจมีสาเหตุที่แตกต่างกันออกไป ดังที่โคลแมนและแฮมเมน (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2530 : 71 ; อ้างอิงจาก Coleman and Hemmen. 1974 : 93-94) ได้กล่าวว่า สาเหตุบางประการอาจมีสาเหตุมาจากบุคคลนั่นเอง หรืออาจมีสาเหตุมาจากบุคคลที่ต้องเผชิญกับสภาพการณ์ หรือสถานการณ์กดดัน ผิดหวัง

หรือสภาพแวดล้อม เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเผชิญกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากตัวบุคคลเอง หรือปัญหาที่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ๆ บุคคลผู้นั้นพยายามที่จะปรับตัวต่อ สภาพปัญหาที่เขา กำลังเผชิญอยู่นั้นเพื่อให้ภาวะของความกดดัน ความเครียดความวุ่นวายใจ และความวิตกกังวลใจค่อย ๆ คลี่คลายลง บุคคลจะมีการปรับตัวเพื่อลดความตึงเครียดและความไม่สบายใจด้วย วิธีการที่แตกต่างกันแล้วแต่ปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ถ้าใครปรับตัวได้ก็ไม่เกิดปัญหาแต่ถ้าใครปรับตัวไม่ได้ย่อมเกิดปัญหาตามมา ผู้ที่จะดำเนินชีวิต ได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องมีความสามารถในการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา บุคคลที่มีความสามารถในการปรับตัวก็จะสามารถดำเนินชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายได้อย่างประสบผลสำเร็จ ดังนั้นบุคคลจึงจำเป็นต้องรู้จักการปรับตัวเพื่อบรรเทาความเครียด ความคับข้องใจให้เบาบางลง เพื่อที่จะช่วยรักษาคุณภาพแห่งชีวิตไว้ให้ได้ ความสามารถในการปรับตัวจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน (นิภา นิธยาน. 2530 : 9-10)

สถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในอันที่จะส่งเสริม และเกื้อกูลต่อการพัฒนาประเทศ เป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อสร้างและพัฒนา องค์ความรู้ วิทยาการและเทคโนโลยี นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษายังเป็นแหล่งให้บริการ ทางวิชาการแก่สังคมเพื่อพัฒนาทักษะ คุณภาพชีวิตเพื่อลดต้นทุนการผลิตและการบริการ ภายในประเทศ อีกทั้งมีส่วนร่วมสำคัญในการสืบสานถ่ายทอดอนุรักษ์และพัฒนาด้านศิลปะและ วัฒนธรรมเพื่อรักษาความเป็นชาติ และจะนำมาซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และความสมดุลใน การพัฒนา การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในการสาขาวิชาต่าง ๆ ในระดับสูง โดยเฉพาะการประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การพัฒนาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ การสร้างสรรค์และการเผยแพร่ความรู้ การริเริ่ม การพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมทั้ง การส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมโลก (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2543 : 3) สถาบันอุดมศึกษาจึงทำหน้าที่เป็นแหล่งผลิตกำลังคนระดับสูงในสาขาวิชาการ และวิชาชีพต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการและแผนพัฒนาประเทศ กระจายโอกาส ทางการศึกษาาระดับสูงให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปมีการจัดการศึกษาที่หลากหลาย และ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนทุกกลุ่มโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในกระบวนการ การจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 18-19)

การจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามีบุคลากรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสามฝ่าย คือ ผู้บริหาร คณาจารย์ และนิสิต ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนิสิตนักศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้และ เข้าใจธรรมชาติของนิสิตนักศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนวัตถุดิบที่เป็นปัจจัยสำคัญอันบ่งชี้ถึง ประสิทธิภาพของกระบวนการผลิตบัณฑิตของสถาบัน (ประกอบ คุปรัตน์. 2530 : 209) และสถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่ในการให้การศึกษาระดับสูงที่สังคมมอบหมายให้พัฒนาความ

เจริญงอกงามทางสติปัญญาและความคิดเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ มุ่งสร้างกำลังคนใน
ด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาประเทศและมุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้รู้ที่มีคุณธรรม
จริยธรรม มีความรู้ความเข้าใจศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอันมีค่าแก่บุคคล
สังคม และประเทศชาติ การที่จะจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้นั้นนอกจากจะ
ต้องส่งเสริมทางด้านสติปัญญาแล้ว ยังต้องส่งเสริมสนับสนุนด้านอื่น ๆ เช่น การปรับตัว
สภาพแวดล้อม กิจกรรม รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของนิสิตควบคู่กันไปด้วย
เพราะนิสิตจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความถนัดทางการเรียนเพียง
อย่างเดียว แต่ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ นอกเหนือไปจากสติปัญญารวมอยู่ด้วย เช่น
องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคม การจงใจ บรรยาการ และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ไม่
สติปัญญา (ดวงเดือน พิพัฒนชูเกียรติ. 2540 : 26)

นิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย หรือผู้ใหญ่ใน
วัยต้น เป็นวัยที่ยังมีประสบการณ์ในชีวิตน้อย เป็นวัยที่ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์ต่าง ๆ
อีกมาก อีกประการหนึ่งนักศึกษายังไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาอาศัยบิดามารดา หรือญาติพี่น้อง
ในด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา จึงทำให้นักศึกษาเกิดความวิตกกังวลและเกิดปัญหาได้เช่นกัน
(สำเนา ขจรศิลป์. 2537 : 84) เมื่อนิสิตนักศึกษาเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยจะพบกับ
สภาพแวดล้อมทางวิชาการที่แตกต่างจากการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาทั้งในด้านสถานที่
อาคารเรียน หลักสูตร การเรียนการสอน วิธีการเรียน การวัดผลการศึกษา การเข้าร่วม
กิจกรรมนิสิตนักศึกษา การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ก่อให้เกิดความเครียด โดยเฉพาะนิสิต
นักศึกษาบางคนยังมีวุฒิภาวะที่ไม่สมบูรณ์ นิสิตนักศึกษาจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับการเรียน
และสังคมหลาย ๆ ด้านเช่น จากการเรียนที่มีอาจารย์ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง มาสู่การเรียนที่
มีผู้เรียนหรือนิสิตนักศึกษาเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ต้องเรียนรู้เรื่องการแบ่งเวลาเรียน
การวางแผนการเรียน การสร้างสัมพันธภาพกับอาจารย์ การคบเพื่อน การเข้าร่วมกิจกรรม
บางครั้งอาจจะรู้สึกเหงาและซึมเศร้า หรือมีข้อขัดแย้งในใจเกี่ยวกับมาตรฐานและค่านิยมใน
มหาวิทยาลัย และปัญหาอื่น ๆ ซึ่งล้วนส่งผลให้เกิดปัญหาการปรับตัวด้านการเรียนของนิสิต
นักศึกษาทั้งสิ้น พฤติกรรมของนิสิตนักศึกษา สัมพันธภาพระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษา
เนื้อหาวิชา หลักสูตร บรรยาการในห้องเรียน และกิจกรรมประกอบเนื้อหาวิชา สิ่งต่าง ๆ
เหล่านี้ล้วนมีผลต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้และการปรับตัวของนิสิตนักศึกษาโดยตรง
เนื่องจากการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมีรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนั้นนิสิตนักศึกษาต้อง
พึ่งพาตนเองมากขึ้น และต้องเรียนรู้ในเรื่องการแบ่งเวลาในการเรียน การเข้าร่วมกิจกรรม
ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยความพยายามในการปรับตัวเพื่อให้สามารถ
แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ถ้าหากนิสิตนักศึกษาสามารถปรับตัวให้เข้ากับกิจกรรมต่าง ๆ
ระหว่างที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยได้ก็เป็นที่เชื่อได้ว่า นักศึกษาจะไม่มีปัญหาในเรื่อง

สุขภาพจิต ในทางกลับกันหากนิสิตนักศึกษาปรับตัวไม่ได้ อาจเกิดความหดหู่ ท้อแท้ หดห้วง เบื่อหน่าย สับสน วิตกกังวลอันจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษา ถ้านิสิต นักศึกษาสามารถประสบความสำเร็จในการปรับตัวก็จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนต่อการพัฒนาตัวเองและเป็นส่วนช่วยส่งเสริมความเชื่อมั่นในการเผชิญกับปัญหาในอนาคต ถ้าประสบความสำเร็จในการปรับตัวจะทำให้นักศึกษาเกิดความท้อแท้และอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้นักศึกษาต้องลาออกกลางคัน ดังนั้นการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาจะต้อง เข้าใจและหาวิถีทางเพื่อให้นักศึกษาได้ปรับตัวได้อย่างรวดเร็วที่สุด เพราะการปรับตัวจะเป็น วิถีทางสู่ความสุขและความสำเร็จในเป้าหมายส่วนบุคคลและเป้าหมายทางการศึกษา (ราตรี พงษ์สุวรรณ. 2540 : 10)

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย เป็นมหาวิทยาลัยด้านพระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูง ได้ปฏิบัติภารกิจด้านการผลิต บัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดย สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงสถาปนาขึ้นเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาเมื่อ วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2432 เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป โปรดให้เรียกว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” และให้ ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายใน พ.ศ. 2432 โดยมีสมเด็จพระวันรัต (จิต อุตฺตมมหาเถร) เป็นนายกสภามหาธาตุวิทยาลัย รูปแรก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงถวายอาคาร “สังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย” ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่บำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศแด่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เพื่อให้ใช้เป็นอาคารเรียนและโปรดให้ เปลี่ยนนามจากมหาธาตุวิทยาลัย เป็น “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2439 เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์เฉลิมพระเกียรติในพระองค์ และต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2490 พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานุตตเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ พร้อมด้วย พระเถระฝ่ายมหานิกายอีกหลายรูปมีความเห็นร่วมกันว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระสงฆ์ได้มีการศึกษาในระดับ อุดมศึกษาทั้งความรู้เกี่ยวกับวิชาการทางพระพุทธศาสนาและวิชาการสมัยใหม่ควบคู่กันไป ซึ่งจะทำให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ในการนำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการช่วยเหลือสังคม ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงใคร่สนองพระราชปราภให้บรรลุผลสำเร็จตาม พระราชประสงค์ (รายงานประจำปี มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2541 : 13) เมื่อปรารภถึงนั้นพระพิมลธรรมจึงได้อาราธนาพระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายมหานิกายในพระนครและ ชนปรีห์ทั้งหมดมาประชุมกันเพื่อปรึกษาหารือเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 โดยมี

พระเถรานุเถระมาประชุมทั้งหมด 57 รูป ที่ประชุมมีมติเอกฉันท์ที่จะร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้สำเร็จลุล่วงไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้โดยยึดหลักการและนโยบายในอันที่จะให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ทั้งในด้านการพระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลกที่เหมาะสม จึงเปิดการศึกษาเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงลงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 และประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 114 ตอนที่ 51 ก ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัยมีพระราชบัญญัติรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับของรัฐบาล เป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ เน้นการจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูงตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2541 : 56-57)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ปฏิบัติภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยด้วยการถือหลัก "ผลิตบัณฑิตเพื่ออุทิศตน ร่วมพัฒนาคน พัฒนาชาติ ด้วยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา" ได้จัดการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ระดับประกาศนียบัตร ระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอก โดยมีโรงเรียนและคณะวิชาที่รับผิดชอบในการให้การศึกษา 4 คณะ และบัณฑิตวิทยาลัย และการให้การศึกษาภาคพิเศษแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป มีจำนวนพระนิสิตในปีการศึกษา 2547 แบ่งเป็นปริญญาตรี 8,466 รูป ปริญญาโท 266 รูป/คน ปริญญาเอก 14 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 8,746 รูป/คน อาจารย์ 302 รูป/คน หลักสูตรที่เปิดสอน ระดับปริญญาตรี 21 หลักสูตร ปริญญาโท 4 หลักสูตร และปริญญาเอก 2 หลักสูตร โดยมีวิทยาเขตตามภูมิภาคต่าง ๆ 10 วิทยาเขต วิทยาลัย 4 แห่ง ห้องเรียนสาขา 10 แห่ง และสถาบันสมทบ 2 แห่ง (กองกิจการนิสิต. 2545 : 5-6) สำหรับพระภิกษุสามเณรที่เป็นพระนิสิตของมหาจุฬา ฯ นั้นเป็นกุลบุตรที่บวชในพุทธศาสนาที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ได้อาศัยการศึกษาของคณะสงฆ์ที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรทางพระศาสนาให้มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เมื่อได้รับการศึกษาอบรมดีแล้ว ก็จะเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ เป็นกำลังสำคัญของพระศาสนา มีความสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมให้เจริญต่อไป ฉะนั้นการศึกษาของพระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อความเจริญของสถาบันพระพุทธศาสนาและสถาบันชาติ เพราะหากพระสงฆ์มีการศึกษาดี มีภูมิปัญญาสูง ย่อมจะสามารถช่วยเหลือคำชูสังคมให้รุ่งเรือง เป็นที่พึ่งแก่ชุมชน และเป็นผู้นำในการเผยแผ่ศีลธรรม ส่วนการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น มีการจัดการเรียนการสอนเป็น

รูปแบบเฉพาะคือจัดการเรียนการสอนในช่วงบ่ายเป็นต้นไป เว้นวันธรรมสวนะ (วันพระ) วันอาทิตย์ และวันหยุดราชการทั่วไป ปีที่ 1-ปีที่ 3 เรียนที่ศูนย์วัดศรีสุทธาราม ส่วนปีที่ 4 เรียนที่อาคารเรียนวัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ เนื่องจากการศึกษาของคณะสงฆ์นั้นมีแต่ ปรัชญธรรมแผนกนักธรรมและบาลี หลักสูตรก็มีไม่มาก ไม่มีคะแนนเก็บไม่มีรายงานอะไร เป็นแบบท่องจำ รูปไหนที่มีเปรียญสูงกว่าก็สอนรุ่นน้องเป็นแบบพี่สอนน้อง สถานที่เรียนก็ อยู่ในสำนักเรียนนั้นๆ เมื่อมาเรียนที่มหาจุฬายาห์ แล้วจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยมีให้เช่น หลักสูตร การเรียนการสอน ครูอาจารย์ การเข้าร่วมทำกิจกรรม บรรยายภาสสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมไปถึงการคบเพื่อนในมหาวิทยาลัย ต้องรู้จักการทำ รายงาน การแบ่งเวลาในการเรียนเพราะในช่วงเช้าต้องเรียนบาลี บางรูปต้องประสบปัญหา ในการเดินทางมาเรียนเนื่องจากวัดอยู่ไกลบ้าง ขึ้นรถลำบากบ้าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้พระนิสิต ล้วนต้องปรับตัวให้ได้ และพระภิกษุสามเณรนั้นเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษจาก ประชาชนทั่วไปคือ นอกจากต้องปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองแล้ว ยังต้องรักษาวินัย ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของพระภิกษุอีกจำนวนมาก รวมไปถึงกฎหมายคณะสงฆ์ด้วย การจะ กระทำอะไรต้องระมัดระวัง ต้องสำรวมกาย วาจา และใจ เพื่อมิให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ ตนเองและพระศาสนา จากการสัมภาษณ์พระนิสิตเกี่ยวกับการปรับตัวด้านต่าง ๆ พบว่า

1. ด้านการเรียน พระนิสิตชั้นปีที่ 1 ยังสับสนกับระบบการเรียน เนื่องจาก พระนิสิตมีพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกัน พระนิสิตบางรูปจบมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 บางรูป จบเทียบเท่าหรือบางรูปจบมหาเปรียญจึงทำให้การจัดเรียนการสอนต้องเน้นวิชาพื้นฐาน เป็นสำคัญบางรายวิชาที่เปิดสอนเป็นวิชาที่ใหม่สำหรับพระนิสิต (พระมหาวงศ์ศักดิ์ อาภากรโร. 2547 : สัมภาษณ์) พระนิสิตที่เข้ามาศึกษาในมหาจุฬายาห์ นั้นเมื่อเข้ามาแล้วก็จะพบกับ สภาพแวดล้อมทางวิชาการที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งได้แก่ สถานที่อาคารเรียน หลักสูตร วิธีการเรียน การวัดผลการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรม การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ก่อให้เกิดความเครียด โดยเฉพาะปีแรกต้องปรับตัวให้เข้ากับการเรียนและสังคมในมหาวิทยาลัยหลาย ๆ ด้านเช่น การรับผิดชอบตัวเองมากขึ้น การคบเพื่อน การทำงานเป็นกลุ่ม การแบ่งเวลา พระนิสิตบางรูปปรับตัวกับสภาพดังกล่าว ไม่ไหวก็ต้องลาออกก็มี (พระมหาปรรภา อภิญาโณ. 2547 : สัมภาษณ์) พระนิสิตบางรูป มีการปรับตัวในด้านการเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ มีความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจศึกษา เล่าเรียน แต่ด้วยเหตุที่พระนิสิตไม่ชอบที่จะเข้าห้องสมุดศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมากนัก อีกทั้งมหาวิทยาลัยยังไม่มีส่งเสริมสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเพียงพอต่อ ความต้องการของพระนิสิต เช่น ห้องสมุดที่ยังไม่ทันสมัย อุปกรณ์การสอนยังขาดแคลน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังไม่เอื้อต่อการช่วยให้พระนิสิตได้ศึกษาค้นคว้า (พระศรีสุวรรณ สิริวิฑฒโน. 2547 : สัมภาษณ์)

2. ด้านผู้สอน เมื่อเข้ามาเรียนใหม่ ๆ พระนิสิตยังไม่กล้าที่จะถามอาจารย์หรือ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น (พระมหาสุพจน์ ชีรวาโท. 2547 : สัมภาษณ์) อาจารย์บางรูป บางท่านสอนไม่ตรงกับเนื้อหาวิชา ไม่มีข้อมูลใหม่ ๆ ที่นำมาสอน ไม่เอาใจใส่ต่อพระนิสิต (พระบุญเพ็ง ปุญญโสภณ. 2547 : สัมภาษณ์) ส่วนอาจารย์กับพระนิสิตมีความคุ้นเคย กันเป็นอย่างดีเพราะส่วนมากอาจารย์ที่สอนก็เป็นพระ และอาจารย์ที่เป็นฆราวาสก็เคยบวช มาแล้วทั้งนั้นการปรับตัวให้เข้ากันจึงไม่มีปัญหาอะไรมากนัก ที่ไม่คุ้นเคยอาจจะจะเป็นเฉพาะที่ เข้ามาเรียนปีหนึ่งเท่านั้น (พระมหาอำนาจ สุญาโณ. 2547 : สัมภาษณ์) อาจารย์ที่สอนก็ ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ดีทุกอย่าง อาจจะมีบ้างที่พระนิสิตบางรูปที่มีความรู้สึกละอายใจกับอาจารย์ แต่โดยรวมถือว่าสามารถปรับตัวเข้ากับอาจารย์ได้ทุกรูปไม่มีปัญหาอะไร (พระมหากิตติศักดิ์ กิตติญาโณ. 2547 : สัมภาษณ์) อาจารย์ที่สอนเอาใจใส่ดูแลและให้เกียรติพระนิสิตมาก ในฐานะที่มีศีลมากกว่า แต่ในห้องเรียนท่านก็ทำหน้าที่ในฐานะเป็นอาจารย์ นอกห้องเรียน ก็คุยกันสนิทสนมดี เปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของพระนิสิต

3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พระนิสิตมีการอยู่ร่วมกันภายในมหาวิทยาลัยนั้นไม่มีเรื่อง เสื่อมเสียอะไร สามารถทำงานรวมกลุ่มได้เป็นอย่างดี เพราะพระนิสิตก็ยังมีศีลเป็นสิ่งที่ จะต้องรักษาและปฏิบัติให้เคร่งครัดอยู่แล้ว ส่วนสังคมภายนอกเช่นที่วัดนั้นจะได้รับคำชมเสมอ ว่าพระภิกษุสามเณรที่เรียนมหาวิทยาลัย ฯ นั้นช่วยงานวัดได้ดีมีความขยัน เอาใจใส่ต่อหน้าที่ (พระมหาปรารภ อภิญาโณ. 2547 : สัมภาษณ์) แต่มีการแบ่งพวกกันบ้าง เช่นพระนิสิต ที่มาจากภาคอีสานก็จะเข้าพวกกับคนภาคเดียวกัน ภาคเหนือ ภาคใต้ก็เหมือนกัน เพราะ วัฒนธรรมและภาษาแตกต่างกัน แต่โดยรวมถือว่าเข้ากันได้ดี (พระบุญไชย ญาณโร. 2547 : สัมภาษณ์) เข้ามาเรียนจะต้องปรับตัวเข้ากันมากเพราะแต่ละรูปก็ต่างที่มามากนั้น ต้องใช้เวลาในการเข้ากลุ่ม บางรูปท่านก็เงียบขรึมไม่ค่อยเข้ากลุ่ม ชอบอยู่รูปเดียวมากกว่า (พระมหาสมศักดิ์ ปุญญโสภณ. 2547 : สัมภาษณ์) พระนิสิตทำงานร่วมกันได้ดีมาก คุ้นเคยสนิทสนมดี เพราะตั้งแต่ต้นที่ได้แสดงความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่มใหญ่

4. ด้านกิจกรรม พระนิสิตที่เข้าไปเรียนในปีแรกส่วนมากยังไม่ให้ความร่วมมือใน การทำกิจกรรมของมหาวิทยาลัยหรือกิจกรรมกลุ่ม ท่านจะอ้างว่าวัดอยู่ไกลบ้าง มีธุระบ้าง (พระมหาวงศ์ศักดิ์ อาภากร. 2547 : สัมภาษณ์) พระนิสิตยังไม่คุ้นเคยกับการทำ กิจกรรมมากนักเพราะระบบการเรียนของคณะสงฆ์นั้นไม่เน้นการทำกิจกรรม แต่เมื่อได้มา เรียนที่มหาจุฬา ฯ แล้วทำให้ทราบว่าภารกิจกรมนั้นสำคัญอย่างไร พระนิสิตจึงให้ความ ร่วมมืออย่างเต็มที่ (พระมหากิตติศักดิ์ กิตติญาโณ. 2547 : สัมภาษณ์) กิจกรรมที่ มหาวิทยาลัยจัดนั้น พระนิสิตให้ความร่วมมือดีมากเพราะเป็นชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย เช่นกิจกรรมวันวิสาขบูชาที่ท้องสนามหลวง กิจกรรมบวชเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น เป็นกิจกรรมที่ได้รับความสนใจมาก พระนิสิตนั้นชอบทำกิจกรรมมาก เพราะได้แสดง

ความสามารถของตนเอง แต่ก็อยู่ในกรอบกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยกำหนดเท่านั้น และเป็นการผ่อนคลาย เพราะนิสิตนั้นไม่มีที่จะแสดงออกมากนัก ถ้ามีกิจกรรมในมหาวิทยาลัย ท่านทำเต็มที่ (พระมหาสมบุรณ์ วรขโม. 2547 : สัมภาษณ์)

จากสภาพของการปรับตัวของพระนิสิตดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และ ด้านกิจกรรม ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นแนวทางการวางแผน ป้องกัน แก้ไขปัญหา และให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้พระนิสิตมีการปรับตัวที่ดีขึ้น มีสุขภาพจิตที่ดี ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย และการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพระนิสิต เพื่อที่จะได้นำไปเป็นข้อพิจารณาในการปรับปรุง การศึกษาให้มีคุณภาพและช่วยให้ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพระนิสิตเข้าใจพระนิสิตได้ ถูกต้อง และเพื่อส่งเสริมให้พระนิสิตประสบความสำเร็จในการศึกษาอันจะส่งผลให้พระนิสิต สำเร็จเป็นพุทธศาสนตบัตินที่ดีที่มีคุณภาพในอนาคต

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม
2. เพื่อเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามตัวแปร สถานภาพของพระนิสิต อายุ จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระนิสิต เช่น การให้คำปรึกษา การบริการแนะแนว และการกองกิจการนิสิต รวมไปถึงผู้บริหาร มหาวิทยาลัยให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตมากยิ่งขึ้น และเพื่อเป็น แนวทางในการป้องกันและส่งเสริมการปรับตัวของพระนิสิตได้ตรงตามสภาพปัญหาที่แท้จริงต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 1,652 รูป

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1.1 สถานภาพของพระนิสิต จำแนกเป็น

1.1.1 สามเณร

1.1.2 พระภิกษุ

1.2 อายุ จำแนกเป็น

1.2.1 น้อยกว่า 20 ปี

1.2.2 20 ปีขึ้นไป

1.3 จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ จำแนกเป็น

1.3.1 น้อยกว่า 5 ปี

1.3.2 5 – 10 ปี

1.3.3 มากกว่า 10 ปีขึ้นไป

1.4 คณะวิชา จำแนกเป็น

1.4.1 คณะพุทธศาสตร์

1.4.2 คณะมนุษยศาสตร์

1.4.3 คณะครุศาสตร์

1.4.4 คณะสังคมศาสตร์

1.5 ชั้นปีที่กำลังศึกษา จำแนกเป็น

1.5.1 ชั้นปีที่ 1

1.5.2 ชั้นปีที่ 2

1.5.3 ชั้นปีที่ 3

1.5.4 ชั้นปีที่ 4

1.6 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งเป็น

1.6.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

1.6.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง

1.6.3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง หมายถึง มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทยฝ่ายมหานิกาย ที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรี 4 คณะ ได้แก่ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์

2. พระนิสิต หมายถึง พระภิกษุ และสามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1-ปีที่ 4 สังกัด 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์

3. การปรับตัว หมายถึง ความพยายามของบุคคลที่สามารถปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ หรือด้านอารมณ์ การที่บุคคลเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ยอมรับและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองในสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยจะปรากฏออกมาเป็นความรู้สึกนึกคิดหรือพฤติกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และความต้องการของตนเองเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การที่พระนิสิตสามารถเรียนรู้ตามความเป็นจริง ยอมรับและจัดการกับเรื่องต่าง ๆ ในการเรียนและการใช้ชีวิตเป็นพระนิสิตที่มหาวิทยาลัย ได้อย่างมีความสุขและเหมาะสมกับสมณเพศ

3.1 การปรับตัวด้านการเรียน ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง การที่พระนิสิตสามารถปรับตนเองเกี่ยวกับการเรียนในเรื่องต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ เช่นมีความเอาใจใส่ต่อการเรียน มีความขยัน อดทน ทุ่มเทกับการเรียน มีความพึงพอใจในสาขาวิชาที่เรียน มีความคาดหวังจะเรียนให้ดีขึ้น มีความมุ่งมั่นจะเรียนให้สำเร็จ รู้จักขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือด้านการเรียนจากบุคคลต่าง ๆ ยอมรับการทำงานเป็นทีม กล้าอภิปรายและซักถามข้อข้องใจกับอาจารย์ สามารถควบคุมความวิตกกังวลในการสอบได้

3.2 การปรับตัวด้านผู้สอน ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง การที่พระนิสิตสามารถปรับตัวเข้ากับการสอนของอาจารย์ได้ ปรึกษาปัญหาและเรื่องทั่วไป ๆ กับอาจารย์ รับฟังความคิดเห็นและคำติชมของอาจารย์ ไม่มีอคติกับอาจารย์ ให้ความเคารพนับถืออาจารย์ มีทัศนคติที่ดีต่ออาจารย์ มีอัธยาศัย มีความคุ้นเคยสนิทสนม มีความอ่อนน้อมถ่อมตน สุภาพเรียบร้อยสมกับสมณสาธูป ให้ความสำคัญกับการสอนของอาจารย์ เอาใจใส่ในงานที่อาจารย์มอบหมาย ไม่ทำตัวให้อาจารย์ต้องหนักใจ

3.3 การปรับตัวด้านสังคมกลุ่มเพื่อน ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง การที่พระนิสิตสามารถอยู่ร่วมกับกลุ่มเพื่อน และผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เคารพในสิทธิของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เข้ากับผู้อื่นได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สนใจปัญหาต่าง ๆ มีความสุขในการอยู่กับกลุ่มเพื่อน มีความพอใจในกฎระเบียบของสถาบัน และมีความผูกพันกับสถาบัน กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม รู้จักกาลเทศะ ประพฤติเหมาะสมกับสถานภาพ เบิกบานแจ่มใส

3.4 การปรับตัวด้านกิจกรรม ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง การที่พระนิสิตสามารถเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย คณะ ชมรม เช่น กิจกรรมด้านวิชาการ กิจกรรมด้านบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ประโยชน์และความสำคัญของการจัดกิจกรรม การทำงานเป็นกลุ่ม การเสียสละเพื่อส่วนรวม การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักการเป็นผู้ตามและผู้นำที่ดี ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การตัดสินใจ ได้รับความปรารถนาในการทำงานและเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้ความสามารถ

4. จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ หมายถึง จำนวนปีที่บวชในพระพุทธศาสนาของพระนิสิตทั้งที่เป็นพระภิกษุและสามเณร

5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถทางการเรียนของพระนิสิตโดยวัดได้จากคะแนนเฉลี่ยสะสม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งเป็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออกเป็น 3 ระดับคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง (คะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 3.25 ขึ้นไป) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.25-3.24) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ (คะแนนเฉลี่ยสะสมต่ำกว่า 2.25 ลงมา)

สมมติฐานของการวิจัย

1. พระนิสิตที่มีสถานภาพต่างกันมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านแตกต่างกัน
2. พระนิสิตที่มีอายุต่างกันมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านแตกต่างกัน
3. พระนิสิตที่ดำรงสมณเพศจำนวนปีต่างกันมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านแตกต่างกัน
4. พระนิสิตที่ศึกษาในคณะวิชาต่างกันมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านแตกต่างกัน
5. พระนิสิตชั้นปีที่กำลังศึกษาต่างกันมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านแตกต่างกัน
6. พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านแตกต่างกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการปรับตัว
 - 1.1 ความหมายของการปรับตัว
 - 1.2 ความสำคัญของการปรับตัว
 - 1.3 ทฤษฎีการปรับตัว
 - 1.4 กระบวนการปรับตัว
 - 1.5 สาเหตุของการปรับตัว
 - 1.6 ลักษณะของการปรับตัวที่ดีและไม่ดี
 - 1.7 กลไกการปรับตัว
 - 1.8 ลักษณะของกลไกป้องกันตนเอง
 - 1.9 การจำแนกกลไกป้องกันตนเอง
2. การปรับตัวของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา
 - 2.1 การปรับตัวด้านการเรียน
 - 2.2 การปรับตัวด้านผู้สอน
 - 2.3 การปรับตัวด้านสังคมกลุ่มเพื่อน
 - 2.4 การปรับตัวด้านกิจกรรม
3. การปรับตัวตามหลักพระพุทธศาสนา
4. เอกสารเกี่ยวกับวินัยของพระภิกษุสงฆ์
5. การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
 - 5.1 หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)
 - 5.2 การจัดการเรียนการสอน

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการปรับตัว

1.1 ความหมายของการปรับตัว (Adjustment)

ลาซารัส (ธันย์ วรรณโชติก. 2536 : 8 ; อ้างอิงจาก Lazarus. 1969 : 17-18) กล่าวว่า การปรับตัวมีกำเนิดเริ่มแรกมาจากวิชาชีววิทยา ซึ่งดาร์วิน (Darwin) เป็นผู้ริเริ่มใช้คำว่า "Adaptation" ในทฤษฎีว่าด้วยการวิวัฒนาการของเขาในปี ค.ศ. 1859

ได้สรุปความคิดว่า สิ่งมีชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมของโลกที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายได้เท่านั้นที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ต่อมานักจิตวิทยาได้ยืมคำว่า "Adaptation" มาใช้แล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "Adjustment" มาใช้ในความหมายทางจิตวิทยาในการศึกษา และเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ซึ่งจำเป็นที่จะต้องศึกษาการปรับตัวทั้งในแง่ชีววิทยาและจิตวิทยา

ในแง่ชีววิทยา การปรับตัวเป็นไปตามความต้องการของร่างกาย ส่วนในแง่ของจิตวิทยาหมายถึง การปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของจิตใจ นักจิตวิทยาจะสนใจการปรับตัวในแง่ของจิตวิทยามากกว่าในแง่ของชีววิทยา ซึ่งพอสรุปได้ว่า พฤติกรรมการปรับตัวของคนเรานั้นเป็นไปตามแรงผลักดัน 2 อย่าง คือ แรงผลักดันภายนอก หมายถึงข้อเรียกร้องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมและสังคม และกับแรงผลักดันภายในซึ่งเป็นแรงกระตุ้นอันเกิดจากสภาพทางสรีระภายในร่างกายและจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้เรียนรู้ในอดีต (นิภา นิธยาน. 2530 : 5) โสภาวดี บุญยฤทธิ์กิจ (2546 : 24 ; อ้างอิงจาก สงวน สุทธิเลิศอรุณ. 2530 : 118) กล่าวว่า "การปรับตัว" หมายถึงความพยายามของบุคคลที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ตนเกี่ยวข้องอยู่ ซึ่งตรงกับการให้ความหมายของกันยา สุวรรณแสง (2536 : 50) ว่า การปรับตัวคือ การปรับกายใจให้อยู่ในสังคมได้ในสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีความสุข ส่วนจุฬา บุรีภักดี (2535 : 96) ให้ความหมายว่า การปรับตัวคือการที่บุคคลพยายามเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งอบรม สันนิบาต (2533 : 149) ก็ได้ให้ความหมายที่คล้ายคลึงกันว่า การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ

ชวนพิศ ทองทวี (2530 : 226) กล่าวว่า การปรับตัวคือ การที่มนุษย์พยายามเอาชนะความคับข้องใจที่เกิดจากมีอุปสรรคมาขัดขวางทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการเพื่อรักษาสมดุลของชีวิต ส่วนทองหล่อ วงษ์อินทร์ (2534 : 201) กล่าวว่า เมื่อเกิดความคับข้องใจหรือความขัดแย้งในใจเกิดขึ้น คนเราย่อมแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะขจัดความคับข้องใจให้หมดไปหรือเพื่อแก้สถานการณ์นั้นให้ดีขึ้น อย่างน้อยก็เพื่อระบายความเครียดให้เบาบางลง การกระทำเพื่อให้หลุดพ้นจากความอึดอัดไม่สบายใจนี้เรียกว่า "การปรับตัว" ซึ่งสอดคล้องกับปราณี รามสูตร (2537 : 95) ว่า การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลพยายามแก้ไขความคับข้องใจของตนเอง หรือการที่บุคคลพยายามทำตัวให้เข้ากับความเป็นอยู่หรือสิ่งแวดล้อมได้อย่างดีและมีความสุข ซึ่งความพยายามนี้มีทั้งที่อยู่ในระดับจิตสำนึกและจิตไร้สำนึก แต่ส่วนใหญ่จะเป็นจิตไร้สำนึกมากกว่า คือเป็นไปโดย

บุคคลนั้น ๆ มิได้เจาะจง และอรรถกร ชำนาญกิจ (2536 : 107) ก็ได้กล่าวไว้ทำนองเดียวกันว่า การปรับตัว คือ การแสวงหาทางตอบสนองของคนเพื่อระบายความคับข้องใจในเมื่อหาทางตอบสนองความต้องการไม่ได้

เฮอร์ล็อก (จุมจินต์ สลัดทุกษ์. 2543 : 8 ; อ้างอิงจาก Hurlock. 1978 : 260-261) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวทางสังคมไว้ว่า เป็นความสำเร็จของบุคคลในการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ได้ คนที่ปรับตัวได้ดีจะเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้ เช่น ความสามารถในการเกี่ยวข้องกับคนอื่น ทั้งกลุ่มเพื่อนและคนแปลกหน้า และจะช่วยพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อสังคมด้วย เช่น มีความต้องการตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ส่วนมอสโควิทซ์ และออร์เกิล (Moskowitz and Orgal. 1969 : 305) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวเพิ่มเติมว่า การปรับตัวหมายถึงการปรับพฤติกรรมของแต่ละบุคคลให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความต้องการแรงจูงใจและนิสัยของแต่ละบุคคลไปในทางใดทางหนึ่ง นอกเหนือความเปลี่ยนแปลงนั้นขึ้นอยู่กับโอกาส ความต้องการ และข้อจำกัดของสิ่งแวดล้อมด้วย เช่นเดียวกับที่มอร์ริส (Morris. 1967 : 457) กล่าวถึงการปรับตัวว่า หมายถึงความไม่แน่นอนหรือความเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการของคนเรากับสิ่งแวดล้อม สำหรับแอลเลน (ปิยนันท์ หงษ์ลอย. 2543 : 10 ; อ้างอิงจาก Allen. 1990) กล่าวว่า การปรับตัว คือ ความเข้าใจพฤติกรรม ความคิดความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นอย่างดี สามารถพัฒนากลยุทธ์เพื่อจัดการกับความต้องการและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ แอนโทนี และแดเนียล (Anthony F. and Daniel. 1980 : 5) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะสามารถจัดการกับปัญหาและความต้องการของตนเองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ตามอัตภาพ และดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข

โคลแมน และแฮมแมน (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2530 : 69 ; อ้างอิงจาก Colman and Hamman. 1964 : 69) กล่าวว่า การปรับตัวหมายถึง ผลของความพยายามของบุคคลที่พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ หรือด้านอารมณ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จนกระทั่งบุคคลนั้นสามารถอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และถ้าบุคคลนั้นปรับตัวได้บุคคลนั้นก็จะอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้อย่างมีความสุข และเป็นภาวะของความสัมพันธ์ที่กลมกลืนเข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งบุคคลจะได้รับความพึงพอใจในการตอบสนองทั้งร่างกายจิตใจและสังคม การที่บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้แสดงถึงการเป็นคนปกติในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลใดไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ ไม่สามารถปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสังคมส่วนใหญ่ได้ บุคคลนั้นก็จะดำเนินชีวิตได้อย่างไม่เป็นสุข

เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ส่วนเบอร์แทรนด์ (Bertrand. 1958) ได้สรุปว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นกับบุคคล จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ในการที่จะเลือกทางเลือกต่าง ๆ เพื่อการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทางเลือกปฏิบัติดังกล่าวนั้นอาจเป็นการหลีกเลี่ยงการทำให้ลดลงหรือทำให้หมดไป ซึ่งข้อขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่มพฤติกรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นในลักษณะของการปฏิบัติต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน เบอร์แทรนด์เชื่อว่า การปรับตัวเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมมากกว่าจะเกิดมาจากการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์

จากความหมายของการปรับตัวที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการที่คนพยายามที่จะดำเนินชีวิตให้มีความสุขได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่บุคคลพบประสบและต้องการให้ถึงจุดมุ่งหมายแห่งตน และสามารถที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม

1.2 ความสำคัญของการปรับตัว

ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง สังคม และวิทยาการใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ องค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่งคือ การมีสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีสติมีปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ไม่ประมาท สามารถแก้ไขปัญหาและเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชีวิตได้ด้วยสติปัญญา (เยาวนาฏ ผลิตนนท์เกียรติ. 2534 : 1) ซึ่งสอดคล้องกับกันยา สุวรรณแสง (2533 : 61) ที่กล่าวว่า สภาพการณ์ดำเนินชีวิตในสังคมทุกวันนี้เต็มไปด้วยปัญหาข้อขัดแย้งและอุปสรรคยุ่งยาก นานับประการ เนื่องจากสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และอื่น ๆ ผู้ที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคมปัจจุบัน ย่อมจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวเป็นอย่างดี และมีบุคลิกภาพที่มั่นคงซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต การปรับตัวเป็นกิจกรรมที่สำคัญของชีวิต และการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะมีลักษณะอย่างไรมันขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคล สภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่บุคคลนั้นกำลังเผชิญอยู่ รวมไปถึงประสบการณ์ในชีวิตด้วยบุคคลจะมีการปรับตัวเพื่อลดความเครียดและความไม่สบายใจด้วยวิธีการที่แตกต่างกันแล้วแต่ปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ถ้าใครปรับตัวได้ก็ไม่เกิดปัญหา แต่ถ้าใครปรับตัวไม่ได้ก็ย่อมเกิดปัญหาตามมา ผู้ที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา บุคคลที่มีความสามารถในการปรับตัวจะสามารถดำเนินชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางได้อย่างสำเร็จ ดังนั้นบุคคลจึงจำเป็นต้องรู้จักการปรับตัวเพื่อบรรเทาความตึงเครียด ความคับข้องใจให้เบาบางลง เพื่อที่จะช่วยรักษาสุขภาพแห่งชีวิตไว้ได้ ความสามารถในการปรับตัวจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน (ลักขณา ศิริวัฒน์. 2530 : 165)

การปรับตัวของแต่ละบุคคลนั้นจะมีลักษณะอย่างไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลและสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่บุคคลผู้นั้นกำลังเผชิญอยู่ การดำเนินชีวิตของคนเราย่อมมีอุปสรรค ส่งผลให้เกิดความเครียด จึงจำเป็นต้องพยายามที่จะปลดปล่อยความเครียดเหล่านั้นออกไปเพื่อเป็นการรักษาสภาพแห่งความสมดุลของชีวิตไว้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุคคลปรับปรุงพฤติกรรมของตน (วารุณี แจ่มกระจาย. 2540 : 14) พฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการและความต้องการนี้เองที่ทำให้มนุษย์ต้องมีปฏิริยาตอบสนองความต้องการบางอย่างที่เกิดขึ้นและสอดคล้องกันอย่างดี แต่ในเมื่อความต้องการบางอย่างเกิดขึ้นพร้อมกันและขัดแย้งกันเองทำให้เกิดภาวะถูกบีบคั้นจิตใจ คับข้องใจ ขัดแย้งและวิตกกังวลที่จะต้องเลือกตอบสนองความต้องการข้อใดข้อหนึ่ง วิธีการตอบสนองความต้องการของมนุษย์คือการปรับตัวเป็นกระบวนการปรับความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ (ศุภลักษณ์ จารุรัตน์จามร. 2534 : 260) โดยใช้กระบวนการทางสติปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการด้วยวิธีการต่อสู้หรือ ถอยห่างอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อลดความไม่สบายใจจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และปรับตัวให้อยู่ในภาวะสมดุล สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ แต่ถ้าบุคคลใดไม่สามารถปรับตัวได้หรือใช้กลวิธีการปรับตัวที่ไม่เหมาะสม จะทำให้เกิดภาวะไม่สมดุลและเป็นภาวะวิกฤติขึ้นได้ (กฤตินี ตรงสิทธิรักษ์. 2546 : 18 ; อ้างอิงจาก Montgomery. 1992 : 4-5) และสอดคล้องกับสิริชัย ประทีปฉาย (2533 : 177-179) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการทางจิตเพื่อคงไว้ซึ่งสุขภาพจิตที่ดี เกิดขึ้นเนื่องจากแรงผลักดันภายในตัวตน การปรับตัวได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และปัจจัยเกี่ยวกับตัวบุคคล ถ้าปรับตัวได้ไม่ดีจะเกิดความแปรปรวนผิดปกติของจิตใจทำให้อยู่หรือทำงานไม่เป็นสุข คับข้องใจเป็นภาวะของจิตใจ และเมื่อความต้องการถูกขัดขวาง เนื่องจากคนเราลดความคับข้องใจโดยใช้กลไกของจิตใจชนิดต่าง ๆ เช่นการวางแผน การจัดกระบวนการแก้ปัญหา ดังนั้นจึงต้องพยายามมองตนเองในแง่ดี ไม่ยอมแพ้อุปสรรค ไม่ควรตั้งเป้าหมายไว้สูงเกินไป หรืออาจเปลี่ยนเป้าหมายความต้องการเป็นอย่างอื่นแทน กลไกของจิตใจเป็นวิธีการปรับตัวชนิดหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่ปฏิบัติจนเป็นอัตโนมัติเกิดขึ้นฉับพลันทันทีทันใดโดยไม่รู้ตัว เพื่อคงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเอง ลดความคับข้องใจ ความเครียด ความวิตกกังวล ปกป้องสิ่งที่มาคุกคาม Ego หรือความรู้สึกของตนเอง ความเครียดเป็นสิ่งที่คนเราจะต้องพบในชีวิตประจำวัน ถ้าปล่อยให้มีมากหรือคงอยู่นานจะมีผลเสียต่อสุขภาพดังนั้นจึงจำเป็นต้องป้องกันและลดความเครียดลง

ดังนั้นการปรับตัวจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญของชีวิต เป็นงานประจำที่บุคคลจะต้องแก้ปัญหาซึ่งอาจเกิดจากตัวเอง สิ่งแวดล้อมรอบตัวหรือบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ บุคคลที่ปรับตัวได้ดีคือบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเรียนรู้จักและยอมรับตนเองเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการปรับตัว ไม่ว่าจะ

เป็นปัญหาทางด้านอารมณ์ บุคลิกภาพเพื่อให้สมดุลกับความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจของตนเองให้สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้อย่างมีความสุขและปราศจากความคับข้องใจ

1.3 ทฤษฎีการปรับตัว

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (ภาวิณี สุทธิพิเชษฐภักดิ์. 2545 : 39 ; อ้างอิงจาก ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก. 2524 : 10-12) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการปรับตัวของอีริกสัน (Erikson) ว่า สิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในการปรับตัวคือ ความสัมพันธ์ของครอบครัวมีส่วนเกี่ยวข้องในการวางพื้นฐานทางจิตใจให้แก่บุคคลตั้งแต่วัยทารกเป็นต้นมา ความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวของบุคคลเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ทางความรู้ความสามารถ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การที่บุคคลจะปรับตัวได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของบุคคลนั้นที่มีต่อผู้แวดล้อมรอบตัวเอง อีกทั้งความสามารถในการปรับตัวได้ดีในขั้นก่อนจะมีอิทธิพลต่อการปรับตัวในขั้นต่อไปด้วย นอกจากนี้ทฤษฎีของอีริกสันยังกล่าวว่า เด็กต้องปรับตัวเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีระและสังคม ประกอบกับการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวและพื้นฐานทางจิตใจแต่เดิมของเด็กซึ่งจะส่งผลร่วมกันต่อความสามารถในการปรับตัวของบุคคล

วิลเลียมสัน (Williamson. 1950) ผู้นำทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบนำทางมีความเชื่อว่า มนุษย์มีสติปัญญาและเหตุผล ตลอดจนมีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเองได้ แต่การที่จะพัฒนาอย่างเต็มทีนั้นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะจากสังคมที่แวดล้อมเขาอยู่ การที่บุคคลมีการปะทะสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมทำให้เขามองเห็นและรู้จักตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ความสามารถ ความสนใจ ค่านิยมและทัศนคติ ความต้องการและเป้าหมายที่เขาเลือก ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้จากผู้อื่นได้รับข้อมูลและประสบการณ์ทางสังคมด้านต่าง ๆ เช่น ค่านิยมในสังคม มาตรฐานและข้อจำกัดทางสังคม ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ตลอดจนวิธีการที่จะจัดการแก้ไขทั้งทางตรงและทางอ้อม จากความเชื่อดังกล่าว วิลเลียมสันสรุปว่า บุคคลจะสามารถปรับตัวได้ถ้าเขามีความรู้ความเข้าใจตัวเอง รู้จักและเข้าใจสังคม เพราะเขาจะสามารถตัดสินใจเลือกวิธีการดำเนินชีวิต หรือแก้ปัญหาได้อย่างมีทิศทางและมีเหตุผล โดยการใช้ข้อมูลที่เขาได้จากประสบการณ์ในสังคมมาประกอบในการที่จะพิจารณาจนสามารถสร้างความสอดคล้องหรือยืดหยุ่นระหว่างความต้องการและเป้าหมายที่พึงประสงค์ของเขากับสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งวิลเลียมสัน ได้พิจารณาแยกแยะปัญหาการปรับตัวของบุคคลในแง่ของการปรับตัวต่อสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไว้ 5 ประการคือ

1. ปัญหาทางบุคลิกภาพ ซึ่งรวมถึงปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกัน ปัญหาครอบครัว ตลอดจนปัญหาการปรับตัวทางสังคม

2. ปัญหาทางการศึกษา รวมถึงปัญหาการเลือกวิชาเรียน นิสัยทางการเรียน ปัญหาการอ่าน ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแรงจูงใจในการเรียนต่ำ

3. ปัญหาทางอาชีพ รวมถึงความลังเลใจในการเลือกอาชีพ เลือกอาชีพได้ไม่เหมาะสมกับตัวเอง มีความขัดแย้งระหว่างความสนใจกับความสามารถในอาชีพนั้น

4. ปัญหาทางเศรษฐกิจ รวมถึงการขาดแคลนทุนทรัพย์ ต้องหาทุนเรียนเอง

5. ปัญหาทางสุขภาพ เช่น ปัญหาการปรับตัวต่อสุขภาพและร่างกาย

แอนดรู และรอย (ณัฐพล แนวจำปา. 2540 : 11 ; อ้างอิงจาก Andrew and Roy. 1991 : 33-35) ได้อธิบายถึงทฤษฎีการปรับตัวไว้ว่า พฤติกรรมการตอบสนองของบุคคลเมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือสิ่งแวดล้อมของตนเอง เพื่อปรับให้คงสภาวะสมดุลทั้งร่างกายจิตใจและสังคม ซึ่งรอยเชื่อว่าคนเราประกอบด้วยกาย จิต สังคม (Man in a biopsychosocial being) เป็นหน่วยเดียวที่ไม่อาจแบ่งแยกได้ (Unified whole) องค์ประกอบทั้งสามส่วนนี้มีความสัมพันธ์ต่อการทำงาน ผสมผสานเป็นหน่วยเดียว เพื่อคงภาวะปกติสุขหรือภาวะสุขภาพดี สาเหตุใดก็ตามที่มีผลต่อกาย ย่อมจะส่งผลกระทบไปยังจิตหรือสังคมด้วย ในทำนองเดียวกันสิ่งที่มีผลต่อจิตย่อมมีผลกระทบต่อกายและสังคมด้วย ดังนั้นบุคคลจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อรักษาความสมดุลของร่างกาย จิตใจ และสังคม บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการปรับตัวจะมีความมั่นคงในชีวิต พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นคือ มีสุขภาพดี ยอมรับความเป็นจริง มีความพึงพอใจในชีวิต เป็นต้น ส่วนผู้ที่ประสบความล้มเหลวในการปรับตัว ก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ จิตใจ ไม่ยอมรับความจริง เศร้าซึม เป็นต้น กลไกที่บุคคลใช้ในการปรับตัวเพื่อรักษาความสมดุล ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

1. กลไกการควบคุม (Regulator Mechanism) เป็นกลไกการปรับตัวที่เกิดขึ้นอัตโนมัติโดยที่บุคคลไม่รู้สึกรู้สิด เป็นการทำงานร่วมกันของระบบประสาท ระบบต่อมไร้ท่อ การรับรู้และการตอบสนองเพื่อจะควบคุมการทำงานของร่างกายให้อยู่ในภาวะสมดุล

2. กลไกการรับรู้ (Cognator Mechanism) เป็นกลไกการปรับตัวที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการทางจิต สังคม ที่บุคคลใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับภาวะความเครียด บุคคลจะเรียนรู้การปรับตัวในส่วนนี้จากทักษะการเข้าสังคม ประสบการณ์การแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงและระดับการศึกษาซึ่งเป็นการทำงานของสมองในระดับสูง

รอยได้วิเคราะห์ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ตามหลักของมาสโลว์ (Maslow's Hierachy of Needs) มาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจธรรมชาติของคน ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์ต้องการปรับตัวเพื่อคงไว้ซึ่งความต้องการขั้นพื้นฐานอันเป็นดัชนีบ่งชี้ความมั่นคงของชีวิต และเนื่องจากมนุษย์เป็นหน่วยเดียวที่เรียกว่าความมั่นคงของชีวิต (Biopsychosocial

Being) จึงได้จากการที่บุคคลจะพึงมีความมั่นคงทางด้านร่างกาย (Physiologic Integrity) ความมั่นคงทางด้านจิตใจ (Psychic Integrity) และความมั่นคงทางด้านสังคม (Social Integrity) สามารถแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมซึ่งเป็นผลจากกลไกการควบคุมและกลไกการรับรู้แบ่งเป็น 4 ด้านคือ

1. พฤติกรรมการปรับตัวตามความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นการตอบสนองของบุคคลในด้านร่างกายพฤติกรรมจะปรากฏออกมาเป็นการทำงานของเซลล์เนื้อเยื่อ อวัยวะและระบบซึ่งประกอบเป็นร่างกายของมนุษย์เพื่อตอบสนองความมั่นคงทางด้านร่างกาย ซึ่งพิจารณาได้จากการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ได้แก่ ความต้องการออกซิเจน อาหาร การขับถ่าย การทำกิจกรรมต่าง ๆ และการพักผ่อน การตอบสนองในด้านต่าง ๆ ต้องอาศัยการรับรู้ความรู้สึก การควบคุมหน้าและเกลือแร่ การทำงานของระบบประสาทและระบบต่อมไร้ท่อ โดยมีกลไกการควบคุมเป็นตัวเชื่อมโยงการทำงานและตอบสนองออกมาเป็นพฤติกรรมการปรับตัว เป้าหมายสูงสุดของการดำรงชีวิตในภาวะปกติสุขคือสมดุล ซึ่งมนุษย์จะพยายามปรับรักษาภาวะเช่นนี้ไว้ ถ้าผลลัพธ์การปรับตัวไม่สามารถก่อให้เกิดการตอบสนองในทางบวกได้ ก็จะปรากฏเป็นพฤติกรรมการปรับตัวในทางลบหรือล้มเหลว (Maladaptation Behavior)

2. พฤติกรรมการปรับตัวด้านอัตตโนทัศน์ (Self Concept) นอกเหนือจากการปรับตัวเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการด้านร่างกาย มนุษย์จำเป็นต้องมีความมั่นคงทางด้านจิตใจ และสิ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางจิตใจคือ ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองอันเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ตลอดจนการปะทะสัมพันธ์กับผู้อื่น ในทางจิตวิทยาเชื่อว่าพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์เป็นผลจากความนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเอง บุคคลที่มีความเชื่อมั่นและมองเห็นคุณค่าแห่งตนจะมีการปรับตัวต่อภาวะความกดดันต่าง ๆ ดีกว่าบุคคลที่มีความรู้สึกต่อตนเองในทางลบ

3. พฤติกรรมการปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ (Role Function) การแสดงบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ของบุคคลได้เหมาะสมทั้งทางด้านพฤติกรรมการแสดงออก อารมณ์ และความรู้สึก เป็นการตอบสนองความต้องการและเพื่อคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคม ในสถานการณ์ใดก็ตามที่บุคคลไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนได้ บุคคลต้องมีการปรับตัวเพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเป็นไปตามปกติ หากจะสำเร็จหรือไม่อยู่กับปัจจัยการปรับตัวของบุคคลนั้น

4. การปรับตัวด้านการพึ่งพาหะหว่างกัน (Interdependence) ความจริงทางสังคมอีกประการหนึ่งคือ การที่คนเราต้องการมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคลในอันที่จะคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคมด้วยประการหนึ่ง ความพอเหมาะระหว่างการพึ่งพาตนเอง (independence)

การพึ่งพาผู้อื่น (Dependence) และการให้ผู้อื่นได้พึ่งพาตนมีส่วนช่วยให้เกิดความมั่นคงทั้งด้านจิตใจและสังคม โดยปกติบุคคลจะพยายามคงไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเอง และยอมพึ่งพาอาศัยผู้อื่นในขอบเขตที่ตนเองและสังคมยอมรับ

นอกจากนี้ ราทรัส (สมชาย หมั่นสมักร. 2542 : 13-14 ; อ้างอิงจาก Rathus. 1992 : 10-13) ยังได้รวบรวมทัศนะของนักจิตวิทยาตามแนวทางปฏิบัติที่มีต่อการปรับตัวไว้ดังต่อไปนี้

1. การปรับตัวตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis Theory)

ผู้เสนอทฤษฎีนี้คือ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ซึ่งเขาเชื่อว่ามนุษย์มีลักษณะของสัตว์ชั้นต่ำกล่าวคือ ได้รับการจูงใจจากแรงกระตุ้นตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงกระตุ้นทางเพศและความก้าวร้าว แม้มนุษย์เราจะมีจิตสำนึก มีความคิดที่มีการวางแผน แต่ว่าแรงกระตุ้นตามธรรมชาติดังกล่าวมีพลังอย่างยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ฟรอยด์เชื่อว่าส่วนใหญ่จิตของเราประกอบไปด้วยจิตที่เป็นจิตใต้สำนึกซึ่งเป็นเหมือนพลังมืดอยู่ภายในตัวเรา เรามักจะถูกจูงใจให้สนองความต้องการเหล่านี้ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามแสดงออกในสิ่งที่สังคมยอมรับด้วย บ่อยครั้งที่เราหลอกตัวเองเกี่ยวกับแรงจูงใจที่แท้จริงของเรา

ในทัศนะนี้ การปรับตัวจึงเป็นการที่เราสามารถปรับระดับความต้องการตามธรรมชาติให้อยู่ในขีดที่สนองความพอใจของตนเองในระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันวิธีสนองความต้องการนั้นเป็นสิ่งที่สังคมและตนเองยอมรับได้ด้วยกลวิธานการป้องกันตัว (Defense Mechanism) ฟรอยด์เชื่อว่า กระบวนการปรับตัวส่วนใหญ่เป็นกระบวนการที่อยู่ในระดับจิตใต้สำนึกและเรามักไม่ได้ตระหนักถึงเหตุผลที่แท้จริงของพฤติกรรมส่วนมากของเรา แต่กลุ่มฟรอยด์ใหม่ (Neo-Freudians) เชื่อในเรื่องพลังของจิตใต้สำนึกมากขึ้น

2. การปรับตัวตามทฤษฎีลักษณะการ (Trait Theory)

ทฤษฎีลักษณะการอธิบายว่า ลักษณะการ เช่นการเป็นคนเก็บกด การเป็นคนเปิดเผย การมีลักษณะศิลปิน เป็นต้น เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเรา เป็นสาเหตุให้เกิดความคงที่ในพฤติกรรม เช่นคนขี้อาย ก็มีแนวโน้มที่จะถอยหนีจากสังคม ส่วนคนเปิดเผยก็มักจะเข้าหาสังคม คนขี้อายมักหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและรูปแบบของการหลีกเลี่ยงดังกล่าวมีความคงทนอยู่เป็นเวลานานปี

3. การปรับตัวตามทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

3.1 พฤติกรรมนิยม (Behaviorism) พฤติกรรมนิยมอธิบายว่า มนุษย์ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมโดยอัตโนมัติ มนุษย์ตอบสนองสิ่งเร้าที่อยู่รอบตัว ในขณะหนึ่งมีสิ่งเร้าเกิดขึ้นรอบตัวมากมาย แต่ในเวลาไม่นานอินทรีย์ก็จะเลือกได้ว่า จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าใด นักพฤติกรรมนิยมอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ในรูปของอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่

ส่งผลกระทบต่อเราใน 2 ลักษณะ คือการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning) และการวางเงื่อนไขแบบผลกรรม (Operant Conditioning) ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก อธิบายการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวัง เช่น น้ำลายไหลเมื่อชมโฆษณาอาหารที่น่ารับประทาน หรือเด็กจินตนาการเห็นภาพมารดาเพียงเมื่อได้ยินเสียงรถแล่นมาจอด ส่วนทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบผลกรรมนั้นเราเรียนรู้ที่จะตอบสนองสถานการณ์เฉพาะด้วยวิธีการเฉพาะอันเนื่องมาจากผลกรรมของการกระทำของเรา เช่น นักเรียนรู้อีกจะทำกาบ้านให้ครบ เพราะได้รับคำชมจากครู

3.2 ทฤษฎีมนุษย์นิยม (Phenomenological Theory) เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนมีทักษะต่อชีวิตในลักษณะเฉพาะบุคคล เราแต่ละคนมีความเข้าใจในโลกแบบเฉพาะของตนเอง ทักษะส่วนบุคคลที่มีต่อโลกทำให้เราตีความและประเมินประสบการณ์ของตนเองในวิธีเฉพาะ นักจิตวิทยาตามทฤษฎีนี้สนใจว่า ทักษะที่บุคคลมีต่อโลกและตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มพูนหรือทำร้ายการนับถือตนเอง (Self-Esteem) และมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด

ประเด็นหลักของทฤษฎีนี้คือ การบรรลุถึงสัจการแห่งตน (Self-Actualization) ดังนั้นทฤษฎีนี้จึงมองมนุษย์ว่าเป็นผู้กระทำมิใช่ผู้ถูกกระทำ ตามธรรมชาติของมนุษย์มีแนวโน้มที่จะบรรลุถึงสัจการแห่งตนกล่าวคือ มีแนวโน้มที่จะเป็นหรือบรรลุถึงสิ่งที่เราสามารถที่จะเป็นได้ ถึงแม้ว่ากลุ่มมนุษย์นิยมจะเชื่อในเรื่องแรงจูงใจที่อยู่ในระดับจิตใต้สำนึกตามที่ฟรอยด์เสนอ รวมทั้งการได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมแต่นักมนุษย์นิยมเล็งเห็นคุณค่าที่สำคัญของมนุษย์คือ ความสามารถที่ตระหนักรู้ในตนเอง และตัดสินใจเลือกได้อย่างเสรี

โดยนัยนี้การปรับตัวที่ดีจึงเกิดขึ้นได้ เมื่อเราสามารถยอมรับตัวตนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเราอย่างที่มีมันเป็นและกระหายที่เรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง และเรียนรู้ที่จะแสดงความสามารถและความถนัดซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวของเรานี้ออกมา

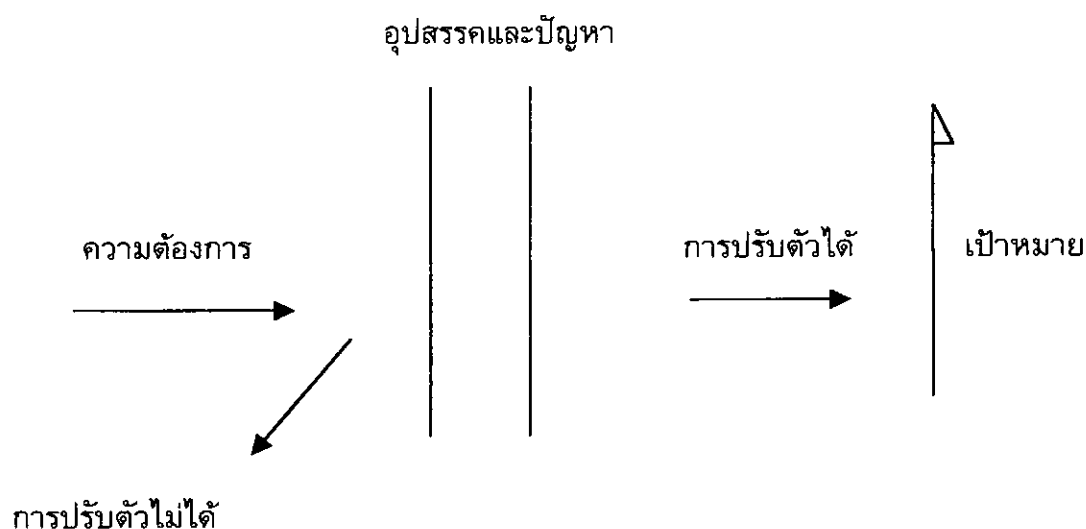
4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีนี้ยอมรับทบทวนการวางเงื่อนไข แต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Process) และการเรียนรู้โดยการสังเกต โดยทักษะนี้รูปแบบที่สำคัญของการเรียนรู้เกิดโดยจูงใจและมีพื้นฐานอยู่ที่การสังเกตตัวแบบไม่ว่าตัวแบบนั้นจะมาทางสื่อประเภทใด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่า รูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์มิได้ถูกกำหนดด้วยอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียว แต่ว่าการให้คุณค่า และการตัดสินใจอย่างรู้ตัวของเราได้เข้ามามีบทบาทสำคัญด้วย นอกนั้นการเชื่อในความสามารถว่าจะทำได้สำเร็จยังเป็นตัวกำหนดในความคงทนในงานที่ยากอีกด้วย

สำหรับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า การปรับตัวคือการมีตัวแบบที่สมบูรณ์เพื่อจะเรียนแบบ เช่น หนังสือ ทีวี ภาพยนตร์ บุคคลจริง เพื่อว่าเราจะสามารถเรียนรู้

วิธีการต่าง ๆ ที่จะแผ่อิทธิพลของเราไปยังสิ่งแวดล้อม การปรับตัวยังหมายถึงการเชื่อในความสามารถของตนเองที่จะบรรลุถึงสิ่งเสริมแรงที่มุ่งหวัง หรือหมายความว่าความสามารถที่จะกำกับพฤติกรรมของตนเองเพื่อจะบรรลุผลที่ต้องการ นอกจากนั้นทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมยังถือว่าการปรับตัว หมายถึงการเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมหรือสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ เพื่อจะสามารถบรรลุถึงสิ่งเสริมแรงได้

1.4 กระบวนการปรับตัว

นิภา นิธยานน (2530 : 71-75) กล่าวถึงกระบวนการปรับตัวว่า หมายถึง พฤติกรรมต่าง ๆ ที่คนเรากระทำ เพื่อตอบสนองความต้องการทางสรีระแรงขับและแรงจูงใจต่าง ๆ ที่รวมเรียกว่า ข้อเรียกร้องภายในและข้อเรียกร้องภายนอก ส่วนสิริชัย ประทีปฉาย (2533 : 129) ได้กล่าวถึงกระบวนการปรับตัวไว้ตามภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบ 1 กระบวนการปรับตัว

ที่มา : สิริชัย ประทีปฉาย (2533) การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว : 192

จากภาพประกอบ 1 เมื่อบุคคลพบอุปสรรค โดยทั่วไปแล้วบุคคลก็จะแสดงความพยายามต่าง ๆ เพื่อจะไปให้ถึงเป้าหมาย บางคนมีความพยายามในระยะเวลานั้น บางคนมีความพยายามอยู่นาน และบางคนก็หาวิธีได้เหมาะสมทำให้ไปยังเป้าหมายได้ เรียกว่า การปรับตัว บางคนหาทางไปสู่เป้าหมายไม่ได้ก็จะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพในการปรับตัวต่าง ๆ กันเช่น หนีสถานการณ์นั้น ตั้งเป้าหมายใหม่ หาทางปฏิเสธ ไม่ยอมรับว่าตนไม่สามารถเอาชนะอุปสรรคได้หรืออาจสร้างโลกของตนเองขึ้นมา เพื่อสร้างความสบายใจ เป็นต้น

ส่วนผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530 : 69-70) กล่าวว่า กระบวนการปรับตัวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั้นแบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ

1. การปรับตัวที่เรารู้ตัว (Conscious Attempt of Adjustment) การปรับตัวแบบนี้สามารถทำได้ 2 ทาง ได้แก่

1.1 โดยการเพิ่มความพยายามให้มากขึ้น เพื่อให้ชนะอุปสรรคและปัญหาหรือความยุ่งยากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

1.2 โดยการเปลี่ยนเป้าหมายที่ตั้งไว้ หากว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้สูงมากเกินไป หรือเป้าหมายที่บุคคลนั้นทราบหรือตระหนักว่าเขาไม่สามารถจะบรรลุเป้าหมายนั้นได้ เขาก็จะเปลี่ยนเป้าหมายใหม่

2. การปรับตัวที่กระทำไปโดยไม่รู้ตัว (Unconscious Attempt of Adjustment) ในการปรับตัวนั้น เมื่อเกิดความคับข้องใจ ความขัดแย้งในใจ หรือเมื่อเผชิญปัญหาแล้วแก้ปัญหาไม่ได้ก็จะหาทางออกด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง ซึ่งกลวิธีในการปรับตัวในลักษณะดังกล่าวเรียกว่า กลไกทางจิต (Mental Mechanism) หรือกลไกป้องกันตน (Self-Mechanism) การใช้กลไกดังกล่าวนี้บุคคลจะใช้รักษาหรือคุ้มครอง “หน้า” หรือ “ศักดิ์ศรี” ของตนเองหรือเพื่อป้องกันมิให้ตนเองเกิดความวิตกกังวล หรือเพื่อความสบายใจของตนเองสำหรับสถานการณ์นั้น ๆ หรือเพื่อต้องการจะหลบหลีกให้พ้นจากความวิตกกังวลเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น และกระบวนการปรับตัวยังสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. การปรับตัวที่สมบูรณ์ (Integrative Adjustment) เป็นการปรับตัวที่บุคคลประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ แล้วสามารถแก้ไขได้ และเมื่อแก้ปัญหาได้แล้วจะทำให้ตนเองเกิดความสบายใจไม่มีข้อข้องใจเหลืออยู่เลย

2. การปรับตัวที่ไม่สมบูรณ์ (Non-integrative Adjustment) เป็นการปรับตัวที่บุคคลประสบปัญหาหรืออุปสรรคแล้วไม่สามารถแก้ปัญหาได้ แต่เขาก็มีวิธีที่จะทำให้ความเครียดภายในจิตใจหรือความกระวนกระวายใจลดลงได้บ้าง แต่ร่องรอยของความไม่สบายใจยังคงมีอยู่ การปรับตัวแบบนี้จึงเป็นการปรับตัวที่ไม่สมบูรณ์ และการปรับตัวแบบนี้จะอาศัยกลไกทางจิตหรือกลไกป้องกันตน

สรุปได้ว่า กระบวนการปรับตัวของบุคคลมี 2 ระดับคือ ระดับที่เรารู้ตัวและระดับที่เราไม่รู้ตัว ในระดับที่รู้ตัวนั้นจะมีการเพิ่มความพยายามและการเปลี่ยนเป้าหมายใหม่ ซึ่งการกระทำเช่นนั้นจะทำให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายจึงไม่ทำให้เกิดความคับข้องใจ ซึ่งคล้ายกับการปรับตัวที่บุคคลสามารถแก้ปัญหาได้จึงไม่มีความคับข้องใจเหลืออยู่ ส่วนระดับที่ไม่รู้ตัวนั้นบุคคลจะอาศัยกลไกป้องกันตนในการปรับตัวเพื่อลดความวิตกกังวลหรือความไม่สบายใจซึ่งคล้ายกับการปรับตัวที่ไม่รู้ตัวที่ต้องอาศัยกลไกป้องกันตนในการปรับตัวเช่นกัน

1.5 สาเหตุของการปรับตัว

ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมทุกคนต้องแสวงหาสิ่งของที่ตนต้องการแม้บางครั้งต้องเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ทำให้เกิดความไม่พอใจเกิดความคับข้องใจ (Frustration) เกิดความวิตกกังวล (Anxiety) และเกิดความเครียด (Tension) จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้บุคคลหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อจะช่วยให้ความไม่สบายกายไม่สบายใจลดน้อยลง วิธีการที่ดีที่สุดของมนุษย์คือการปรับตัว ซึ่งสอดคล้องกับโกมินทร์ ชาวนาใต้ (2531 : 27) ที่กล่าวว่า ตามปกติแล้วมนุษย์ทุกคนมักแสวงหาความสุขในการดำเนินชีวิต แต่ในความเป็นจริงที่เกิดขึ้นมนุษย์ต้องต่อสู้กับเหตุการณ์และปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งทางร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ซึ่งผลดังกล่าวทำให้มนุษย์ต้องมีการปรับพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อแก้ไขปัญห โดยมีการปรับพฤติกรรมมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ทั้งในระดับจิตสำนึกและจิตไร้สำนึกเรียกว่า การปรับตัว ส่วนโคลแมน และแฮมเมน (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2530 : 71 ; อ้างอิงจาก Coleman and Hammen. 1974 : 93-94) ได้กล่าวว่า ปัญหาต่าง ๆ ในการปรับตัวอาจมีสาเหตุแตกต่างกันไป สาเหตุบางประการอาจเนื่องมาจากบุคคลนั้นเองหรือจากสภาพแวดล้อมและเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเผชิญปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากตัวบุคคลนั้นเองหรือเป็นปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปบุคคลนั้นก็จะพยายามปรับตัวต่อสภาพที่เป็นปัญหาที่เขา กำลังเผชิญนั้น เพื่อให้สภาวะของความกดดัน ความเครียด ความวุ่นวาย และหรือความกังวลใจค่อย ๆ คลี่คลายลงจนกระทั่งหมดไปในที่สุด อย่างไรก็ตามบุคคลบางคนไม่สามารถขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไปได้ เมื่อเป็นเช่นนี้สภาวะความวุ่นวายใจหรือความไม่ เป็นสุขก็ยังคงมีอยู่ต่อไป และอาจจะมีความกระทบให้บุคคลนั้นต้องสูญเสียความสมดุลในตนเอง ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความแปรปรวนทางความรู้สึก ความคิดและพฤติกรรม

วรินทร์ สายโอบเอื้อ และสุณีย์ ชีรดากร (2532 : 159-160) ได้อธิบายถึงสาเหตุของการปรับตัวว่า คนจะปรับตัวเมื่อเกิดความไม่สบายใจ ความวิตกกังวล ความคับข้องใจ และความเครียดซึ่งเกิดจากสาเหตุ

1. ไม่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะอุปสรรคที่เนื่องมาจากตัวเองหรือผู้อื่นมีผลทำให้บุคคลเกิดความไม่สบายใจ ความคับข้องใจตามมา สำหรับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์นั้น มาสโลว์ (Maslow) ได้แบ่งออกเป็น 5 ขั้นดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ ความหิว ความกระหายน้ำ อากาศ การขับถ่ายของเสีย ความต้องการทางเพศ การพักผ่อน ความต้องการป้องกันความร้อน ความหนาว

1.2 ความต้องการทางด้านความปลอดภัย ได้แก่ ความรู้สึกอบอุ่นมั่นคง การปกป้องคุ้มครองจากผู้อื่น การหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดหรือความทุกข์

1.3 ความต้องการความรักความเป็นเจ้าของ ได้แก่ ความต้องการความรัก ความอบอุ่น การมีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการเข้าร่วมเป็นสมาชิก ในหมู่คณะ

1.4 ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ ได้แก่ ต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ ความร่ำรวย ฐานะทางสังคม การยอมรับนับถือ และการยอมรับจากสังคม

1.5 ความต้องการสัจจะแห่งตน ได้แก่ ต้องการเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย ต้องการใช้พลังงานความสามารถของตนเองเต็มที่เพื่ออุทิศตนให้เป็นประโยชน์แก่วิทยาการและมวลมนุษย์ ซึ่งเป็นความต้องการที่อยู่เหนือความต้องการเกี่ยวกับชื่อเสียงเกียรติยศ ความร่ำรวย หรือการกระทำเพื่อตนเอง

2. เกิดจากความขัดแย้ง หมายถึง การที่บุคคลไม่สามารถจะตัดสินใจเลือกการกระทำทั้งสองอย่างได้ในขณะเดียวกัน แต่จะต้องเลือกกระทำเพียงอย่างเดียวมี 3 ลักษณะคือ

2.1 ความขัดแย้งในทางบวก เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการที่จะต้องเลือกเพียงอย่างเดียวในสิ่งที่ตนเองชอบเท่า ๆ กัน ตั้งแต่ 2-3 อย่างขึ้นไป ถึงจะเลือกแล้วก็ยังเสียดยสิ่งที่ไม่สามารถจะเลือกได้

2.2 ความขัดแย้งในทางลบ เกิดจากการที่ตนเองต้องเลือกในสิ่งที่ไม่ชอบเลย ตั้งแต่ 2-3 อย่างขึ้นไป จะไม่เลือกก็ได้ไม่ได้ เลือกไปแล้วก็ไม่สบายใจ เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเราไม่ชอบเลย แต่เราต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.3 ความขัดแย้งในทางบวกและลบ เกิดขึ้นในกรณีที่บุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เราต้องการเลือกนั้นมันทั้งถูกใจเราในระดับที่เท่า ๆ กันทั้งหมด ตั้งแต่สองอย่างขึ้นไปแต่เราต้องเลือกเพียงอย่างเดียว

พะยอม วงศ์สารศรี (ราตรี วงษ์สุวรรณ. 2540 : 11 ; อ้างอิงจาก พะยอม วงศ์สารศรี. 2526 : 12-14) ได้กล่าวถึงเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัวคือ ความต้องการ (Needs) ของมนุษย์ทุกคนมีความต้องการหลายประการในชีวิตเช่น ความต้องการทางกาย ได้แก่ ความต้องการน้ำ อาหาร อากาศและสิ่งจำเป็นอื่น ๆ เพื่อการดำรงชีวิต ส่วนนิทานิยาย (2530 : 11-13) กล่าวเพิ่มเติมว่า นอกจากความต้องการทางร่างกายแล้ว สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ทางสังคมยังผลักดันให้เกิดความต้องการอีกหลายประการ นอกเหนือจากความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ ความต้องการความอบอุ่นปลอดภัย ความรัก การได้รับการยกย่องนับถือ ความสำเร็จ ฯลฯ เมื่อความต้องการทั้งหลายได้รับการตอบสนองจะทำให้บุคคลรู้สึกสบายใจ มีความสุขในการดำเนินชีวิต เมื่อความต้องการของบุคคลไม่ได้รับการสนองตอบโดยมีอุปสรรคหรือปัญหาต่าง ๆ มาขัดขวางบุคคล ก็จะเกิดความเครียดวิตกกังวลสับสนวุ่นใจและเกิดความคับข้องใจ ทำให้ไม่มีความสุขใน

การดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงต้องพยายามหาหนทางหรือวิธีการต่าง ๆ ให้เบาบางลงไปอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสบายใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

นอกจากนี้ภิกษุณา ศักดิ์ศรี (2530 : 355) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัวไว้ดังนี้

1. แรงขับและความต้องการ (Drives and Needs) มนุษย์มีความต้องการพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางร่างกาย (Physical Needs) และความต้องการทางใจ (Psychological Needs) ความต้องการทั้งสองนี้ก่อให้เกิดแรงขับ เช่น เกิดความหิวจนต้องดิ้นรนแสวงหาเพื่อตอบสนองความอยากของตน ถ้าเกิดอุปสรรคมาขัดขวางไม่สามารถสนองความต้องการทางร่างกายจะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อคลี่คลายความกระวนกระวาย พฤติกรรมนี้เรียกว่า การปรับตัว

2. แรงกระตุ้นจากสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้บุคคลเกิดปัญหาในการปรับตัวให้ทันตามสภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ราคาสิ่งของแพงขึ้น การเป็นอยู่ การคมนาคม ทำให้เกิดความคับข้องใจ ความกระวนกระวายใจ จึงหาทางปรับตัว

3. เจตคติ ความสนใจ จุดมุ่งหมายของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จำเป็นต้องมีการปรับพฤติกรรมตามไปด้วย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัวของคนเรานั้น ส่วนมากเกิดจากความต้องการพื้นฐาน ได้แก่ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการทางจิตใจและความต้องการทางสังคม ความต้องการดังกล่าวมีทั้งความสมหวังและความผิดหวัง เมื่อสมหวังจะทำให้เกิดความรู้สึกสบายใจ มีความสุข ในทางตรงกันข้าม ถ้าผิดหวังจะทำให้เกิดความรู้สึกเครียด มีความทุกข์ เสียใจ วิตกกังวล สับสน หว่วุ่นใจและคับข้องใจ สาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นแรงผลักดันให้บุคคลต้องมีการปรับตัวเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.6 ลักษณะของการปรับตัวที่ดีและไม่ดี

บุคคลที่สามารถปรับตัวได้ดีมิใช่ผู้ที่ปราศจากปัญหา แต่เป็นผู้กล้าเผชิญปัญหา อุปสรรคและความยุ่งยากในชีวิตอย่างมีสติและไม่หวาดหวั่น ตลอดจนเป็นผู้ที่พร้อมจะเผชิญทั้งความทุกข์ในชีวิต แม้บางครั้งจะประสบชะตากรรมที่ยังความผิดหวังและล้มเหลวแก่ชีวิต ก็ยังความกล้าหาญเข้มแข็งพอที่จะดำเนินชีวิตต่อไปโดยไม่ยอมแพ้หรือท้อถอย การปรับตัวที่ดีจะทำให้บุคคลมีความเข้าใจตนเอง และเข้าใจบุคลิกภาพของตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักคุณภาพความสามารถ แรงบันดาลใจและทัศนคติ ที่ดีต่อตนเอง ตลอดจนเข้าใจสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อบุคคลอื่นและไม่มีความตึงเครียด ซึ่งอาภา จันทรสกุล (2535 : 141-143) ได้กล่าวถึงลักษณะของคนที่ปรับตัวได้ดีไว้ดังนี้

1. มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-Knowledge) ผู้ที่ปรับตัวได้ดี คือผู้ที่รู้ถึงพลังจิต แรงจูงใจ ความปรารถนา ความทะเยอทะยาน ความรู้สึก ความสามารถ และอารมณ์ต่าง ๆ ของตนเอง นั่นคือ จะต้องเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตนเองได้หมดทั้งพฤติกรรมและความรู้สึกของตัวเอง

2. ความรู้สึกตนเองเป็นคนมีค่า (Self-Esteem) ประกอบด้วยความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและความสามารถที่จะทำหน้าที่ให้แก่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความรู้สึกมั่นคงอบอุ่น (Feeling of Security) คนที่ปรับตัวได้ดีมีความรู้สึกว่าได้ได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและที่สำคัญที่สุดคือมีอิสระในการแสดงออกต่อสถานการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกัน

4. ความสามารถในการรับและให้ความรัก (Ability to Accept and Give Affection) หมายถึง ความสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้อย่างน่าพอใจ คนที่ปรับตัวได้ดีจะรู้สึกถึงความต้องการของคนอื่น ๆ นั่นคือสามารถล่วงรู้ถึงความรู้สึกของคนอื่น ๆ และรักษาความสัมพันธ์ที่มีทั้งการให้และการรับไว้ได้

5. ความพอใจต่อความปรารถนาทางกาย (Satisfaction of Bodily Desires) คนที่ปรับตัวได้ดีจะมีทัศนคติต่อการทำงานของร่างกายของตนอย่างสมบูรณ์ไม่หมกหมุ่นครุ่นคิดวิตกกังวล

6. ความสามารถที่จะเป็นผู้ผลิตและมีความสุข (Ability to Be Productive and Happy) สามารถใช้ความสามารถต่าง ๆ ในการทำงานหรือสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้อย่างดีและกว้างขวาง มีความสนุกและความกระตือรือร้น

7. ปราศจากความตึงเครียดและความรู้สึกที่เกินขีด (Absence of Tension and Hypersensitivity) คนที่ปรับตัวไม่ได้จะมีความทุกข์ที่เกิดจากความวิตกกังวล คิดมากและความเครียด ซึ่งมีผลสะท้อนให้เกิดอาการอื่น ๆ ตาม

ลาซารัส (ภาวณี สุทธิพิเชฐภักดิ์. 2545 : 44-45 ; อ้างอิงจาก Lazarus. 1969) ได้จัดองค์ประกอบที่แสดงว่าบุคคลปรับตัวได้ดีไว้ 6 ประการดังนี้

1. มีความคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความสุขในการแก้ปัญหา โดยที่จะวางแผนอย่างระมัดระวังและทำงานละเอียดและจริงจัง

2. มีทักษะทางสังคม (Socialifbility) กล่าวคือ เป็นบุคคลที่สามารถเข้ากับคนอื่น ได้อย่างง่ายดาย เป็นบุคคลที่มีชีวิตชีวาเพลิดเพลินในการเข้าสังคม

3. มีความมั่นคงทางอารมณ์ (Emotional Stability) กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ไม่ปล่อยอารมณ์ไปกับความกลัวหรือความวิตกกังวลจนเกินไป สามารถผ่อนคลายและหลีกเลี่ยงความตึงเครียด มองชีวิตในสภาพความเป็นจริงมากกว่าความเพ้อฝัน

4. มีความเชื่อมั่น (Confidence) กล่าวคือ เป็นบุคคลที่เห็นคุณค่าในการตัดสินใจของตนเอง ปรับตัวได้อย่างง่ายดายในสถานการณ์ใหม่หรือสถานการณ์ที่ยากลำบาก พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัจจุบันและอนาคตด้วยดี ไม่มีความรู้สึกต่ำต้อยและพึงพอใจต่อรูปร่างหน้าตาของตนเอง

5. ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล (Personal Relations) กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความอดทน ไม่โกรธบ่อย และไม่โกรธอย่างง่ายดาย มองโลกในแง่ดี ไม่วิพากษ์วิจารณ์คนอื่นมากเกินไป

6. ความพึงพอใจในบ้าน (Home Satisfaction) กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดี พึงพอใจในสภาพทางบ้าน ได้รับการยกย่องและเข้าใจจากทางบ้าน

จันทร์เพ็ญ เนียมอินทร์ (โสภาวดี บุญยฤทธิกิจ. 2546 : 32 ; อ้างอิงจาก จันทร์เพ็ญ เนียมอินทร์. 2539 : 58) กล่าวถึงหลักการปรับตัวที่ดีไว้ว่า การที่บุคคลจะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดีนั้นควรยึดหลัก 3 ประการคือ

1. หลักแห่งความจริง บุคคลควรจะปรับตัวโดยยึดหลักแห่งความจริงหรือความเป็นไปได้ของตนเอง และความเป็นไปได้ของสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ฐานะการเงิน ความพร้อมอื่น ๆ มีเหตุผลผลก่อนที่จะตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยคิดอยู่เสมอว่าเป็นทางที่เป็นไปได้จริงจึงจะลงมือทำ

2. หลักแห่งความกล้า บุคคลจะต้องมีจิตใจที่กล้าหาญเพียงพอพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่หวั่นไหว กล้าเสี่ยง ไม่กลัวความยากลำบากที่เกิดขึ้น

3. หลักแห่งการยอมรับตนเอง บุคคลจะต้องยอมรับสภาพแห่งความเป็นจริงของตนเอง รู้จักตนเองดีพอทั้งในด้านความสามารถ ความต้องการ จุดอ่อนของตน เมื่อรู้แล้วควรจะารู้จักประมาณตนว่าควรจะดำเนินการอย่างไรจึงจะดีที่สุด

ส่วนนิภา นิธยาณ (2530 : 155-157) ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่สามารถปรับตัวได้ดีและมีสุขภาพจิตดีไว้คือ

1. มีความเชื่อมั่นและรู้สึกมั่นคง ไม่มีปมด้อย ยอมรับความสามารถและความสำเร็จของผู้อื่น กล้าที่จะเผชิญชีวิต

2. มีลักษณะอบอุ่นและเป็นมิตร ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเกรงใจและคิดถึงใจผู้อื่น

3. มีความรู้สึกตระหนักในคุณค่าของภาระหน้าที่ที่ปฏิบัติ ดำเนินชีวิตแต่ละวันอย่างมีคุณค่า

4. พร้อมที่จะรับประสบการณ์ใหม่ ๆ และสนใจกิจกรรมรอบตัวตามความถนัดและความสนใจของตนเอง

5. รู้จักรักษาอนามัยและสุขภาพร่างกายอย่างสม่ำเสมอ

6. มีความกล้าที่จะเผชิญความจริงในชีวิต ทั้งความผิดพลาด โดยไม่กล่าวโทษผู้อื่นและบิดเบือนความจริง

7. มีจิตใจหนักแน่นมั่นคงพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาและอุปสรรคทุกเมื่อ

8. มีความสามารถในการปรับตัวได้ดี เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมได้ง่าย มีมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติสูง

9. มีอารมณ์ซึ่งส่งเสริมแทนที่จะขัดขวางสวัสดิภาพของชีวิต

10. ปราศจากสิ่งที่เป็นนิสัยในทางจิตที่กระทบกระเทือนบุคลิกภาพ ไม่ลงโทษตนเองเมื่อทำความผิด แต่จะจำไว้เป็นบทเรียนที่มีค่าแทน

นอกจากนี้ มัลลวีร์ อุดุลฉนวนศิริ (ปิยนันท์ หงษ์ลอย. 2543 : 11 ; อ้างอิงจาก มัลลวีร์ อุดุลฉนวนศิริ. 2528 : 23) ยังกล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีการปรับตัวได้ดีไว้ดังนี้

1. มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง เข้าใจและยอมรับตนเองตามความเป็นจริง ไม่โทษตนเอง มีความเชื่อมั่นและมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและอื่น

2. รับรู้สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง สามารถเข้าใจพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น

3. มีความอดทนที่จะเผชิญกับภาวะความเครียดต่าง ๆ ได้

4. สามารถสร้างสัมพันธภาพอันดีกับผู้อื่นรวมทั้งสามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น

5. ความเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระจากอิทธิพลต่าง ๆ ในสังคม และรวมทั้งมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน

6. ความเป็นผู้ใหญ่ มีบุคลิกภาพที่น่าศรัทธา ควบคุมตนเองได้และรู้จักรับฟังผู้อื่น

7. รู้จักให้อภัยและหวังดีต่อผู้อื่น

8. สามารถวางแผนการดำเนินชีวิตทุกด้าน พยายามหรือสามารถปฏิบัติได้จริง

ส่วนรัตน ยัญทิพย์ (2522 : 32-33) กล่าวว่า บุคคลที่ปรับตัวได้ดีนั้นจะมีการแสดงออกดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง ไม่มีปมด้อย ไม่เกรงกลัวตำแหน่งหรือความยิ่งใหญ่ ไม่ก้าวร้าว ขณะเดียวกันยอมรับความสามารถและความสำเร็จของผู้ที่เหนือกว่าตน

2. ยอมรับสภาพความเป็นจริง มีความกล้าที่จะเผชิญกับชีวิต แม้ว่าจะมีเหตุร้ายบางขณะ ไม่ท้อแท้ กล้าที่จะต่อสู้เต็มกำลังความสามารถ

3. มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น เป็นผู้ที่มองบุคคลอื่นในแง่ดี ปราศจากอคติ

4. ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ไม่ทะเลาะวิวาทบ่อย ๆ และยุติธรรมต่อบุคคลอื่น

5. ไม่เป็นผู้ที่มีความประพฤติด้อยหน้า เป็นผู้ที่สามารถนำเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วมาใช้เป็นประโยชน์ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว

6. สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี มีใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อโต้แย้งของผู้อื่น

7. ปราศจากนิสัยทางจิตที่กระทบกระเทือนบุคลิกภาพ

8. มีความเข้าใจและยอมรับสภาพของตนเอง รู้จักจุดเด่นและจุดด้อยของตนเอง

9. ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานสังคม

10. มีความรู้สึกเป็นอิสระ รู้สึกว่าตนไม่ถูกบังคับ

ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 4) ที่ได้กล่าวถึง ลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดี ดังนี้ 1) ความเป็นตัวของตัวเอง ทำอะไรด้วยตนเอง 2) พอใจและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง 3) มองเห็นคุณค่าในตน รู้ว่าตนเป็นคนมีคุณค่า 4) มีความมั่นคงทางอารมณ์ 5) รับผิดชอบการกระทำของตนเอง 6) รู้สึกเป็นอิสระ พอใจในอิสระภาพ 7) ตัดสินใจและวางแผนการชีวิตด้วยตนเอง 8) มองชีวิตด้วยความเป็นจริง 9) เคารพในสิทธิของผู้อื่น 10) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 11) รู้สึกว่าตนเองได้รับความรัก ความอบอุ่นจากผู้อื่น 12) ปลอดภัยและมั่นใจเมื่ออยู่บ้าน หรืออยู่ที่โรงเรียน 13) มีชีวิตชีวา กระตือรือร้น สนใจทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น โดยนัยนี้ ชอว์พ (อรพินทร์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณ์. 2532 : 8-10 ; อ้างอิงจาก Thorpe. 1955) ได้แบ่งการปรับตัวเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ปรับตัวเอง (Self Adjustment) ได้แก่ การที่บุคคลจะปรับตัวเองได้ดีนั้นต้องมีลักษณะดังนี้

1.1 ความเป็นตัวของตัวเอง (Self Reliance) หมายถึงการที่บุคคลทำอะไรได้ด้วยตนเองไม่พึ่งผู้อื่น เป็นอิสระจากผู้อื่น มีความมั่นคงทางอารมณ์และรับผิดชอบการกระทำของตนเอง

1.2 การมองเห็นคุณค่าของตน (Sense of Personal Worth) หมายถึงการที่บุคคลเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ผู้อื่นเชื่อถือในความสามารถของเขา มีความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า มีความพอใจและเชื่อมั่นในความสามารถและมีเหตุผล

1.3 ความรู้สึกเป็นอิสระของตนเอง (Sense of Personal Freedom) หมายถึงการที่บุคคลพอใจในอิสระภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ตัดสินใจในการกระทำ และวางแผนชีวิตของตนเองรวมทั้งมีเสรีภาพในการคบเพื่อนและการใช้จ่าย

1.4 ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลได้รับความอบอุ่นในครอบครัว ในหมู่เพื่อนฝูง จึงทำให้เกิดความภาคภูมิใจ

1.5 ความรู้สึกไม่มีแนวโน้มที่จะถอยหนี (Nonwithdrawing Tendencies)

1.6 ความรู้สึกไม่มีอาการทางประสาท (Nonnervous Symptom)

2. การปรับตัวทางสังคม (Social Adjustment) คือการที่บุคคลจะปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดีต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

2.1 ปทัสถานทางสังคม (Social Standards) หมายถึง การที่บุคคลมีความเคารพในสิทธิของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บุคคลประเภทนี้จะเข้าใจความถูกต้องของสังคม

2.2 ทักษะทางสังคม (Social Skill) หมายถึง การที่บุคคลปรับตัวเข้ากับเพื่อน เป็นที่ชื่นชอบของผู้อื่น มีความสนใจปัญหาต่าง ๆ และสนใจกิจกรรมต่าง ๆ

2.3 แนวโน้มทางสังคม (Social Tendencies) หมายถึง การที่บุคคลปรับตัวเข้ากับสถานการณ์หรือสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม

2.4 ความสัมพันธ์ในครอบครัว (Family Relation) หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกว่าได้รับความรักการดูแลอย่างดีในครอบครัว มีความอบอุ่นปลอดภัย และมั่นใจในตนเองในความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว

2.5 ความสัมพันธ์ในโรงเรียน (School Relation) หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกว่าได้รับความรักจากครู มีความสุขในการอยู่ร่วมกับเพื่อน

2.6 ความสัมพันธ์กับชุมชน (Community Relation) หมายถึง การที่บุคคลเข้ากับเพื่อนบ้านได้อย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในการปรับปรุงและพัฒนาชุมชนของตน มีความพอใจในกฎเกณฑ์และสวัสดิการของชุมชน

ทินดอล (ราตรี พงษ์สุวรรณ. 2540 : 12 ; อ้างอิงจาก Tindall. 1959 : 76) กล่าวถึงบุคคลที่สามารถปรับตัวได้ดีโดยทั่วไปไว้ดังนี้

1. รักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของบุคลิกภาพ โดยมีความสามารถผสมผสานความต้องการของตนกับพฤติกรรมดังกล่าวต้องเข้ากันได้กับสิ่งแวดล้อม
2. ประพฤติปฏิบัติตามปทัสถานของสังคม
3. ปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริง
4. มีความมั่นคงทางอารมณ์ และสามารถควบคุมอารมณ์ได้
5. มีวุฒิภาวะ
6. มองสังคมในแง่ดี และช่วยเหลือสังคมเสมอ

นอกจากนี้ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (โสภาวดี บุญยฤทธิ์กิจ. 2546 : 26-27 ; อ้างอิงจาก ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2530 : 70) ได้แบ่งกระบวนการในการปรับตัวออกเป็น 2 ระดับดังนี้คือ

1. การปรับตัวที่เราเรารู้ตัว (Conscious Attempt of Adjustment) ซึ่งสามารถกระทำได้ 2 ทางคือ

1.1 บุคคลเพิ่มความพยายามมากขึ้น เพื่อเอาชนะอุปสรรคความยุ่งยากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

1.2 บุคคลเปลี่ยนเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในกรณีที่เป้าหมายตั้งไว้สูงจนเกินไป และไม่สามารถบรรลุเป้าหมายนั้นได้

2. การปรับตัวที่กระทำไปโดยไม่รู้ตัว (Unconscious Attempt of Adjustment) เมื่อบุคคลเกิดปัญหาแล้ว แก้ปัญหานั้นไม่ได้ เกิดความคับข้องใจ ความขัดแย้งในใจ ทางออกที่บุคคลนำมาใช้คือ กลวิธีการปรับตัวที่เรียกว่า กลไกทางจิต (Mental Mechanism) หรือกลไกป้องกันตนเอง (Self-Defense Mechanism) ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความวิตกกังวลหรือความไม่สบายใจ หลบหลีกความกังวลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ส่วนลักษณะ สิริวัณห์ (2542 : 105) กล่าวว่าลักษณะของการปรับตัวแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การปรับตัวที่สมบูรณ์ (Integrative Adjustment) เป็นลักษณะการปรับตัวที่บุคคลสามารถแก้ปัญหาได้ โดยไม่มีข้อขัดข้องใจเหลืออยู่เลย

2. การปรับตัวไม่สมบูรณ์ (Non-integrative Adjustment) เป็นการปรับตัวที่บุคคลไม่สามารถแก้ปัญหานั้นได้ แต่มีวิธีคลายเครียดภายในใจให้ลดน้อยลงได้บ้าง แต่ยังไม่สบายใจค้างอยู่ การปรับตัวลักษณะนี้อาศัยกลไกทางจิตหรือกลไกการป้องกันตนเอง

ส่วนแอนดริว แลระรอย (นิเทศ เจริญกัญฑธูรย์. 2543 : 11 ; อ้างอิงจาก Andrew and Roy. 1991 : 33) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นการรักษาสมดุลของร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยบุคคลอาศัยกลไกในการปรับตัว ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. กลไกการควบคุม (Regulator Mechanism) เป็นกลไกการปรับตัวที่เกิดขึ้นแบบอัตโนมัติโดยบุคคลไม่รู้สึกรู้ตัว ซึ่งเกิดจากการทำงานร่วมกันของระบบประสาท ระบบต่อมไร้ท่อ การรับรู้ และการตอบสนอง

2. กลไกการรับรู้ (Cognator Mechanism) เป็นกลไกการปรับตัวที่เกิดจากประสบการณ์ และการเรียนรู้ซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการทางจิตที่บุคคลใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับภาวะความเครียด บุคคลสามารถเรียนรู้การปรับตัวในส่วนนี้จากทักษะการเข้าสังคม การแก้ไขปัญหาจากประสบการณ์ ซึ่งเป็นการทำงานของสมองในระดับสูง

ประภาวดี เหล่าพูนสุข (2539 : 21) กล่าวถึงปัจจัยที่ช่วยให้บุคคลปรับตัวได้ดีไว้ดังนี้

1. บุคคลสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์หรือปัญหาอย่างถูกต้อง ตรงตามความจริง เพื่อจะได้แก้ไขถูกต้อง

2. บุคคลมีมนุษยสัมพันธ์ดี จะได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากครอบครัวและบุคคลอื่น ๆ ในสังคม

3. บุคคลที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องตั้งแต่วัยเด็ก จนกระทั่งเติบโตขึ้นด้วยความเข้มแข็ง อดทน หนักแน่น กล้าเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์ได้

4. บุคคลนั้นต้องมีประสบการณ์ในการแก้สถานการณ์หรือปัญหามาก พอรู้ว่เวลาไหนควรแก้ปัญหาด้วยวิธีใด

5. บุคคลนั้นต้องมีปัญญาเฉลียวฉลาดพอสมควร

6. สถานการณ์หรือปัญหายิ่งยากซับซ้อนต้องใช้เวลาในการแก้ไข ฉะนั้นต้องมีเวลามากพอสำหรับการปรับตัว

วิธนา อินทริยงค์และคณะ (2541 : 16) กล่าวถึงลักษณะของวัยรุ่นที่ปรับตัวได้ดีดังนี้

1. มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-Knowledge) บุคคลที่ปรับตัวได้ดีจะต้องเป็นบุคคลที่รู้ถึงแรงจูงใจ ความปรารถนา ความทะเยอทะยาน ความรู้สึก ความสามารถและอารมณ์ต่าง ๆ ของตนเองคือ มีความสามารถในการประเมินคุณสมบัติและความสามารถของตนเองได้ตรงกับความเป็นจริง คนที่ปรับตัวได้ดีคือ คนที่สามารถใช้ความสามารถทำงานเฉพาะได้อย่างเหมาะสม ตั้งความหวังไว้ต่ำกว่าความสามารถที่แท้จริงของตน

2. ความรู้สึกตนเองเป็นคนมีค่า (Self-Esteem) ประกอบด้วยความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และความสามารถที่จะทำหน้าที่ให้แก่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความรู้สึกมั่นคงอบอุ่น (Feeling of Security) บุคคลที่ปรับตัวได้ดีจะต้องมีความรู้สึกว่าได้ได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม แสดงปฏิกริยาออกมาได้ด้วยตัวเองหรือมีอิสระในการแสดงออก (Freedom of Action) ต่อสถานการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกัน

4. ความสามารถในการรับและให้ความรัก

5. การปราศจากความตึงเครียดและความรู้สึกที่เกินขีด (Absence of Tension and Hypersensitivity) บุคคลที่ปรับตัวไม่ได้จะมีความทุกข์ที่เกิดจากความวิตกกังวลและความกลัว และจะแสดงถึงความอดทนต่อความคับข้องใจต่ำกว่าคนที่ปรับตัวได้ดี

อาจสรุปได้ว่า บุคคลที่ปรับตัวได้ดีคือ บุคคลที่เป็นตัวของตัวเอง เข้าใจและยอมรับตนเองและผู้อื่นรวมทั้งสามารถรับรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ตามความเป็นจริง นำประสบการณ์นั้นมาจัดให้สอดคล้องกลมกลืนระหว่างความต้องการของตนเองกับสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง

ส่วนพฤติกรรมหรือลักษณะที่แสดงว่าบุคคลปรับตัวไม่ดีขึ้น แคมแพลน (ภาวิณี สุทธิพิเชฐภักดิ์. 2545 : 46-47 ; อ้างอิงจาก Kaplan. 1959 : 27) ได้แบ่งออกเป็น 6 ประเภทคือ

1. พวกที่ชอบกระพริบตาบ่อย ๆ เลียริมฝีปาก ดึงผม กัดเล็บ กระดิกขาหรือปัสสาวะบ่อย พวกนี้เกิดจากความวิตกกังวล

2. พวกที่หมกหมุ่นอยู่กับความเศร้าโศกเสียใจ ตื่นเต้นจนเกินไป ไม่รับผิดชอบงาน พวกนี้เกิดจากอารมณ์รุนแรงจนเกินไป

3. พวกที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ทำงานคนเดียวไม่ได้ ขี้ระแวง ขี้สงสัย ขาดเหตุผล ตัดสินใจเองไม่ได้ รู้สึกว่าตนเองขาดความสามารถและมีปมด้อย พฤติกรรมเหล่านี้เกิดจาก ขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์

4. พวกที่ชอบแสดงอาการก้าวร้าวผู้อื่น ดำหนิติเตียน พุดจาขวานผ่าซาก พวกนี้คิดว่าตนเองเหนือผู้อื่น

5. พวกที่พูดจาหยาบคาย ขาดความสุภาพ ชอบขัดขืนคำสั่ง ชอบรังแกและ ทารุณสัตว์ตลอดจนชอบต่อต้านระเบียบวินัย พวกนี้เกิดจากการต่อต้านสังคม

6. พวกที่เจ็บป่วยโดยขาดเหตุผล กินจุ หิวเก่ง บางครั้งอาเจียน และอุจจาระไม่เป็นเวลา พวกนี้สาเหตุมาจากจิตใจได้รับความกระทบกระเทือน

นอกจากนี้โรเจอร์ (อาภา จันทรสกุล. 2535 : 68 ; อ้างอิงจาก Roger. 1964) ได้พิจารณาลักษณะของผู้ที่ปรับตัวไม่ได้คือ ผู้ที่ไม่ยอมรับตนเอง การพิจารณาและการรับรู้เกี่ยวกับตนเองบิดเบือนไปจากความเป็นจริง ไม่สามารถรับรู้ความต้องการที่เกิดขึ้นทั้งภายในตนเองและสภาพความเป็นจริงภายนอกได้ เมื่อสื่อการรับรู้เกี่ยวกับตนเองไม่มีประสิทธิภาพ ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นก็เสียหายมีพฤติกรรมไม่คงเส้นคงวาอารมณ์แปรปรวนเร็ว เกิดจากความคลาดเคลื่อนอย่างมากระหว่างตนเองกับประสบการณ์ ส่วนลักษณะความยุ่งยากในการปรับตัวนั้น นิภา นิรยายน (2535 : 160-161) ได้กล่าวสรุปไว้คือ

1. อาการเคร่งเครียด ซึ่งแสดงออกในรูปของความวิตกกังวล กระวนกระวายใจ ไม่เป็นสุข ความหดหู่และท้อแท้ใจ ความรู้สึกหม่นหมองหมกหมุ่นว่าตนได้กระทำผิดและความกลัว

2. อาการเจ็บป่วยทางกาย ได้แก่ โรคกระเพาะ โรคลำไส้ ความดันโลหิตสูง

3. พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากมาตรฐานของสังคม ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้าง ความเดือดร้อนให้ผู้อื่นแล้วยังสร้างปัญหาให้กับตนเองอีกด้วย คนทั้งหลายจะพากันรังเกียจ ไม่ยอมคบหา

4. ความหย่อนสมรรถภาพในการดำรงชีวิต จะเกิดความกลัวและหมดสภาพในการ รวบรวมความคิดอย่างมีระเบียบ อันจะนำไปสู่ลักษณะของพฤติกรรมที่มีความยุ่งยากใจใน การปรับตัวของเด็ก

ประสาธ อิศรปริดา (2523 : 206) กล่าวถึงการปรับตัวไม่ดีว่า จะแสดง พฤติกรรมสัญญาณอันตรายที่สังเกตเห็นได้ดังนี้

1. ขาดความรับผิดชอบ และพึ่งผู้อื่นมากเกินไป

2. มีความรู้สึกไม่เพียงพอ และรู้สึกว่าตนมีปมด้อยอย่างรุนแรง

3. แสดงออกในลักษณะก้าวร้าวและหยาบคาย

4. ใช้กลไกการป้องกันตัวมากเกินไป เช่น ใช้เหตุผลเข้าข้างตนเองขัดโทษผู้อื่น หรือผันกลางวันมากเกินไป เป็นต้น

5. มีความกังวลใจ วิตกกังวล และรู้สึกว่ามีอุปสรรคนั้นคงอย่างมาก

6. มีลักษณะต่อต้านอำนาจ หรือเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมมากเกินไป

ราตรี พงษ์สุวรรณ (2540 : 14) กล่าวถึงบุคลิกภาพที่แสดงออกของบุคคลที่ปรับตัวเข้ากับเพื่อนไม่ได้ ได้แก่ 1) ก้าวร้าว คุยโอ้อวดเกี่ยวกับความสามารถของตน 2) ถอยหนี เก็บตัว ไม่พูด นอกจากนี้ธีระ ชัยยุทธยรรยง (2533 : 21) ยังกล่าวเสริมอีกว่า บุคคลที่ปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนไม่ได้ ได้แก่ บุคคลที่ไม่ให้ความร่วมมือกับกลุ่มและขาดทักษะในการที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น และโรเจอร์ (ราตรี พงษ์สุวรรณ. 2540 : 14 ; อ้างอิงจาก Roger. 1962 : 360-361) ได้แบ่งลักษณะของวัยรุ่นที่มีการปรับตัวทางสังคมที่เป็นปัญหาไว้ดังนี้ คือ

1. วัยรุ่นที่ไม่ค่อยโยยดีจะอยู่ร่วมในกลุ่ม เช่น วัยรุ่นที่มีวุฒิภาวะเร็วมากจะไม่ค่อยสนใจกิจกรรมของเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน บางคนมักจะกลัวความตรงไปตรงมาของเพื่อน จึงต้องทำให้ต้องหลีกหนีไป บางคนที่มีความรู้สึกว่าเป็นเพื่อน ๆ ซึ่งขัดตน จะไม่มีความสุขจะมีแต่ความทุกข์ใจ เพราะขาดความเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

2. วัยรุ่นที่สังคมเมินเฉย พวกเขาจะขาดแรงกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในกลุ่มสร้างสรรค์ทางอารมณ์อาจเพิ่มขึ้น ถ้าได้ทำงานร่วมกับกลุ่มเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการรับผิดชอบงาน และสร้างให้เขามีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งจะทำให้ทักษะทางสังคมที่สั่งขึ้นจนเพียงพอที่จะเข้ากับสถานการณ์ได้

3. วัยรุ่นที่สังคมชิงชัง พวกนี้ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม แต่ถูกขัดขวาง เพราะเขาจะไม่รู้ว่าจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่นอย่างไร เพราะขาดคุณสมบัติที่จำเป็นหรือขาดทักษะในทางสังคมที่จะทำให้เขาประสบความสำเร็จ

สรุปได้ว่า บุคคลที่ปรับตัวไม่ได้ จะมีความขัดแย้งระหว่างความคิดเกี่ยวกับตนกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาใหม่อย่างมาก ทำให้เกิดความตึงเครียด วิตกกังวล สับสน ไม่แน่ใจ สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองและมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองจะเป็นไปในทางลบ

กล่าวโดยสรุปถึงผลดีและผลเสียของการปรับตัว (นิภา นิธยาน. 2530 : 22) ดังนี้ ผลดี คือ

1. ทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างดีมีสุข มีประสิทธิภาพ มีความสำเร็จในชีวิต สามารถตอบสนองความต้องการของร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

2. ทำให้มีชีวิตรอดปลอดภัยเมื่ออยู่ในสถานการณ์คับขันอันตรายหรือภัยพิบัติต่าง ๆ

3. ทำให้มีบุคลิกภาพดีในอนาคตสามารถปรับตัวได้ดีมีความมั่นคงของบุคลิกภาพเมื่อเป็นผู้ใหญ่

4. สามารถจัดทุกข์ ความไม่สบายใจ ความเครียด ความคับข้องใจออกได้ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลไม่สามารถปรับตัวได้จะก่อให้เกิดผลเสีย ดังนี้

1. เกิดภาวะวิกฤติ หรือความไม่สมดุลทางจิตใจอยู่เสมอ เนื่องจากมองสถานการณ์หรือปัญหาบางอย่างเป็นเรื่องใหญ่
2. เป็นคนมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสม
3. โยกย้ายเปลี่ยนที่อยู่หรืออาชีพการงานบ่อย เนื่องจากปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้

4. เกิดโรคจิต โรคประสาท เนื่องจากมีความวิตกกังวลอยู่เสมอ ผิดปกติในแนวความคิด การรับรู้ การตัดสินใจ

5. เมื่อปรับตัวไม่ได้ก็หันหน้าเข้าหาสุรา ยาเสพติด อบายมุขต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเองและสังคมในอนาคต

อาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมบ่งชี้การปรับตัวเป็นลักษณะทางอารมณ์แต่ละบุคคลที่สะท้อนพฤติกรรมทั้งที่เป็นจุดเด่นและจุดด้อย โดยแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ชีวิตซึ่งเป็นที่ยอมรับของบุคคลในสังคมได้ ซึ่งลักษณะการปรับตัวนั้นมีทั้งผลดีและผลเสียซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป ถ้าบุคคลใดสามารถปรับตัวปรับจิตใจได้อย่างดีและเหมาะสมก็จะส่งผลให้บุคคลนั้นสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในทางกลับกันถ้าบุคคลใดไม่สามารถปรับตัวปรับจิตใจได้จะส่งผลต่อภาวะสุขภาพจิตของบุคคลนั้นเกิดอาการเจ็บป่วยทางกายซึ่งเป็นเหตุมาจากจิตใจ

1.7 กลไกการปรับตัว

เมื่อบุคคลประสบปัญหาใด ๆ แล้วเกิดความไม่สบายใจ หรือเกิดความตึงเครียดทางอารมณ์ บุคคลนั้นก็จะพยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อตอบโต้ต่อความตึงเครียดทางอารมณ์หรือเพื่อลดความไม่สบายใจนั้น ๆ ลงโดยใช้กลไกต่าง ๆ ในการปรับตัว ซึ่งโคลแมน และแฮมเมน (สุภาพรณ โคตรจรัส. 2531 : 304 ; อ้างอิงจาก Coleman and Hammen. 1974) ได้แบ่งกลไกในการปรับตัวหรือแบบของการตอบโต้ต่อความตึงเครียดทางอารมณ์ของบุคคลออกเป็น 3 แบบตามความแตกต่างของการแสดงออกคือ

1. การสร้างพลังเพื่อเผชิญปัญหา (Built in coping and damage repair mechanism) ลักษณะการตอบโต้แบบนี้ช่วยลดความตึงเครียดและความวิตกกังวลและช่วยสร้างเสริมความสมดุลทางจิตใจ มักแสดงออกในรูปต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การร้องไห้ เป็นกลไกที่สามารถลดความตึงเครียดและความเจ็บปวดทางอารมณ์ของบุคคลได้ นอกจากนั้นการร้องไห้ยังอาจได้รับความเห็นใจจากผู้อื่น ทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีผู้ร่วมความทุกข์ และเข้าใจในความทุกข์ของตน

1.2 การพูดระบายความรู้สึก เป็นกลไกที่ใช้กันมาก เพราะการพูดระบายความรู้สึกอาจช่วยให้บุคคลได้มองเห็นสภาพการณ์ของตนชัดเจนขึ้น อาจเกิดแนวคิดใหม่หรือมองเห็นปัญหาในแง่ใหม่ มองเห็นวิธีการแก้ปัญหา

1.3 การหัวเราะ การพยายามมองปัญหาด้วยอารมณ์ขันช่วยให้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง เป็นการยอมรับความเสียดใจ ไม่เอาเป็นเอาตายกับชีวิตมากเกินไป

1.4 การคิดทบทวน หลังจากที่พบความเสียดใจ บุคคลบางคนต้องการที่จะอยู่คนเดียวเพื่อที่จะคิดเรียบ ๆ ลำดับเหตุการณ์ซึ่งอาจช่วยให้มองเห็นเหตุการณ์ที่แจ่มชัดขึ้นสามารถประเมินถูกต้องยิ่งขึ้น อาจช่วยให้ยอมรับมากขึ้นซึ่งนำไปสู่การลดความตึงเครียด

1.5 การแสวงหาที่พึ่งพิงทางใจ เมื่อพบความตึงเครียดบุคคลมักต้องการความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น เพื่อเป็นที่พึ่งพิงทางใจจนกว่าจะสร้างความสมดุลทางใจได้ การแสวงหาที่พึ่งทางใจ ถ้าเป็นไปในรูป "การถือตนตามแบบ" ใครคนใดคนหนึ่งที่ตนนิยมจัดว่าเป็นการใช้กลไกในการป้องกันตัว แต่ถ้าเป็นไปในรูปของความพยายามที่จะแก้ปัญหาหรือไปใช้บริการคำปรึกษาและแนะแนวก็จัดว่าเป็นการใช้ความพยายามที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา

1.6 การหลับและการฝัน การหลับและการฝันจะช่วยผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์ได้ เมื่อบุคคลได้ฝันถึงเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดของตนบ่อยครั้งเข้าเขาก็จะคุ้นเคยกับเหตุการณ์ ไม่กลัวหรือวิตกกังวลอีกต่อไป

2. ความพยายามที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเผชิญปัญหา (Task-oriented reactions) เป็นความพยายามที่จะเผชิญปัญหาอย่างแท้จริง มีแนวโน้มที่จะประเมินสภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดทางอารมณ์อย่างมีเหตุผล เป็นไปในทางสร้างสรรค์ และเป็นความพยายามในระดับจิตสำนึก ซึ่งการกระทำจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในตนเองหรือสิ่งแวดล้อมหรือทั้งตนเองและสิ่งแวดล้อมทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ สามารถแบ่งออกได้เป็น

2.1 การตอบโต้ในรูปของการต่อสู้ เมื่อมีความคับข้องใจหรือขัดแย้งในใจ บุคคลจะพยายามลดความคับข้องใจหรือความขัดแย้งในใจนั้นลงด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปการแสดงออกที่ตอบโต้กับความตึงเครียดทางอารมณ์โดยการต่อสู้ได้ดังนี้

2.1.1 การรวบรวมกำลังความสามารถที่ตนมีอยู่ เพิ่มความพยายามยิ่งขึ้น และลงมือกระทำการอันใดอันหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา

2.1.2 การเลือกการกระทำอันใดอันหนึ่งที่เหมาะสมที่สุด เพื่อดำเนินการ แต่ยังคงความยืดหยุ่นพร้อมที่จะเปลี่ยนวิธีการ ถ้าวิธีที่เลือกเอาไว้ใช้ไม่ได้ผลหรือพบวิธีการใหม่ที่ดีกว่า พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไข เลี่ยงความคิดที่แคบและตายตัว พยายามดำเนินการอย่างมีเหตุผลแม้ว่าจะถูกกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ที่ไม่น่าพึงพอใจต่าง ๆ

2.1.3 การหาแหล่งเพื่อเผชิญปัญหาเพิ่มขึ้น คือพยายามเพิ่มแหล่งมาช่วยในการเผชิญปัญหา โดยการหาข้อมูลใหม่พัฒนาความสามารถของตนเอง และการขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเมื่อมีความจำเป็น

2.1.4 การทำงานเป็นกลุ่ม การร่วมมือกันทำงานเป็นการใช้ทรัพยากรของกลุ่มในการเผชิญปัญหา

2.2 การตอบโต้ในรูปของการหลีกเลี่ยง มีเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดทางอารมณ์ที่บุคคลไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่มีเหตุการณ์บางอย่างที่ควรหลีกเลี่ยงเพื่อการปรับตัวที่ดีกว่า เช่น การทำงานที่ไม่ตรงกับความสามารถ การแสดงออกที่ตอบโต้กับความตึงเครียดทางอารมณ์โดยการหลีกเลี่ยงนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

2.2.1 การยอมรับความพ่ายแพ้ โดยที่ยอมรับว่าสถานการณ์นั้น ๆ ยากเกินไปหรือได้เลือกเป้าหมายที่ไม่เหมาะสมจึงไม่ต้องการที่จะไปยังเป้าหมายนั้นต่อไปแล้ว

2.2.2 การหนีจากสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความตึงเครียด อาจทำได้โดยไม่นำตัวเองเข้าไปยุ่งเกี่ยวอยู่ในสถานการณ์นั้น หรือไม่ใส่ใจกับสภาพการณ์นั้น

2.2.3 การพยายามดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่เหมาะสมกว่าแทนที่จะดำเนินชีวิตอย่างไม่มีความสุข

จะเห็นได้ว่าการต่อสู้และการหนีเป็นวิธีการพื้นฐานที่สัตว์ทั้งหลายใช้กัน การต่อสู้เป็นรูปแบบที่สิ่งมีชีวิตใช้ในการเอาชนะอุปสรรคให้บรรลุเป้าหมาย ในขณะที่การหลีกเลี่ยงช่วยให้สิ่งมีชีวิตรอดพ้นจากสถานการณ์ที่คุกคามที่ตนไม่สามารถเอาชนะได้

2.3 การตอบโต้ในรูปของการรวมขอม การแก้ปัญหาโดยใช้ความพยายามที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเผชิญปัญหา ส่วนใหญ่จะไม่ใช้ในการตอบโต้ในรูปของการต่อสู้หรือการหลีกเลี่ยงโดยแท้จริงทั้งหมด แต่จะเป็นการรวมขอมผสมผสานรูปแบบการตอบโต้ทั้งสองประการดังกล่าวเข้าด้วยกัน เป็นการเรียนรู้การให้และการรับ เป็นการปรับตัวเข้าหากัน ลักษณะที่สำคัญของการรวมขอมหรือการหาสิ่งทดแทน การอะลุ่มอล่วยประนีประนอม สามารถสรุปการแสดงออกที่ตอบโต้กับความตึงเครียดทางอารมณ์ในรูปของการรวมขอมได้ดังนี้

2.3.1 การยอมรับเป้าหมายใหม่ที่ใช้แทนกัน เมื่อพบว่าตนไม่สามารถไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ก็อาจหาเป้าหมายใหม่มาแทนที่ซึ่งอาจรวมถึงการประเมินความสามารถของตนเสียใหม่และลดระดับความคาดหวัง

2.3.2 การยอมรับวิธีการใหม่ที่ใช้แทน เมื่อไม่สามารถไปถึงเป้าหมายได้ด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งก็พยายามใช้กับวิธีการอื่น ๆ ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นวิธีการที่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น

2.3.3 การพิจารณาถึงความจำเป็น ถ้าไม่สามารถได้ในสิ่งที่หวังทั้งหมดควรจะมีการพิจารณาให้ต้องแน่ใจว่าสิ่งที่จำเป็นจะขาดเสียมิได้คืออะไร ถ้าขาดแล้วจะเกิดอะไรขึ้น

2.3.4 การตอบโต้โดยใช้กลไกในการป้องกันตัว (Defense-oriented reactions) เป็นการตอบโต้ในระดับจิตไร้สำนึก ถึงแม้ว่าความคับข้องใจส่วนมากเราสามารถแก้ไขได้ในระดับจิตสำนึก โดยเพิ่มความพยายามในการเอาชนะอุปสรรค ลดระดับของเป้าหมาย หรือเปลี่ยนเป้าหมายใหม่ หรือประเมินสภาพการณ์ที่มีความคับข้องใจเสียใหม่ โดยพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างต้องแท้ อย่างไรก็ตามมีความคับข้องใจบางอย่างที่ลึกซึ้งมากไม่สามารถแก้ไขได้ในระดับจิตสำนึก จึงนำไปสู่ความพยายามที่จะแก้ไขในระดับจิตไร้สำนึก ในบางสถานการณ์การปรับตัวในระดับจิตสำนึกอาจมีแบบแผนวิธีการคล้ายกับการปรับตัวในระดับจิตไร้สำนึก แต่ “กลไกการป้องกันตัว” อย่างแท้จริงเกิดขึ้นในระดับจิตไร้สำนึกเสมอ

สรุปได้ว่า แบบของการตอบโต้ต่อความตึงเครียดทางอารมณ์ หรือกลไกการปรับตัวเมื่อพบกับความตึงเครียดทางอารมณ์ที่สำคัญมีอยู่ 3 แบบซึ่งแตกต่างกันตามลักษณะของการแสดงออก โดยการสร้างพลังเพื่อเผชิญปัญหานั้นเป็นการกระทำเพื่อให้เกิดพลังในการต่อสู้ปัญหา ส่วนความพยายามที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเผชิญกับปัญหานั้นเป็นความพยายามที่จะจัดการกับปัญหาอย่างแท้จริง โดยจะกระทำอย่างมีเหตุผลเป็นไปในทางสร้างสรรค์และเป็นความพยายามในระดับจิตสำนึก แบบหนึ่งคือกลไกในการป้องกันตัวหรือกลไกป้องกันตนเองซึ่งจะเป็นการปรับตัวในระดับจิตไร้สำนึกจะเกิดขึ้น เมื่อไม่สามารถแก้ปัญหาในระดับจิตสำนึกได้ กลไกป้องกันตนเองจะช่วยให้บุคคลป้องกันตนเองจากความวิตกกังวลอย่างสูงได้

1.8 ลักษณะของกลไกป้องกันตนเอง

กฤษณา ศักดิ์ศรี (2530 : 368) อธิบายลักษณะของกลไกป้องกันตนเองไว้ดังนี้

1. เป็นวิธีการที่บุคคลพยายามคุ้มครอง “ศักดิ์ศรี” ของตนและป้องกันตนเองจากความกังวลใจอย่างสูง เมื่อเผชิญกับความคับข้องใจที่ประดังเข้ามาไม่หยุดหย่อน
2. มีทั้งแง่บวกและลบ พิจารณาในแง่บวกจะเห็นว่าเป็นวิธีการที่บุคคลพยายามสร้างสมดุลย์ในจิตใจ คงไว้ซึ่ง “ศักดิ์ศรี” ของตน ในแง่ลบจะเห็นว่าเป็นวิธีการหลีกเลี่ยงหรือป้องกันตัวจากความกังวลใจ
3. กลไกในการป้องกันตนเองทุกชนิดจะมีลักษณะร่วมกันคือ การหลอกตนเอง (Self-deception) ซึ่งแสดงออกในรูปของการปฏิเสธ (Denial) ความต้องการ ความรู้สึก

เรื่องราวต่าง ๆ ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความวิตกกังวล การเสียหน้า และการแสดงออกมาในรูปการปลอมแปลง (Disguise) ความต้องการและแรงจูงใจเป็น การทดแทนหรือทำตรงกันข้ามกับความต้องการที่แท้จริงในรูปที่สังคมยอมรับ

4. ในชีวิตประจำวัน บุคคลปกติใช้กลไกป้องกันตนด้วยกันทั้งสิ้น ถ้าใช้พอสมควร จะช่วยเพิ่มความพึงพอใจในชีวิตช่วยให้ปรับตัวได้ แต่ถ้าใช้ในการแก้ปัญหาเป็นส่วนใหญ่ก็จะชี้ให้เห็นการปรับตัวทางบุคลิกภาพที่ผิดปกติ

5. การแบ่งกลไกในการป้องกันตนออกเป็นชนิดต่าง ๆ นั้นเพื่อง่ายแก่การศึกษา เท่านั้น เพราะกลไกในการป้องกันตนแต่ละชนิดต่างก็มีลักษณะร่วมเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันอยู่ยากที่จะแบ่งออกมาเป็นลักษณะเฉพาะอย่างได้โดยเด็ดขาด โดยทั่ว ๆ ไปการกระทำที่ตอบโต้ต่อความคับข้องใจของมนุษย์แต่ละครั้งมักจะประกอบด้วยกลไกในการปรับตัวถึงสองหรือสามชนิด

6. การให้ชื่อกลไกในการป้องกันตนชนิดต่าง ๆ นั้นเป็นการบรรยายลักษณะ พฤติกรรมที่แสดงออกมาเท่านั้น การเข้าใจเพิ่มเติมถึงความต้องการที่ทำให้บุคคลใช้กลไก ในการป้องกันตนชนิดต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา จึงจะช่วยให้เราได้เข้าใจถึงพฤติกรรมทั้งหมด ของเขาอย่างแท้จริง

7. กลไกในการป้องกันตนที่มนุษย์ใช้นั้นไม่ได้ใช้เพื่อช่วยแก้ปัญหา หรือแก้ความ ขัดแย้งให้หมดสิ้นไป หากแต่ช่วยแก้ความวิตกกังวลที่มาจากการเกิดความขัดแย้งเท่านั้น

กลไกป้องกันตนจะเกี่ยวข้องและขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ และหากแต่ละบุคคลสามารถ เรียนรู้เกี่ยวกับกลไกป้องกันตนเหล่านี้แล้วบุคคลนั้น จะสามารถนำไปใช้ได้ หรือบางคนอาจ จะนำไปใช้จนกระทั่งกลายเป็นนิสัย หากคนเราใช้กลไกป้องกันตนแต่พอดีก็เป็นเรื่อง ปกติธรรมดา และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแต่อย่างใด แต่กลับจะเป็นคุณประโยชน์ด้วยซ้ำไป ในแง่ที่ช่วยให้คนเราหาทางออกด้วยตนเองได้ในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นการผ่อนคลายความ เคร่งเครียด และช่วยให้อารมณ์สงบลงได้บ้าง ถึงแม้ว่าการใช้กลไกป้องกันตนจะไม่ช่วย แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตรงก็ตาม แต่ก็มีข้อสำคัญที่ไม่ควรลืมก็คือ อันตรายจะเกิดขึ้นได้เมื่อ เราใช้กลไกป้องกันตนบางอย่างเป็นประจำซ้ำซากในการแก้ปัญหาจนกลายเป็นนิสัยประจำ ส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ เช่นบุคคลบางคนไม่ยอมรับว่าตนเองผิดเลยแต่ชอบใช้วิธีกล่าวโทษ และขัดทอดไปยังบุคคลอื่นหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องทุกครั้งไปเมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้น ทางออก เช่นนี้ทำให้บุคคลนั้นสบายใจ แต่หาใช้วิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้องไม่ และลักษณะนิสัยที่อยู่ตัวนี้ ยิ่งจะนำไปสู่ปัญหายิ่งยากในการปรับตัวได้มากยิ่งขึ้น (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2530 :85)

นอกจากนี้ซาฮาเคียน (Sahakian. 1975) กล่าวว่าบุคคลจะสร้างกลไกป้องกันตน ขึ้นมา เกิดจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ

1. มีความวิตกกังวลสูงมากในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และส่วนที่ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรม (Ego) หาวิธีลดหรือแก้ไขไม่ได้ด้วยวิธีที่มีเหตุผล
2. ส่วนที่ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรม ไม่สามารถประณีประนอมแรงขับความต้องการพื้นฐาน และแรงหักห้ามของมโนธรรมได้ ในสถานการณ์เช่นนี้ถ้า Ego ยังเผชิญกับเหตุการณ์ต่อไป ย่อมเป็นสาเหตุให้ระบบ Ego สลาย และจะกลายเป็นความวิตกกังวลที่กระทบกระเทือนใจอย่างรุนแรง (trauma) ซึ่งอาจเป็นโรคจิต โรคประสาท ดังนั้น Ego จึงจำเป็นที่จะต้องหาวิธีการลดความตึงเครียดโดยหันไปใช้วิธีการที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง หมายความว่า เป็นวิธีการที่ไม่ได้สนองความต้องการเดิมที่เกิดขึ้น โดยวิธีนี้ Ego จะสามารถรักษาความสมดุลทางจิตใจของบุคคลไว้ได้

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า กลไกป้องกันตนเองเป็นวิธีการที่บุคคลทั่วไปใช้เพื่อ “คุ้มครอง” และป้องกันตนเองจากความวิตกกังวลใจเมื่อเผชิญกับความคับข้องใจเท่านั้น ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาโดยตรง หากใช้แต่พอดีจะช่วยเพื่อความพึงพอใจในชีวิต และไม่ก่อให้เกิดอันตรายใด ๆ แต่หากใช้มากเกินไปจะนำไปสู่ปัญหายุ่งยากในการปรับตัวได้

1.9 การจำแนกกลไกป้องกันตนเอง

กลไกการป้องกันตนเอง (Self-Defense Mechanism) เป็นคำศัพท์ที่นักจิตวิเคราะห์บัญญัติขึ้น เพื่อใช้อธิบายกลไกต่าง ๆ ที่บุคคลใช้ในการปรับตัวเมื่อเกิดความคับข้องใจ ความขัดแย้งในใจและความวิตกกังวลขึ้น โดยรักษาความภูมิใจของบุคคลแม้จะประสบความล้มเหลวในชีวิตนอกจากนี้ช่วยลดความไม่สบายใจอันเกิดจากความกลัวหรือสำนึกผิดต่าง ๆ ได้ ซึ่งกลไกการป้องกันตนเอง หมายถึง กลไกการปรับตัวชนิดหนึ่งของบุคคลซึ่งเกิดขึ้นเมื่อความต้องการไม่ถูกบำบัด ปกติคนเรามักใช้กลไกนี้โดยไม่รู้สึกรู้ส เพื่อหนีจากเหตุการณ์บางอย่างหรือสภาพการณ์บางอย่างที่ทำให้ตนเองไม่สบายใจ คับข้องใจ ขัดแย้งในใจ เป็นการลดความคับข้องใจหรือรักษาสภาพสมดุลของจิตใจไว้ หรือต่อเวลาในการแก้ปัญหาต่อไป

ส่วนจันทร์เพ็ญ เนียมอินทร์ (2539 : 60) ได้กล่าวถึง กลไกป้องกันตนเอง (Self-Defense Mechanism) โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ประเภทหลอกตนเอง (Deception)
2. ประเภททดแทน (Substitution)
3. ประเภทหลีกเลี่ยง (Avoidance)
4. ประเภทยอมรับ (Acceptance)

กลวิธีป้องกันตนเองประเภท “หลอกตนเอง” มีดังนี้

1. หาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการหาเหตุผลเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางพฤติกรรมของตนเอง เพื่อให้หายจากความคับข้องใจหรือความขัดแย้งในสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ เหตุผลที่นำมาใช้มักเป็นค่านิยมที่สังคมให้การยอมรับ และมักเป็นเหตุเป็นผลที่ขัดกับเหตุผลที่แท้จริงภายในจิตใจของตนเอง กระบวนการนี้เป็นไปโดยไม่รู้ตัว และบุคคลนิยมนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน แบ่งได้ 2 วิธีคือ

1.1 องุ่นเปรี้ยว (Sour Grape) คือการที่บุคคลปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้น ก็จะกล่าวโทษว่า สิ่งนั้นไม่ดีหรือเป็นสิ่งที่ตนไม่พึงปรารถนา

1.2 มะนาวหวาน (Sweet Lemon) เป็นการปลอบใจตนเองให้ทำใจนิยมชมชอบในสิ่งที่ตนมี แม้ความรู้สึกลึก ๆ ในจิตใจจะไม่พึงพอใจสิ่งนั้นก็ตาม

2. การกล่าวโทษผู้อื่น (Projection) เป็นการย้ายความรับผิดชอบต่อผลจากการกระทำและผลจากความผิดของตน ไปที่วัตถุหรือบุคคลอื่นเพื่อลดความรู้สึกถูกข่มขู่ตนเอง

3. การย้ายอารมณ์ (Displacement) เป็นการย้ายหรือระบายอารมณ์ไปที่บุคคลหรือวัตถุอื่นที่ไม่ใช่สาเหตุทำให้บุคคลเกิดอารมณ์

4. การเก็บกด (Repression) เป็นกระบวนการของจิตไร้สำนึกเป็นไปโดยไม่รู้ตัว บุคคลพยายามเก็บความคิดความรู้สึกที่น่าอายไว้ในจิตใต้สำนึก (Subconsciousness) เมื่อปล่อยไว้นาน ๆ จะทำให้ความคิดความรู้สึกเหล่านั้นเข้าไปอยู่ในจิตไร้สำนึก (Unconsciousness) เป็นผลให้เกิดเป็นบุคลิกภาพขึ้น ถ้าเป็นความรู้สึกที่ไม่ดีจะกลายเป็นปมด้อย ถ้ากลายเป็นความรู้สึกที่ดีจะกลายเป็นปมเด่น

5. การยับยั้ง (Suppression) เป็นกระบวนการควบคุมความรู้สึกที่น่าละอายไว้ แต่ยังไม่เข้าไปอยู่ในจิตไร้สำนึก ความรู้ดังกล่าวจึงมีโอกาสนำมาสู่การรับรู้หรือจิตสำนึกได้ (Consciousness)

กลวิธีป้องกันตนเองประเภท “ทดแทน” ได้แก่

1. การชดเชย (Compensation) เป็นกระบวนการที่ช่วยรักษาวิธีการเอาชนะความล้มเหลวหรือความผิดปกติในเรื่องต่าง ๆ ด้วยการไปเอาดีอีกเรื่องหนึ่งที่ตนเองมีความสามารถอยู่ มักใช้เกี่ยวกับปมด้อยความล้มเหลว

2. การทดแทน (Substitution) เป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลมีความรู้สึกอบอุ่นปลอดภัยมากขึ้น ลักษณะที่สำคัญของการทดแทนคือ บุคคลจะเปลี่ยนกิจกรรมและหาเป้าหมายอื่นมาแทน

3. การทดเทิด (Sublimation) เป็นกระบวนการแปลงรูปของความกดดันทางด้านอารมณ์ซึ่งแสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ โดยผ่านทางกระบวนการของจิตไร้สำนึก

4. ปฏิกริยาหลบเกลื่อน (Reaction Formation) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับความรู้สึกที่แท้จริงของบุคคล เพื่อยกระดับความรู้สึกผิดให้เกิดความสบายใจมากขึ้น พร้อมทั้งใช้ปฏิกริยาหลบเกลื่อนเป็นเกราะป้องกันความรู้สึกหรือทัศนคติที่เป็นอันตรายและเป็นกระบวนการที่ผ่านทางจิตไร้สำนึกด้วย

กลวิธีป้องกันตนเองประเภท “หลีกเลียง” ได้แก่

1. ปฏิเสธความจริง (Denial Reality) เป็นกระบวนการป้องกันจากสภาพความเป็นจริงที่ไม่พึงปรารถนา โดยวิธีการปฏิเสธไม่ยอมรับรู้สภาพนั้น

2. จินตนาการ (Fantasy) เป็นกระบวนการสนองความต้องการที่ได้รับจากความคับข้องใจให้เกิดความพอใจขึ้น โดยจินตนาการถึงความสมฤทธิ์หรือจุดมุ่งหมายแทน เพราะไม่สามารถกระทำได้ตามสภาพจริง

3. การถดถอย (Regression) เป็นกระบวนการที่ถอยหลังกลับไปแสดงพฤติกรรมในการพัฒนาขั้นต้นของบุคคลซึ่งมีวุฒิภาวะอยู่ในระดับต่ำ แต่พฤติกรรมดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาได้ในอดีต

4. การแยกตัว (Isolation) การแยกตัวออกจากสังคมหรือสถานการณ์ที่ไม่พอใจ เป็นกระบวนการปรับตัวแบบแยกตัวออกจากสภาพแวดล้อมที่ทำให้ตนเองไม่สบายใจ เป็นวิธีการแก้ความไม่พอใจหรือจุดอ่อนของตนเองได้

กลวิธีป้องกันตนเองประเภท “ยอมรับ” ได้แก่

1. การเลียนแบบคนอื่น (Identification) เป็นกระบวนการเพิ่มความรู้สึกว่ามีค่าให้กับตนเอง โดยการเลียนแบบผู้อื่นที่มีชื่อเสียงหรือบุคคลที่ชื่นชอบตามรสนิยม และค่านิยมของตน

2. การเอาเข้ามาไว้ในตัว (Introjection) เป็นกระบวนการยอมรับค่านิยมของผู้ที่เราไม่สามารถต่อสู้ได้เข้ามาเป็นค่านิยมของตนเอง ทำให้เกิดความรู้สึกว่าสามารถควบคุมสิ่งที่เราไม่สามารถต่อสู้ด้วยได้

3. การเมินเฉย (Emotional Insulation) เป็นกระบวนการลดความเครียดโดยลดความหวังต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการป้องกันไม่ให้ตนเองได้รับอันตรายอีกด้วย

4. การล้างบาป (Undoing) เป็นกระบวนการที่ทำผิดแล้วสารภาพผิด คือรู้สึกผิดในสิ่งที่กระทำไป อาจจะแสดงออกในทางพฤติกรรมในรูปของการสารภาพบาป ขอโทษ ยอมรับโทษ แต่ถ้ามีมากเกินไปอาจถึงขั้นฆ่าตัวตายได้

ดังนั้นเมื่อใช้กลไกการป้องกันตนเองอาจก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับตัวดังนี้

1. ช่วยยืดเวลาในการแก้ปัญหาให้แก่บุคคล ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด บุคคลจะไม่ต้องใช้กลไกป้องกันตนเองอีกถ้าเขาได้พบวิธีที่จะแก้ปัญหาอย่างแท้จริง

2. ช่วยให้บุคคลได้รับประสบการณ์ใหม่ พบวิธีการปรับตัวในแนวใหม่ได้

ส่วนจิตบุรุษ เฟ็งชี่ (2534 : 175) กล่าวสรุปถึงกลไกการป้องกันตนเอง 5 ประเภท ดังนี้

1. กลไกการเก็บกด (Repression)
2. กลไกการตรึงแน่น (Fixation)
3. กลไกการถดถอย (Regression)
4. กลไกการกล่าวโทษผู้อื่น (Projection)
5. กลไกการแสดงปฏิกิริยาตรงกันข้าม (Reaction Formation)

นอกจากนี้ วราภรณ์ ตรีกุลสฤทธ์ (2543 : 4) ได้กล่าวถึงกลไกทางจิตที่นำมาใช้กันบ่อยในปัจจุบัน ได้แก่

1. การปฏิเสธไม่ยอมรับความจริง (Denial of Reality) เป็นวิธีการที่บุคคลไม่ยอมรับรู้ ไม่ยอมเข้าใจ ไม่ยอมเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เพราะกลัวจะเกิดความทุกข์ ความเสียใจ จึงพยายามหลีกเลี่ยงความจริงที่เกิดขึ้นโดยการปฏิเสธต่อเรื่องนั้น ๆ

2. การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) วิธีนี้คล้ายกับการแก้ตัวกล่าวคือ บุคคลจะพยายามหาเหตุผล เพื่อสนับสนุนพฤติกรรมหรือการกระทำของตนเองที่ทำลงไป ซึ่งการหาเหตุผลมาอธิบายเพื่อลดความเครียด ความเสียใจ และลดความวิตกกังวลของตน

3. การกล่าวโทษผู้อื่นหรือการโยนความผิดให้แก่ผู้อื่น (Projection) เป็นการย้ายหรือโยนความผิด หรือความรับผิดชอบจากการกระทำของตนไปให้บุคคลอื่น เป็นการไม่ยอมรับความผิดของตนเอง

4. การแสดงความก้าวร้าว (Aggression) เป็นการกระทำของบุคคลเมื่อถูกขัดขวางความคิด ความต้องการของตน จึงแสดงการต่อสู้ด้วยการแสดงความก้าวร้าวเพื่อทำลายบุคคลอื่น การแสดงความก้าวร้าวของบุคคลสามารถแบ่งออกเป็น

4.1 การก้าวร้าวทางกาย เป็นลักษณะของการใช้กำลังทำร้ายร่างกาย พุบตี เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย

4.2 การก้าวร้าวทางวาจา เป็นลักษณะของการใช้คำพูด ด้วยถ้อยคำที่เสียดยศดูหมิ่น

5. การเก็บกด (Repression) เป็นการเก็บกดความรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจ หรือความรู้สึกผิดหวัง ความคับข้องใจไว้ในจิตใต้สำนึก ซึ่งส่งผลให้บุคคลเกิดความเครียด และวิตกกังวลใจมาก อาจก่อให้เกิดเป็นโรคประสาท โรคจิตได้

6. การถดถอย (Regression) เป็นการแสดงพฤติกรรมถดถอยกลับไปอยู่ในสภาพอดีตที่เคยทำให้ตนมีความสุข

7. การแสดงปฏิกิริยาตรงกันข้ามกับความปรารถนาที่แท้จริง (Reaction Formation) หมายถึง กลไกป้องกันตนเอง โดยการหุ้มเหวการแสดงพฤติกรรมตรงกันข้ามกับความรู้สึกของตนเองที่ตนเองคิดว่าเป็นสิ่งที่สังคมอาจจะไม่ยอมรับ

8. การสร้างวิมานในอากาศหรือฝันกลางวัน (Fantasy or Day dreaming) เป็นการสร้างจินตนาการ หรือสร้างมโนภาพเกี่ยวกับสิ่งที่ตนมีความต้องการแต่เป็นไปไม่ได้ จึงสร้างวิมานในอากาศขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตนเอง กลไกนี้ถ้าใช้มากเกินไปอาจทำให้บุคคลไม่ยอมรับความจริง (Out of Reality) ซึ่งส่งผลต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิตได้

9. การแยกตัว (Isolation) เป็นการแยกตนให้พ้นจากสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความคับข้องใจ ความเครียด โดยการแยกตนไปอยู่ตามลำพัง

10. การหาสิ่งมาทดแทนที่ (Displacement) เป็นการระบายอารมณ์โกรธ หรือความคับข้องใจต่อตน หรือสิ่งของที่ไม่ได้เป็นต้นเหตุของความคับข้องใจ เช่น ตีวัวกระทบคราด

11. การเลียนแบบ (Identification) เป็นการปรับตัวโดยเลียนแบบพฤติกรรม ค่านิยมของผู้อื่น โดยการสร้างให้มีความรู้สึกรวมกับผู้ที่เขาเลียนแบบ เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า กลไกการป้องกันตนเอง เป็นกลไกทางจิตใจของแต่ละบุคคลซึ่งช่วยลดความเครียด ความกังวลใจ เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งกลไกทางจิตหรือกลไกการป้องกันตนเองเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลในการนำมาใช้

โคลแมนและแฮมเมน (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2530 : 86-93 ; อ้างอิงจาก Coleman and Hammen. 1974 : 137-149) ได้จำแนกกลไกป้องกันตนเองออกเป็น 18 ประเภท ดังนี้

1. การปฏิเสธไม่ยอมรับความจริง (Denial of Reality) เป็นกลไกป้องกันตนแบบปฏิเสธไม่ยอมรับรู้ ไม่ยอมเข้าใจหรือไม่ยอมเผชิญต่อสภาพความจริงที่ทำให้ไม่พึงพอใจ โดยการไม่สนใจหรือปฏิเสธเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ตลอดทั้งปฏิเสธที่จะวิจารณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้น

2. การอ้างเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) เป็นความพยายามของบุคคลที่จะพิสูจน์ว่า พฤติกรรมของเขานั้นมีเหตุผล โดยพยายามอ้างเหตุผลเข้าข้างตนเอง หรือพยายามหาเหตุผลข้าง ๆ เคียง ๆ เพื่อประกอบการกระทำของตนเอง แม้ว่าเหตุผลนั้นจะขัดแย้งกับเหตุผลที่แท้จริงภายในจิตใจของบุคคลนั้น

3. การโทษบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น หรือการตำหนิบุคคลอื่น (Projection) ซึ่งเป็นการย้ายหรือโยนความผิด ความไม่ดีงามของตนเองหรือความรับผิดชอบจากผลของ

การกระทำของตนหรือผลจากความคิดที่ไม่เหมาะสมของตนไปให้บุคคลอื่น เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของบุคคลที่ไม่ยอมรับความผิดของตนเอง

4. การถอดแบบ หรือการเลียนแบบบุคคลอื่นเพื่อให้เด่น (Identification) เป็นการนำเอาลักษณะที่เด่นของบุคคลอื่นมาเป็นของตนเอง และมักจะชอบอ้างถึงผู้ที่จะเลียนแบบเพื่อให้เป็นที่ยอมรับเพื่อเพิ่มความรู้สึกว่ามีค่าให้กับตนเอง

5. การทดแทน (Substitution) เป็นการกระทำเพื่อแก้ปัญหาบางอย่างที่สังคมไม่ยอมรับ โดยการเลี่ยงไปแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ ต่อไปนี้

5.1 การชดเชยโดยการสร้างปมเด่นใหม่เพื่อแทนปมด้อยเดิม (Compensation) เป็นการกระสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อชดเชยจุดอ่อนด้านใดด้านหนึ่งของตนเอง

5.2 การชดเชยปมด้อยเดิมด้วยการสร้างปมเด่นบนฐานของปมด้อย หรือพฤติกรรมเบี่ยง (Sublimation)

6. การก้าวร้าวด้วยการทำลายเพื่อลดความเครียด (Aggression) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

6.1 การก้าวร้าวด้วยการทำลายโดยตรง (Direct Aggression) เป็นการต่อสู้ตรงๆ เมื่อถูกขัดขวางความต้องการ ด้วยการทุบตี ด้วยการใช้กำลังหรือใช้เสียง

6.2 การก้าวร้าวทางอ้อม (Indirect Aggression) หรือบางทีเรียกว่า การย้ายความโกรธ ความไม่พอใจของเราไปยังสิ่งที่เราคิดว่าเป็นภัยแก่ตัวเราน้อยกว่า ทั้งนี้เพราะว่าเราจะตอบโต้แรง ๆ ไม่ได้ (Displacement) หรือเป็นการหาแพะรับบาปที่มารองรับอารมณ์ที่ไม่พอใจ

7. การสำนึกผิดหรือได้บาป (undoing) เป็นกลไกที่เกิดจากความคับข้องใจในการกระทำผิดที่ผ่าน ๆ มา โดยการหันมาสนใจในสิ่งที่ตรงกันข้ามเพื่อได้บาป เพราะเกิดความสำนึกผิดหรือเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการทำผิดแล้วสารภาพผิดด้วยการขอโทษ การยอมรับโทษ

8. การแสดงความเห็นอกเห็นใจบุคคลอื่น (Empathy) เป็นการกระทำเพื่อตัวของเขาเอง แต่แสดงออกให้ปรากฏเสมือนว่าแสดงความเห็นอกเห็นใจบุคคลอื่น

9. การชอบอ้างว่าตนฉลาดรอบรู้ มีหลักทฤษฎีประกอบทั้ง ๆ ที่ด้อยสมรรถภาพในทางนั้น ๆ หรือไม่ฟังประสงค์ที่จะกระทำการสิ่งนั้น ๆ (Intellectualization) โดยพูดให้สอดคล้องกับทฤษฎีหรือสังคม หรือสถานการณ์ที่แวดล้อม

10. การลดความเครียดด้วยการแสดงออกในแบบที่ตรงกันข้ามที่สุด (Reaction Formation) เป็นการกลบเกลื่อนความรู้สึกที่แท้จริง โดยการแสดงพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามกับความรู้สึกที่แท้จริง อาจจะใช้ปฏิกิริยากลบเกลื่อนความรู้สึกภายในเพื่อเป็นเกราะป้องกันความรู้สึกผิด หรือเจตคติหรือความคิดเห็นที่เป็นอันตราย หรือไม่เป็นที่ปรารถนาต่อบุคคลอื่น

11. การเก็บกด (Repression) เป็นกลไกที่บุคคลต้องการจะขจัดความคับข้องใจที่ไม่มีทางแก้ไขได้ หรือสิ่งที่คุกคามต่อเขา หรือประสบการณ์ที่ปวดร้าวที่ได้รับ ความต้องการที่ไม่ได้รับการยอมรับ หรือสถานการณ์บางอย่างที่ทำให้เขาสะเทือนใจหรือไม่สบายใจให้ออกไปจากความทรงจำของเขา ด้วยการลืมไปจากความทรงจำของเขาเข้าไปอยู่ในจิตไร้สำนึก

12. การถดถอย (Regression) เป็นกลไกป้องกันตนที่เกิดจากการที่บุคคลประสบกับสิ่งที่ทำให้วิตกกังวล และบุคคลนั้นไม่สามารถจะขจัดความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นนั้นได้ บุคคลนั้นจึงมีพฤติกรรมต่อต้านต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ๆ โดยมีพฤติกรรมถดถอยไปสู่พฤติกรรมในระยะแรกของชีวิต หรือมีพฤติกรรมที่ย้อนหลังกลับไปสู่สภาพก่อนที่จะต้องเผชิญกับสภาพที่ทำให้เกิดความวิตกกังวลหรือความผิดหวัง เป็นพฤติกรรมที่ไม่สมกับวัยในขณะนั้น

13. การถอยหนี (Withdrawal) เป็นกลไกป้องกันตนเพื่อหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา หรือหนีไปจากสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สบายใจ

14. การฝันกลางวัน (Day dreaming) หรือการนั่งเหม่อ ใจลอย เป็นอาการที่แสดงถึงความคับข้องใจ ความไม่สมปรารถนาในสิ่งที่พึงประสงค์จึงหนีไปสู่โลกแห่งความฝัน

15. การยอมรับคำนิยม เจตคติ หรือความเชื่อต่าง ๆ ของบุคคลอื่นที่เราไม่สามารถจะต่อสู้ได้มาเป็นของเราเอง ทั้ง ๆ ที่แต่เดิมนั้นคำนิยม เจตคติ หรือความเชื่อนั้น ๆ ไม่สอดคล้องกับของเรา แต่เพื่อความปลอดภัยจึงจำเป็นต้องยอมรับสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น

16. การลดระดับของอารมณ์ที่เกี่ยวกับสิ่งที่คาดหวังอย่างมากลงจนกระทั่งไม่ยินดี ยินร้าย (Emotional Insulation) เนื่องจากบุคคลประสบกับความไม่สมหวัง เขาอาจจะผิดหวังจนสิ้นความหวังที่จะหวังต่อไป

17. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ทำให้ไม่สบายใจ เพื่อแสวงหาความบันเทิงอื่น ๆ หรือหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ทำให้ไม่สบายใจ แสวงหาความสุขอื่น (Compulsive Fun-Seeking)

18. การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ทำให้ไม่สบายใจ โดยการทุ่มเทกำลังใจกำลังกายให้แก่งานอย่างใดอย่างหนึ่ง (Work or Perfectionism) เพื่อให้จิตใจและความคิดไม่ต้องพะวงหรือติดถึงในสิ่งที่ทำให้ไม่สบาย

สรวงศ์ ไคว้ตระกูล (2536 : 23-25) จำแนกกลไกป้องกันตนออกเป็น 9 ข้อได้แก่

1. การเก็บกด (Repression)
2. การป้ายความผิดให้แก่ผู้อื่น (Projection)
3. การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization)
4. การถดถอย (Regression)
5. การแสดงปฏิกิริยาตรงข้ามกับความปรารถนาที่แท้จริง (Reaction Formation)

6. การสร้างวิมานในอากาศ หรือการฝันกลางวัน (Fantasy)
7. การแยกตัว (Isolation)
8. การหาสิ่งมาแทนที่ (Displacement)
9. การเลียนแบบ (Identification)

2. การปรับตัวของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524 : 47-55) กล่าวว่า เมื่อนักศึกษาเข้ามาอยู่ภายในมหาวิทยาลัย ต้องพบกับสิ่งต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย เช่นสภาพแวดล้อม การเรียนการสอน กิจกรรม บรรยากาศทางวิชาการ รวมทั้งต้องมีความสัมพันธ์กับเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน นักศึกษาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18-22 ปี อยู่ในระหว่างวัยรุ่นตอนปลายที่จะเป็นผู้ใหญ่ ร่างกายและจิตใจเปลี่ยนแปลงมาก ระยะนี้พฤติกรรมจะคล่องตัว ยึดมั่นในอุดมการณ์ มีความอยากรู้อยากเห็น เป็นอิสระมีแนวคิดใหม่ ๆ จากลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้ความสัมพันธ์กับครอบครัวและอิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อนักศึกษาลดน้อยลง แต่มีความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนนักศึกษาจะเข้ามามีบทบาทแทนในการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยของนักศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์ของนักศึกษามี 2 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์ทางอารมณ์ และความสัมพันธ์ทางปัญญา สำหรับความสัมพันธ์ทางอารมณ์นั้นเน้นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของความรู้สึกและผูกพันต่อกัน เช่น ความรู้สึกระหว่างครอบครัว ความรู้สึกผูกพันระหว่างเพื่อนกับเพื่อน การตัดสินใจอาศัยความรู้สึกอารมณ์และอาวูโสเป็นหลัก กิจกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบนี้ ได้แก่ กิจกรรมบันเทิง การเชียร์กีฬา ความสัมพันธ์แบบนี้จะถูกทำลายได้ง่ายเพราะไม่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลและหลักการ ส่วนความสัมพันธ์ทางปัญญาอาศัยความรู้ ความคิด เหตุผล และสติปัญญาเป็นเครื่องเชื่อมโยงเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษารุ่นพี่กับรุ่นน้อง ซึ่งมีการเปลี่ยนความคิดด้วยการตัดสินใจพิจารณาใด ๆ ก็อาศัยเหตุผล หลักการและความถูกต้องเป็นหลัก

นิสิตนักศึกษาเป็นทรัพยากรที่มหาวิทยาลัยมุ่งผลิตโดยทั่ว ๆ ไปเป็นวัยที่กำลังเติบโตเป็นผู้ใหญ่ มีอารมณ์อ่อนไหว ขณะเดียวกันก็มีความกระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น ทดลองสิ่งแปลกใหม่ มีความคิดค่อนข้างเพื่อฝันและพร้อมที่จะยอมรับอุดมการณ์ที่ตนเชื่อถือ ในทางจิตวิทยานับว่าเป็นวัยที่กำลังแสวงหาเอกลักษณ์ (Identity) ของตนเอง การปฏิบัติของนิสิตนักศึกษาเหล่านี้จะมีลักษณะพิเศษไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์หรือระเบียบ และนิสิตนักศึกษาที่ศึกษาในระดับชั้นปีที่ต่างกันจะมีแนวความคิดต่อกิจกรรมการเรียนการสอนแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จะรู้สึกตื่นเต้นและสนใจทุกสิ่งที่อยู่รอบด้านไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการเรียนหรือกิจกรรมสังคมในมหาวิทยาลัย มีความอยากเรียนและตั้งใจในการศึกษา พยายามปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยและเชื่อฟัง

คำสอนของอาจารย์ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2527 : 28) การเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัย เป็นการย้ายจากโรงเรียนมาสู่มหาวิทยาลัยการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ก่อให้เกิดความเครียด เพราะจะต้องจากบ้านและยังมีวุฒิภาวะไม่สมบูรณ์ ต้องปรับตัวเข้ากับสังคมและการเรียนในหลาย ๆ ด้านเช่น จากวิธีการเรียนที่มีอาจารย์เป็นผู้รับผิดชอบในการเรียนการสอนมากกว่าตัวนักเรียนเองมาสู่การที่จะต้องรับผิดชอบในการเรียนด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ ต้องรู้จักการแบ่งเวลา การวางแผนการเลือกอาชีพ การสร้างสัมพันธภาพกับอาจารย์ การคบเพื่อนต่างเพศ การพักอยู่กับเพื่อนร่วมห้องที่มีฐานะแตกต่างกัน เข้าร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัย ในบางครั้งจะเกิดความรู้สึกสูญเสีย เหนงและซึมเศร้า หรือมีความขัดแย้งในใจเกี่ยวกับมาตรฐานและค่านิยมในมหาวิทยาลัยและปัญหาอื่น ๆ ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยความพยายามในการปรับตัวเพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น (ราตรี พงษ์สุวรรณ. 2540 : 23) มุกดา ศรียงค์ (2537 : 223-231) ได้ประมวลลักษณะการปรับตัวด้านต่าง ๆ ของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ 1) การปรับตัวด้านที่พักอาศัย 2) การปรับตัวด้านความสัมพันธ์กับอาจารย์ผู้สอน 3) การปรับตัวด้านความรู้สึกแปลกหน้าห่างเหินจากบุคคลสำคัญในชีวิต 4) การปรับตัวเกี่ยวกับความรู้สึก

จากการศึกษาของแอสซัม และเลวี (ณัฐพล แนวจำปา. 2540 : 20 ; อ้างอิงจาก Assum and Levy. 1947 : 307-309) ได้เปรียบเทียบระหว่างนักศึกษาที่มีการปรับตัวดีและนักศึกษาที่มีการปรับตัวไม่ดีพบว่า นักศึกษาที่ปรับตัวไม่ดีจะเรียนด้อยกว่านักศึกษาที่ปรับตัวดี นอกจากนี้กิลล์ (Gill. 1962 : 144-149) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลการเรียนกับการปรับตัวพบว่า ผู้เรียนที่เรียนได้ดีจะมีความสามารถในการปรับตัวทางสังคมได้ดีและแก้ปัญหาเกี่ยวกับความกังวลใจต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้เรียนที่มีผลการเรียนต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของดีเซนา (Desena. 1966 : 351-355) พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนียกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางและกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีปัญหาที่พบมากตามลำดับคือ ด้านการปรับตัวทางการเรียน ด้านกิจกรรมทางสังคมและการพักผ่อนหย่อนใจ ด้านสัมพันธภาพในสังคม ด้านอนาคตเกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพ ด้านความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตน ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ และจากการศึกษาของวอร์เตอร์ส (Watres. 1964 : 342-343) พบว่า ปัญหาของนักศึกษาที่พบบ่อยที่สุดคือ ปัญหาการปรับตัวทางอารมณ์และทางสังคม นักศึกษาจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับบรรยากาศในมหาวิทยาลัยให้ได้ภายในเวลาสั้นที่สุด เพราะความล้มเหลวของการปรับตัวของนักศึกษาจะทำให้พลาดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน

สำเนา ขจรศิลป์ (2537 : 84) กล่าวถึงปัญหาการปรับตัวของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยว่า ระบบการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษานั้น

แตกต่างกับระบบการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา อีกทั้งนักศึกษาขาดทักษะในการเรียนเช่น การจดคำบรรยาย การค้นคว้า และการศึกษด้วยตนเอง ตลอดจนการแบ่งเวลาเพื่อการศึกษาเล่าเรียนที่ถูกต้อง จึงทำให้นักศึกษาเกิดปัญหาในการปรับตัวนี้แสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่มีนิสัยการเรียนที่ไม่เหมาะสมจะมีปัญหามากในการปรับตัวในด้านการเรียน นอกจากนี้การที่นักศึกษาเปลี่ยนสภาพจากนักเรียนมัธยมศึกษาเป็นนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาย่อมพบปัญหาในด้านต่าง ๆ มากมาย สำหรับปัญหาด้านการเรียนนั้น วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530 : 22) กล่าวว่า เนื่องจากการเรียนระดับอุดมศึกษาเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษาพยายามศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักค้นคว้า รู้จักใช้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการสังเกต ชักถาม จดจำ สืบค้น ปฏิบัติจริงและจากการอ่าน การเรียนในระดับอุดมศึกษานั้นจึงต้องรู้จักขวนขวายฝึกฝนตนเอง สร้างวินัยในตนเอง ไม่มีอาจารย์คอยดูแล ประกอบกับขณะที่เรียนจะฟังคำบรรยายไม่ทัน ไม่รู้จักสาระสำคัญของเนื้อหา ไม่ทราบวิธีทำรายงานที่ถูกต้อง เวลาสอบก็เคยชินกับข้อสอบที่มีแต่ดวง ๆ ชิด ๆ เมื่อให้เขียนคำอธิบาย ยกตัวอย่าง ดีความ วิเคราะห์หรือให้เหตุผลก็ไม่อาจทำได้ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ได้คะแนนไม่ดีจะเกิดความท้อแท้ เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน ในการฟังคำบรรยาย ไม่มีกำลังใจศึกษาค้นคว้าหรือแรงจูงใจให้อยากเรียน อาจนำมาซึ่งความคับข้องใจจนเป็นสาเหตุให้บางคนเป็นโรคจิตหรือคิดสั้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับอำไพวรรณ พุ่มศรีสวัสดิ์ (2539 : 13) ที่พบว่านักศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งเวลาเรียน การขาดทักษะในการดูหนังสือ ไม่มีสมาธิในการเรียน และขาดทักษะในการจดคำบรรยาย การที่นักศึกษามีปัญหาเกิดจากการเรียนในมหาวิทยาลัยนั้นไม่มีการสอนหรือบอกให้นักศึกษารู้ว่าควรทำอย่างไร ปัญหาการเรียนที่เกิดจากนิสัยการเรียนด้านเทคนิคในการเรียนและทักษะในการเรียนนี้อาจสูญเปล่าทางการศึกษาได้เนื่องจากนักศึกษาลาออกกลางคันในขณะที่ศึกษา ดังที่เบญจามา สุทธะพินทุ (2536 : 66) ได้ศึกษาเรื่องสาเหตุของการสูญเปล่าทางการศึกษา พบว่าการสูญเปล่าทางการศึกษา เกิดจากการที่นักศึกษปรับตัวเข้ากับสภาพการเรียนไม่ได้ ขาดการวางแผนการเรียนที่ดี ไม่มีวิธีแก้ไขข้อบกพร่องด้านการเรียนของตนเอง

สภาพทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษามีความสำคัญกับนิสิตนักศึกษาอันจะส่งผลถึงการปรับตัว จากการศึกษาของเกียรติศักดิ์ เชื้ออาษา (2543 : 209-228) ที่ศึกษาเรื่องการศึกษาสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่าความเหมาะสมของแสงสว่างภายในห้องเรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก การอธิบายเนื้อหาได้ชัดเจนเข้าใจง่าย การเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ซักถามแสดงความคิดเห็น ความเป็นกันเองกับนักศึกษา การยอมรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสุพร ตั้งสมรพงษ์ (2542 : 77-78) ได้กล่าวไว้ในบทความทางวิชาการเรื่อง การพัฒนาบัณฑิตในยุคโลกาภิวัตน์ ตอนหนึ่งว่า สภาพแวดล้อมต้องมีการจัดให้มุ่งส่งเสริม

ความเป็นเลิศทาง วิชาการเช่น มีการตกแต่งอาคารสถานที่และบริเวณให้ดูดี ไม่ว่าจะเป็น อาคารเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุดที่ดีเยี่ยมทันสมัยในด้านสื่อต่าง ๆ มีศักยภาพของการ ให้บริการ พร้อมทั้งจะให้นิสิตนักศึกษาเข้าไปใช้ สร้างบรรยากาศให้เอื้อในการกระตุ้นส่งเสริม สนับสนุนให้มีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม สร้างนิสัยรักการอ่านและรักการค้นคว้าจาก ห้องสมุด นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงการจัดโรงอาหารและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้มีส่วนเสริมสร้างความเจริญงอกงาม และ เกื้อกูลการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษามาก บรรยากาศที่ร่มรื่นจะทำให้นิสิตนักศึกษาสดชื่น กระตือรือร้นที่จะเรียน เป็นแรงจูงใจให้อยากมามหาวิทยาลัยสิ่งที่ตามมาก็คือ นิสิตนักศึกษา จะเกิดความรัก ความหวงแหน ความภาคภูมิใจในสถาบัน เกิดพัฒนาการในด้านอื่น ๆ ตามมา อันจะส่งผลให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จเป็นบัณฑิตที่มีความเป็นศิษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นการปรับตัวของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา สรุปเป็นหัวข้อที่สำคัญได้ดังนี้

2.1 การปรับตัวด้านการเรียน

การปรับตัวด้านการเรียน หมายถึง ความสามารถที่นิสิตนักศึกษาปรับปรุงตนเอง เกี่ยวกับการเรียนด้านต่าง ๆ ที่นิสิตนักศึกษาประสบอยู่ ได้แก่ การตั้งใจและเอาใจใส่ต่อ การเรียน ความพยายามที่เรียนให้ประสบความสำเร็จและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี พึงพอใจในสาขาที่เลือกเรียน (ราตรี พงษ์สุวรรณ. 2540 : 22) เพราะการศึกษาใน มหาวิทยาลัย นักศึกษาจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับมหาวิทยาลัยให้ได้ภายในระยะสั้น ที่สุด ความเป็นอิสระของนักศึกษาในการดูแลตนเองในด้านการเรียน เพราะในมหาวิทยาลัย นั้นแม้จะมีการบรรยายในห้องเรียนแต่ก็ไม่ได้มีการบังคับการศึกษาในระดับนี้ อาจกล่าวได้ว่า นักศึกษามีอิสรภาพอย่างไม่มีขอบเขต เห็นได้ชัดว่ามีนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถ สำเร็จการศึกษาหรือสำเร็จการศึกษาล่าช้ากว่ากำหนด (อดุลย์ วิริยเวชกุล. 2539 : 385) ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524 : 37) ได้ให้ทัศนะว่า การเรียนการสอนเป็นระบบปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับสภาวะแวดล้อมอื่น ๆ องค์ประกอบ ที่สำคัญของการเรียนการสอนคือตัวผู้เรียน ผู้สอนจะดำเนินการสอนได้ดีและมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อได้รู้จักและเข้าใจลักษณะธรรมชาติของผู้เรียนเป็นอย่างดี การศึกษาปีแรกใน มหาวิทยาลัย เป็นปีของการเปลี่ยนแปลงและมีการปรับตัวที่ค่อนข้างสับสน เมื่อนิสิต นักศึกษาเข้ามาอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่จะต้องสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนใหม่ที่มาจากโรงเรียน ต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานการอบรมด้านจิตใจ มารยาท และความประพฤติที่แตกต่างกัน ต้อง พัฒนาตนเองให้มีอุปนิสัยที่ดีในการเรียน รู้จักจัดตนเองให้สมดุลระหว่างการเรียนและ กิจกรรม นิสิตนักศึกษาที่เรียนแล้วประสบความสำเร็จได้อย่างงดงามในเบื้องต้นจะต้องมี ความตั้งใจในการเรียนและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนแม้มีอุปสรรคเพียงใด หากไม่มีความ ตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จก็จะสูญเสียโอกาสอันมีค่ามากที่สุด (ทรรศนียา กัลยาณมิตร.

2530 : 4-7) วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยาและคนอื่น ๆ (2527 : 130-142) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ 10 แห่ง พบว่าองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการเรียน คือความสนใจในวิชาที่เรียน ผู้สอนมีความเป็นกันเอง และวิชาสอนของอาจารย์ ส่วนปัจจัยที่มีผลทำให้นักศึกษาสนใจเรียนมากที่สุด 3 ปัจจัยคือ ผู้สอนเตรียมการสอนอย่างดี มีความเป็นกันเองและกระตือรือร้นในการสอน ส่วนปัญหาการเรียนการสอนพบว่า ปัญหาด้านอาจารย์ผู้สอนใช้วิธีการสอนไม่ดี บรรยายไม่ถูกวิธี ปัญหาของนักศึกษาคือ เกียจคร้าน ง่วงนอนและขาดสมาธิในการเรียน

ดวงแข วิทยาสุนทรวงษ์ (2541 : 6) ได้กล่าวถึงวิธีการที่นักศึกษาแก้ไขปัญหาด้านการเรียนและกระทำตนให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมในการศึกษา คือ

1. การปรับตัวด้านการเรียนในห้องเรียน ได้แก่ ความตั้งใจ มีสมาธิในการเรียน การฟังและสรุปใจความสำคัญ การซักถามบทเรียนในเรื่องที่เรียนไม่เข้าใจ การตอบคำถามของครูในเรื่องที่เกี่ยวกับบทเรียน ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น และความมั่นใจในการแสดงออกหน้าชั้นเรียน

2. การปรับตัวด้านการเรียนนอกห้องเรียน ได้แก่ การวางแผนในการเรียน การรู้จักแบ่งเวลาในการเรียน การอ่านและสรุปใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน การจดบันทึกย่อขณะบททบทวนบทเรียน ความตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายและส่งงานตรงตามเวลาที่กำหนด และความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย

ประธาน วัฒนวาณิชย์ (2529 : 31-35) กล่าวว่า การปรับด้านการเรียนของนักศึกษาให้ได้ผลดีมีลักษณะ ดังนี้

1. ความอยากเรียน (Motivation) การทำให้มีความศรัทธาอยากเรียน นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกของการเรียน และเป็นความสำเร็จไปแล้วเกินครึ่ง วิธีการกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดความอยากเรียน คือ ต้องเร้าใจตนเองให้เกิดความสนใจอยากเรียน

2. การแสดงตอบต่อการเรียน (Reaction) การเรียนจะได้มากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้เรียน คือผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมอย่างแรงกล้า มีจุดมุ่งหมายในการเรียนอย่างแน่วแน่อยอมเรียนได้ดีกว่าผู้ที่ไม่มีความพร้อมในการเรียน

3. มีสมาธิในการเรียน (Concentration) การเรียนจะมีประสิทธิภาพต้องอาศัยความตั้งใจจดจ่ออยู่กับการเรียน และความสนใจในวิชานั้น ๆ สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อสมาธิในการเรียนเช่น ความหิว ความอึด เหนื่อยล้า ฯลฯ ต้องขจัดให้หมดไปขณะที่ฟังคำบรรยาย หากเกิดข้อสงสัยควรรีบจดไว้ เพื่อไม่ให้ข้อสงสัยนั้นรบกวนสมาธิในการเรียนในช่วงนั้น ๆ

4. การจัดลำดับเรื่องที่เรียน (Organization) นักศึกษาจะต้องรู้จักจัดลำดับในเรื่องที่จะเรียนให้เป็นหมวดหมู่ก่อนหลัง มิฉะนั้นจะสับสนทำให้เรียนไม่เข้าใจเกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากเรียน

5. ความเข้าใจ (Comprehension) นักศึกษาจะต้องเข้าใจเรื่องที่จะเรียนว่ามีความมุ่งหมายอย่างไร รู้จักจับหลักสำคัญของเรื่องนั้น ๆ

6. การทบทวน (Repetition) การทบทวนเป็นการย้ำไม่ให้ลืม วิธีการช่วยในการทบทวน เช่น การจดบันทึกหรือทำโน้ตย่อ

ดารณี ประคองศิลป์ (2530 : 85-88) ได้ศึกษาการปรับตัวของนักศึกษาแพทยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์พบว่า ปัญหาที่นักศึกษาแพทย์ประสบมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งก็คือปัญหาทางด้านการเรียน ร้อยละ 99.64 ได้แก่ วิชาที่เรียนมีเนื้อหาสาระมากเกินไป ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งเวลาในการเรียน มีความกดดันในการสอบบ่อยครั้ง มีปัญหาด้านกิจกรรมทางสังคมและนันทนาการ นักศึกษาไม่ได้พักผ่อนเต็มที่ ไม่มีเวลาสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นซึ่งสอดคล้องกับอภิวัฒน์ วงศ์ข้าหลวง (2530 : 62) ที่ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการปรับตัวและสุขภาพจิตของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 450 คน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาประสบปัญหามากที่สุดเป็นการปรับตัวด้านการเรียน ปัญหาการปรับตัวและสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กันเพราะหากนักศึกษามีปัญหาทางสุขภาพจิตจะส่งผลกระทบต่อ การเรียนของนักศึกษาโดยตรง ส่วนสมพร รุ่งเรืองกลกิจ (2532 : 2) ได้ศึกษาปัญหาการปรับตัวในมหาวิทยาลัยของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีปัญหาด้านการเรียนมากที่สุดเช่น ไม่ชอบคณะที่เรียน ไม่รู้วิธีเรียน ไม่มีสมาธิในการเรียน และกังวลเกี่ยวกับการสอบ

จุมจินต์ สลัดทุกข์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการศึกษาปรากฏว่า ตัวแปรด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม สัมพันธภาพกับเพื่อนและรุ่นพี่ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน บรรยากาศทางการเรียน ด้านการสอนของอาจารย์ ด้านอาคารสถานที่ สัมพันธภาพกับอาจารย์ เจตคติต่อสถานศึกษา และการเข้าร่วมกิจกรรมมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวเองของนิสิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยตัวแปรทั้ง 9 ตัวนี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวเอง ณัฐพล แฉวจำปา (2540 : 57) ได้ทำการศึกษาเรื่องการปรับตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลพบว่า การปรับตัวของนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักศึกษามีการปรับตัวด้านการเรียน ด้านหลักสูตรและการสอน และด้านอารมณ์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านสังคม ด้านสุขภาพ ด้านการเงินและที่พักอาศัยมีการปรับตัวอยู่ในระดับน้อย

แกชมาร์ช และคนอื่น ๆ (Kaczmarch and others. 1990 : 1195-1202) ได้ศึกษาการปรับตัวของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัยนิวเม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา

โดยแบ่งนักศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่ 1 นักศึกษาทั่วไป เป็นกลุ่มควบคุม จำนวน 57 คน กลุ่มที่ 2 เป็นนักศึกษาโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ จำนวน 24 คน และกลุ่มที่ 3 เป็นนักศึกษาซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการปรับตัวด้านการเรียน จำนวน 68 คน โดยใช้แบบสอบถามในการปรับตัวในวิทยาลัยของนักศึกษา เอส เอ ซี คิว (Student Adjustment to College Questionnaire) ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษากลุ่มที่ 3 ที่มีจุดมุ่งหมายในการปรับตัวด้านการเรียนมีความแตกต่างกับกลุ่มที่ 1 กลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้อยู่ในโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านการเรียน โลว-ลู (Luo-Lu. 1990 : 225-232) ได้ศึกษาการปรับตัวของนักศึกษาจีนจำนวน 49 คนในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษต่อความคิดถึงบ้าน การศึกษาพบว่า บุคลิกภาพ สุขภาพจิต ความต้องการการเอาใจใส่และความคิดถึงบ้านส่งผลกระทบต่อความรู้ทางด้านสติปัญญา โดยเฉพาะด้านการเรียน แต่เมื่อเวลาผ่านไปพฤติกรรมที่นักศึกษาจีนแสดงออกมารวมทั้งสภาพสังคมที่นักศึกษาสามารถปรับตัวได้ ทำให้ความเครียดต่าง ๆ ค่อย ๆ ลดลง ส่วนความคิดถึงบ้านยังคงมีอยู่

สรุปได้ว่า การปรับตัวด้านการเรียนนั้น นักศึกษาจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน มีเป้าหมาย และพัฒนาตนเองให้มีอุปนิสัยในการเรียนที่ดี รู้จักจัดตนเองให้สมดุลระหว่างการเรียนและกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนซึ่งจะทำให้นักศึกษาประสบความสำเร็จในด้านการเรียนได้เป็นอย่างดี

2.2 การปรับตัวด้านผู้สอน

อาจารย์ในมหาวิทยาลัยเป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งมีความสำคัญที่จะช่วยให้นิสิตนักศึกษาประสบความสำเร็จในการเรียนและการปรับตัว ทั้งนี้เพราะอาจารย์จะมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนในห้อง เป็นผู้ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมด้านการสร้างสรรค์ด้วยการเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาได้แสดงความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ และอาจารย์ยังเป็นผู้ที่สามารถเลือกใช้รูปแบบการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและคุณลักษณะของผู้เรียนอีกด้วย ส่วนลักษณะของอาจารย์ที่ดีอย่างหนึ่งคือการใช้ความสัมพันธ์ที่ดีกับนิสิต เช่น มีความเข้าใจนิสิต แสดงความเป็นเพื่อน ช่วยเหลือปัญหาส่วนตัวเช่นเดียวกับปัญหาการเรียน ยกย่องชมเชยนิสิตที่ทำงานดี ยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของนิสิต ส่งเสริมและให้กำลังใจนิสิต และผู้เรียนมีความต้องการให้ผู้สอนมีไมตรีจิตและให้ความอบอุ่น ถ้าผู้สอนตอบสนองความต้องการนั้นแล้วจะทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติกับผู้สอนไปในทางที่ดี มีกำลังใจและประสบความสำเร็จในการเรียน ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอนนั้น ประดิษฐ์ อนุรัตน์ (2518 : 137) สรุปได้ 4 ประการคือ

1. บุคลิกภาพบางประการของครู มีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน รูปร่างหน้าตาและการแต่งกายมีผลต่อการดึงดูดความสนใจ แต่บุคลิกภาพบางประการ เช่น สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง การใช้คำพูด อารมณ์ขันและบทบาทในฐานะผู้นำของครูมีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนอย่างมาก ดังที่นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2527 : 48-67) กล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนกับผู้สอนว่า ผู้สอนไม่ควรสร้างบรรยากาศแห่งความกลัวให้เกิดขึ้น การเรียนรู้มิใช่เกิดในชั้นเรียนเสมอไป ดังนั้นการพบปะซักถามนอกชั้นเรียนจะสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรได้ง่ายขึ้น อย่าทำให้เกิดการเสียหน้าและควรฟังความคิดเห็นจากนักศึกษาบ้าง

2. พฤติกรรมการสอนของครูที่แสดงออกตามทัศนคติและความคาดหวังบางประการที่ครูมีอยู่ มีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อการสอนและต่อนักศึกษา เป็นผู้ที่มีมองโลกในแง่ดี ย่อมสร้างบรรยากาศที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ชั้นเรียนได้มากกว่า ครูที่มีทัศนคติในทางตรงกันข้าม ความคาดหวังของครูที่มีต่อนักศึกษามักมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของครูที่แสดงออกต่อนักศึกษาด้วย

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักศึกษา มีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การให้นักศึกษาได้มีโอกาสซักถาม เข้าร่วมกิจกรรมให้มาก จะทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีความสนุก กระตือรือร้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาด้วยกันเองก็จะมีส่วนช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีขึ้นในชั้นเรียนด้วย ดังที่วิจิตร ศรีสอาน (2528 : 35) ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาจะเป็นพื้นฐานของสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนที่ดีขึ้น ถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร จะทำให้ประสิทธิภาพในการสอนด้อยลง

4. ครูรู้จักใช้แรงเสริมที่เหมาะสม จะช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีขึ้นในชั้นเรียน การเสริมแรงที่ทำอย่างจริงจัง เหมาะกับสภาพการณ์ ไม่จำเป็นต้องใช้เฉพาะกับพฤติกรรมที่ดีที่สุด แต่ควรใช้กับพฤติกรรมที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะกับนักศึกษาที่เรียนอ่อน ดังที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2524 : 57) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนนั้น ควรเพิ่มความเป็นกันเองระหว่างอาจารย์กับนิสิต โดยอาจารย์ผู้สอนควรลดบทบาทความเคร่งเครียดลงบ้าง และแสดงความเป็นกันเองกับนิสิตโดยพูดคุยกันบ้างหรือพบปะกันนอกชั้นเรียนบ้างเป็นการทำลายกำแพงน้ำแข็งระหว่างอาจารย์กับศิษย์ ความเป็นกันเองนี้ทำให้นิสิตเกิดความเข้าใจผู้สอน และมีมูลเหตุจูงใจให้สนใจเรียนวิชานั้น ๆ เพิ่มขึ้น

ในการดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ประการหนึ่งที่ช่วยให้กิจการนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ในการเรียนการสอนก็เช่นกัน ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้บรรยากาศการเรียนรู้อุดมคติขึ้น ทำให้มีความเข้าใจและสามารถปรับตัวเข้ากันได้ง่ายขึ้น อาจารย์

สามารถเข้าใจปัญหาและสภาพแวดล้อมของนักศึกษาดีขึ้น มีผลให้เกิดความเห็นใจ ความห่วงใยและความผูกพันอันแน่นแฟ้น (สุมาลี สุวรรณภักดี. 2541 : 49) ส่วนจินตนา มาพวง (2520 : 20) ได้ศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิตที่ประกอบด้วย ความเป็นกันเองทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การให้เกียรติ การพยายามส่งเสริมให้ นิสิตเกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง การให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและกิจกรรมเสริม หลักสูตร สามารถช่วยให้นิสิตปรับตัวได้ง่ายขึ้นและมีผลไปถึงประสิทธิภาพการสอนในระดับ อุดมศึกษาด้วย รูปแบบการสอนในมหาวิทยาลัยมีหลากหลายมากเพียงพอที่จะให้อาจารย์ เลือกมาใช้ได้ตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ สภาพของนิสิตนักศึกษา และเนื้อหาวิชา โดยทั่วไปแล้วอาจารย์ในมหาวิทยาลัยใช้วิธีบรรยายในชั้นเรียนเป็นสำคัญ เพราะนิสิต นักศึกษามีจำนวนมาก ดังนั้นคุณลักษณะและพฤติกรรมการสอนรูปแบบต่าง ๆ ของอาจารย์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน หากคุณลักษณะและ พฤติกรรมของอาจารย์เป็นไปในทางที่ดี จะเป็นผลทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ และหากนิสิตนักศึกษาสามารถปรับตัวเข้ากับอาจารย์ได้เป็นอย่างดี ย่อมจะ ส่งผลไปสู่การเรียนที่มีประสิทธิภาพสูงตามไปด้วย (ศุภวดี บุญญวงศ์. 2539 : 14-17)

อดุลย์ วิริยเวชกุล (2541 : 53) ได้กล่าวว่า คุณภาพของอาจารย์นับว่าเป็นปัจจัย ที่สำคัญที่สุดในการสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพตรงตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ และคุณภาพ หมายรวมถึงคุณวุฒิ ประสบการณ์ ความรับผิดชอบหน้าที่ ความมีวัฒนธรรมและ อารยธรรมทั้งการอุทิศตนต่อภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบที่กำหนดไว้ด้วยอาจารย์ในมหาวิทยาลัย เป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งมีความสำคัญที่จะช่วยให้นิสิตนักศึกษาประสบความสำเร็จด้าน การเรียนและการปรับตัว ทั้งนี้เพราะอาจารย์จะมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน ในห้องเรียน เป็นผู้ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมด้านการสร้างสรรค์ด้วยการเปิดโอกาสให้นิสิต นักศึกษาได้แสดงความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ และอาจารย์ยังเป็นผู้ที่สามารถเลือกใช้ รูปแบบการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและคุณลักษณะของผู้เรียนอีกด้วย (กฤตินี ตรงสิทธิรักษ์. 2546 : 25) ดังนั้นหากสถาบันอุดมศึกษาใดมีอาจารย์ที่มีคุณภาพย่อมสร้าง ผลผลิตตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ได้มาก อาจารย์ผู้สอนเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด ที่จะ ทำให้หลักสูตรใช้ได้ผลหรือไม่ได้ผล เพราะอาจารย์เป็นผู้ปฏิบัติงานโดยตรง อาจารย์จึงควรมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้หลักสูตรปฏิบัติได้ตาม สภาพความเป็นจริง และผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ อาจารย์ยังต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น ต้องมีความรอบรู้ในวิชาที่จะ สอน ต้องเชี่ยวชาญในเทคนิคการสอน มีลักษณะผู้นำ และมีความคิดริเริ่ม ต้องมีนิสัยใน การประเมินหรือวัดผลด้วยความพินิจพิจารณาอยู่เสมอ ต้องมีความปรารถนาที่จะสอนอยู่ เป็นนิจ ต้องมีความสามารถในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและมีมนุษยสัมพันธ์ดี

ตลอดจนต้องมีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทางสติปัญญา ความสามารถในการกำหนด จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน การพัฒนาทักษะในการตั้งคำถามความสามารถในการ จัดลำดับกิจกรรมการเรียนการสอน ความสามารถในการประเมินผลความก้าวหน้าและการ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จากคุณสมบัติดังกล่าวทำให้อาจารย์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยน บทบาทของตนเองอยู่เสมอตลอดเวลาในเรื่องต่อไปนี้

1. การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมผู้เรียนเป็นรายบุคคล ขณะร่วมกิจกรรม การเรียนการสอนในชั้นเรียน
2. ผู้สอนไม่ใช่ผู้ให้ความรู้แก่ผู้เรียนด้วยการบอกให้จดข้อมูล หรือข้อเท็จจริง แต่ ควรจะจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจและค้นพบคำตอบด้วยตนเอง จาก การลงมือสัมผัสหรือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สอนจัดให้ การเรียนรู้จึงจะเกิดความเข้าใจ
3. อาจารย์ไม่ใช่แหล่งความรู้ที่คอยให้คำตอบแก่ผู้เรียนในทุกเรื่อง ดังนั้นผู้สอนจึง ควรมีข้อมูลที่ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อสามารถชี้แนะแหล่งความรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน
4. ใช้วิธีการสอนหลากหลาย อย่าจำเจอยู่กับวิธีใดวิธีหนึ่ง ไม่มีวิธีสอนใดดีที่สุดที่ใช้ ได้กับทุกเรื่องทุกสถานการณ์
5. ให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหา และจุดประสงค์ของ การเรียนรู้ที่ต้องการสอน
6. การเรียนรู้กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการแสวงหาความรู้ และกระบวนการอื่น ๆ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นในทันที หากเป็นการสั่งสมไปทีละน้อย จนเกิด ความชำนาญ
7. ติดตาม ตรวจสอบ บันทึกความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกระดับ ยกย่องเมื่อเขาทำได้ดี

สุพร ตั้งสมวรพงษ์ (2542 : 78-79) ได้แสดงความคิดเห็นว่า อาจารย์ควรมี ความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการของนิสิต ใจกว้าง ไม่แบ่งแยกระหว่างวิชาการและกิจกรรม เปิดโอกาสให้นิสิตได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายตามความสามารถ ความสนใจ ความถนัด ควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในห้อง เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม นอกจากนี้ ควรจัด บรรยากาศที่ส่งเสริมความสำเร็จทางวิชาการ เช่น อาจสนับสนุนส่งเสริมนิสิตที่เรียนดีโดย การให้ทุน จัดการสอนซ่อมเสริมหรือจัดโปรแกรมพิเศษ ส่วนวิชัย วงษ์ใหญ่ (2540 : 1-25) ได้ให้ความเห็นว่า ผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนต้องมีความรู้ที่จะสอนเป็นอย่างดี มีทัศนคติที่ดีต่อการสอน มีความเห็นอกเห็นใจ ผู้เรียน มีการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งมีความจริงใจระหว่างอาจารย์ ผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524 : 49-86) ที่ได้กล่าวถึง วิธีสอนและบทบาทของอาจารย์ว่า อาจารย์ผู้สอนควรเน้นการส่งเสริมให้นักศึกษามีความ

สามารถในการเรียนรู้ เป็นผู้คอยชี้แนะแนวทางและวิธีการให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน อาจารย์ผู้สอนควรเข้าใจบทบาท และวิธีการสอนรวมทั้งเตรียมตัวก่อนการสอน ผู้สอนจะต้องรู้เนื้อหาที่สอน และจะต้องมีทักษะทางสัมพันธภาพที่ดี จึงจะประสบผลสำเร็จในการสอน เพราะการสอนเป็นกิจกรรมที่เป็นหน้าที่ของครู ดังนั้นจึงต้องตระหนักในความสำเร็จของการสอนและคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นหลัก เนื่องจากสัมฤทธิ์ผลของผู้สอนมีผลต่อการเรียนรู้และความเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพการสอน คุณภาพของครู อาจารย์ เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจากอาจารย์ผู้สอนเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ในการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร และลักษณะของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่ดีควรเป็นผู้รอบรู้ มีความรู้ มีความรอบรู้ในวิชาชีพของตน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีทักษะการสอนที่ดี มีเทคนิคในการจัดกิจกรรมการสอน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นอกจากนี้ควรเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี เป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายและจิตใจดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อครูและนักเรียนรวมทั้งบุคคลอื่น ๆ เป็นผู้ตรงต่อเวลา ความเป็นประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน และในรายงานการประชุมระดับชาติ (ทบวงมหาวิทยาลัย. 2541 : 119) เรื่องบัณฑิตไทยในอุดมคติ ได้กล่าวว่า ครูในยุคโลกาภิวัตน์ ควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. มีความรู้ในวิชาพื้นฐานสามารถประสานสัมพันธ์ให้ศิษย์นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
2. รู้ในทิศทางของประเทศและทันเหตุการณ์ของโลก
3. สอนศิษย์ให้คิดวิเคราะห์และทำงานเป็น
4. เป็นผู้ส่งเสริม เชื่อมระหว่างวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความเป็นเอกลักษณ์ไทย
5. เป็นผู้ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย
6. ต้องประพฤติและปรับปรุงตนเองให้เหมาะสมกับอาชีพครู
7. ต้องปรับปรุงตนเองให้ทันสมัย รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

กัณฑ์วิชชุ์ เกษมพงษ์ทองดี (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นนทบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี จำนวน 347 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 8 ตัวแปรได้แก่ นิสัยในการเรียน การเข้าร่วมกิจกรรม ทศนคติต่อวิชาชีพ บรรยากาศในห้องพัก ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่าง

นักศึกษา กับเพื่อน บรรยายภาศในวิทยาลัย และคะแนนเฉลี่ยสะสมซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษาของกฤตินี ตรงสิทธิรักษ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 7 ด้านคือ ด้านอารมณ์ ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน ด้านความสัมพันธ์กับอาจารย์ ด้านวิธีการเรียน ด้านการใช้บริการห้องสมุด ด้านหลักสูตรและการสอน และด้านอาคารสถานที่ ผลการวิจัยพบว่า นิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีปัญหาการปรับตัวโดยรวมอยู่ในระดับน้อยมาก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมีปัญหาการปรับตัวด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน ด้านความสัมพันธ์กับอาจารย์ และด้านการใช้บริการของห้องสมุด อยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านอารมณ์ ด้านวิธีเรียน และด้านหลักสูตรและการสอน นิสิตมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และด้านอาคารสถานที่นิสิตมีปัญหาอยู่ในระดับมาก

บราวน์ (Bloom. 1981 : 14) ได้ศึกษาในเรื่องประสิทธิภาพในการสอนของครูคลีนิกเกี่ยวกับการรับรู้ของนักศึกษา และอาจารย์ ในมหาวิทยาลัยอีสต์ คาโรไลนา (East Carolina University) พบว่า นักศึกษาได้ลำดับความสำคัญพฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้ สร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับนับถือแก่นักศึกษา มีการประเมินผลที่ยุติธรรม มีความสนใจในการดูแลอย่างแท้จริง ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่นักศึกษา มีความคาดหวังต่อนักศึกษาตามสภาพที่เป็นจริง ส่วนความเห็นของอาจารย์ได้ลำดับความสำคัญกับพฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพดังนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ มีความรู้ดีและสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักศึกษาได้ ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา มีการประเมินผลที่ยุติธรรม มีความสามารถที่จะกระตุ้นให้นักศึกษามีความต้องการที่จะรู้ ส่วนจันทร์เพ็ญ หงษ์ทอง (2545 : 27-28) ได้ศึกษาโครงการเรียนรู้เพื่อความรู้ พบว่า ตัวแปรที่มีความสำคัญในการส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนคือ 1) ความพร้อมทางด้านผู้เรียน ได้แก่ ความรู้พื้นฐาน ประสบการณ์การเรียนรู้และความพร้อมด้านความรู้สึกต่อการเรียนรวมถึงความสนใจ เจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน ตลอดจนบุคลิกลักษณะของผู้เรียน 2) ความพร้อมด้านผู้สอน ได้แก่ การเตรียมการสอน วิธีดำเนินการสอน การอธิบายของครู การประเมินผล การแก้ไขสิ่งบกพร่อง และการให้ข้อมูลย้อนกลับ 3) สิ่งแวดล้อมจากการเรียนการสอน ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน ส่วนมุสดีถาวรกุล (2532 : 17) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ต้องเป็นผู้แต่งกาย เรียบร้อย กิริยา ท่าทาง การพูด แสดงออกถึงการมีความรู้สึกและมีความเข้าใจในตัว ผู้เรียน มีการเตรียมตัว หาความรู้ใหม่ ๆ ทั้งหลักเกณฑ์และทฤษฎี

เพื่อให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติได้จริง โดยผู้สอนที่ดีต้องมีเทคนิคและทักษะในการถ่ายทอดให้เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา ขนาดกลุ่มผู้เรียน และความแตกต่างของผู้เรียน

จากเหตุผลดังกล่าวสรุปได้ว่า รูปแบบการสอนในมหาวิทยาลัยมีหลากหลาย เพียงพอที่จะให้อาจารย์เลือกมาใช้ได้ตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ สภาพของนิสิต นักศึกษา และเนื้อหาวิชา โดยทั่วไปแล้วอาจารย์ในมหาวิทยาลัยส่วนมากใช้วิธีบรรยาย ในชั้นเรียนเป็นสำคัญ เพราะนิสิตนักศึกษามีจำนวนมาก แต่อาจจะเพิ่มเติมให้โอกาสนิสิต นักศึกษามีส่วนร่วมในภายหลัง ดังนั้น คุณลักษณะและพฤติกรรมการสอนของอาจารย์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน หากคุณลักษณะและพฤติกรรมของอาจารย์ไปในทางที่ดี จะเป็นผลทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ และหากนิสิตนักศึกษาสามารถปรับตัวเข้ากับอาจารย์ได้เป็นอย่างดี ย่อมส่งผลไปสู่การเรียน ที่มีประสิทธิภาพสูงตามไปด้วย

2.3 การปรับตัวด้านสังคมกลุ่มเพื่อน

เมื่อนิสิตนักศึกษาเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัย สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในกลุ่มเพื่อน ซึ่งกลุ่มเพื่อนนักศึกษานั้นมีทั้งกลุ่มเพื่อนที่อยู่ชั้นปีเดียวกันคณะเดียวกันและต่างปีต่างคณะ ซึ่งทินดอลล์และเกรย์ (Tindall and Gray, 1985 : 6-7) ได้ให้ความหมายของคำว่าเพื่อน (Peer) ว่าหมายถึง บุคคลที่แลกเปลี่ยนค่านิยม ประสบการณ์ชีวิตของกันและกันได้และมีอายุอยู่ในวัยเดียวกัน ส่วนแกริสัน (Garison, 1965 : 297) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนไว้ว่า เพื่อนเป็นสิ่งที่สำคัญมากในชีวิตวัยรุ่น เนื่องจากเป็นวัยที่มีการพัฒนาการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับบุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกัน ทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ร่วมกัน กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญต่อนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่จะต้องมาเรียนรวมอยู่ด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่จะต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการปรับตัวติดต่อกับเพื่อนใหม่เพื่อนที่มีวัยใกล้เคียงกัน เพื่อนจะมีอิทธิพลในการชักจูงการเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนการต่อสู้เรียกร้อง ดังนั้นความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนนิสิตนักศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยตลอดจนพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนิสิตนักศึกษาเป็นอย่างยิ่ง หากนิสิตนักศึกษาสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ ได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อน เขาก็จะเรียนรู้บทบาทของตนเองเกี่ยวกับการปฏิบัติเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนช่วยให้เกิดความอบอุ่นใจ มีความมั่นคง เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีสุขภาพจิตดี สามารถศึกษาเล่าเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากนิสิตนักศึกษาคนใดปรับตัวเข้ากับเพื่อนไม่ได้ เขาจะรู้สึกหวั่นหวาดความอบอุ่น มองโลกในแง่ร้ายและเกิดความคับข้องใจ เมื่อมีเรื่องทุกข์ร้อนไม่สามารถเล่าให้ใครฟังได้จะส่งผลให้อารมณ์เครียดอยู่เสมอ ขาดความสุขและย่อมส่งผลต่อการเรียนโดยตรง (กฤตินี ตรงสิทธิรักษ์, 2546 : 26)

เฟรดแมนและนิวคอมป์ (กันต์กนิษฐ์ เกษมพงษ์ทองดี. 2546 : 44 ; อ้างอิงจาก Feldman and Newcomb. 1973) ได้สรุปความสำคัญของเพื่อนที่มีต่อนิสิตนักศึกษาดังนี้

1. เป็นการเชื่อมโยงระยะการอยู่ภายในครอบครัวกับพ่อแม่ หรือผู้ปกครองกับระยะการทำงานในโลกกว้าง เพื่อนทำหน้าที่ช่วยเหลือนักศึกษาให้ผ่านยุควิกฤติต่าง ๆ และทำให้มีความเป็นอิสระจากบ้านและครอบครัวได้

2. ในบางสถานการณ์เพื่อนร่วมกลุ่มสามารถช่วยเหลือเกื้อหนุนในการกำหนดเป้าหมายการเรียนและวิชาการได้

3. เพื่อนสามารถให้กำลังใจในเรื่องโดยทั่ว ๆ ไปซึ่งไม่สามารถหาได้จากคณาจารย์ชั้นเรียนหรือหลักสูตรที่กำหนดไว้ทั้งหมด

4. เพื่อนสามารถให้โอกาสในการฝึกการอยู่ร่วมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลที่มีภูมิหลัง ความสนใจ และความฝักใฝ่ที่แตกต่างไปจากตน

5. เพื่อนช่วยเสริมคุณค่าภายในกลุ่มให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และทำให้เป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลงคุณค่าต่าง ๆ เหล่านั้น นอกจากนี้แรงผลักดันจากกลุ่มยังอาจออกไปในรูปท้าทายและต่อต้านคุณค่าและความคิดเก่า ๆ กระตุ้นความสำนึกทางวิชาการและเป็นเครื่องทดสอบแนวความคิดและประสบการณ์ใหม่ ๆ แนะนำการอาชีพ ตลอดจนช่วยกระตุ้นและให้กำลังใจคนที่กำลังจะเปลี่ยนแนวความคิด

6. เพื่อนสามารถช่วยทำให้มีความมั่นใจและพอใจในตนเองยิ่งขึ้น และช่วยตอบสนองความสนใจ

7. เพื่อนช่วยทำหน้าที่ให้การฝึกเข้าสังคมแก่นักศึกษา และช่วยในสร้างการความสัมพันธ์ส่วนตัวซึ่งจะมีผลในการช่วยเหลือกันและกันในระหว่างการทำงานในภายหลัง

สำหรับการปรับตัวกับเพื่อนในมหาวิทยาลัยนั้นมีความสำคัญมาก เนื่องจากนิสิตนักศึกษาต้องอยู่ห่างไกลจากบิดามารดา จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยเพื่อนทั้งในด้านการเรียนและใช้ชีวิตประจำวัน การมีเพื่อนที่ไว้วางใจ จริงใจและหวังดีต่อกันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ (มัลลวรี อุดลวัณศิริ. 2534 : 65) อีกทั้งเพื่อนยังช่วยให้ นิสิตนักศึกษาที่ประสบปัญหาการปรับตัวให้สามารถปรับตัวในมหาวิทยาลัยได้ ช่วยสนับสนุนในการเรียนทั้งในและนอกชั้นเรียน ช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเองในด้านอารมณ์และจิตใจ ช่วยให้เรียนรู้ชีวิตการอยู่ร่วมกันช่วยให้การเปลี่ยนแปลงในด้านทัศนคติและค่านิยม และช่วยให้เกิดความคิดและประสบการณ์ใหม่ ๆ บาสกิน (Baskin. 1968 : 307) กล่าวว่า เพื่อนมีอิทธิพลต่อการปรับตัวและพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ เพื่อนช่วยให้มีความรู้สึกเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และมีประสบการณ์ในการปะทะสังสรรค์ นอกจากนี้ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม (2539 : 112-113) ได้กล่าวถึงข้อดีของการปรับตัวกับเพื่อนว่า

1. ช่วยให้มีสิ่งยึดเหนี่ยว ไม่เกิดความรู้สึกว่าถูกทอดทิ้งให้หัวเหว่เกินไป
2. ช่วยให้มีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อเป็นบทเรียนในวัยผู้ใหญ่
3. ช่วยลดความเพ้อฝัน การปรับตัวเพื่อให้พ้นจากความกังวลในปัญหาต่าง ๆ ทำให้วัยรุ่นหาทางออกด้วยการสร้างความฝันต่าง ๆ ที่ตนเห็นต้องการจะได้รับความสุขความสำเร็จ ซึ่งเป็นการวาดภาพของตนเองในอุดมคติ การปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้มีเพื่อนคุยไม่มีว่างพอที่จะเพ้อฝัน
4. ช่วยลดความเครียดหรือความกดดันได้ ความกังวลอัดอั้นใจของวัยรุ่นมีมาก ปัญหาบางปัญหาสามารถที่จะบอกเล่ากับผู้ปกครองได้หรือผู้ใหญ่ทราบได้ บางปัญหาไม่สามารถที่จะบอกเล่าให้ทราบได้ การคบเพื่อนช่วยให้วัยรุ่นได้ปรับทุกข์กับผู้มีปัญหาเช่นเดียวกัน ช่วยทำให้เกิดความสบายใจได้
5. ช่วยให้เกิดความคิดในการเสียสละ การเห็นแก่ส่วนรวม การร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ช่วยให้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน รู้จักช่วยเหลือกัน มีความอดทน อดกลั้น มีหลักเกณฑ์ในการทำงานและช่วยให้วางตัวได้เหมาะสมในสังคม

วิเชียร กาลจักร (2517 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนของนักศึกษาปีที่ 1 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลการศึกษาพบว่า อุปสรรคในการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนของนักศึกษามีผลเนื่องมาจากระบบการเรียนในมหาวิทยาลัยที่จะต้องพึ่งตนเองมากที่สุด การไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความวิตกกังวลในเรื่องการเรียนมากเกินไป นอกจากนี้ทัศนคติ บุคลิกภาพ และความเชื่อมั่นที่แตกต่างกันก็มีส่วนทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนได้เช่นกัน จรวยพร กาญจนโชติ (2536 : 161) ได้ศึกษาการปรับตัวและสุขภาพจิตของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงมีการปรับตัวและสุขภาพจิตไม่แตกต่างกัน โดยนิสิตชายมีการปรับตัวด้านสุขภาพและพัฒนาการทางร่างกาย และด้านกิจกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมแตกต่างกันกับนิสิตหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ ส่วนด้านอื่น ๆ พบว่าไม่แตกต่าง ส่วนสุภาณี เจียมศักดิ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมปรับตัวในการศึกษาของนิสิตวิชาเอกพลศึกษาระดับปริญญาตรีคณะพลศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 305 คน ผลการศึกษาพบว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงมีพฤติกรรมปรับตัวในการศึกษาโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านหลักสูตรและการสอน และด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บาทรเทเลมี (Barthelemy. 1995 : 465-475) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศที่อยู่อาศัยและการปรับตัวของนักศึกษา โดยศึกษาในนักศึกษาจำนวน 121 คน

ซึ่งมีอายุเฉลี่ยประมาณ 18.85 ปี ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านสัมพันธภาพของกลุ่ม และด้านการช่วยเหลือจากผู้ใกล้ชิด มีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัว

สรุปได้ว่า กลุ่มเพื่อนเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพราะสังคมในสถาบันการศึกษาจะมีการรวมตัว หรือจัดกลุ่มกันของนิสิตนักศึกษา ซึ่งจะเห็นได้จากพฤติกรรมของกลุ่มที่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของนิสิตนักศึกษา การปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม โครงสร้างของกลุ่ม จุดมุ่งหมายของกลุ่ม และปทัสถานของกลุ่ม อย่างชัดเจน ซึ่งลักษณะของกลุ่มนี้จะมีผลต่อแรงจูงใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ถ้ากลุ่มเพื่อนมีแนวโน้มที่เป็นกันเอง เข้าอกเข้าใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้เรียนจะมีแนวโน้มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีไปด้วย

2.4 การปรับตัวด้านกิจกรรม

กิจกรรมนิสิตนักศึกษา หมายถึง การที่นิสิตนักศึกษาได้มีส่วนร่วมหรือเข้าร่วม กิจกรรมด้านต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นจะมีทั้งกิจกรรมที่จัดโดยนักศึกษา หรือกิจกรรมที่จัดโดยความร่วมมือระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา และกิจกรรมที่จัดโดยคณาจารย์ เช่นกิจกรรมที่เป็นประเพณีของนักศึกษา กิจกรรมด้านวิชาการ กิจกรรมด้านกีฬาและนันทนาการ กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมด้านบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมนิสิตนักศึกษาเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญนอกห้องเรียน นับส่วนหนึ่งของการให้การศึกษิตตามหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยจัดร่วมกับนิสิตนักศึกษา เพื่อให้ให้นิสิตนักศึกษาเสริมสร้างประสบการณ์ทางการศึกษา ส่งเสริมพลานามัย พัฒนาคุณธรรมและบุคลิกภาพอันพึงประสงค์ให้เป็นผู้ที่มีความเจริญงอกงามทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ ทั้งนี้นิสิตนักศึกษาจะได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ ตามความสนใจของนิสิตนักศึกษาทางด้านกีฬา ศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมส่งเสริมการศึกษา และการบำเพ็ญประโยชน์เป็นต้น โดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคะแนนใด ๆ การดำเนินกิจกรรมต้องได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา และได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย (ศุภวดี บุญญวงค์. 2539 : 19-23)

เฟรดเดอริก (Ferdick. 1959 : 51-52) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมนักศึกษาว่า กิจกรรมนักศึกษาหมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่นักศึกษาจัดดำเนินการขึ้นเองโดยความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษา และนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ไม่มีการให้หน่วยกิตหรือคะแนนใด ๆ ในอันที่จะช่วยให้นักศึกษาเลื่อนชั้นหรือสำเร็จการศึกษา และงานต่าง ๆ ที่นักศึกษาปฏิบัติภายใต้การแนะนำอย่างถูกวิธีและอยู่ในความรับผิดชอบของสถาบัน โดยไม่มีเรื่องของคะแนนเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530 : 130-131) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า กิจกรรมนักศึกษาจัดขึ้นเพื่อพัฒนานักศึกษาด้านต่าง ๆ นอกเหนือไปจากสิ่งที่บังคับให้ทุกคนต้องศึกษาตามหลักสูตร โดยไม่ถือว่า

เป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษา กิจกรรมนักศึกษามีจุดมุ่งหมายในการพัฒนานักศึกษา หมายรวมถึงการงานที่สถาบันจัดให้แก่นักศึกษาหรือส่งเสริมให้นักศึกษาจัดขึ้นกันเอง

กิจกรรมนิสิตนักศึกษานับว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อนิสิต นักศึกษา เพราะการศึกษาระดับอุดมศึกษามีได้มุ่งหวังที่จะพัฒนานิสิตนักศึกษาด้านวิชาการ เพียงอย่างเดียว แต่จะมุ่งพัฒนานิสิตนักศึกษาในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะความมุ่งหมายในการผลิตกำลังคนเพื่อพัฒนาประเทศ ซึ่งมีความต้องการกำลังคนที่มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพในการประกอบกรงาน และความสามารถที่จะปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สุขอายุ โกสิน (2539 : 4-5) กล่าวว่า กิจกรรมนิสิตนักศึกษาเป็นกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนานักศึกษาให้ เป็นคนที่สมบูรณ์ ดังนั้นการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมจะช่วยพัฒนานิสิตนักศึกษาได้ทั้งในด้านแนวความคิด เจตคติ พฤติกรรม ร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความรู้ความสามารถและประสบการณ์ และการเข้าร่วมกิจกรรม นักศึกษามีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยนักศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในการเรียนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษามากกว่านักศึกษาที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรม หรือเข้าร่วมกิจกรรมน้อย สอดคล้องกับกรกช อัดตวิริยะนุภาพ (2540 : 122) ที่กล่าวว่านิสิต นักศึกษาที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมอยู่ระหว่าง 2.01-2.50 และนิสิตนักศึกษาที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป มีส่วนร่วมในกิจกรรมนิสิตนักศึกษามากที่สุด ดังนั้นนิสิต นักศึกษาที่เข้ามหาวิทยาลัยในชั้นปีแรกจึงต้องปรับตัวและเรียนรู้การแบ่งเวลาในการเรียน และทำกิจกรรมให้ได้ ซึ่งสำเนา ขจรศิลป์ (2538 : 122-124) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมนิสิตนักศึกษารูปได้ดังนี้

1. ความสำคัญต่อนิสิตนักศึกษา นิสิตนักศึกษาโดยทั่วไปเป็นคนหนุ่มสาวมี พละกำลังทั้งร่างกายและความคิด มีความอยากรู้อยากเห็น และเป็นผู้ที่มีความหวังดีต่อ สังคมด้วยใจอันบริสุทธิ์ กิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมนอกหลักสูตรจะช่วยตอบสนอง ความต้องการของนิสิตนักศึกษาได้เป็นอย่างดีคือ

1.1 ทำให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสใช้พลังร่างกายและพลังความคิด กระทำใน สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

1.2 ทำให้นิสิตนักศึกษาสามารถค้นหาอาชีพ งานอดิเรก และกิจกรรม การพักผ่อนหย่อนใจที่เหมาะสมกับตนเองได้

1.3 ทำให้เกิดความสมดุลในด้านความรู้และความสนใจของนิสิตนักศึกษาเช่น นิสิตนักศึกษาที่ศึกษาในสาขาวิทยาศาสตร์ สามารถทำกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมจึงทำให้นิสิต นักศึกษามีความรู้และความสนใจทั้งในด้านวิทยาศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม

1.4 ทำให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสเปลี่ยนบรรยากาศและอริยาบท ทำให้นิสิต นักศึกษาได้ผ่อนคลายความตึงเครียด จากการที่ต้องเรียนอย่างหนัก

1.5 ทำให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสพัฒนาตนเองทั้งด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ ร่างกายและจิตใจ

1.6 ทำให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสเสริมสร้างประสบการณ์ในการทำงาน ด้านต่าง ๆ

1.7 ทำให้นิสิตนักศึกษาเห็นคุณค่าของตนเอง และเกิดความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง

2. ความสำคัญต่อสถาบันอุดมศึกษา กิจกรรมนิสิตนักศึกษาเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา ที่ช่วยนิสิตนักศึกษาให้เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ ร่างกายและจิตใจ การทำงานร่วมกันระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษาในกระบวนการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านบำเพ็ญประโยชน์ ด้านกีฬา และด้านส่งเสริมวิชาการ มีความสำคัญในการเผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของสถาบันอุดมศึกษา ทำให้นิสิตนักศึกษาได้รับความอบอุ่นและมีความเข้าใจต่ออาจารย์และสถาบันอุดมศึกษาดียิ่งขึ้น

3. ความสำคัญต่อประเทศ ในแต่ละปีจะมีนิสิตนักศึกษาจำนวนมากออกไปพัฒนาชนบทในท้องถิ่นทุรกันดาร ได้สร้างถาวรวัตถุหลายอย่างเช่น โรงเรียน สะพานเป็นต้น ช่วยให้ชาวชนบทได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญในการบำรุง พัฒนาและเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติ กิจกรรมด้านกีฬาช่วยให้นิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นเยาวชนของชาติให้มีร่างกายแข็งแรงเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ

กิจกรรมนักศึกษาเป็นการให้การศึกษาทงอ้อมช่วยสร้างสรรค์ประสบการณ์อย่างกว้างขวาง จึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตนักศึกษาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ในอนาคต เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีส่วนในการแสดงความสามารถในการทำงาน การตัดสินใจ การปรับบุคลิกภาพ และการรู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ซึ่ง วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530 : 147) ได้แสดงความคิดเห็นว่าจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมนักศึกษา ควรครอบคลุมสาระที่สำคัญดังนี้

1. เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม
2. เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีความสามารถในความสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. เพื่อทำให้นักศึกษามีความสนใจกว้างขวางขึ้น
4. เพื่อฝึกให้นักศึกษามีความรับผิดชอบ
5. เพื่อฝึกให้นักศึกษาสามารถปกครองตนเองได้
6. เพื่อฝึกความคิดและการตัดสินใจของนักศึกษา
7. เพื่อพัฒนาสติปัญญาของนักศึกษา

8. เพื่อให้นักศึกษามีความรักศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทย
9. เพื่อให้นักศึกษารู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
10. เพื่อให้นักศึกษาเพิ่มพูนความรู้ด้านอาชีพในอนาคต
11. เพื่อให้นักศึกษารู้จักทักษะทางสังคม
12. เพื่อให้นักศึกษารู้จักเสียสละและทำงานให้ส่วนรวม
13. เพื่อให้นักศึกษาพัฒนาลักษณะนิสัยและความคิดที่ดี
14. เพื่อให้นักศึกษามีความสามัคคี
15. เพื่อให้นักศึกษาพัฒนาความกตัญญูต่อสถาบัน

สำเนา ขจรศิลป์ (2538 : 127-229) ได้แบ่งกิจกรรมนักศึกษาออกตามลักษณะของกิจกรรมไว้ 7 ประการดังนี้

1. กิจกรรมสวนกลาง เป็นกิจกรรมสโมสรหรือองค์การนักศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้โอกาสนักศึกษาได้ทดลองทำงานในรูปของการปกครองของตนเอง โดยยึดรูปแบบการทำงานในวิถีทางประชาธิปไตย ส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้และทักษะในการทำงานในระบบประชาธิปไตยส่งเสริมและพัฒนาทางด้านสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่นและเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ
2. กิจกรรมวิชาการ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้นักศึกษาแสวงหาความรู้ในด้านวิชาการส่งเสริมให้มีอิสระทางความคิด เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ทางวิชาการให้แก่นักศึกษา
3. กิจกรรมกีฬา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้และทักษะในการเล่นกีฬาช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทำให้อารมณ์แจ่มใสและจิตใจเบิกบาน ส่งเสริมและพัฒนานักศึกษาในด้านอารมณ์ สังคม ร่างกายและจิตใจ เป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่นักศึกษาและอาจารย์ด้วยการเล่นกีฬา
4. กิจกรรมศิลปะและวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อช่วยทะนุบำรุงและเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ เสริมสร้างความรู้และทักษะในด้านศิลปะและวัฒนธรรมให้นักศึกษาส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ด้านจริยธรรม และด้านสุนทรียภาพให้นักศึกษา
5. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อปลูกฝังคุณธรรม และอุดมการณ์แก่นักศึกษาให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ให้อารมณ์ดีร่วมกับผู้อื่น ส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามัคคี มีความรับผิดชอบ และเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
6. กิจกรรมนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและเพื่อพัฒนาจิตใจ อารมณ์ และสังคมให้นักศึกษา

7. กิจกรรมการเมือง เป็นกิจกรรมที่มีทั้งการสนับสนุนและการประท้วง การสนับสนุนนั้นอาจเป็นการสนับสนุนการเลือกตั้ง การสนับสนุนนโยบายหรือการดำเนินงานของรัฐบาล ส่วนการประท้วงนั้นโดยทั่วไปจะเป็นการประท้วงนโยบายหรือการดำเนินงานของนักศึกษาที่นักศึกษาไม่เห็นด้วย

ทองเรียน อมรัชกุล (2525 : 26) ได้กล่าวถึงการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตนักศึกษาว่าทำให้นิสิตนักศึกษาได้รับประโยชน์ดังนี้

1. ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
2. เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
3. รู้จักตนเอง
4. มีโอกาสพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. มีโอกาสได้พัฒนาบุคลิกภาพความเป็นผู้นำ
6. มีโอกาสได้สนองตอบความสามารถและความสนใจของตนเอง
7. มีโอกาสได้สร้างวงสังคมและกลุ่มเพื่อนของตนเอง
8. มีโอกาสได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นในการทำงานร่วมกัน
9. มีโอกาสได้สร้างความผูกพันกับสถาบันและชุมชน
10. เกิดความรู้สึกรักภูมิใจในตนเอง

นันทวรรณ แก้วเอี่ยม (2531 : 77-79) ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้บริหาร อาจารย์และนิสิตที่มีต่อการจัดกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าจำนวนอาจารย์และนิสิตที่ร่วมกิจกรรมด้านต่าง ๆ ไม่เป็นที่พึงพอใจ จากการศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจของนิสิตที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านกิจกรรมนิสิตกับนิสิตที่ไม่มีประสบการณ์ด้านกิจกรรมนิสิตต่อการจัดกิจกรรมพบว่า นิสิตที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านกิจกรรมนิสิตต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมของนิสิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังพบว่าในการจัดกิจกรรมนิสิตมักประสบปัญหาที่อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่ร่วมกิจกรรมเนื่องจากขาดความสนใจและมีภาระในการสอน ส่วนนลินี กิติเวชกุล (2533 : 104) ได้ศึกษาการรับรู้การเข้าร่วมและความคิดเห็นต่อกิจกรรมนิสิตของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า เหตุผลที่นิสิตไม่เข้าร่วมกิจกรรม เพราะประสบปัญหาด้านการเรียนจนไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม และลักษณะของกิจกรรมไม่สอดคล้องกับความต้องการของนิสิต และสมชาย บุญญบาล (2541 : 136) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาต่อการจัดกิจกรรมของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลส่วนกลางที่จัดการเรียนการสอนด้านบริหารธุรกิจพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษามีทัศนคติต่อการจัดกิจกรรมนักศึกษาแต่ละด้านและโดยรวม 4 ด้าน พบว่ามีความเหมาะสมในระดับปานกลาง

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การปรับตัวด้านกิจกรรมมีความสำคัญที่จะช่วยพัฒนานิสิตนักศึกษาได้หลายประการ ทั้งในด้านแนวความคิด เจตคติ ทักษะ ทักษะการปฏิบัติ ร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความรู้ความสามารถและประสบการณ์ เพื่อที่จะสร้างและหล่อหลอมให้นิสิตนักศึกษาเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ คือเป็นทั้งคนดีและคนเก่ง สามารถออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและชาติ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวจะต้องอาศัยความร่วมมือและความตั้งใจของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งผู้บริหาร อาจารย์และนิสิตนักศึกษา ทั้งนี้ผู้บริหารและอาจารย์ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่นักศึกษา ให้การช่วยเหลือด้านงบประมาณ ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานและคอยเป็นที่ปรึกษาแก่นักศึกษา ส่วนนักศึกษาควรให้ความสนใจและเห็นความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้นักศึกษามีเสรีภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่นักศึกษาสนใจ และตามความถนัด สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักศึกษาพัฒนาตนเองให้ถึงขั้นสูงสุดได้ กิจกรรมนักศึกษาจึงมีประโยชน์เพื่อพัฒนานักศึกษา จากการศึกษาของอัมพา ซองทุมมินทร์ (2542 : 91) เรื่องเจตคติต่อกิจกรรมนักศึกษาของนักศึกษาของสถาบันราชภัฏอุดรธานีพบว่า ตัวแปรชั้นปีมีความสัมพันธ์ทางลบกับเจตคติต่อกิจกรรมนักศึกษา อาจเป็นเพราะว่านักศึกษาที่มีระดับชั้นปีที่สูงขึ้นย่อมสนใจที่จะเรียนเพื่อออกไปประกอบอาชีพในอนาคตมากกว่าที่จะสนใจกิจกรรมนักศึกษา และนักศึกษาในระดับชั้นปีที่ 1 ซึ่งอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แปลกใหม่ และอยู่ในระยะที่อยากรู้อยากเห็น อยากหาประสบการณ์ใหม่จึงมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าชั้นปีที่สูงขึ้น ดังนั้นการที่จะให้นักศึกษาสามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยได้จำเป็นต้องจัดกิจกรรมนักศึกษาที่เหมาะสมเช่น กิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีต่อกันในสังคมกลุ่มเพื่อนและให้โอกาสนักศึกษาเข้าร่วมมากที่สุด

3. การปรับตัวตามหลักพระพุทธศาสนา

การปรับตัวตามหลักพุทธศาสนานั้น เป็นแนวคิดของการปรับตัวที่เกิดขึ้นตั้งแต่พื้นฐานหรือขั้นธรรมดาดำเนินการปรับตัวขั้นสูงสุด เพื่อให้เกิดการฝึกฝนอบรมพัฒนาปรับตัวตลอดชีวิตทางโลก เพื่อครอบคลุมถึงการพัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ (จิตใจ) และพัฒนาการทางสติปัญญาโดยลำดับ การเรียนรู้ตามนัยแห่งพุทธธรรมนั้นเน้น “คน” เป็นศูนย์กลาง กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการของการพัฒนา “คน” ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน (คือคนแต่ละคน) และพัฒนา “กลุ่มคน” ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เมื่อ “คน” มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้ วิธีการฝึกฝนจึงเป็นการพัฒนาทุกองค์ประกอบของคน การเรียนรู้คือกระบวนการที่ผัสสะทั้ง 6 ของมนุษย์ คือ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ (รู้สึก หมายรู้ รู้คิด รู้แจ้ง) และมีการกระทำโต้ตอบ ผูกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตร จนประจักษ์ผล เกิดคุณภาวะ (ความรู้และความดี) สมรรถภาวะ (สามารถ) สุขภาวะ (ความผาสุกพอเหมาะพอควร) และอิสรภาพ (พ้นจากทุกข์และความเป็นทาส)

พุทธทาสภิกขุ (2539 : 16) กล่าวว่าในพระไตรปิฎกมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนและสังคมนั้นกระจายอยู่ทั่วไป สามารถแบ่งอรรถะประโยชน์หรือประโยชน์หรือคุณค่าที่เป็นจุดมุ่งหมายของชีวิตได้ 2 ระดับคือ

1. ประโยชน์ขั้นต้น เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือประโยชน์ในปัจจุบัน หรือประโยชน์บัดนี้

2. ประโยชน์ขั้นลึกล้ำ เรียกว่าสัมปรายิกัตถะ คือประโยชน์เบื้องหน้า หรือประโยชน์เบื้องสูง

นอกจากนี้ยังได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาคนและสังคม ตามที่ปรากฏในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุดังต่อไปนี้

ท่านพุทธทาส ได้กล่าวถึงการพัฒนาคนที่จะต้องพัฒนาให้เกิดสมดุลครบทั้ง 4 เรื่องคือ

1. พัฒนาวัตถุที่เป็นพื้นฐานที่สุด
2. พัฒนาร่างกายอันประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายของเรา
3. พัฒนาจิตใจที่เนื่องอยู่กับร่างกายคอยควบคุมร่างกาย
4. พัฒนาสติปัญญาที่จะควบคุมทั้งหมดอีกทีหนึ่ง

การพัฒนาคนโดยสมบูรณ์ต้องพัฒนาทุกมิติ อันได้แก่

กาย หมายถึง การพัฒนาส่วนที่เป็นวัตถุ ได้แก่ ร่างกายและการเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

สังคม หมายถึง การพัฒนาความรู้และทักษะของการอยู่ร่วมกัน เช่น จริยธรรม พฤติกรรม องค์กร การบริหารจัดการ การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การเอาตัวรอดได้จากความกดดันทางลบและสังคม

จิต หมายถึง การพัฒนาจิตให้มั่นคง การลดความกลัว และความเกลียด การเพิ่มความรักเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ การเห็นความสามารถหลากหลาย การมีสุนทรีย์ในศิลปะและดนตรี การใช้จินตนาการให้เป็นประโยชน์ การเจริญสติและเจริญสมาธิ

ปัญญา หมายถึง พัฒนาจิตความสามารถในการเรียนรู้ ทำให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นผู้มีโลกทัศน์ครบตามที่เป็นจริง เป็นผู้มีปัญญาเข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ประยุทธ์ ปยุตโต) (2541 : 29) ได้อธิบายว่าตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาแล้ว มนุษย์จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ซึ่งการพัฒนานั้นต้องเป็นไปให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้านคือ

1. พัฒนากาย ต้องมีการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง มีสุขภาพดี ปราศจากโรค ต้องพัฒนาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ

2. พัฒนาศีล พัฒนาศีลขั้นต้นก็คือ ไม่ก่อการเบียดเบียน ความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม นี่เป็นขั้นง่ายที่สุดเป็นฝ่ายลบ ต่อมาในทางบวกก็คือประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ เกื้อกูลต่อผู้อื่น แก่สังคม การมีระเบียบวินัย ซึ่งองค์ประกอบของศีลนั้นมีมรรคมงคล 8 ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ ฉะนั้นการพัฒนาศีล คือการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี อย่างเกื้อกูลเป็นประโยชน์และมีอาชีพที่ถูกต้องโดยประกอบสัมมาชีพ

3. พัฒนาจิต การพัฒนาจิต ต้องมีการฝึกอบรมเสริมสร้างจิตใจให้พร้อมด้วยคุณสมบัติทั้ง 3 ด้านคือ

3.1 คุณภาพจิต ได้แก่พวกคุณธรรมต่าง ๆ คือ สร้างเสริมจิตใจให้ตั้งงามเป็นจิตใจที่สูง ประณีต ให้มีเมตตา ความรัก ความเป็นมิตร มีการระ ความเคารพ เป็นต้น

3.2 สมรรถภาพจิต หรือความสามารถทางจิตเช่น ความมีสติดี มีขันติ มีสมาธิ จิตใจแน่วแน่ มีความหนักแน่นเข้มแข็งมั่นคงทางจิต เป็นต้น

3.3 สุขภาพจิต คือมีจิตใจที่มีสุขภาพดี มีจิตใจที่เป็นสุข สดชื่นร่าเริง เบิกบานปลอดโปร่ง มีปีติสัทธา ความผ่อนคลาย ไม่คับข้องขุ่นมัว เหล่านี้เรียกว่าสุขภาพจิต

4. พัฒนาปัญญา การพัฒนาปัญญาคือ ความรู้ ความเข้าใจนั้นมิหลายขั้นตอน แบ่งได้ดังต่อไปนี้

4.1 ปัญญาขั้นที่ 1 ปัญญาที่เป็นความรู้ความเข้าใจ ในศิลปวิทยาการ ความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพ

4.2 ปัญญาขั้นที่ 2 มีการรับรู้ เรียบร้อยถูกต้องตามความเป็นจริง

4.3 ปัญญาขั้นที่ 3 การคิดการวินิจฉัย ซึ่งหมายถึงการคิดวินิจฉัย ด้วยการ ใช้ปัญญา จะต้องเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ใจ ไม่ถูกครอบงำบัญชาโดยกิเลส

4.4 ปัญญาขั้นที่ 4 ปัญญาที่รู้จัก เขาใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้ทางเสื่อม ทางเจริญ และเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้วิธีแก้ไขปัญหา และสร้างสรรค์ความสำเร็จที่ทำให้พัฒนาตน พัฒนาชีวิตและสังคมให้เจริญตั้งงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป

4.5 ปัญญาขั้นที่ 5 ปัญญาที่รู้เท่าทันธรรมดาของสังขาร คือ โลกและชีวิต เข้าถึงความจริงแท้ ถึงขั้นที่ทำให้จิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์ ปัญญา

ขั้นสุดท้ายนี้ส่งผลถึงภาวะที่เรียกว่า วิมุตติ ความหลุดพ้น เป็นอิสระภาพที่แท้จริงคือจิตใจไม่ถูกความยึดมั่นในสิ่งทั้งหลายครอบงำ วางใจต่อสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา ก็คือการพัฒนาที่มีผลให้เกิดการปรับตัวที่ต้องมีความสมดุลย์ 4 ประการคือ ด้านการพัฒนาร่างกาย ด้านการพัฒนาอารมณ์ (จิตใจ) ด้านการพัฒนาสังคม และด้านการพัฒนาสติปัญญา ดังที่พระธรรมปิฎก (2538 : 158) กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ทางพระเรียกว่า เป็นทัมมะเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ การเกิดระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาขึ้นมาก็เพราะถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ หลักการนี้ถือว่า ความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การฝึกฝน พัฒนา ถ้าไม่พัฒนาแล้วไม่ประเสริฐ และมนุษย์นั้นเมื่อพัฒนาแล้ว สามารถเข้าถึงอิสระภาพและความสุขได้จริง เป็นข้อยืนยันของพุทธศาสนาว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้จนประเสริฐ เข้าถึงอิสระภาพและความสุขได้จริง

4. เอกสารเกี่ยวกับวินัยของพระภิกษุสงฆ์

พระพุทธศาสนา ได้อุบัติขึ้นมาในโลกเมื่อประมาณ 2,600 ปี ล่วงมาแล้ว ประเทศไทยยอมรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล พลเมืองประมาณร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยทั้งทางด้านวัตถุธรรม เนติธรรม คติธรรม และสหธรรม ล้วนมีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น สังคมไทยจึงเป็นสังคมชาวพุทธ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 16)

สถาบันพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบหลัก คือ

- ศาสดา ได้แก่ พระพุทธเจ้าผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา
- ศาสนธรรม ได้แก่ พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- ศาสนบุคคล ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา
- ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้แก่ วัด โบสถ์ วิหาร พระพุทธรูป
- ศาสนพิธี ได้แก่ พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและ

เป็นแบบอย่างอันดีงามของหมู่คณะ

ความหมายของพระภิกษุสงฆ์

พระภิกษุสงฆ์ หมายถึง หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย

กรมการศาสนา (2532 : 18) ได้กล่าวถึงคำว่าพระสงฆ์ไว้ว่าเป็นคำรวมที่ใช้เรียกศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุ สามเณร และพระภิกษุสงฆ์

พระภิกษุ คือผู้ที่ได้รับการอุปสมบทตามพระธรรมวินัย และระเบียบแบบแผนประเพณีของคณะสงฆ์ไทย ตามกฎหมายอาศรัยฉบับที่ 17 (พ.ศ. 2536)

พระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา จัดแบ่งออกเป็นสองประเภท ประเภทที่หนึ่งคือพระภิกษุที่บรรลุนิคมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแม้งค์เดียวก็เรียกว่า พระสงฆ์ โดยใช้คำว่าอริยสงฆ์ ซึ่งมีระดับต่างกันตั้งแต่สูงถึงต่ำ คือพระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสประเภทต่าง ๆ ทั้งหยาบและละเอียดจัดเป็นพระอริยสงฆ์ประเภทต่าง ๆ คือ พระโสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกทาคามีมรรค สกทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค และอรหัตตผล และประเภทที่สอง พระภิกษุที่บวชเข้ามาในพุทธศาสนาตามวิธีการในการบวช รูปเดียวเรียกว่าพระภิกษุ ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปเรียกว่าสงฆ์ โดยใช้คำเรียกว่า สมมติสงฆ์หรือพระสงฆ์โดยการสมมติ พระสงฆ์ประเภทแรกเป็นผู้กำจัดกิเลสออกจากจิตใจแล้ว ส่วนพระสงฆ์ประเภทที่สองยังมีกิเลสภายในจิตใจ เพียงแต่อยู่ในขั้นพยายามเพื่อกำจัดกิเลส (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 22)

พระสงฆ์มีความสำคัญ กล่าวคือ พระสงฆ์เป็นรัตนดวาท 3 เป็นผู้ประกอบด้วยพระสังฆคุณ 9 ประการคือ

1. สุปะฏิปันโน	เป็นผู้ประพฤติดี
2. อุตตะปะฏิปันโน	เป็นผู้ปฏิบัติตรง
3. ญายะปะฏิปันโน	เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้
4. สามีจิปะฏิปันโน	เป็นผู้ปฏิบัติสมควร
5. อาหุเนยโย	เป็นผู้ควรแก่ของนาคามบูชา
6. ปาหุเนยโย	เป็นผู้ควรแก่ของต้อนรับ
7. ทักขิเนยโย	เป็นผู้ควรแก่ของทำบุญ
8. อัญชะลีกะระณีโย	เป็นผู้ควรแก่การประนมมือไหว้
9. อนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสะ	เป็นเนื้อนาบุญของชาวโลก ไม่มีนาบุญอื่น

ยิ่งกว่า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 5)

โดยสรุปแล้วพระสงฆ์ หมายถึง สาวกที่ถือเพศบรรพชิตของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย เป็นผู้นำคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตนได้ศึกษามาอย่างดีแล้วไปสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตาม เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนมาถึงทุกวันนี้ ทั้งนี้ต้องได้รับการบรรพชาและอุปสมบทตามพุทธบัญญัติด้วย

การเกิดสถาบันสงฆ์ในพุทธศาสนา

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจะต้องผ่านการบวชตามพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งเรียกว่าวิธีการอุปสมบท ที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ในพระธรรมวินัย โดยมีลักษณะที่แตกต่างกัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 150-152) คือ

1. การอุปสมบทแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยวิธีนี้ เมื่อมีคนทูลขอบวชพระพุทธเจ้าตรัสว่า จงเป็นภิกษุมาเถิด พระธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว จงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด ด้วยพระดำรัสเพียงเท่านั้น บุคคลที่ขอบวชในพระพุทธศาสนาก็สำเร็จเป็นพระภิกษุ โดยชอบตามพระธรรมวินัย การบวชโดยวิธีนี้ทรงใช้ด้วยพระองค์เองในตอนต้นพุทธกาล

2. การอุปสมบทแบบติสรณคณอุปสัมปทา การอุปสมบทวิธีนี้ เกิดขึ้นภายหลังพระพุทธเจ้าทรงส่งพระพุทธรูปสาวกออกไปประกาศพุทธศาสนาและมีบุคคลที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนามากขึ้น จนเกิดปัญหาในการอุปสมบทขึ้นเนื่องจากแต่เดิมบุคคลที่ต้องการอุปสมบทต้องเดินทางมาทูลขออุปสมบทจากพระพุทธเจ้าเองมักจะต้องเดินทางไกลและมีความลำบากในการเดินทางมาก เป็นเหตุให้พระสาวกของพระพุทธเจ้าทูลขออนุญาตทำการอุปสมบทให้บุคคลที่ต้องการจะอุปสมบทเองจึงเกิดวิธีอุปสมบทที่เรียกว่าติสรณคณอุปสัมปทา คือการอุปสมบทด้วยการประกาศตนถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง ก็ถือว่าเป็นพระภิกษุที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย

3. การอุปสมบทแบบญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา การอุปสมบทแบบนี้เกิดขึ้นเมื่อพระภิกษุสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น คนที่เข้ามาอุปสมบทก็มีเหตุผลในการเข้ามาอุปสมบทต่างกัน มีปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของพระภิกษุเกิดขึ้นบ่อย ๆ พระพุทธเจ้าจึงทรงมอบหมายการบวชกุลบุตรให้เป็นหน้าที่ของสงฆ์ โดยให้พระสงฆ์เป็นคนคัดเลือกบุคคลที่ตนเห็นว่าน่าจะประพฤติพระธรรมวินัยให้สมบูรณ์ได้แล้วจึงอนุญาตให้อุปสมบท วิธีดังกล่าวคือการประชุมสงฆ์แล้วให้ที่ประชุมสงฆ์ร่วมกันพิจารณาให้การบรรพชาอุปสมบทแก่ผู้ที่เข้ามาขออุปสมบท เมื่อสงฆ์ในที่ประชุมเห็นชอบด้วยถือว่าท่านผู้นั้นได้เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา วิธีนี้เรียกว่า ญัตติจตุตถกัมมอุปสมบท คือการบวชโดยวิธีเสนอเป็นญัตติในที่ประชุมสงฆ์ ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันมาถึงทุกวันนี้

ลักษณะการอุปสมบทนี้ คือพระสงฆ์ตรวจสอบประวัติผู้บวชเรียกว่า ถาม อันตรายิกธรรมคือธรรมที่เป็นอันตราย 8 อย่างเช่น เป็นโรคติดต่อยาแรง เป็นคนพิการ เป็นคนสองเพศ มารดาบิดาอนุญาตหรือไม่ มีบาตรมีจีวรหรือไม่ เป็นต้น หากสิ่งต้องห้ามเหล่านี้มี พระสงฆ์ที่เป็นสักขีพยานในการอุปสมบทก็จะทำการคัดค้านไม่ให้อุปสมบท แต่หากไม่มีข้อห้ามเหล่านี้ พระสงฆ์ก็จะอนุญาตให้เป็นพระภิกษุได้ ซึ่งกระบวนการตรวจสอบในลักษณะนี้ต้องมีการสอบถามกันถึง 3 ครั้ง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2538. : 61)

การปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์นั้น เมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงปกครองอยู่ การดูแลได้โดยทั่วถึง เพราะยังมีพระสงฆ์น้อย ภายหลังเมื่อพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น และอยู่ในสถานที่ต่างถิ่นต่างบ้าน ต่างเมืองกัน การดูแลไม่ทั่วถึง ประกอบกับระยะแรกพระพุทธเจ้ายังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยมาบังคับใช้กับพระภิกษุ เมื่อมีภิกษุล่วงละเมิดสิ่งที่ไม่ควรทำ พระพุทธเจ้าก็ทรงเริ่มบัญญัติสิกขาบทออกมาบังคับใช้เพื่อป้องกันไม่ให้ภิกษุกระทำความผิดซ้ำซากอีก เรียกว่า การบัญญัติพระวินัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 23)

การบัญญัติพระวินัย สามารถจัดแบ่งออกตามลักษณะความผิดได้ 3 ลักษณะคือ โทษสถานหนักเปรียบเหมือนการประหารชีวิตในทางพระพุทธศาสนา เช่น ปาราชิก 4 ข้อ ซึ่งเป็นข้อห้ามที่ภิกษุล่วงละเมิดแล้วต้องขาดจากการเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาโดยปริยาย โทษอย่างกลางคือ ความผิดที่ทาลงไปแล้วให้พระสงฆ์ลงโทษผู้ทำผิด ด้วยวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้เปรียบเหมือนการจำคุก เช่น พระภิกษุทำผิดต้องให้พระสงฆ์กำหนดบริเวณที่อยู่ ไม่อนุญาตให้ร่วมทำสังฆกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อครบกำหนดแล้วจึงอนุญาตให้ร่วมทำสังฆกรรมเป็นภิกษุตามปกติได้ หรือในส่วนที่มีโทษเบาก็ให้ผู้กระทำความผิดสำนึกผิดและปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เช่น เสนียวัตร 75 ข้อคือข้อปฏิบัติในส่วนกิริยามารยาทของพระภิกษุที่ต้องกระทำ เป็นต้นว่าการเดิน การยืน การนั่ง ที่ภิกษุพึงกระทำ พระวินัยเหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้มีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดประโยชน์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 45) คือ

เพื่อประโยชน์แก่ความส่ำรวม ความส่ำรวมเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน
ความไม่เดือดร้อนเพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์ ความปราโมทย์เพื่อ
โยชน์แก่ความปิติ ความปิติเพื่อประโยชน์แก่บัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ)
บัสสัทธิเพื่อประโยชน์แก่สมาธิ สมาธิเพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นตามความ
เป็นจริง ความเห็นตามความเป็นจริงเพื่อประโยชน์แก่ความส่ำรอก
(จากกิเลส) ความส่ำรอกเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติ (ความหลุดพ้น).....

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพาน พระองค์ก็ได้ตรัสแก่พระอานนท์ว่า “เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว พระธรรมวินัย ที่เราได้แสดงและบัญญัติไว้แล้วนั้นแหละ จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” พระพุทธเจ้าตรัสนี้เท่ากับเป็นการยืนยันว่า แม้พระองค์จะเสด็จปรินิพพานไปแล้ว พระธรรมวินัยก็ยังคงอยู่ และภิกษุทุกหมู่เหล่าไม่ว่าจะเป็นชาติใดหรือภาษาใดก็ตามจะต้องประพฤติยึดมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยนั้นตลอดไป

การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแลเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์และสามเณร เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของ มหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช (กรมการศาสนา. 2535 : 4-10)

พระวินัย หมายถึง ขนบธรรมเนียมหรือแบบแผนข้อบังคับสำหรับพระภิกษุสงฆ์ วินัยนั้น โดยตรงได้แก่ ระเบียบหรือกฎข้อบังคับ สำหรับเป็นเครื่องบริหารหมู่คณะให้มี ระเบียบได้ระดับกัน ถ้าหมู่ไหนไม่มีระเบียบ หมู่นั้นก็แก่งแย่งกัน ตั้งต้นแต่การทำกิจกรรม ต่าง ๆ ก็มักไม่มีความพร้อมเพียงกัน ยิ่งกว่านั้นผู้ที่มีกำลังมากก็ข่มเหงผู้ที่มีกำลังน้อยกว่า

วินัยโดยอ้อมก็คือศีลของภิกษุตนเอง แต่เป็นศีลที่รักษาอย่างเคร่งครัดสังวรระวังไม่ ก้าวล่วงสิกขาบทแม้เล็กน้อย เมื่อภิกษุประพฤติถูกทางแล้ว ย่อมทำตนให้เป็นผู้มี มรรยาทงาม มีใจแช่มชื่น แม้จะเข้าไปในหมู่ภิกษุผู้มีศีล ก็องอาจไม่สะทกสะท้าน ทั้งไม่ถูก จับกุมลงโทษหรือถูกติเตียน มีแต่จะได้รับความสรรเสริญ ทั้งเป็นปัจจัยให้บำเพ็ญคุณธรรม ที่ยิ่งขึ้นไปอีก

อาบัติ หมายถึง กิริยาที่ล่วงละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม มี 7 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ถุลลัจจัย ปาจิตติย ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต เมื่อว่าโดย โทษของอาบัติ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 89) แบ่งไว้ดังนี้

1. ปาราชิก มีโทษอย่างหนักทำให้ผู้ละเมิดต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที เป็น อตถกัจฉา กล่าวคือ แก้ไขไม่ได้ ต้องให้ลาสิกขาจากเพศบรรพชิตอย่างเด็ดขาดเท่านั้น มี 4 ข้อคือ 1. การมีเพศสัมพันธ์ 2. การลักทรัพย์ตั้งแต่ทรัพย์นั้นมีราคา 1 บาทขึ้นไป 3. การฆ่ามนุษย์ และ 4. การอวดอุตริมนุสสรธรรม (คุณวิเศษต่าง ๆ) ที่ไม่มีจริง

2. สังฆาทิเสส มีโทษอย่างกลาง เป็นสเทกัจฉา กล่าวคือ แก้ไขได้ ด้วย การอยู่กรรม

3. ถุลลัจจัย ปาจิตติย ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต ทั้ง 5 อย่างนี้ มีโทษ อย่างเบาเป็นสเทกัจฉา กล่าวคือ แก้ไขได้ด้วยการแสดงตื้นต่อหน้าภิกษุด้วยกัน

วัตรปฏิบัติของพระภิกษุในพระธรรมวินัย

เมื่อพระภิกษุได้รับการบรรพชาอุปสมบทถูกต้องตามพระธรรมวินัยแล้ว มี ข้อวัตรปฏิบัติที่จะต้องประพฤติ 2 อย่างคือ

1. อาทิพรหมจาริกาสึกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติอันเป็นศีลของพระภิกษุ 227 สิกขาบท ซึ่งมีมาในพระปาฏิโมกข์ ได้แก่ ปาราชิก 4 สังฆาทิเสส 13 อนียต 2 นิสสัคคียปาจิตติย 30 ปาจิตติย 92 ปาฏิเทสนียะ 4 เสขยวัตร 75 และอธิกรณสมณะ 7

2. อภิสมาจาริกาสิกขา หมายถึง มรรยาท หรือขนบธรรมเนียมอันดีงามของพระภิกษุ เป็นสิกขาบทที่มานอกพระปาฏิโมกข์ อันเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นเรื่องส่วนตัวและเกี่ยวข้องกับสังคม โดยเฉพาะหัวข้อที่สำคัญแบ่งออกเป็น 10 อย่างคือ กายบริหาร บริหารบริโภค นิสสัย วัตร คาวระ การจำพรรษา อุโบสถ ปวารณา อุปปถกิริยา และวินัยกรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 109)

โทษทางโลกและโทษทางธรรม

1. โลกวัชชะ หมายถึง อาบัติที่เป็นโทษทางโลก ซึ่งชาวโลกเขาติเตียน คือ คนที่เป็นกฤหัสถ์ทำเข้าเป็นความผิด ภิกษุทำเข้าก็เป็นความผิด เช่น ทำโจรกรรม และฆ่ามนุษย์ ตลอดถึงโทษเบา ๆ เช่น ทูตักกัน เป็นต้น เมื่อภิกษุทำกรรมเช่นนี้ ย่อมผิดทั้งกฎหมายบ้านเมือง และผิดทั้งบัญญัติทางพระวินัยด้วย

2. ปณณัตติวัชชะ หมายถึง อาบัติที่เป็นโทษทางพระบัญญัติ คือ คนที่เป็นกฤหัสถ์ทำเข้าไปแล้วไม่เป็นความผิด เป็นความผิดเฉพาะพระภิกษุ โดยละเมิดพระบัญญัติเท่านั้น เช่น ขุดดิน ฉันทอาหารในเวลาวิกาล ใช้ทองและเงิน ผิงไฟ ชาวบ้านทำไม่มีความผิดหรือเสียหาย แต่พระภิกษุทำเข้าเป็นความผิดทางพระบัญญัติ คือผิดทางพระวินัยอย่างเดียว ไม่มีความผิดทางกฎหมายบ้านเมือง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 40)

จุดมุ่งหมายแห่งพระวินัย 8 อย่างคือ

1. เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเหี้ยมโหด
2. เพื่อป้องกันความลงโลกเลื่องชีพ
3. เพื่อป้องกันความดุร้าย
4. เพื่อป้องกันความประพฤติเลวทราม
5. เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหาย
6. เพื่อป้องกันการเล่นชุกชน
7. เพื่อรักษาความนิยมของคนในสมัยนั้น
8. เพื่อให้เป็นธรรมเนียมของภิกษุ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 80)

ประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัย 10 อย่างคือ

1. เพื่อความดีแห่งหมู่
 2. เพื่อความผาสุกแห่งหมู่
 3. เพื่อกำจัดบุคคลผู้เก้อยาก (หน้าด้าน, ดื้อด้าน)
 4. เพื่อความอยู่เป็นสุขแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
 5. เพื่อระงับอาสวะที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน
 6. เพื่อกำจัดอาสวะที่จะมีต่อไปในภายหน้า
 7. เพื่อความเลื่อมใสของบุคคลผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส
 8. เพื่อความเจริญยิ่งของบุคคลผู้ที่ยังเลื่อมใสแล้ว
 9. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม
 10. เพื่อความเกื้อกูลพระวินัย
- (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 123)

ความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับสังคม

เมื่อพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้ขยายตัวมากขึ้น พร้อมทั้งได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น พระพุทธเจ้ามีพระประสงค์จะให้พระภิกษุสงฆ์ได้ทำประโยชน์แก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง จึงได้วางขอบเขตในการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างพระสงฆ์กับสังคมไว้คือ

1. พระสงฆ์ควรสำนึกอยู่เสมอว่า ชีวิตตนเองอาศัยความเกื้อกูลจากฆราวาส และสถานภาพตนเองที่แตกต่างจากฆราวาส ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ภิกษุควรพิจารณาอยู่เสมอว่า เรามีเพศต่างจากฆราวาส เรามีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น การงานที่สมณะพึงกระทำเราทำแล้วหรือยัง ฯลฯ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 12-14)

2. พระสงฆ์ควรดำรงตนให้เป็นที่เคารพของฆราวาส ไม่คลุกคลีกับฆราวาสมากเกินไป เช่น ในสมัยหนึ่งพระอัสสชิและปุนัพพสุกะ เป็นเจ้าอาวาสในกัฏฐาภิวิหาร ประจบและคลุกคลีกับคฤหัสถ์เกินไป เช่น ทำสิ่งของต่าง ๆ ให้เขา เล่นชนต่าง ๆ เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามพระสงฆ์คลุกคลีกับฆราวาสจนเกินควร ถ้ารูปใดฝ่าฝืนต้องอาบัติสังฆาทิเสส (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 145-149)

3. พระสงฆ์ควรมีบทบาทและหน้าที่หลักคือ การสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนด้วยความเสียสละ ความเมตตากรุณา ปราศจากอคติ และความจริงใจ เหมือนตรัสไว้ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะส่งพระสงฆ์ออกไปสอนธรรมแก่ประชาชนว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราและพวกเธอพ้นแล้วจากบ่วงอันเป็นของทิพย์และของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข และเพื่ออนุเคราะห์ประชาชน พร้อมทั้งเทวดา อย่าไปทางเดียวกันสองรูป พวกเธอจงแสดงธรรมอันงาม (ถูกต้อง) ทั้งในการเริ่มต้น เนื้อหา และบทสรุป ที่สมบูรณ์ด้วยเนื้อหาและสาระ จงประกาศพรหมจรรย์ที่บริสุทธิ์บริบูรณ์หมดจด” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 67) ในส่วนของพระพุทธเจ้าเอง พระองค์ทรงดำเนินบทบาทของพระองค์เองเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก (โลกัตถจริยา) เป็นเวลา 45 ปี พร้อมทั้งยังกำชับไว้ในสังคาสสูตรว่า “เมื่อพระสงฆ์ได้รับความเมตตาทางกาย วาจา ใจ การต้อนรับอย่างเต็มใจ และการอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 จากกุลบุตรแล้ว พระสงฆ์ควรตอบแทนกุลบุตร ด้วยการสอนไม่ให้ทำชั่ว ให้สร้างคุณดี สงเคราะห์ด้วยใจอันดีงาม สอนสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง สอนสิ่งที่เคยฟังแล้วให้กระจ่างชัด และชี้ทางสวรรค์ให้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 25-28)

พระราชวรมณี (2537 : 194-287) ได้กล่าวว่า พระสงฆ์ต้องปฏิบัติตามหลักการอันมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คือในฝ่ายตนเองก็มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติ คือศึกษาเพื่อให้ตนปฏิบัติได้ถูกต้อง พร้อมทั้งสามารถแนะนำแก่ผู้อื่นต่อไปได้ด้วย และ

ปฏิบัติคือประพฤติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของตนเอง นอกจากนี้แล้วพระสงฆ์ควรตระหนักในหน้าที่ของตนอยู่ 2 ประการคือ

1. หน้าที่และความผูกพันโดยหลักธรรมเดิมตามพระธรรมวินัย ชีวิตทางสังคัมของพระสงฆ์นั้น อาจแยกได้ 2 ข้อ

1.1 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน เห็นได้ชัดเจนจากบทบัญญัติต่าง ๆ ในวินัยของสงฆ์ มีการอยู่ร่วมกัน การกำหนดเขตสีมาอุโบสถ การปวารณา การกรลาภจตุณ พุทธบัญญัติให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการต่าง ๆ เรียกว่าสังฆกรรม

1.2 ด้านความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ซึ่งพระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตความเป็นอยู่ด้วยคฤหัสถ์ ด้วยการอาศัยปัจจัย 4 ในการเลี้ยงชีพ จึงเป็นข้อที่พระสงฆ์ต้องผูกพันกับสังคัมคฤหัสถ์

2. หน้าที่และความผูกพันทางสังคัม ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการคือ

2.1 การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัย 4 จากประชาชน

2.2 สภาวะและเหตุการณ์ในสังคัม ย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม จึงจำเป็นต้องทำประโยชน์เพื่อสังคัม

2.3 โดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

อมร โสภณวเชษฐรังศ์ และ กวี อิศรธรรม (2538 : 39-44) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ว่า มีความสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. ด้านการศึกษา พระสงฆ์มีหน้าที่ต้องศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ทั้งด้านธรรมวินัย และด้านวิชาสามัญ เพื่อทำการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนให้แก่พุทธศาสนิกชน นอกจากนี้พระสงฆ์ยังต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในชั้นสูง

2. ด้านการปฏิบัติ เมื่อพระสงฆ์อุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนา นอกจากจะต้องมีหน้าที่ในการศึกษาแล้ว จะต้องมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีแนวปฏิบัติอยู่ 2 ลักษณะ คือ

2.1 หน้าที่โดยพระธรรมวินัย หมายถึงหน้าที่ที่บัญญัติไว้ตามพระธรรมวินัย บัญญัติโดยตรง รวมทั้งหน้าที่ที่คณะสงฆ์กำหนดให้ปฏิบัติด้วย ซึ่งมีดังต่อไปนี้

2.1.1 รักษาศีลให้บริสุทธิ์ ศีลที่ต้องรักษาให้บริสุทธิ์นั้น คือ จาตุปาริสุทธิศีล ได้แก่ ความสำรวมในพุทธบัญญัติ (ปาฏิโมกข์สังวรศีล) ความสำรวมในอินทรีย์ไม่ให้ยินดียินร้ายเมื่อเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัสกายและรู้อารมณ์ด้วยใจ (อินทรีย์สังวร) ความบริสุทธิ์ในอาชีพ คือดำรงอาชีพอยู่ตามวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต (อาชีพปาริสุทธิศีล) และการดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัย 4 (ปัจจะยะสันนิสิตศีล)

2.1.2 ทำกิจวัตรต่าง ๆ ให้ครบถ้วน กิจวัตรคือข้อปฏิบัติที่ต้องทำประจำ

2.1.3 ศึกษาไตรสิกขา ไตรสิกขา ได้แก่ อธิศีลสิกขา คือการรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย อธิจิตตสิกขา คือการทำจิตให้สงบระงับจากกิเลส และอธิปัญญาสิกขา คือการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาให้ลุล่วงและสร้างสรรค์ประโยชน์ต่าง ๆ โดยใช้ธรรมะ

2.1.4 การบริหารคณะสงฆ์ตามตำแหน่งหน้าที่

2.1.5 เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไป การเผยแผ่กระทำได้ทั้งภายในวัดและนอกวัด

2.1.6 ปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และปูชนียสถานภายในวัด

2.1.7 สืบต่อพระพุทธศาสนา โดยการครองเพศสมณะตลอดชีวิต หรือครองอยู่หลายพรรษา ก่อนลาสิกขา พร้อมทั้งรับกุลบุตรผู้เลื่อมใสศรัทธาเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา

2.1.8 บรรพชาอุปสมบท หรือจัดให้มีการบรรพชาอุปสมบทในโอกาสอันควรหรือในวโรกาสที่เป็นมงคล เช่น วัน 5 ธันวาคมหาราช 12 สิงหาคมราชินี

2.2 หน้าที่ต่อสังคม พระสงฆ์นอกจากมีหน้าที่โดยพระธรรมวินัยแล้ว ยังมีหน้าที่ต่อสังคมอีกด้วย เพราะพระสงฆ์หรือคณะสงฆ์ต้องอาศัยสังคมจึงจะอยู่ได้ ถ้าสังคมไม่ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนา พระพุทธศาสนาก็เสื่อมโทรมและสูญหายไปเป็นที่สุด เหมือนที่เคยเกิดขึ้นในบางประเทศ พระสงฆ์มีหน้าที่ต่อสังคมดังนี้ คือ

2.2.1 เทศนาอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในสังคมมีคุณธรรม

2.2.2 จัดให้มีการอบรมสมาธิ ทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้มีความสงบทางใจ มีปัญญาพิจารณาเห็นความจริงในสิ่งทั้งหลาย

2.2.3 อุปถัมภ์โรงเรียนที่ตั้งอยู่ภายในวัด หรือนอกวัดก็ตาม

2.2.4 นำประชาชนประกอบพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การที่พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้นั้น ก็ด้วยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับรู้ เข้าใจ และเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา มองเห็นความสำคัญของพุทธศาสนาว่า สามารถนำหลักธรรมไปเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี การเผยแผ่ของพระสงฆ์มีอยู่หลายวิธี เช่น การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การแสดงธรรม การให้คำปรึกษา การสอนในชั้นเรียน การเขียนหนังสือ

จากเอกสารสรุปได้ว่า พระสงฆ์นั้น มีหลักต้องปฏิบัติตามพระวินัย หลักกฎหมายบ้านเมือง และหลักจารีตประเพณี ลักษณะอธิกรณ์สงฆ์ที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะคาบเกี่ยวกับกฎหมายบ้านเมือง จารีตประเพณีของสังคม พระวินัยบางส่วนเป็นอาบัติเล็กน้อย แต่เป็นเรื่องใหญ่ที่มหาชนติเตียน แต่พระวินัยบางส่วนเป็นเรื่องใหญ่สำหรับสงฆ์แต่กลับเป็นเรื่องเล็กน้อยของบ้านเมือง หรือลักษณะของกฎหมายบ้านเมือง เช่นลักษณะกฎหมายอาญามี

การเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย แต่พระวินัยไม่มีผู้ใดสามารถปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขได้ ดังนั้นพระภิกษุที่เป็นศาสนทายาทที่บวชในพุทธศาสนาจึงต้องประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียแก่พระศาสนา เพื่อความยั่งยืนรุ่งเรืองแห่งพระศาสนา และรักษาไว้ซึ่งศรัทธาแห่งสาธุชนทั้งหลาย

5. การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ปฏิบัติการกิจด้านการผลิตบัณฑิต งานวิจัย งานบริการวิชาการแก่ชุมชน และงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ด้วยการถือหลัก "ผลิตบัณฑิตเพื่ออุทิศตน ร่วมพัฒนาคน พัฒนาชาติ ด้วยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา" ได้จัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ระดับประกาศนียบัตร ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก โดยมีโรงเรียนและคณะวิชาที่รับผิดชอบในการให้การศึกษา 4 คณะ มีบัณฑิตวิทยาลัย และการให้การศึกษาภาคพิเศษแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2542-2543 : 17-20)

5.1 หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)

5.1.1 ปรัชญาของหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนาขึ้น เพื่อเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ดังนั้นมหาวิทยาลัยมีเป้าหมายชัดเจนที่จะพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม (รายงานประจำปี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2545-2546 : 3)

5.1.2 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1) เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้เกี่ยวกับวิชาการทางพระพุทธศาสนา สำหรับประยุกต์เข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ อันจะอำนวยประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการพัฒนาสังคม

2) เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับพัฒนาบุคคลให้มีความสมดุลในด้านกายภาพ สังคม จิตใจ และปัญญา

5.1.3 หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต ประกอบด้วย

1. คณะพุทธศาสตร์ 7 สาขาวิชา 1 วิชาโท คือ

1. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา 2. สาขาวิชาพระอภิธรรม 3. สาขาวิชาภาษาสันสกฤต
4. สาขาวิชาปรัชญา 5. สาขาวิชาศาสนา 6. สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์
7. สาขาวิชาบาลี 8. วิชาโทโบราณคดี

2. คณะครุศาสตร์ 9 สาขาวิชา คือ

1. สาขาวิชาบริหารการศึกษา 2. สาขาวิชาสังคมศึกษา 3. สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
4. สาขาวิชาการสอนพระปริยัติธรรม 5. สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษาและการแนะแนว
6. สาขาวิชาจริยศึกษา 7. สาขาวิชาการศึกษานอกโรงเรียน 8. สาขาวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์
9. สาขาวิชาการสอนภาษาต่างประเทศ

3. คณะมนุษยศาสตร์ 7 สาขาวิชา 2 วิชาโท คือ

1. สาขาวิชาภาษาไทย 2. สาขาวิชาวรรณคดีไทย 3. สาขาวิชาภาษาอังกฤษ
4. สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น 5. สาขาวิชาภาษาจีน 6. สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
7. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ 8. วิชาโทภาษาเขมร 9. วิชาโทภาษาลาว

4. คณะสังคมศาสตร์ 5 สาขาวิชา คือ

1. สาขาวิชารัฐศาสตร์ 2. สาขาวิชานิติศาสตร์ 3. สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
4. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ 5. สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

5.1.4. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ประกอบด้วย

1. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
2. สาขาวิชาปรัชญา
3. สาขาวิชาธรรมนิเทศ
4. สาขาวิชาภาษาบาลี
5. สาขาวิชาศาสนา

โครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2538

คณะพุทธศาสตร์ (แผน ก)

หมวดวิชา	หน่วยกิต
1. วิชาพื้นฐานทั่วไป	30
2. วิชาแกนพระพุทธศาสนา	50
3. วิชาเอก	48
4. วิชาโท	18
5. วิชาเลือกเสรี	4
รวม	150

คณะพุทธศาสตร์ (แผน ข)

หมวดวิชา	หน่วยกิต
1. วิชาพื้นฐานทั่วไป	30
2. วิชาแกนพระพุทธศาสนา	50
3. วิชาเฉพาะด้าน	66
4. วิชาเลือกเสรี	4
รวม	150

คณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์

หมวดวิชา	หน่วยกิต
1. วิชาพื้นฐานทั่วไป	30
2. วิชาแกนพระพุทธศาสนา	50
3. วิชาเฉพาะด้าน	66
4. วิชาเลือกเสรี	4
รวม	150

คณะครุศาสตร์ (แผน ก)

หมวดวิชา	หน่วยกิต
1. วิชาพื้นฐานทั่วไป	30
2. วิชาแกนพระพุทธศาสนา	50
3. วิชาชีพครู	30
4. วิชาเอก	30
5. วิชาโท	18
6. วิชาเลือกเสรี	4
รวม	162

คณะครุศาสตร์ (แผน ข)

หมวดวิชา	หน่วยกิต
1. วิชาพื้นฐานทั่วไป	30
2. วิชาแกนพระพุทธศาสนา	50
3. วิชาชีพครู	30
4. วิชาเฉพาะด้าน	50
5. วิชาเลือกเสรี	4
รวม	164

ภาพประกอบ 2 : โครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2538

ที่มา : คู่มือพระนิสิตระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2544

5.2 การจัดการเรียนการสอน

มหาวิทยาลัยได้จัดการโดยศึกษาเปิดหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต และหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ส่วนกลาง 4 คณะ ขยายไปสู่ภูมิภาคในลักษณะจัดตั้งเป็นวิทยาเขต 10 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 4 แห่ง ห้องเรียน 3 แห่ง ปัจจุบันสามารถจัดการเรียนการสอนทั้งในส่วนกลาง วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ และห้องเรียน ดังนี้ (www.mcu.ac.th)

ส่วนกลาง

1. หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต เปิดสอน ดังนี้

1.1 คณะพุทธศาสตร์ เปิดสอน 5 สาขาวิชา คือ

- 1) สาขาวิชาปรัชญา
- 2) สาขาวิชาภาษาสันสกฤต
- 3) สาขาวิชาศาสนา
- 4) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
- 5) สาขาวิชาพระอภิธรรม (สำหรับคฤหัสถ์)

1.2 คณะครุศาสตร์ เปิดสอน 4 สาขาวิชา คือ

- 1) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
- 2) สาขาวิชาจริยศึกษา
- 3) สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
- 4) สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ

1.3 คณะมนุษยศาสตร์ เปิดสอน 3 สาขาวิชา คือ

- 1) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ
- 2) สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
- 3) สาขาวิชาเอกภาษาไทย

1.4 คณะสังคมศาสตร์ เปิดสอน 3 สาขาวิชา คือ

- 1) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (บริหารรัฐกิจ)
- 2) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
- 3) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

2. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต เปิดสอน ดังนี้

2.1 บัณฑิตวิทยาลัย เปิดสอน ดังนี้

2.1.1 เปิดสอนหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สำหรับพระภิกษุและสามเณร 4 สาขาวิชา คือ

- 1) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
- 2) สาขาวิชาปรัชญา
- 3) สาขาวิชาธรรมนิเทศ
- 4) สาขาวิชาภาษาบาลี

2.1.2 เปิดสอนหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สำหรับคฤหัสถ์

1 สาขาวิชาคือ

1) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

2.1.3 เปิดสอนหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตหลักสูตรนานาชาติ

1 สาขาวิชาคือ

1) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

2.1.4 เปิดสอนหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต 1 สาขาวิชา คือ

1) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

2.2 วิทยาเขตเชียงใหม่ เปิดสอนหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต 1 สาขาวิชา คือ

1) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยได้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา (ปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมต้นและมัธยมปลาย) เพื่อเป็นการปรับพื้นฐานความรู้แก่ พระภิกษุสามเณรก่อนที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ส่วนกลางมี 3 แห่ง และ วิทยาเขต 13 แห่ง นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังจัดการศึกษาพิเศษแก่พระภิกษุสามเณรและ ประชาชนผู้สนใจทั่วไป แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ อภิธรรมโชติกวิทยาลัย และโรงเรียน พุทธศาสนาวินยาสิกขา

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่ รอบตัวนิสิตนักศึกษาล้วนส่งผลกระทบท่อนิสิตนักศึกษา ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเรียน การสอน อาจารย์ บรรยายภาคในชั้นเรียน สังคมในมหาวิทยาลัย กิจกรรมนิสิตนักศึกษา การประเมินผล อาคารสถานที่ รวมไปถึงการบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นในการศึกษาเล่าเรียน ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลต่อนิสิตนักศึกษาในการดำเนินชีวิตในการศึกษาเล่าเรียนในสถาบัน การศึกษา หากนิสิตนักศึกษาสามารถปรับตัวได้ ก็จะสามารถศึกษาอย่างมีความสุข ความสำเร็จ บรรลุเป้าหมาย แต่หากนิสิตนักศึกษาปรับตัวไม่ได้ จะส่งผลต่อการเรียนรู้ อาทิ เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียน อึดอัดต่อสภาพแวดล้อมที่ตนเองประสบอยู่ ไม่พอใจ สถาบัน อาจไม่ประสบความสำเร็จในการศึกษาได้ อาจต้องลาออกกลางคัน การปรับตัว ที่สำคัญประกอบด้วย การปรับตัวด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และ ด้านกิจกรรม ซึ่งหากนิสิตนักศึกษาสามารถปรับตัวได้ดีจะทำให้ประสบความสำเร็จใน การศึกษาเล่าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับดังนี้ การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดกระทำข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 – ชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 1,652 รูป

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 ได้มาโดยการใช้สูตรคำนวณของยามาเน่ (Yamane, 1967 : 886-887) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่าง 317 รูป และทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จากนั้นทำการเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนพระนิสิตจำแนกตามคณะวิชาและชั้นปีที่กำลังศึกษา ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามคณะวิชาและชั้นปีที่กำลังศึกษา

คณะวิชา	ชั้นปีที่ 1		ชั้นปีที่ 2		ชั้นปีที่ 3		ชั้นปีที่ 4		รวม	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
พุทธศาสตร์	89	15	79	13	105	22	96	18	369	68
ครุศาสตร์	98	17	68	10	102	20	123	25	391	72
มนุษยศาสตร์	108	22	127	24	105	19	131	28	471	93
สังคมศาสตร์	118	27	89	13	113	27	101	17	421	84
รวม	404	81	363	60	425	88	453	88	1,652	317

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัว
2. ศึกษาแบบสอบถามการปรับตัวของ ณัฐพล แนวจำปา (2540 : 79-80) รัตรี พงษ์สุวรรณ (2540 : 138-151) สุมาลี สุวรรณภักดี (2541 : 140-149) ไสภาวดี บุญยฤทธิกิจ (2546 : 109-110) และกฤตินี ตรงสิทธิรักษ์ (2546 : 87-90) แล้วนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม
3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว เสนอประธานและกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องและความชัดเจนของการใช้ภาษา ก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
4. นำแบบสอบถามดังกล่าวไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน (ภาคผนวก ข) ตรวจสอบความชัดเจนของภาษาในข้อคำถาม ความครอบคลุมของเนื้อหา และความเที่ยงตรงของเนื้อหา แล้วนำเสนอคณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์เพื่อพิจารณาความสมบูรณ์อีกครั้ง
5. นำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์แล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับ

พระนิสิตจำนวน 50 รูป เพื่อวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination Power) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ โดยใช้วิธีการหาค่าร้อยละ 25 ของกลุ่มสูง และกลุ่มต่ำ แล้วใช้การทดสอบค่าที (t-test) เลือกข้อคำถามที่มีค่า t ตั้งแต่ 1.71 ขึ้นไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ได้ข้อคำถามจำนวน 73 ข้อ

6. นำแบบสอบถามไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha – Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, 1984 : 160) แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .9533

7. นำแบบสอบถามที่ได้แก้ไขปรับปรุงแล้วนำเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมปริญญาบัตรเพื่อพิจารณาปรับปรุงก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

ลักษณะของเครื่องมือ

แบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง แบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพของพระนิสิต อายุ จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีข้อคำถามจำนวน 73 ข้อ ประกอบด้วยข้อคำถามในการปรับตัว 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียน จำนวน 17 ข้อ ด้านผู้สอน จำนวน 20 ข้อ ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน จำนวน 19 ข้อ และด้านกิจกรรม จำนวน 17 ข้อ ตอนท้ายของแบบสอบถามตอนที่ 2 ในแต่ละด้านเป็นคำถามปลายเปิด (Open - Ended Questions) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ผู้วิจัยได้กำหนดค่าน้ำหนักคะแนนเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยหรือปฏิบัติมากที่สุด
4	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยหรือปฏิบัติมาก
3	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยหรือปฏิบัติปานกลาง
2	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยหรือปฏิบัติน้อย
1	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยหรือปฏิบัติน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ยมีดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00	หมายความว่า พระนิสิตมีการปรับตัวในระดับมากที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49	หมายความว่า พระนิสิตมีการปรับตัวในระดับมาก
ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49	หมายความว่า พระนิสิตมีการปรับตัวในระดับปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49	หมายความว่า พระนิสิตมีการปรับตัวในระดับน้อย
ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49	หมายความว่า พระนิสิตมีการปรับตัวในระดับน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดทำข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ขออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามแจกให้กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง
3. นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และนำคะแนนของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ
2. ตามความมุ่งหมายของการวิจัยข้อที่หนึ่ง เพื่อศึกษาการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในสวนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน วิเคราะห์โดยการหาค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
3. ตามความมุ่งหมายของการวิจัยข้อที่สอง เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการปรับตัวของพระนิสิต โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต และอายุ ใช้การทดสอบที (t-test) ส่วนจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way Analysis of Variance) ในกรณีที่พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงทำการทดสอบเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe') (Ferguson. 1981 : 190-308)

4. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิดนำเสนอข้อมูลเชิงบรรยาย เพื่อใช้ประกอบในการอภิปรายผลการวิจัย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่
 - 1.1 ค่าความถี่
 - 1.2 ค่าร้อยละ
 - 1.3 ค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean)
 - 1.4 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ
 - 2.1 หาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination Power) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ โดยการทดสอบค่าที (t-test) เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ
 - 2.2 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-coefficient) ของครอนบาค (Cronbach. 1984 : 160)
3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน
 - 3.1 ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยใช้การทดสอบค่าที-เทสต์ (t-test)
 - 3.2 ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่ม โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยการทดสอบเป็นรายคู่โดยใช้วิธีของเชฟเฟ (Scheffe') (Ferguson. 1981 : 190-308)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม โดยจำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต อายุ จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อให้การแปลความหมายของข้อมูลเป็นที่เข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดสัญลักษณ์ต่างๆ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

n	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (Standard Deviation)
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t-distribution
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F-distribution
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Squares)
MS	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean Squares)
df	แทน	ระดับชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degrees of Freedom)
p	แทน	ค่าความน่าจะเป็นที่ค่าสถิติที่ใช้ทดสอบจะตกอยู่ในช่วงปฏิเสธสมมติฐาน
*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 การศึกษาการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในส่วนกลาง ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม โดยรวมและในแต่ละด้านโดยการวิเคราะห์หาค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต และอายุ โดยใช้การทดสอบที (t-test for independent sample) ส่วนจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเคราะห์โดยการหาค่าความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way Analysis of Variance) ในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method)

ตอนที่ 4 การสรุปความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในส่วนกลาง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 จำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
1. สถานภาพของพระนิสิต		
1.1 สามเณร	104	33.1
1.2 พระภิกษุ	210	66.9
รวม	314	100.0
2. อายุ		
2.1 น้อยกว่า 20 ปี	71	22.6
2.2 20 ปีขึ้นไป	243	77.4
รวม	314	100.0

ตาราง 2 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
3. จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ		
3.1 น้อยกว่า 5 ปี	80	25.5
3.2 5-10 ปี	157	50.0
3.3 มากกว่า 10 ปีขึ้นไป	77	24.5
รวม	314	100.0
4. คณะวิชา		
4.1 พุทธศาสตร์	67	21.3
4.2 ครุศาสตร์	70	22.3
4.3 มนุษยศาสตร์	93	29.6
4.4 สังคมศาสตร์	84	26.8
รวม	314	100.0
5. ชั้นปีที่กำลังศึกษา		
5.1 ชั้นปีที่ 1	80	25.5
5.2 ชั้นปีที่ 2	59	18.8
5.3 ชั้นปีที่ 3	88	28.0
5.4 ชั้นปีที่ 4	87	27.7
รวม	314	100.0
6. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		
6.1 สูง	136	43.3
6.2 ปานกลาง	141	44.9
6.3 ต่ำ	37	11.8
รวม	314	100.0

จากตาราง 2 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 314 รูป ประกอบด้วย สามเณรจำนวน 104 รูป (ร้อยละ 33.1) พระภิกษุจำนวน 210 รูป (ร้อยละ 66.9) อายุน้อยกว่า 20 ปีจำนวน 71 รูป (ร้อยละ 22.6) 20 ปีขึ้นไปจำนวน 243 รูป (ร้อยละ 77.4) จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศน้อยกว่า 5 ปีจำนวน 80 รูป (ร้อยละ 25.5) 5-10 ปีจำนวน 157 รูป (ร้อยละ 50.0) มากกว่า 10 ปีขึ้นไปจำนวน 77 รูป (ร้อยละ 24.5) คณะพุทธศาสตร์จำนวน 67 รูป (ร้อยละ 21.3) ครุศาสตร์จำนวน 70 รูป (ร้อยละ 22.3) มนุษยศาสตร์จำนวน 93 รูป (ร้อยละ 29.6) สังคมศาสตร์จำนวน 84 รูป (ร้อยละ 26.8) ชั้นปีที่ 1 จำนวน 80 รูป (ร้อยละ 25.5) ชั้นปีที่ 2 จำนวน 59 รูป (ร้อยละ 18.8) ชั้นปีที่ 3 จำนวน 88 รูป (ร้อยละ 28.0) ชั้นปีที่ 4 จำนวน 87 รูป (ร้อยละ 27.7) ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจำนวน 136 รูป (ร้อยละ 43.3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางจำนวน 141 รูป (ร้อยละ 44.9) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำจำนวน 37 รูป (ร้อยละ 11.8)

ตอนที่ 2 การศึกษาการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม โดยรวมและในแต่ละด้าน โดยการวิเคราะห์หาค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังแสดงในตาราง 3-13

ตาราง 3 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน

การปรับตัวของพระนิสิต	พระนิสิต (n=314)		การแปลความหมาย
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านการเรียน	3.58	.47	มาก
2. ด้านผู้สอน	3.64	.53	มาก
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	3.72	.54	มาก
4. ด้านกิจกรรม	3.57	.58	มาก
รวม	3.63	.41	มาก

จากตาราง 3 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง มีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณา
เป็นรายด้านพบว่า มีการปรับตัวทุกด้านในระดับมาก

ตาราง 4 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต
ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
ด้านการเรียน เป็นรายข้อ

ข้อ	การปรับตัวของพระนิสิต ด้านการเรียน	พระนิสิต (n=314)		การแปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	ท่านตั้งใจฟังอาจารย์บรรยาย	4.08	.81	มาก
2.	เมื่อไม่เข้าใจท่านจะซักถามข้อสงสัยจากอาจารย์	3.66	1.06	มาก
3.	ท่านทำงานเสร็จทันตามเวลาที่กำหนด	4.18	.89	มาก
4.	ท่านแบ่งเวลาในการเรียนได้ดี	3.74	.89	มาก
5.	ท่านจดบันทึกสิ่งที่อาจารย์บรรยาย	3.70	.83	มาก
6.	ท่านสามารถอ่านหนังสือประกอบการเรียนที่เป็นภาษาอังกฤษได้	3.03	1.13	ปานกลาง
7.	ท่านมีเวลาอ่านหนังสือและทำรายงานอย่างเพียงพอ	3.51	.96	มาก
8.	ท่านวางแผนทำงานด้านการเรียนต่าง ๆ ล่วงหน้า	3.35	.96	ปานกลาง
9.	ท่านพอใจในระบบการเรียนการสอนที่เป็นอยู่ในขณะนี้	3.26	1.09	ปานกลาง
10.	ท่านมีสมาธิในการเรียน	3.44	.91	ปานกลาง
11.	ท่านสามารถเข้าใจงานที่อาจารย์มอบหมายให้ทำ	3.59	.94	มาก
12.	ท่านกำหนดเป้าหมายในการเรียนและสามารถปฏิบัติได้ตามเป้าหมายนั้น	3.53	.92	มาก
13.	ท่านมีความเข้าใจในแต่ละรายวิชาที่เรียน	3.51	.88	มาก
14.	ท่านจับประเด็นหรือเนื้อหาสาระในการอ่านหนังสือได้เร็ว	3.39	.95	ปานกลาง
15.	ท่านสามารถแบ่งเวลาเพื่อทบทวนและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม	3.41	.98	ปานกลาง
16.	ท่านมักแสดงความคิดเห็นในขณะที่เรียน	3.40	.96	ปานกลาง
17.	ท่านคิดว่าการเรียนรู้นี้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต	4.20	.89	มาก
	รวม	3.58	.47	มาก

จากตาราง 4 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางมีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีการปรับตัวในระดับปานกลางมีจำนวน 7 ข้อ คือข้อที่ 6 ท่านสามารถอ่านหนังสือประกอบการเรียนที่เป็นภาษาอังกฤษได้ ข้อที่ 8 ท่านวางแผนทำงานด้านการเรียนต่าง ๆ ล่วงหน้า ข้อที่ 9 ท่านพอใจในระบบการเรียนการสอนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ข้อที่ 10 ท่านมีสมาธิในการเรียน ข้อที่ 14 ท่านจับประเด็นหรือเนื้อหาสาระในการอ่านหนังสือได้เร็ว ข้อที่ 15 ท่านสามารถแบ่งเวลาเพื่อทบทวนและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และข้อที่ 16 ท่านมักแสดงความคิดเห็นในขณะที่เรียน ส่วนข้ออื่น ๆ นั้นมีการปรับตัวในระดับมาก

ตาราง 5 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านผู้สอน เป็นรายข้อ

ข้อ	การปรับตัวของพระนิสิต ด้านผู้สอน	พระนิสิต (n=314)		การแปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	ท่านสนใจการสอนของอาจารย์	3.76	.83	มาก
2.	ท่านมีความคุ้นเคยกับอาจารย์	3.34	.96	ปานกลาง
3.	ท่านได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากอาจารย์	3.31	1.04	ปานกลาง
4.	ท่านแสดงความเคารพหรือทักทายอาจารย์ทุกครั้งที่พบ	3.61	1.01	มาก
5.	ท่านขอคำปรึกษาจากอาจารย์เมื่อมีปัญหาเรื่องการเรียนรู้และเรื่องส่วนตัว	3.20	1.14	ปานกลาง
6.	ท่านเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนจากการการสอนของอาจารย์	3.54	.96	มาก
7.	ท่านได้รับคำแนะนำในเรื่องต่างๆ ไปจากอาจารย์	3.42	1.01	ปานกลาง
8.	ท่านยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบของอาจารย์	3.80	.91	มาก
9.	เทคนิคการสอนของอาจารย์กระตุ้นให้ท่านแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	3.71	.97	มาก
10.	ท่านพยายามปฏิบัติตามสิ่งที่อาจารย์สอน	3.83	.91	มาก
11.	อาจารย์มีความเสมอภาคต่อพระนิสิตทุกรูป	3.83	1.02	มาก

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อ	การปรับตัวของพระนิสิต ด้านผู้สอน	พระนิสิต (n=314)		การแปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
12.	ท่านไม่โกรธเมื่อถูกอาจารย์ตำหนิ	3.82	.98	มาก
13.	ท่านปรับปรุงแก้ไขเรื่องต่าง ๆ ตามคำแนะนำของ อาจารย์	3.86	.86	มาก
14.	ท่านมีความมั่นใจในความรู้ความสามารถของอาจารย์	3.80	.86	มาก
15.	ท่านไม่พูดคุยกับเพื่อนในขณะที่อาจารย์กำลังสอน	3.51	.99	มาก
16.	อาจารย์ช่วยแนะนำเอกสาร ตำราและแหล่งความรู้ให้	3.75	.97	มาก
17.	อาจารย์มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	3.85	.88	มาก
18.	ตำราที่อาจารย์ใช้ประกอบการสอนมีความเหมาะสมกับ เนื้อหาวิชาที่สอน	3.66	.97	มาก
19.	อาจารย์เข้าสอนอย่างสม่ำเสมอและตรงเวลา	3.48	1.01	ปานกลาง
20.	อาจารย์ให้ความสำคัญต่อท่านในฐานะสมาชิกกรุปหนึ่งใน ห้องเรียน	3.84	.91	มาก
	รวม	3.64	.53	มาก

จากตาราง 5 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางมีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก และเมื่อ
พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีการปรับตัวในระดับปานกลางมีจำนวน 5 ข้อ คือข้อที่ 2
ท่านมีความคุ้นเคยกับอาจารย์ ข้อที่ 3 ท่านได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากอาจารย์
ข้อที่ 5 ท่านขอคำปรึกษาจากอาจารย์เมื่อมีปัญหาเรื่องการเรียนและเรื่องส่วนตัว ข้อที่ 7
ท่านได้รับคำแนะนำในเรื่องต่างๆ ไปจากอาจารย์ และข้อที่ 19 อาจารย์เข้าสอนอย่าง
สม่ำเสมอและตรงเวลา ส่วนข้ออื่น ๆ นั้นมีการปรับตัวในระดับมาก

ตาราง 6 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิต
ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน เป็นรายข้อ

ข้อ	การปรับตัวของพระนิสิต ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	พระนิสิต (n=314)		การแปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
1	ท่านมีเพื่อนสนิทที่มหาวิทยาลัย	3.88	.91	มาก
2	ท่านเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ	3.73	.95	มาก
3	เพื่อน ๆ ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของท่าน	3.70	.97	มาก
4	ท่านสามารถพูดคุยกับเพื่อนได้เมื่อมีเรื่องไม่สบายใจ	3.68	.94	มาก
5	ท่านมีความมั่นใจในการเป็นผู้นำและเป็นผู้ตาม	3.73	.88	มาก
6	ท่านมีส่วนร่วมในการทำงานหรืออภิปรายในชั้นเรียน	3.89	.88	มาก
7	เมื่อมีเวลาท่านจะปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ กับเพื่อน	3.72	.97	มาก
8	ท่านยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อต้องทำงานร่วมกัน	3.89	.90	มาก
9	ท่านเคารพในสิทธิของผู้อื่นเสมอ	4.00	.87	มาก
10	ท่านมีความสบายใจที่ได้อยู่กับเพื่อนที่มหาวิทยาลัย	3.83	.92	มาก
11	ท่านชอบทำงานกลุ่มมากกว่าทำงานรูปเดี่ยว	3.61	1.06	มาก
12	ท่านรู้สึกเกรงใจในการขอความช่วยเหลือจากเพื่อน	3.71	1.00	มาก
13	เพื่อน ๆ ในห้องเข้ากันได้ดีและสามัคคีกัน	3.69	.94	มาก
14	ถึงแม้บางครั้งท่านต้องทำงานมากกว่าเพื่อนรูปอื่นท่านก็เต็มใจทำโดยไม่คิดว่าเป็นการเสียเปรียบ	3.71	.99	มาก
15	ท่านและเพื่อน ๆ มักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	3.62	1.00	มาก
16	ท่านและเพื่อน ๆ พยายามหากิจกรรมทำร่วมกันเสมอ	3.44	1.02	ปานกลาง
17	ท่านคอยให้กำลังใจเพื่อน ๆ อยู่เสมอ	3.59	.98	มาก
18	ท่านรวมกลุ่มกับเพื่อนทำงานตามที่อาจารย์มอบหมาย	3.82	.98	มาก
19	ท่านสามารถสร้างความคุ้นเคยกับเพื่อนต่างคณะได้เร็ว	3.46	1.05	ปานกลาง
	รวม	3.72	.54	มาก

จากตาราง 6 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางมีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีการปรับตัวในระดับปานกลางมีจำนวน 2 ข้อคือ ข้อที่ 16 ท่านและเพื่อน ๆ พยายามหากิจกรรมทำร่วมกันเสมอ และข้อที่ 19 ท่านสามารถสร้างความคุ้นเคยกับเพื่อนต่างคณะได้เร็ว ส่วนข้ออื่น ๆ นั้นมีการปรับตัวในระดับมาก

ตาราง 7 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
ด้านกิจกรรม เป็นรายข้อ

ข้อ	การปรับตัวของพระนิสิต ด้านกิจกรรม	พระนิสิต (n=314)		การแปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	ท่านทราบจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย	3.66	1.04	มาก
2.	ท่านเข้าใจประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรม	3.80	.91	มาก
3.	ท่านได้รับความประทับใจจากกิจกรรมที่จัดขึ้นแต่ละครั้ง	3.63	.97	มาก
4.	ท่านให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัย	3.83	.89	มาก
5.	ท่านให้ข้อเสนอแนะหรือติชมในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง	3.46	1.01	ปานกลาง
6.	ท่านได้รับความรู้เพิ่มเติมจากกิจกรรมด้านวิชาการ	3.66	.97	มาก
7.	ท่านช่วยเหลือหรือสนับสนุนกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ของมหาวิทยาลัย	3.68	.94	มาก
8.	ท่านได้รับประสบการณ์ในการทำงานจากการเข้าร่วมกิจกรรม	3.59	.91	มาก
9.	ท่านรู้สึกตื่นเต้นที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม	3.51	.99	มาก
10.	ท่านเข้าร่วมกิจกรรมในฐานะเป็นสมาชิกของชมรม	3.44	1.02	ปานกลาง
11.	ท่านสามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ	3.38	1.05	ปานกลาง
12.	การเข้าร่วมกิจกรรมทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนนิสิตด้วยกัน	3.66	.99	มาก

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อ	การปรับตัวของพระนิสิต ด้านกิจกรรม	พระนิสิต (n=314)		การแปล ความหมาย
		$\bar{X}$	S.D.	
13.	ท่านมีโอกาสแสดงความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม	3.33	1.02	ปานกลาง
14.	ท่านมีส่วนร่วมในโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน	3.31	1.23	ปานกลาง
15.	การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	3.69	.95	มาก
16.	ท่านกล้าแสดงออกเมื่อเข้าร่วมกิจกรรม	3.46	1.03	ปานกลาง
17.	ท่านมีความประทับใจและซาบซึ้งจากการเข้าร่วม กิจกรรมการไหว้ครู	3.64	1.03	มาก
	รวม	3.57	.58	มาก

จากตาราง 7 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางมีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีการปรับตัวในระดับปานกลางมีจำนวน 6 ข้อคือ ข้อที่ 5 ท่านให้ข้อเสนอแนะหรือติชมในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ข้อที่ 10 ท่านเข้าร่วมกิจกรรมในฐานะเป็นสมาชิกของชมรม ข้อที่ 11 ท่านสามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ ข้อที่ 13 ท่านมีโอกาสแสดงความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ข้อที่ 14 ท่านมีส่วนร่วมในโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน และข้อที่ 16 ท่านกล้าแสดงออกเมื่อเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนข้ออื่น ๆ นั้นมีการปรับตัวในระดับมาก

ตาราง 8 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของ
พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต

การปรับตัวของพระนิสิต	สามเณร (n=104)		พระภิกษุ (n=210)	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการเรียน	3.49	.47	3.63	.46
2. ด้านผู้สอน	3.57	.47	3.68	.55
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	3.62	.49	3.77	.56
4. ด้านกิจกรรม	3.49	.55	3.60	.59
รวมทุกด้าน	3.55	.38	3.67	.43

จากตาราง 8 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุ มีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ในด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรมีการปรับตัวในระดับมาก ในด้านการเรียน ด้านกิจกรรม พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรมีการปรับตัวในระดับปานกลาง ส่วนพระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นพระภิกษุมีการปรับตัวทุกด้านในระดับมาก

ตาราง 9 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของ
พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามอายุ

การปรับตัวของพระนิสิต	น้อยกว่า 20 ปี (n=71)		20 ปีขึ้นไป (n=243)	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการเรียน	3.51	.48	3.60	.47
2. ด้านผู้สอน	3.58	.49	3.66	.54
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	3.62	.51	3.74	.55
4. ด้านกิจกรรม	3.49	.58	3.59	.58
รวมทุกด้าน	3.56	.39	3.65	.42

จากตาราง 9 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี และ 20 ปีขึ้นไป
มีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ในด้านการเรียน
ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พระนิสิตที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี มีการปรับตัวใน
ระดับมาก แต่ในด้านกิจกรรม พระนิสิตที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี มีการปรับตัวในระดับ
ปานกลาง ส่วนพระนิสิตที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไปมีการปรับตัวทุกด้านในระดับมาก

ตาราง 10 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของ
พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ

การปรับตัวของ พระนิสิต	จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ					
	น้อยกว่า 5 ปี (n=80)		5-10 ปี (n=157)		มากกว่า 10 ปีขึ้นไป (n=77)	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการเรียน	3.53	.47	3.57	.50	3.65	.40
2. ด้านผู้สอน	3.63	.53	3.57	.55	3.79	.45
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	3.70	.57	3.72	.54	3.72	.52
4. ด้านกิจกรรม	3.56	.55	3.54	.61	3.62	.55
รวมทุกด้าน	3.61	.40	3.61	.45	3.70	.34

จากตาราง 10 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศน้อยกว่า 5 ปี
5-10 ปี และมากกว่า 10 ปี ขึ้นไปมีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณา
เป็นรายด้านพบว่า พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศต่างกันมีการปรับตัวในแต่ละด้าน
อยู่ในระดับมาก

ตาราง 11 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของ
พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามคณะวิชา

การปรับตัวของ พระนิสิต	คณะวิชา							
	พุทธศาสตร์ (n=67)		ครุศาสตร์ (n=70)		มนุษยศาสตร์ (n=93)		สังคมศาสตร์ (n=84)	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการเรียน	3.52	.49	3.72	.48	3.55	.48	3.56	.42
2. ด้านผู้สอน	3.65	.51	3.68	.44	3.59	.59	3.66	.54
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	3.72	.45	3.94	.54	3.72	.58	3.53	.49
4. ด้านกิจกรรม	3.61	.52	3.64	.61	3.54	.62	3.51	.56
รวมทุกด้าน	3.63	.37	3.75	.44	3.60	.47	3.57	.35

จากตาราง 11 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง คณะพุทธศาสตร์ ครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และ
สังคมศาสตร์ มีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระนิสิต
ทุกคณะวิชามีการปรับตัวในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก

ตาราง 12 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของ
พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา

การปรับตัว ของพระนิสิต	ชั้นปีที่กำลังศึกษา							
	ชั้นปีที่ 1 (n=80)		ชั้นปีที่ 2 (n=59)		ชั้นปีที่ 3 (n=88)		ชั้นปีที่ 4 (n=87)	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการเรียน	3.56	.50	3.48	.49	3.55	.43	3.70	.45
2. ด้านผู้สอน	3.72	.50	3.49	.49	3.68	.48	3.63	.60
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	3.70	.51	3.59	.53	3.70	.55	3.83	.56
4. ด้านกิจกรรม	3.55	.57	3.44	.58	3.60	.57	3.64	.60
รวมทุกด้าน	3.64	.38	3.50	.41	3.64	.40	3.70	.45

จากตาราง 12 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4
มีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระนิสิตชั้นปีที่ 1
ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีการปรับตัวทุกด้านในระดับมาก ส่วนพระนิสิตชั้นปีที่ 2
ด้านการเรียน ด้านผู้สอน และด้านกิจกรรม มีการปรับตัวในระดับปานกลาง สำหรับ
ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พระนิสิตชั้นปีที่ 2 มีการปรับตัวในระดับมาก

ตาราง 13 ค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปรับตัวของ
พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การปรับตัว ของพระนิสิต	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน					
	สูง (n=136)		ปานกลาง (n=141)		ต่ำ (n=37)	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการเรียน	3.67	.44	3.49	.45	3.59	.57
2. ด้านผู้สอน	3.66	.49	3.61	.56	3.70	.54
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	3.76	.55	3.70	.53	3.62	.52
4. ด้านกิจกรรม	3.62	.51	3.48	.64	3.72	.54
รวมทุกด้าน	3.68	.38	3.57	.45	3.66	.38

จากตาราง 13 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และ
ต่ำมีการปรับตัวโดยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระนิสิตที่มี
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และต่ำมีการปรับตัวทุกด้านในระดับมาก ส่วนพระนิสิตที่มี
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางมีการปรับตัวในด้านการเรียนและด้านกิจกรรมในระดับ
ปานกลาง สำหรับด้านผู้สอนและด้านสังคมกลุ่มเพื่อนมีการปรับตัวในระดับมาก

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางในโดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต และอายุ วิเคราะห์โดยการทดสอบที (t-test) ส่วนจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเคราะห์โดยหาค่าความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' s Method) ดังแสดงในตาราง 14-26

ตาราง 14 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต

การปรับตัวของพระนิสิต	สามเณร (n=104)		พระภิกษุ (n=210)		t	p
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการเรียน	3.49	.47	3.63	.46	2.37	.018
2. ด้านผู้สอน	3.57	.47	3.68	.55	1.74	.083
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	3.62	.49	3.77	.56	2.29	.022
4. ด้านกิจกรรม	3.49	.55	3.60	.59	1.60	.109
รวมทุกด้าน	3.55	.38	3.67	.43	2.61	.009

จากตาราง 14 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุ มีการปรับตัวโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การปรับตัวในด้านการเรียน และด้านสังคมกลุ่มเพื่อนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในด้านอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

ตาราง 15 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามอายุ

การปรับตัวของพระนิสิต	น้อยกว่า 20 ปี (n=71)		20 ปีขึ้นไป (n=243)		t	p
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการเรียน	3.51	.48	3.60	.47	1.35	.177
2. ด้านผู้สอน	3.58	.49	3.66	.54	1.02	.304
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	3.62	.51	3.74	.55	1.68	.094
4. ด้านกิจกรรม	3.49	.58	3.59	.58	1.25	.212
รวมทุกด้าน	3.56	.39	3.65	.42	1.69	.092

จากตาราง 15 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี และ 20 ปีขึ้นไป
มีการปรับตัวโดยรวมและในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

ตาราง 16 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตาม
จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ

การปรับตัวของพระนิสิต	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p
1. ด้านการเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.52	.26	1.15	.315
	ภายในกลุ่ม	311	69.98	.22		
	รวม	313	70.50			
2. ด้านผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	2	2.35	1.17	4.25	.015
	ภายในกลุ่ม	311	85.92	.27		
	รวม	313	88.28			
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.03	.01	0.05	.951
	ภายในกลุ่ม	311	93.35	.30		
	รวม	313	93.38			
4. ด้านกิจกรรม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.26	.13	0.37	.685
	ภายในกลุ่ม	311	107.20	.34		
	รวม	313	107.46			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.48	.24	1.36	.257
	ภายในกลุ่ม	311	54.72	.17		
	รวม	313	55.20			

จากตาราง 16 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปีขึ้นไปมีการปรับตัวโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การปรับตัวในด้านผู้สอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

เมื่อพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ตามวิธีของเซฟเฟ่ ดังแสดงในตาราง 17

ตาราง 17 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านผู้สอน จำแนกตามจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ

จำนวนปีที่ดำรง สมณเพศ	$\bar{X}$	น้อยกว่า 5 ปี	5-10 ปี	มากกว่า 10 ปีขึ้นไป
		3.63	3.57	3.79
น้อยกว่า 5 ปี	3.63			
5-10 ปี	3.57			*
มากกว่า 10 ปีขึ้นไป	3.79			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 17 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5-10 ปี มีการปรับตัวด้านผู้สอนแตกต่างกับพระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศมากกว่า 10 ปี ขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 18 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตาม
คณะวิชา

การปรับตัวของพระนิสิต	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	p
1. ด้านการเรียน	ระหว่างกลุ่ม	3	1.73	.57	2.61	.052
	ภายในกลุ่ม	310	68.76	.22		
	รวม	313	70.50			
2. ด้านผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	3	.36	.12	0.42	.733
	ภายในกลุ่ม	310	87.91	.28		
	รวม	313	88.28			
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	ระหว่างกลุ่ม	3	6.63	2.21	7.90	.000
	ภายในกลุ่ม	310	86.75	.28		
	รวม	313	93.38			
4. ด้านกิจกรรม	ระหว่างกลุ่ม	3	.84	.28	0.81	.487
	ภายในกลุ่ม	310	106.62	.34		
	รวม	313	107.46			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	3	1.38	.46	2.65	.049
	ภายในกลุ่ม	310	53.81	.17		
	รวม	313	55.20			

จากตาราง 18 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง คณะพุทธศาสตร์ ครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และ
สังคมศาสตร์มีการปรับตัวโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อ
พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การปรับตัวด้านสังคมกลุ่มเพื่อนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

เมื่อพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ตามวิธีของเซฟเฟ่ ดังแสดงในตาราง 19-20

ตาราง 19 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ค่าคะแนนเฉลี่ยการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวม จำแนกตามคณะวิชา

คณะวิชา	$\bar{X}$	พุทธศาสตร์	ครุศาสตร์	มนุษยศาสตร์	สังคมศาสตร์
		3.63	3.75	3.60	3.57
พุทธศาสตร์	3.63				
ครุศาสตร์	3.75			*	*
มนุษยศาสตร์	3.60				
สังคมศาสตร์	3.57				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 19 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง คณะครุศาสตร์มีการปรับตัวโดยรวมแตกต่างกับพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 20 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยการปรับตัวของพระนิสิต
ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน จำแนกตามคณะวิชา

คณะวิชา	$\bar{X}$	พุทธศาสตร์	ครุศาสตร์	มนุษยศาสตร์	สังคมศาสตร์
		3.72	3.94	3.72	3.53
พุทธศาสตร์	3.72				
ครุศาสตร์	3.94			*	*
มนุษยศาสตร์	3.72				
สังคมศาสตร์	3.53				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 20 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง คณะครุศาสตร์มีการปรับตัวด้านสังคมกลุ่มเพื่อน
แตกต่างกับพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 21 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตาม
ชั้นปีที่กำลังศึกษา

การปรับตัวของพระนิสิต	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p
1. ด้านการเรียน	ระหว่างกลุ่ม	3	1.89	.63	2.86	.037
	ภายในกลุ่ม	310	68.60	.22		
	รวม	313	70.50			
2. ด้านผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	3	2.09	.69	2.51	.059
	ภายในกลุ่ม	310	86.18	.27		
	รวม	313	88.28			
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	ระหว่างกลุ่ม	3	2.10	.70	2.38	.069
	ภายในกลุ่ม	310	91.27	.29		
	รวม	313	93.38			
4. ด้านกิจกรรม	ระหว่างกลุ่ม	3	1.49	.50	1.46	.225
	ภายในกลุ่ม	310	105.96	.34		
	รวม	313	107.46			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	3	1.38	.46	2.64	.049
	ภายในกลุ่ม	310	53.82	.17		
	รวม	313	55.20			

จากตาราง 21 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีการปรับตัวโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การปรับตัวในด้านการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

เมื่อพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ตามวิธีของเซฟเฟ่ ดังแสดงในตาราง 22-23

ตาราง 22 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวม จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา

ชั้นปีที่กำลังศึกษา	$\bar{X}$	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4
		3.64	3.50	3.64	3.70
ชั้นปีที่ 1	3.64				
ชั้นปีที่ 2	3.50				*
ชั้นปีที่ 3	3.64				
ชั้นปีที่ 4	3.70				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 22 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ชั้นปีที่ 2 มีการปรับตัวโดยรวมแตกต่างกับพระนิสิตชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 23 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยการปรับตัวของพระนิสิต
ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
ด้านการเรียน จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา

ชั้นปีที่กำลัง ศึกษา	$\bar{X}$	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4
		3.56	3.48	3.55	3.70
ชั้นปีที่ 1	3.56				
ชั้นปีที่ 2	3.48				*
ชั้นปีที่ 3	3.55				*
ชั้นปีที่ 4	3.70				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 23 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 มีการปรับตัวใน
ด้านการเรียนแตกต่างกับพระนิสิตชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 24 การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตาม
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การปรับตัวของพระนิสิต	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	p
1. ด้านการเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	2.20	1.10	5.01	.007
	ภายในกลุ่ม	311	68.30	.22		
	รวม	313	70.50			
2. ด้านผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	2	.25	.12	.45	.634
	ภายในกลุ่ม	311	88.02	.28		
	รวม	313	88.28			
3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	ระหว่างกลุ่ม	2	.65	.32	1.09	.337
	ภายในกลุ่ม	311	92.73	.29		
	รวม	313	93.38			
4. ด้านกิจกรรม	ระหว่างกลุ่ม	2	2.37	1.18	3.51	.031
	ภายในกลุ่ม	311	105.08	.33		
	รวม	313	107.46			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	.77	.38	2.22	.110
	ภายในกลุ่ม	311	54.42	.17		
	รวม	313	55.20			

จากตาราง 24 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และ
ต่ำมีการปรับตัวโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การปรับตัว
ด้านการเรียน และด้านกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

เมื่อพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ตามวิธีของเซฟเฟ่ ดังแสดงในตาราง 25-26

ตาราง 25 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางด้านการเรียน จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	$\bar{X}$	สูง	ปานกลาง	ต่ำ
		3.67	3.49	3.59
สูง	3.67		*	
ปานกลาง	3.49			
ต่ำ	3.59			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 25 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีการปรับตัวในด้านการเรียนแตกต่างกับพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

ตาราง 26 การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของค่าคะแนนเฉลี่ยการปรับตัวของพระนิสิต
ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง
ด้านกิจกรรม จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียน	$\bar{X}$	สูง	ปานกลาง	ต่ำ
		3.62	3.48	3.72
สูง	3.62			
ปานกลาง	3.48			*
ต่ำ	3.72			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 26 แสดงว่าพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางมีการปรับตัว
ในด้านกิจกรรมแตกต่างกับพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

ตอนที่ 4 การสรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง 4 ด้าน จากแบบสอบถามปลายเปิด โดยการแจกแจงความถี่ และนำเสนอในเชิงบรรยาย ดังแสดงในตาราง 27-30

ตาราง 27 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านการเรียน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ด้านการเรียน	ความถี่ ของคำตอบ
1. ควรปรับปรุงการเรียนการสอน และสื่อการเรียนให้ทันสมัย	4
2. ควรจะปรับปรุงหลักสูตรให้ทันกับยุคสมัย	3
3. ควรจะมีอาจารย์พิเศษมาบรรยายบ้าง	3
4. การเรียนการสอนในห้องเรียนอัดอัดมาก เครียดเพราะไม่เข้าใจในรายวิชาที่เรียน	3
5. ควรมีการทัศนศึกษานอกสถานที่บ้าง เพื่อนิสิตจะได้ประสบการณ์ที่มากขึ้นในการเรียนหรือความคิดอ่านจะได้กว้างขึ้น	2
6. ควรมีการสอนเพิ่มเติมสำหรับพระนิสิตที่ผลการเรียนไม่ดี	1
7. บางรายวิชางานเยอะมากทำส่งไม่ทัน	1
8. การเรียนการสอนควรจะทำให้เป็นระบบมากกว่านี้เพราะพระนิสิตสับสน	1
9. อาจารย์ไม่เปิดโอกาสให้สอบถามหรือแสดงความคิดเห็น	1
10. การเรียนการสอนควรมีภาคปฏิบัติด้วย เพื่อให้พระนิสิตได้รับความรู้โดยตรงจากการลงมือปฏิบัติ	1
11. ควรมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการเรียนการสอนให้มากกว่านี้	1
12. กิจกรรมการเรียนการสอนควรยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องเร้าความสนใจ	1

จากตาราง 27 แสดงว่าพระนิสิตมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิต ด้านการเรียนว่า ควรปรับปรุงการเรียนการสอน และสื่อการเรียนให้ทันสมัย ควรจะปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย ควรจะมีอาจารย์พิเศษมาบรรยายบ้าง การเรียนการสอนในห้องเรียนอึดอัดมาก เครียดเพราะไม่เข้าใจในรายวิชาที่เรียน ควรมีการทัศนศึกษานอกสถานที่บ้าง เพื่อนิสิตจะได้ประสบการณ์ที่มากขึ้นในการเรียนหรือความคิอ่านจะได้กว้างขึ้น ควรมีการสอนเพิ่มเติมสำหรับพระนิสิตที่ผลการเรียนไม่ดี บางรายวิชางานเยอะมากทำส่งไม่ทัน การเรียนการสอนควรจัดให้เป็นระบบมากกว่านี้เพราะพระนิสิตสับสน อาจารย์ไม่เปิดโอกาสให้สอบถามหรือแสดงความคิดเห็นการเรียนการสอนควรมีภาคปฏิบัติด้วย เพื่อพระนิสิตจะได้รับความรู้โดยตรงจากการปฏิบัติ ควรมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการเรียนการสอนให้มากกว่านี้ กิจกรรมการเรียนการสอนควรยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องเร้าความสนใจ

ตาราง 28 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านผู้สอน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ด้านผู้สอน	ความถี่ ของคำตอบ
1. ครูอาจารย์ไม่เตรียมข้อมูลการสอน ไม่ตรงเวลา นอกเรื่องที่สอนมาก	6
2. อาจารย์ควรมีเทคนิคในการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและพัฒนาการสอนอยู่ตลอดเวลา	3
3. อยากให้อาจารย์มีความกระตือรือร้นในการสอน	2
4. อยากให้อาจารย์กำหนดเนื้อหาที่สอนให้ชัดเจนและสอนในสิ่งที่จำเป็น	2
5. การสอนที่ดีต้องสอนให้สนใจ เพื่อจะได้พัฒนาชาติ พัฒนาศาสนา	1
6. อาจารย์ทุ่มเทกับงานของมหาวิทยาลัยมากกว่าการสอน	1
7. บางวิชามีเอกสารมากบางวิชาต้องเรียนตำราของอาจารย์	1
8. อาจารย์ควรปรับปรุงวิธีการสอนให้ทันสมัย	1
9. อยากให้อาจารย์ทำตารางประกอบการสอนทุกวิชา เพราะบางวิชาไม่มีหนังสือในการเรียน	1

จากตาราง 28 แสดงว่าพระนิสิตมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิต ด้านผู้สอนว่า ครูอาจารย์ไม่เตรียมข้อมูลการสอน ไม่ตรงเวลา นอกเรื่องที่ชอบมาก อาจารย์ควรมีเทคนิคในการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและพัฒนาการสอนอยู่ตลอดเวลา อยากให้อาจารย์มีความกระตือรือร้นในการสอน อยากให้อาจารย์กำหนดเนื้อหาที่สอนให้ชัดเจนและสอนในสิ่งที่จำเป็น การสอนที่ดีต้องสอนให้สนใจ เพื่อจะได้พัฒนาชาติ พัฒนาศาสนา อาจารย์ทุ่มเทกับงานของมหาวิทยาลัยมากกว่า การสอน บางวิชามีเอกสารมากบางวิชาต้องเรียนตำราของอาจารย์ อาจารย์ควรปรับปรุงวิธีการสอนให้ทันสมัย อยากให้อาจารย์ทำตารางประกอบการสอนทุกวิชา เพราะบางวิชาไม่มีหนังสือในการเรียน

ตาราง 29 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน	ความถี่ ของคำตอบ
1. ควรจัดให้รุ่นพี่รุ่นน้องได้พบปะกันมากขึ้น	3
2. เรียนคณะเดียวกันไม่รู้จักกันก็มี เพราะไม่มีกิจกรรมทำร่วมกันภายใน	2
3. เพื่อนบางรูปทำตัวไม่ค่อยดี เช่น การสูบบุหรี่ คุยโทรศัพท์ในห้องเรียน	1
4. เพื่อนนิสิตในชั้นเรียนมีนิสัยดีเข้ากันได้ทุกรูป การทำงานร่วมกัน รับผิดชอบกันดี	1
5. เพื่อนบางรูป (สามเณร) ไม่ค่อยอยู่ในกฎระเบียบ	1
6. พระนิสิตควรมีกิจกรรมร่วมกันให้มากกว่านี้โดยเฉพาะภายในกลุ่มเพื่อ ความสามัคคีกันยิ่งขึ้น	1
7. กลุ่มเพื่อนภายในมหาวิทยาลัยมีความประพฤติดีมาก ไม่ทำตัวเองและ มหาวิทยาลัยให้มัวหมอง และพระศาสนาด้วย	1

จากตาราง 29 แสดงว่าพระนิสิตมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิต ด้านสังคมกลุ่มเพื่อนว่า ควรจัดให้รุ่นพี่รุ่นน้องได้พบปะกันมากขึ้น เรียนคณะเดียวกันไม่รู้จักกันก็มี เพราะไม่มีกิจกรรมทำร่วมกันภายใน เพื่อนบางรูปทำตัวไม่ค่อยดี เช่น การสูบบุหรี่ คุยโทรศัพท์ในห้องเรียน เพื่อนนิสิตในชั้นเรียนมีอัธยาศัยดีเข้ากันได้ทุกรุ๊ป การทำงานร่วมกันรับผิดชอบกันดี เพื่อนบางรูป (สามเณร) ไม่ค่อยอยู่ในกฎและระเบียบ พระนิสิตควรมีกิจกรรมร่วมกันให้มากกว่านี้โดยเฉพาะภายในกลุ่มเพื่อความสามัคคีกันยิ่งขึ้น กลุ่มเพื่อนภายในมหาวิทยาลัยมีความประพฤติดีมาก ไม่ทำตัวเองและมหาวิทยาลัยให้มัวหมอง และพระศาสนาด้วย

ตาราง 30 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านกิจกรรม

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ด้านกิจกรรม	ความถี่ ของคำตอบ
1. ควรแจ้งข่าวกิจกรรมให้ทราบทุกครั้ง	3
2. กิจกรรมที่จัดขึ้นไม่ค่อยมีมาตรฐาน เช่นการอบรม บุคคลที่เข้าร่วมมีน้อย ผู้บรรยายไม่ค่อยหลากหลาย	2
3. กิจกรรมต่าง ๆ ควรจัดให้เหมาะสมกับวันเวลา	1
4. อยากให้มีกิจกรรมที่ให้ความรู้ที่เป็นสาระอย่างจริงจังให้มากกว่านี้	1
5. การจัดกิจกรรมควรที่จะบอกจุดประสงค์ให้พระนิสิตทราบ	1
6. ควรให้พระนิสิตมีส่วนร่วมมาก ๆ	1
7. ควรเพิ่มงบประมาณในการจัดกิจกรรมมากขึ้น	1

จากตาราง 30 แสดงว่าพระนิสิตมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิต ด้านกิจกรรมว่า ควรแจ้งข่าวกิจกรรมให้ทราบทุกครั้ง กิจกรรมที่จัดขึ้นไม่ค่อยมีมาตรฐาน เช่นการอบรม บุคคลที่เข้าร่วมมีน้อย ผู้บรรยายไม่ค่อยหลากหลาย กิจกรรมต่าง ๆ ควรจัดให้เหมาะสมกับวันเวลา อยากให้มีกิจกรรมที่ให้ความรู้ที่เป็นสาระอย่างจริงจังให้มากกว่านี้ การจัดกิจกรรมควรที่จะบอกจุดประสงค์ให้พระนิสิตทราบ ควรให้พระนิสิตมีส่วนร่วมมาก ๆ ควรเพิ่มงบประมาณในการจัดกิจกรรมมากขึ้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง 4 ด้านคือ ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม
2. เพื่อเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต อายุ จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ พระนิสิตระดับปริญญาตรี ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง จำนวน 314 รูป
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียน จำนวน 17 ข้อ ด้านผู้สอน จำนวน 20 ข้อ ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน จำนวน 19 ข้อ และด้านกิจกรรม จำนวน 17 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามวิธีของไลเคิร์ต (Likert) และแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .9533 ในตอนท้ายของแบบสอบถามเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
3. ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยส่งแบบสอบถามไปจำนวน 317 ฉบับ ได้รับคืน 314 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 98.60

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

2. ศึกษาการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัยในส่วนกลาง ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม โดยรวมและในแต่ละด้าน โดยการวิเคราะห์หาค่าคะแนนเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต และอายุ โดยใช้การทดสอบที (t-test) ส่วนจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ใช้การวิเคราะห์โดยการหาค่าความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีของเซฟเฟ (Scheffe's Method)

4. สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัยในส่วนกลาง ในแต่ละด้านจากแบบสอบถามปลายเปิด โดยการนำเสนอในรูปตารางแจกแจงความถี่และนำเสนอเชิงบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัยในส่วนกลาง ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัยในส่วนกลางมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต อายุ จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า

2.1 พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุมีการปรับตัว โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเรียน และด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุมีการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 พระนิสิตที่มีอายุ 20 ปี และ 20 ปีขึ้นไปมีการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

2.3 พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปีขึ้นไปมีการปรับตัว โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านผู้สอน

พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5-10 ปี มีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศมากกว่า 10 ปีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 พระนิสิตคณะครุศาสตร์มีการปรับตัว โดยรวมแตกต่างกับพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พระนิสิตคณะครุศาสตร์มีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.5 พระนิสิตชั้นปีที่ 2 มีการปรับตัว โดยรวมแตกต่างกับพระนิสิตชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเรียน พระนิสิตชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 มีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.6 พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ มีการปรับตัว โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

2.6.1 ด้านการเรียน พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.6.2 ด้านกิจกรรม พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางมีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

1. การศึกษาการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน ผลการศึกษาพบว่า พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางนั้น มีการปรับตัวโดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น ส่วนมากอยู่ในวัยรุ่นตอนปลาย และจนถึงช่วงผู้ใหญ่ตอนต้นและตอนปลาย มีทั้งผู้ที่อยู่ในสถานภาพที่เป็นสามเณรและพระภิกษุซึ่งเป็นบุคคลที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ส่วนมากมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด พระภิกษุสามเณรที่สามารถเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้จะต้องเป็นผู้ที่มีความขยันและกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้ให้แก่ตนเอง ดังคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครเป็นพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น ถ้าเป็นพระภิกษุหรือสามเณรจะต้องสอบได้เปรียญธรรม 5 ประโยค นักธรรมชั้นเอก หรือเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ทั้งนี้เพราะต้องการจะให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียน

พระธรรมวินัยให้ท่องแท้แตกฉานสามารถที่จะเข้าใจหลักธรรมได้ในระดับหนึ่งเสียก่อนจึงจะเปิดโอกาสให้ศึกษาในระดับอุดมศึกษาต่อไป เพราะการศึกษาของคณะสงฆ์นั้นจะต้องอาศัยพระภิกษุสามเณรช่วยกันสืบทอดการศึกษาไว้ให้ดำรงอยู่ได้นาน และการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้วยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอีกด้วย ด้วยเหตุนี้พระนิสิตจะต้องสอบได้เปรียญธรรมเสียก่อนเพื่อให้พระนิสิตมีวุฒิภาวะเหมาะสม จึงจะมีโอกาสได้ศึกษาในระดับอุดมศึกษาต่อไป ดังที่กรมการศาสนา (2539 : 3) ได้เน้นการศึกษาภาษาบาลีว่า หากไม่รู้จักภาษาบาลีแล้วก็จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้จักและเข้าใจพระพุทธรวณะในพระไตรปิฎก และถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้วพระพุทธรวณาก็ต้องเสื่อมสูญไปด้วย ดังนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงเป็นหัวใจของการศึกษาของคณะสงฆ์ที่มีผลต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาเพราะคัมภีร์สำคัญเช่นพระไตรปิฎกของฝ่ายเถรวาทจารึกไว้เป็นภาษาบาลีและการรักษาต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นภาษาบาลีไว้เพื่อป้องกันพระพุทธรวณามีให้คลาดเคลื่อนที่เรียกว่าสัทธรรมปฏิรูป การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะรักษาศาสนธรรมไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งพระธรรมปิฎก (2539 : 18) กล่าวว่า พระนิสิตนักศึกษานั้นนอกจากจะต้องศึกษาเล่าเรียนหาความรู้แล้วยังมีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติเช่นเดียวกับพระสงฆ์ทั่วไป คือ ฝึกฝนพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา คือมีศีล ฝึกปฏิบัติความประพฤติที่ดีงาม สุจริตและเกื้อหนุนสังคม ฝึกสมาธิให้จิตใจสงบ มีสติและสมาธิมั่นคง เจริญงอกงามในคุณธรรม ฝึกความมีปัญญาคือการพิจารณาวิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล มีความสามารถเข้าถึงความจริงในระดับต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อพระนิสิตนักศึกษาที่ได้รับการฝึกฝนอบรมดีแล้วจะเป็นศาสนทายาททำหน้าที่เผยแผ่สอนหลักไตรสิกขาให้กับประชาชนทั่วไป และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

1.1 ด้านการเรียน จากการศึกษาพบว่า พระนิสิตมีการปรับตัวในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตได้รับการปลูกฝังให้มีความสนใจในการเรียนตั้งแต่ยังไม่ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ดังเห็นได้จากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ที่มีทั้งปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและบาลี ซึ่งการเรียนวิชาเหล่านี้พระภิกษุและสามเณรจะต้องสนใจและขยันในการท่องจำ เพราะเป็นวิชาเฉพาะทางพระศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักที่จะต้องทำอีกอย่างหนึ่งในหน้าที่ 3 อย่าง คือ ปรีชา ประพฤติ และปฏิเวธ และพระนิสิตตั้งใจฟังอาจารย์บรรยายและจดบันทึกสาระสำคัญ เมื่อไม่เข้าใจจะซักถามข้อสงสัย รู้จักแบ่งเวลาในการเรียน การทบทวนตำรา การเข้าห้องสมุดเพื่อค้นคว้าเพิ่มเติม สามารถเข้าใจงานที่อาจารย์มอบหมายให้ทำ และมีเป้าหมายในการเรียนและปฏิบัติได้ตามเป้าหมายนั้น พระนิสิตให้ความเห็นว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงพบว่า พระนิสิตมีการปรับตัวใน

ด้านการเรียนอยู่ในระดับมาก ซึ่งสำเนา ขจรศิลป์ (2537 : 1) ได้กล่าวว่า บัณฑิตที่พึงประสงค์ควรมีลักษณะเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รู้รัก รู้ชอบ เป็นผู้มีความรับผิดชอบที่ดีงาม เป็นที่น่าเชื่อถือยกย่องของสังคม และทองเรียน อมรชกุล (2525 : 39) กล่าวว่า นิสิตเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยเพื่อความสำเร็จในเชิงวิชาการ มีความสนใจศึกษาหาความรู้ความคิดต่าง ๆ ทำให้นิสิตสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพทางวิชาการและอาจารย์ผู้สอนในสาขาที่นิสิตศึกษาได้ง่าย นอกจากนี้ระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษายังส่งเสริมให้นิสิตมีอิสระทางความคิด สามารถเลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลให้นิสิตสามารถปรับตัวด้านการเรียนได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุพิน ชินะปะต (2546 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยพบว่า พระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีคุณลักษณะด้านการเรียนอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้โสภาวดี บุญยฤทธิกิจ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องภาวะสุขภาพจิตและการปรับตัวของนิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพบว่า การปรับตัวด้านการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนั้นมีการปรับตัวได้ดี และสำร่าย ประไพศรีศรี (2544 : 61) ได้ศึกษาเรื่องตัวแปรที่เกี่ยวกับการปรับตัวด้านการเรียนในระบบไตรภาคของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา พบว่า นักศึกษาที่มีนิสัยในการเรียนที่ดี มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนในทางที่ดี จะช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับตัวด้านการเรียนได้ดี ส่วนงานวิจัยของณัฐพล แนวจำปา (2540 : 53) ที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลมีการปรับตัวในด้านการเรียนในระดับปานกลาง และสิบบงษ์ จินดาพล (2533 : 54) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาด้านการเรียนและการปรับตัวของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา พบว่า นิสิตมีปัญหาทางด้านการเรียนและการปรับตัวอยู่ในระดับต่ำ

1.2 ด้านผู้สอน จากการศึกษาพบว่า พระนิสิตมีการปรับตัวในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้สอนได้อธิบายวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ทราบ รวมทั้งผู้สอนใช้เทคนิคและวิธีการสอนเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและระดับความรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในบทเรียนมากขึ้นและกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะในการเรียนการสอน และที่สำคัญพระนิสิตมีความคุ้นเคยเป็นกันเองกับอาจารย์ทุกท่าน สามารถปรึกษาเรื่องต่าง ๆ ได้จึงทำให้การเรียนการสอนเป็นไปได้อย่างราบรื่น เพราะอาจารย์ที่สอนในมหาจุฬาฯ จะเข้าใจความรู้สึกความต้องการของพระนิสิตเป็นอย่างดี เป็นแบบพี่สอนน้อง พระนิสิตเองก็ทำตัวสมกับสมณสาธูปถึงแม้จะมาเรียนที่มหาจุฬาฯ พระนิสิตเกิดความกระตือรือร้นในการสอนของอาจารย์ ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ อาจารย์ก็ช่วยแนะนำเอกสารตำราเรียนต่าง ๆ ให้กับพระนิสิต

มีการใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา และที่สำคัญพระนิสิตมีความมั่นใจในความรู้ความสามารถของอาจารย์ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้พระนิสิตปรับตัวด้านผู้สอนอยู่ในระดับมาก ดังที่ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524 : 49-86) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนและบทบาทของอาจารย์ผู้สอนว่า ควรเน้นการสร้างเสริมให้นักศึกษามีความสามารถในการเรียนรู้ เป็นผู้คอยชี้แนะแนวทาง และวิธีการให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน อาจารย์ผู้สอนควรเข้าใจบทบาทและวิธีการสอนรวมทั้งเตรียมตัวก่อนการสอน ผู้สอนจะต้องรู้เนื้อหาวิชาที่สอน และจะต้องมีทักษะทางสัมพันธภาพที่ดีจึงจะประสบความสำเร็จในการสอน และอุทุมพร ทองอุไทย (2522 : 71) ทำการวิจัยเรื่อง ลักษณะของอาจารย์มหาวิทยาลัยในอุดมคติ พบว่า อาจารย์ที่พึงปรารถนาของนิสิตระดับปริญญาตรีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีลักษณะดังนี้คือ มีการเตรียมการสอนดี มีความปรารถนาดีต่อนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน มีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่ทันสมัย กว้างขวางและถูกต้อง ใช้ตัวอย่างข้อเปรียบเทียบ และมีความจริงใจในการอธิบายได้อย่างเหมาะสม บรรยายเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงแม้จะอยู่นอกเหนือจากเนื้อหา นอกจากนี้ก็เก่งแก้ว เอี่ยมแฉล้ม (2542 : 67) ที่ศึกษาเรื่องการเรียนการสอนของคณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตบพิตรพิมุขมหาเมฆ ตามทัศนะของนักศึกษา พบว่า การเรียนการสอนที่ดีขึ้นอยู่กับอาจารย์มีความสามารถ ถ่ายทอดความรู้ เลือกวิธีการสอน เลือกวัสดุทางการศึกษา และดำเนินการสอน ตลอดจนจัดการประเมินผลให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามหลักสูตร ส่วนการเรียนการสอนพบว่า ควรจัดบรรยากาศการเรียนการสอนให้น่าเรียน กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจ ไม่ให้รู้สึกเบื่อหน่าย ส่วนกนกรัตน์ นาคเหตุทัย (2540 : 17) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิตมีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การให้โอกาสนิสิตได้ซักถาม และเข้าร่วมกิจกรรมให้มากจะทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีความสนุก เมื่อนิสิตมีความกระตือรือร้นยังส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนิสิตด้วยกันเองอีกด้วย และจากการศึกษาของอำพัน อ่องเอี่ยม (2541 : 25) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการศึกษา และมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ เพราะหากการเรียนการสอนเป็นไปในทางที่เหมาะสม จะส่งผลให้นิสิตได้รับความรู้สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ ส่งผลให้นิสิตมีความสำเร็จในการเรียน และจะพัฒนาแนวคิดอุดมการณ์ต่างๆ ให้เกิดในตนเองได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 26)

1.3 ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน จากการศึกษาพบว่า พระนิสิตมีการปรับตัวในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น เป็น

มหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เปิดรับเฉพาะพระภิกษุและสามเณรเท่านั้นในส่วนปริญาตร การรับพระนิสิตนั้นก็เปิดสมัครสอบคัดเลือกโดยมหาวิทยาลัยเอง และพระนิสิตส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด หลายรูป ๆ พักอยู่วัดเดียวกันสามารถที่จะช่วยเหลือกันได้ สามารถพูดคุยกันได้เมื่อมีเรื่องที่ไม่สบายใจหรือมีปัญหาการเรียน ในขณะที่เรียนก็มีส่วนร่วมในการทำงานหรืออภิปรายในชั้นเรียน ยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อต้องทำงานร่วมกัน และมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันจึงทำให้การปรับตัวเข้าหากันเป็นเรื่องง่าย นอกจากนี้ต้องมีข้อปฏิบัติที่ท่านจะต้องระวังรักษาอยู่แล้วนั้นก็คือศีล ยิ่งเป็นพระภิกษุที่มีข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ถึง 227 ข้อ อีกทั้งมีเสขียวัตรหลายอย่างที่พระภิกษุสามเณรจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ทำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสต่อประชาชนที่ได้พบเห็นข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุและสามเณร ดังที่สุพร ตั้งสมวรพงษ์ (2546 : 78) กล่าวว่าเพื่อนสามารถให้กำลังใจได้ทั่วไปซึ่งไม่สามารถได้จากอาจารย์ เช่นเพื่อนร่วมกลุ่มสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลด้านวัตถุประสงค์ในการเรียนและวิชาการได้ช่วยทำให้นิสิตมีความมั่นใจตนเองมากขึ้น การทำกิจกรรมร่วมกันทำให้นิสิตได้มีโอกาสพัฒนาตนเองทั้งทางด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ ร่างกายและจิตใจ ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ในการทำงานด้านต่าง ๆ ทำให้นิสิตได้มีโอกาสสร้างสัมพันธภาพ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นผลให้นิสิตสามารถปรับตัวทางสังคมได้ ส่วนฟิลด์แมนและนิวคอมบ์ (Feldman and Newcomb. 1973 : 78) กล่าวว่า ลักษณะวัฒนธรรมกลุ่มเพื่อนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในประสบการณ์ของนิสิต ลักษณะของนิสิตที่เหมือนกันจะนำไปสู่ความสมัครสมานสามัคคีของกลุ่ม และนอกจากนี้มานี ไชยธีรานวัณศิริ และคณะ (2541 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาสังคมพบว่า พุทธศาสนิกชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทั้งในภาคเหนือและภาคใต้ นิยมพระสงฆ์ที่เคร่งครัดในการปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา ครองตนด้วยความบริสุทธิ์ สงบเรียบง่าย สันโดษ มีความรู้ธรรมะลึกซึ้ง และอีกทั้งมหาวิทยาลัยเองก็มีกฎระเบียบและข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติของพระนิสิตให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบพระธรรมวินัยเพื่อที่จะให้พระนิสิตเป็นพระบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย ดังนั้นการปรับตัวด้านสังคมกลุ่มเพื่อนของพระนิสิตจึงอยู่ในระดับมาก ส่วนโสภาวดี บุญยฤทธิกิจ (2546 : 74) ที่ศึกษาเรื่องภาวะสุขภาพจิตและการปรับตัวของนิสิตระดับปริญาตรชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ด้านสังคมกลุ่มเพื่อนพบว่านิสิตมีการปรับตัวได้ดี เนื่องจากนิสิตชอบการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน ซึ่งนิสิตชั้นปีที่ 1 ต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางมหาวิทยาลัยจัดขึ้น เช่น การแข่งขันกีฬาทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย การเข้าประชุมเชียร์ การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ และจันทร์เพ็ญ หงษ์ทอง (2545 : 95) ที่ศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พบว่า นิสิตแพทย์มีทัศนะที่มีความเหมาะสมในระดับมาก ส่วนอำพัน อ่องเอี่ยม (2541 : 140) ได้ศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยศรีปทุม ในทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา พบว่า สภาพแวดล้อมด้านสังคมกลุ่มเพื่อนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยรวมนักศึกษามีความรักและผูกพันกันดีสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อน ๆ ได้ดี นักศึกษาให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกันในเรื่องการเรียนเป็นอย่างดี เช่นเดียวกับกาญจนา ภาสุพันธ์ (2531 : 108-109) ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษา ที่มีต่อสภาพแวดล้อมภายในวิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 8 ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจมากต่อความสามัคคีในกลุ่มเพื่อน ช่วยเหลือความมีน้ำใจต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีการสังสรรค์กันในเวลาว่าง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน การมีมนุษยสัมพันธ์ในระหว่างกลุ่มเพื่อนด้วยกัน

1.4 ด้านกิจกรรม จากการศึกษาพบว่า พระนิสิตมีการปรับตัวในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัยนั้นเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับ สมณวิสัยของพระนิสิตที่เป็นสมณะจึงเป็นกิจกรรมที่เรียบง่าย พระนิสิตทุกรูปสามารถ เข้าร่วมได้ และเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในมหาวิทยาลัยเท่านั้น กิจกรรมภายนอกร่วมกับ มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนยังไม่แพร่หลาย เพราะถ้าพระนิสิตไปทำกิจกรรมที่โลดโผนก็ คงจะดูไม่เหมาะสม ดังนั้นกิจกรรมของมหาวิทยาลัยจึงต้องคำนึงศรัทธาจากประชาชนที่มอง พระนิสิตด้วย แต่ถ้าเป็นกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เช่น การสอนอบรมเยาวชน ออกค่าย พุทธบุตร บวชเณรภาคฤดูร้อน พระนิสิตสามารถทำได้เต็มที่ โดยพระนิสิตเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมทำให้พระนิสิตได้รับประโยชน์และความประทับใจ ได้รับความรู้เพิ่มเติม จากกิจกรรมวิชาการ ได้รับประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับเพื่อนต่างคณะ เป็นการใช้ เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และกล้าที่จะแสดงออกในการทำงาน แสดงความคิดเห็น ความรู้ ความสามารถของพระนิสิตเองอีกด้วย ทั้งนี้พระนิสิตยังได้ให้ข้อเสนอแนะหรือติชมในการจัด กิจกรรมแต่ละครั้งด้วย เป็นการพัฒนาส่งเสริมบุคลิกภาพในด้านสังคมและบุคคลมากขึ้น ส่งผลให้พระนิสิตมีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการเข้าร่วมกิจกรรม เช่นการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การปรับตัวร่วมกับผู้อื่น ดังที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2538 : 59-60) กล่าวว่า กิจกรรมนิสิตส่งเสริมให้นิสิตรู้จักตนเองมากขึ้นโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นผล ให้แต่ละคนสามารถพัฒนาการเรียนวิชาการ สังคม อารมณ์ ร่างกาย จิตใจ บุคลิกภาพ วุฒิภาวะสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้นิสิตมีประสบการณ์ใน การทำงานร่วมกับผู้อื่นสามารถเสนอความคิดเห็น กล้าแสดงตน รู้จักฝึกการทำงานอย่าง เป็นระบบและฝึกความคิด ตลอดจนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ส่วนงานวิจัยของวฤชายั ฤกษะเมธ (2546 : 74) ที่ศึกษาเรื่องทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีต่อ การจัดกิจกรรมนิสิตของมหาวิทยาลัยในรูปแบบบังคับพบว่า การจัดกิจกรรมนิสิตมีส่วนช่วย

พัฒนานิสิตในด้านต่าง ๆ เช่นพัฒนาด้านบุคลิกภาพ พัฒนาให้นิสิตได้รู้จักปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ส่วนงานวิจัยของกฤตยาภรณ์ เจริญทรัพย์ (2547 : 51) ที่ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในรูปแบบกิจกรรม บังคับพบว่า นิสิตมีพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมบังคับอยู่ในระดับมาก ในทำนองเดียวกับงานวิจัยของสุมาลี สุวรรณภักดี (2541 : 111) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลในเขตภาคใต้สังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษากับการปรับตัวของนักศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของนักศึกษาโดยรวมทุกด้านและรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และงานวิจัยของประสงค์ วงศาโรจน์ (2541 : 88) ที่ศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมวิทยาลัยพลศึกษาสมุทรสาคร ด้านกิจกรรมนักศึกษา พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และ นักศึกษามีทัศนะว่า มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง ส่วนงานวิจัยของจันทร์เพ็ญ หงษ์ทอง (2545 : 92) ที่ได้ศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตามทัศนะของนิสิตแพทย์ พบว่า ด้านกิจกรรม นิสิตแพทย์มีทัศนะว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง และเช่นเดียวกับงานวิจัยของสุวรรณ สุขสมภักดิ์ (2530 : 74) ที่ได้ศึกษาทัศนะของนิสิต อาจารย์ และผู้บริหารที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตเกษตร นครศรีธรรมราชในด้านกิจกรรมนิสิต พบว่า ตารางเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรม ห้องสโมสรการจัดกิจกรรมของนิสิตมีน้อย

2. การเปรียบเทียบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามสถานภาพของพระนิสิต อายุ จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ คณะวิชา ชั้นปีที่กำลังศึกษา และ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1 พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุมีการปรับตัวโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุนั้น มีคุณวุฒิ วัยวุฒิและประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ มากน้อยต่างกัน สามเณรนั้นมีข้อปฏิบัติคือ คีล 10 ข้อ การประพฤติปฏิบัติอาจจะไม่เข้มงวดเท่าพระภิกษุที่จะต้องรักษาข้อปฏิบัติคือคิลถึง 227 ข้อ ดังนั้นการปรับตัวในเรื่องต่าง ๆ อาจจะแตกต่างกัน และสามเณรส่วนมากอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นไปธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งอาจจะมีบางครั้งที่ควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ค่อยได้ ถึงแม้จะมีพระวินัยเป็นที่ยึดถือปฏิบัติเหมือนกันก็ตาม อีกทั้งพระนิสิตที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นในบางครั้งอาจควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ไม่ดีนัก ดังที่จรรยาพร กาญจนโชติ (2536 : 4) กล่าวว่า นักศึกษาที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 17-25 ปี นับว่า

อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย เป็นวัยที่มีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย หวันไหวง่าย มีความเครียด วิตกกังวล มีอารมณ์รุนแรง กลัวโดยไม่มีเหตุผล ซึ่งนักศึกษาจะต้องเผชิญกับภาวะความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว กระทั่งหัน ทำให้ยากแก่การยอมรับและปรับตัวให้ทัน จึงส่งผลให้วัยรุ่นเป็นวัยที่มีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย ฉะนั้นพระนิสิตที่เป็นพระภิกษุจึงเรียนรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบทางสังคม รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมมีโอกาสได้เข้าสังคมมากกว่า พระนิสิตที่เป็นสามเณร เช่น มีโอกาสแสดงธรรมเทศนา ปาฐกถา อบรมศีลธรรมแก่ พุทธศาสนิกชนมากกว่าสามเณร อีกทั้งยังได้รับความไว้วางใจจากพระเถระในการทำ กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ซึ่งงานของพระมหาสุพิน ชินะปัด (2546 : 88) ที่ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า พระนักศึกษา ที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี และมีอายุ 20 ปีขึ้นไปมีคุณลักษณะโดยรวมแตกต่างกัน

2.1.1 ด้านการเรียน พบว่า พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุมีการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระนิสิตที่เป็นสามเณรอาจจะยังมิวุฒิภาวะและประสบการณ์ ความรับผิดชอบทางการเรียน น้อยกว่าพระนิสิตที่เป็นพระภิกษุ และอาจจะยังขาดความกระตือรือร้นในการศึกษาเล่าเรียน ส่วนพระภิกษุส่วนมากเป็นผู้ใหญ่มีความรับผิดชอบ รู้หน้าที่ของตนเอง ดังนั้นพระนิสิตที่เป็นพระภิกษุมีการปรับตัวทางการเรียนในระดับมากกว่าสามเณร และแต่ละรูปมีความสามารถในการเรียนรู้ หรือความสามารถในด้านอื่น ๆ แตกต่างกัน เพราะพระนิสิตแต่ละรูปนั้นมีพื้นฐานความรู้ไม่เหมือนกัน บางรูปจบเทียบเท่า หรือเปรียญธรรม 5 ประโยค บางรูปจบมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมไปถึงความขยัน นิสัยในการเรียน ความถนัด และเนื่องจากนิสัยในการเรียนเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างสม่ำเสมอ และเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความพึงพอใจและมุ่งมั่นที่จะศึกษาหาความรู้ให้บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2538 : 1) กล่าวว่าพฤติกรรมดังกล่าวประกอบด้วยความตั้งใจ และเอาใจใส่ต่อการเรียน มีการวางแผนในการเรียน และจัดระบบการเรียน มีความมุ่งมั่นในการที่จะแสวงหาความรู้ รู้จักพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหา มีความคิดริเริ่ม ขยัน อดทน รับผิดชอบ พึ่งตนเอง และมีความภูมิใจในผลการเรียนของตนเอง ดังที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530 ข : 21-22) กล่าวว่า การเรียนในระดับอุดมศึกษายากกว่าการเรียนในระดับมัธยมศึกษา ดังนั้นนักศึกษาจะต้องพยายามศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักขวนขวาย มีความอดทน และต้องมีวินัยในตนเอง ส่วนสำเนา ขจรศิลป์ (2537 : 85) ได้กล่าวว่า นักศึกษาจะต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับระบบงานของสถาบัน เช่นการลงทะเบียนเรียนวิชาต่าง ๆ และต้องสามารถปรับตัวเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นพระนิสิตที่รู้จักใช้เวลาได้อย่างเหมาะสมในการเรียนในการทำงาน รู้จักแบ่งเวลาและทำงานที่ได้รับมอบหมาย

ได้ทันเวลา มีความอดทน ขยัน และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้จะทำให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน ส่วนงานวิจัยของพระมหาสุพิน ชินะปัด (2546 : 82) ที่ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า พระนักศึกษามีอายุน้อยกว่า 20 ปี และที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไปมีคุณลักษณะในการเรียนไม่แตกต่างกัน ขณะที่งานวิจัยของสุภาพร นนธิ (2547 : 63) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุลพบว่า นักศึกษามีปัญหาในการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.1.2 ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พบว่า พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุมีการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ พระนิสิตที่เป็นสามเณรนั้นอาจจะยังวางตัวไม่เหมาะสม สนุกสนานตามวัย ยังไม่สามารถรับผิดชอบตัวเองได้ดีนัก ยังไม่กล้าที่จะแสดงออกในการพูดคุยกับเพื่อน ส่วนพระนิสิตที่เป็นพระภิกษุมีความเป็นผู้ใหญ่มากกว่า มีความสุขุมวางตัวเหมาะสม มีอัธยาศัย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักกาลเทศะ มีประสบการณ์ในการเข้าสังคมมากกว่าพระนิสิตที่เป็นสามเณร ดังนั้นจึงทำให้พระนิสิตที่เป็นพระภิกษุปรับตัวด้านนี้ในระดับมากกว่าพระนิสิตที่เป็นสามเณร ดังที่มัลลวีร์ อุดุลฉนวนศิริ (2538 : 65) กล่าวว่า เพื่อนสามารถช่วยให้ นิสิตนักศึกษาที่ประสบปัญหาการปรับตัวให้สามารถปรับตัวในมหาวิทยาลัยได้ ช่วยสนับสนุนในการเรียนทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเองในด้านอารมณ์และจิตใจ ช่วยให้เรียนรู้ชีวิตการอยู่ร่วมกันช่วยให้การเปลี่ยนแปลงในด้านทัศนคติและค่านิยม และช่วยให้เกิดความคิดและประสบการณ์ใหม่ ๆ ส่วนบาสกิน (Baskin. 1968 : 307) กล่าวว่า เพื่อนมีอิทธิพลต่อการปรับตัวและพัฒนาการด้านบุคลิกภาพของนิสิต และเพื่อนยังช่วยให้มีความรู้สึกเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น มีประสบการณ์ในการปะทะสังสรรค์ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม (2539 : 112-113) ได้กล่าวถึงข้อดีของการปรับตัวเข้ากับเพื่อนว่า เพื่อนช่วยให้มีสิ่งยึดเหนี่ยวไม่เกิดความรู้สึกว่าถูกทอดทิ้งให้หวั่นไหวเกินไป ช่วยให้มีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อเป็นบทเรียนในวัยผู้ใหญ่ ช่วยลดความเพ้อฝัน การปรับตัวเพื่อให้พ้นจากความกังวลในปัญหาต่าง ๆ ทำให้วัยรุ่นหาทางออกด้วยการสร้างความฝันต่าง ๆ ที่ตนเห็นต้องการจะได้รับความสุข ความสำเร็จ ซึ่งเป็นการวาดภาพของตนเองในอุดมคติการปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ มีเพื่อนคุยไม่มีว่างพอฟที่จะเพ้อฝัน ช่วยลดความเครียดหรือความกดดันได้ มีความกังวล อึดอัดใจของวัยรุ่นมีมาก ปัญหาบางปัญหาสามารถที่จะบอกเล่ากับผู้ปกครองได้หรือผู้ใหญ่ทราบได้ บางปัญหาไม่สามารถที่จะบอกเล่าให้ทราบได้ ดังนั้นการคบเพื่อนช่วยให้วัยรุ่นได้ปรับตัวกับผู้ที่มิมีปัญหาเช่นเดียวกัน ช่วยทำให้เกิดความสบายใจได้และช่วยให้เกิดความคิดในการเสียสละ การเห็นแก่ส่วนรวม การร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ช่วยให้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน

รู้จักช่วยเหลือกัน มีความอดทน อดกลั้น มีหลักเกณฑ์ในการทำงานและช่วยให้วางตัวได้เหมาะสมในสังคม ซึ่งแกริสัน (Garison. 1965 : 297) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนไว้ว่า เพื่อนเป็นสิ่งที่สำคัญมากในชีวิตวัยรุ่น เนื่องจากเป็นวัยที่มีการพัฒนาการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับบุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกัน ทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ร่วมกัน กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญต่อนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่จะต้องมาเรียนรวมอยู่ด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่จะต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการปรับตัว และการติดต่อสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนที่มีวัยใกล้เคียงกัน เพื่อนจะมีอิทธิพลในการชักจูงเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนการต่อสู้เรียกร้อง ดังนั้นความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนนิสิตนักศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยตลอดจนพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนิสิตนักศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และงานวิจัยของวชิเรียร กาลจักร (2517 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนของนักศึกษาปีที่ 1 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลการศึกษาพบว่า อุปสรรคในการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนของนักศึกษามีผลอันเนื่องมาจากระบบการเรียนในมหาวิทยาลัยที่จะต้องพึ่งตนเองมากที่สุด การไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความวิตกกังวลในเรื่องการเรียนมากเกินไป นอกจากนี้ทัศนคติ บุคลิกภาพ และความเชื่อมั่นที่แตกต่างกันก็มีส่วนทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนได้เช่นกัน

ส่วนด้านผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตไม่ว่าจะเป็นสามเณรและพระภิกษุจะได้รับความรู้หรือประสบการณ์ที่ถ่ายทอดจากอาจารย์คนเดียวกัน เรียนในห้องเดียวกัน สภาพแวดล้อมทางวิชาการเหมือนกันโดยไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นสามเณรหรือพระภิกษุ มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับอาจารย์ และอาจารย์เองก็เอาใจใส่ดูแลให้ความช่วยเหลือ พระนิสิตสามารถปรับตัวเข้ากับอาจารย์ผู้สอนได้สนใจการสอนของอาจารย์เกิดความกระตือรือร้นจากการสอนของอาจารย์ อาจารย์มีความเสมอภาคกับพระนิสิตทุกรูปอย่างเท่าเทียมกัน ให้คำปรึกษากับพระนิสิตและที่สำคัญอาจารย์ที่สอนจะเข้าใจความรู้สึก ความต้องการของพระนิสิต มีความเป็นกันเอง เพราะอาจารย์ที่สอนส่วนมากจะเป็นอาจารย์ที่เป็นพระด้วยกัน ส่วนอาจารย์ฆราวาสหรืออาจารย์พิเศษก็คุ้นเคยกับพระนิสิตเป็นอย่างดี ดังที่วิจิตร ศรีธำณ (2528 : 35) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาจะเป็นพื้นฐานของสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนที่ดีขึ้น ถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร จะทำให้ประสิทธิภาพในการสอนด้อยลง ส่วนวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2524 : 57) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนควรเพิ่มความเป็นกันเองระหว่างอาจารย์กับนิสิต โดยอาจารย์ผู้สอนควรลดบทบาทความเคร่งเครียดลงบ้าง และแสดงความเป็นกันเองกับนิสิตโดยพูดคุยกันบ้างหรือพบปะกัน

นอกชั้นเรียนบ้างเป็นการทำลายกำแพงน้ำแข็งระหว่างอาจารย์กับศิษย์ ความเป็นกันเองนี้ ทำให้นิสิตเกิดความเข้าใจผู้สอน และมีมูลเหตุจูงใจให้สนใจเรียนวิชานั้น ๆ เพิ่มขึ้น และลักษณะของอาจารย์ที่ตัวอย่างหนึ่งคือการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนิสิต เช่น มีความเข้าใจนิสิต แสดงความเป็นเพื่อน ช่วยเหลือปัญหาส่วนตัวเช่นเดียวกับปัญหาการเรียน ยกย่องชมเชย นิสิตที่ทำงานดี ยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของนิสิต ส่งเสริมและให้กำลังใจนิสิต ยอมรับความแตกต่างของนิสิตแต่ละคน

ด้านกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตที่มีสถานภาพเป็นสามเณรและพระภิกษุมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โดยสภาพของพระภิกษุสามเณร ต้องสงบ เรียบร้อย สำรวมกิริยาอาการให้ดูเหมาะสม การเรียนของพระภิกษุสามเณรนั้น ไม่มีโอกาสให้ท่านได้ทำกิจกรรมอะไรมากนัก แต่เมื่อท่านเหล่านั้นได้มาเรียนที่มหาวิทยาลัย การทำกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมเป็นสิ่งแปลกใหม่ โดยเฉพาะพระนิสิตที่เข้าเรียนปีแรก จะรู้สึกตื่นเต้น น่าสนใจ อยากเข้าไปสัมผัส หรือมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมนั้น ๆ และกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดนั้นพระนิสิตทุกรูปสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ โดยไม่แบ่งแยกสถานภาพของพระนิสิต ดังนั้นพระนิสิตทุกรูปจึงชอบทำกิจกรรม เพราะการทำกิจกรรมทำให้พระนิสิตได้รับประโยชน์โดยตรงและได้รับความรู้เพิ่มเติมจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น ได้แสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง รู้จักการรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง มีความสามัคคี ภูมิใจที่ได้เห็นผลงานของตัวเอง โดยเฉพาะกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์พระนิสิตจะให้ความสำคัญมาก สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้พระนิสิตปรับตัวไม่แตกต่างกัน ซึ่งวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530 : 130-131) กล่าวว่า กิจกรรมนักศึกษาจัดขึ้นเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา ด้านต่าง ๆ นอกเหนือไปจากสิ่งที่บังคับให้ทุกคนต้องศึกษาตามหลักสูตร โดยไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษา และกิจกรรมนักศึกษามีจุดมุ่งหมายในการพัฒนานักศึกษายังหมายรวมถึงการงานที่สถาบันจัดให้แก่นักศึกษาหรือสนับสนุนส่งเสริมให้นักศึกษาจัดขึ้นเอง การจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมสามารถจะช่วยพัฒนานิสิตนักศึกษาได้ทั้งใน ด้านแนวความคิด เจตคติ พฤติกรรม ร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ และปีเตอร์สัน (Peterson. 1966 : 172) กล่าวว่า การเข้าร่วมกิจกรรม นักศึกษามีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยนักศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในการเรียนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษามากกว่านักศึกษาที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรม หรือเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ส่วนงานวิจัยของพระมหาสุพิน ชินะปัด (2546 : 88) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านความสัมพันธ์กับสังคม พบว่า พระนักศึกษามีคุณลักษณะด้านนี้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 พระนิสิตที่มีอายุ 20 ปี และ 20 ปีขึ้นไปมีการปรับตัวโดยรวมและในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตเมื่อได้เข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัยสงฆ์แล้ว ไม่ว่าจะอายุมากหรือน้อยต่างก็ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เพราะถือได้ว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถาบันอุดมศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นบุคคลที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ดังนั้นเมื่อมีโอกาสจึงตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเต็มที่ เรื่องอายุไม่เป็นอุปสรรคสำหรับการศึกษา กล่าวคือไม่ว่าพระนิสิตจะอายุมากหรือน้อยต่างก็ได้รับประสบการณ์ทางวิชาการเหมือนกัน ๆ และเมื่อได้เข้ามาศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้วทุกรูปต่างต้องการที่จะแสวงหาความรู้ใส่ตัวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นความฝันและความหวังของพระภิกษุสามเณรทุกรูป โดยที่การศึกษาสามารถพัฒนาสติปัญญา ความรู้ความสามารถ ความคิด ทศนคติ และเมื่อมีความรู้แล้วสามารถที่จะนำความรู้นั้นไปพัฒนาตนเอง สังคม และพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองตามหน้าที่ของตนเองได้ เพราะบางรูปบวชตั้งแต่วัยเด็กเป็นสามเณรก็เรียนมาโดยลำดับ บางรูปบวชเมื่ออายุมากก็ต้องศึกษาเล่าเรียนมาโดยลำดับเหมือนกัน ถึงจะเข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ ดังนั้นเมื่อมีจุดมุ่งหมาย และความตั้งใจอันแน่วแน่ที่จะศึกษาเล่าเรียนให้ประสบความสำเร็จ ทุกรูปต่างก็ต้องเรียนอย่างเต็มที่ ต้องทำหน้าที่ให้ดีที่สุด เรื่องอายุจึงไม่ใช่ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัว ดังที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530 ก : 14) ที่กล่าวว่า สถาบันการศึกษามีหน้าที่หลักที่จะขัดเกลาสติปัญญาและทัศนคติต่อผู้เรียนอย่างมาก และสนับสนุนให้นักศึกษาได้ใช้ชีวิตในสถาบันให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ทั้งทางด้านการศึกษาเล่าเรียน การพัฒนาความคิด บุคลิกภาพ และการเตรียมพร้อมที่จะเป็นบัณฑิตที่มีคุณค่าในอนาคต ซึ่งงานวิจัยของปัทมวรรณ อ่วมศรี (2541 : 64) ที่ศึกษาเรื่องการศึกษาคุณลักษณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงพบว่า นักศึกษาที่มีอายุต่างกันมีคุณลักษณะด้านการเรียนไม่แตกต่างกัน และงานวิจัยของกฤษฎา นันทเพชร (2540 : 157) ที่ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมในภาพรวม และบทบาทด้านต่าง ๆ ไม่แตกต่างกัน ส่วนงานวิจัยของพระมหาสุพิน ชินนะปัด (2546 : 88) ที่ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของพระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า พระนักศึกษาที่มีอายุต่างกัน คือมีอายุน้อยกว่า 20 ปี และมีอายุ 20 ปีขึ้นไปมีคุณลักษณะโดยรวม ด้านความสัมพันธ์กับสังคม และด้านคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปีขึ้นไปมีการปรับตัวโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตที่เรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเฉพาะที่มหาจุฬา ฯ นั้นไม่ว่าจะบวชใหม่หรือบวชมานานแล้วก็ตาม เมื่อมาเรียนแล้วจะต้องเรียนหลักสูตรและรายวิชาที่

เหมือนกัน ๆ ในสาขาที่พระนิสิตเลือก ได้เรียนจากครูอาจารย์ผู้สอนกลุ่มเดียวกัน อาจารย์ใช้วิธีการสอน สื่อการสอน และการประเมินผลในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน สภาพแวดล้อมที่เหมือนกัน และกลุ่มเพื่อนก็มีเฉพาะพระภิกษุสามเณรเท่านั้น เนื่องจากอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน มีการรับรู้ต่อการเรียนการสอนในลักษณะเดียวกัน มีโอกาสในการแสดงออกเท่ากัน มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และการทำกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเหมือนกัน ด้วยสภาพการณ์ดังกล่าว การปรับตัวของพระนิสิตจะมีพรรษามากหรือน้อยก็ตามจะต้องได้พบกับสภาพแวดล้อมที่เหมือนกัน เพราะการเรียนนั้นทุกรูปมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันหมด และไม่ว่าจะบวชนานหรือไม่ก็ตามพระนิสิตทุกรูปต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย ดังนั้นการปรับตัวโดยรวมจึงไม่แตกต่างกันและพระนิสิตจะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้อย่างเดียวกัน ซึ่งสารโจน์ กาลศิริศิลป์ (2543 : 18) กล่าวว่า พระวินัย หมายถึง ขนบธรรมเนียมหรือแบบแผนข้อบังคับสำหรับพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ประพฤติถูกทางแล้วย่อมทำตนเองให้เป็นผู้มีมารยาทงาม มีใจแช่มชื่นแม้จะอยู่ในหมู่ภิกษุผู้มีศีลก็องอาจไม่สะทกสะท้านทั้งไม่ถูกจับกุมลงโทษหรือถูกติเตียน มิแต่จะได้รับความสรรเสริญ ทั้งเป็นปัจจัยให้บำเพ็ญคุณธรรมที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก ในทำนองเดียวกันกับงานวิจัยของมาณี ไชยธีรานุวัณศิริ และคณะ (2541 : 55) ที่ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาสังคมพบว่า แม้โลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร พระสงฆ์พึงถือบทบาทหน้าที่ตามข้อกำหนดของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดในการครองตนอย่างบริสุทธิ์ สงบเรียบง่าย มีความรู้ธรรมะลึกซึ้ง มีเมตตาให้ข้อคิด ข้อชี้แนะในการแก้ปัญหา ชี้ทางเดินที่ดีงามให้กับประชาชน และจากงานวิจัยของพระมหาสุพิน ชินนะปัด (2546 : 89) ที่ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของพระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า พระนักศึกษาที่อยู่ในสมณเพศจำนวนปีต่างกัน คือ พระนักศึกษาที่อยู่ในสมณเพศจำนวนน้อยกว่า 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปีขึ้นไปมีคุณลักษณะโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.3.1 ด้านผู้สอน พบว่า พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ

5-10 ปีมีการปรับตัวแตกต่างกับพระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศมากกว่า 10 ปีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศมากกว่า 10 ปีขึ้นไปมีการปรับตัวอยู่ในระดับมากกว่าพระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5-10 ปี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตที่มีพรรษามากกว่ามีโอกาสและประสบการณ์การเข้าสู่สังคม มีความคุ้นเคยสนิทสนมกับอาจารย์ มีวุฒิภาวะ รู้จักเวลา บุคคลและสถานที่ กล้าที่จะขอคำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ กับอาจารย์ ส่วนพระนิสิตที่มีพรรษาน้อยอาจจะไม่กล้าพูดคุยหรือซักถาม อาจจะอายหรือไม่กล้าพูดคุยกับอาจารย์ เกรงใจหรืออาจจะกลัวอาจารย์ถามแล้วตอบไม่ได้ และอาจารย์ที่สอนก็มหาจุฬา ฯ นั้นมีทั้งพระภิกษุและอาจารย์ที่เป็นฆราวาส

บางที่การสอนของแต่ละท่านก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามรายวิชา บางท่านเป็นผู้บริหารด้วยจึงไม่มีเวลาสอนอย่างเต็มที่ และการสอนของอาจารย์บางท่านอาจจะไม่ถูกใจพระนิสิต หรือไม่มีเทคนิคในการสอนที่ดีพอ หรือบางครั้งพระนิสิตยังปรับตัวกับวิธีการสอน ไม่คุ้นเคยกับวิธีสอนของอาจารย์จึงทำให้พระนิสิตเกิดความเบื่อหน่าย และไม่ตั้งใจดูความสนใจของพระนิสิต จึงทำให้การปฏิบัติงานด้านการสอนมีปัญหาอยู่บ้าง ดังที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2527 : 57-58) ได้กล่าวถึงปัญหาการสอนของอาจารย์ว่าอาจเกิดจากอาจารย์ขาดความรู้ในศาสตร์สาขาการศึกษา ไม่เข้าใจการถ่ายทอดความรู้ความคิด และไม่ทราบวิธีการสอนแบบต่าง ๆ จึงไม่สามารถจัดการด้านการสอนให้มีรูปแบบหลากหลายได้ ดังนั้นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในด้านการสอนให้แก่อาจารย์นั้นสามารถกระทำได้โดยการจัดกิจกรรมสร้างองค์ความรู้ให้แก่อาจารย์ และดังเช่นที่ศิริยุภา พูลสุวรรณ (2542 : 100) ได้เสนอแนะเชิงปฏิบัติว่า การพัฒนาการสอนในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ควรเลือกสรรพิจารณาให้เหมาะสมกับรูปแบบการสอน บทบาทการเรียนรู้ในชั้นเรียน การจัดชั้นเรียน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น วิธีการสอนแต่ละกลุ่มวิชาควรมีการรวมกิจกรรมที่สอดคล้องกัน สร้างเป็นรูปแบบการสอนเพราะเป็นหลักการเดียวกัน ควรมีการพัฒนาและทดลองใช้แล้วทำการวิจัยตรวจสอบเป็นงานวิจัยในห้องเรียน ควรจะได้มีการประชุมสัมมนา ร่วมกันหาวิธีการที่ครูสามารถสอนโดยใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางได้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ส่วนงานวิจัยของอิศเรศ พิพัฒน์มงคลพร (2542 : 146-147) ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า เนื้อหาที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนควรประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล การเรียนการสอน การวางแผนการสอน เทคนิคการเขียนและวิเคราะห์ข้อสอบ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน การเขียนจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม การเขียนโครงการสอน การสร้างและวิเคราะห์หลักสูตรรายวิชา และเทคนิควิธีการตัดเกรดและพิมพ์ศรี เปาณิล (2530 : 2) ที่ศึกษาเรื่องบรรยากาศการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ตามทัศนะของนิสิตและอาจารย์ พบว่าบรรยากาศการเรียนการสอนที่ดีจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายประการเป็นต้นว่า ลักษณะของหลักสูตร วิธีการสอนของอาจารย์และกิจกรรมการเรียนการสอนระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การบริการวิชาการ การประเมินผลการเรียน และรวมถึงสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนด้วย

ส่วนด้านการเรียน ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ขึ้นไปมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระนิสิตไม่ว่าจะมีพรรษาน้อยหรือพรรษามากต่างก็ต้องตั้งใจเล่าเรียนศึกษาหาความรู้อย่างเต็มที่ เพราะการเรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นความตั้งใจและความหวังของพระภิกษุสามเณร

ที่บวชเรียนซึ่งนับได้เป็นบุคคลที่ขาดโอกาสในการศึกษา และเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ที่ให้พระภิกษุและสามเณรได้ศึกษาหาความรู้ในระดับสูงขึ้นไป เพื่อพัฒนาบุคลากรของพระศาสนาให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ดังนั้นพระนิสิตจึงต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฟังอาจารย์บรรยายด้วยความสนใจ เมื่อไม่เข้าใจก็จะซักถามข้อสงสัยจากอาจารย์ แบ่งเวลาในการเรียนได้ดี จดบันทึกที่อาจารย์สอน มีความขยันอดทน มีสมาธิในการเรียน เข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ และมีเวลาทบทวนสิ่งที่เรียนมาแล้ว ซึ่งจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศนั้นไม่ใช่ตัวแปรที่จะทำให้พระนิสิตมีการปรับตัวแตกต่างกัน ซึ่งไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524 : 37) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนเป็นระบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับสภาวะแวดล้อมอื่น ๆ องค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนการสอนคือ ตัวผู้เรียน ผู้สอนจะดำเนินการสอนได้ดีและมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อได้รู้จักและเข้าใจลักษณะธรรมชาติของผู้เรียนเป็นอย่างดี และวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา และคนอื่น ๆ (2527 : 130-142) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ 10 แห่งพบว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการเรียน คือความสนใจในวิชาที่เรียน ผู้สอนมีความเป็นกันเอง และวิชาสอนของอาจารย์ ส่วนปัจจัยที่มีผลทำให้นักศึกษาสนใจเรียนมากที่สุด 3 ปัจจัยคือ ผู้สอนเตรียมการสอนอย่างดี มีความเป็นกันเอง และกระตือรือร้นในการสอน ส่วนปัญหาการเรียนการสอนพบว่า ปัญหาด้านอาจารย์ผู้สอนใช้วิธีการสอนไม่ดี บรรยายไม่ถูกวิธี ปัญหาของนักศึกษาคือ เกียจคร้าน ง่วงนอน และขาดสมาธิในการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุพิน ชินนะปัด (2546 : 89) ที่ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่าพระนักศึกษาที่อยู่ในสมณเพศจำนวนปีน้อยกว่า 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปีขึ้นไป มีคุณลักษณะด้านการเรียนไม่แตกต่างกัน

ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปีขึ้นไปมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระภิกษุสามเณรนั้นเมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว จะมีศีลเสมอกัน นับถือกันตามอายุพรรษา อยู่ในสถานภาพที่เหมือนกัน มีกฎระเบียบข้อบังคับที่เหมือนกัน และอีกอย่างพระนิสิตก็คือพระภิกษุสามเณรไม่ว่าจะมีอายุพรรษาเท่าใดก็ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ อีกทั้งพระนิสิตมีคุณธรรมจริยธรรม มีจริยาวัตรที่งดงามยังเป็นที่เคารพศรัทธาแก่บุคคลผู้ได้พบเห็นอีกด้วย แต่เมื่อมาเรียนที่มหาวิทยาลัยแล้วนอกจากคำสั่งกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของพระสงฆ์แล้วยังต้องรักษากฎระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัย ซึ่งพระนิสิตจะมีการรวมกลุ่มกับเพื่อนโดยปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ โดยไม่คำนึงเรื่องอายุพรรษาเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะพระนิสิตจะเข้าใจดีว่าพระนิสิตแต่ละรูปเป็นอย่างไร รูปไหนเรียนไม่เก่งก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พระนิสิตที่เป็นพระภิกษุที่มีทุนปัจจัย

อาจจะดูแลพระนิสิตที่เป็นสามเณรด้วยการช่วยเหลือในเรื่องอุปกรณ์การศึกษาเป็นการช่วยอนุเคราะห์เพื่อนสหธรรมิกด้วยกัน ซึ่งโดยธรรมเนียมปฏิบัตินั้นพระนิสิตที่มีอายุพรรษาน้อยต้องแสดงความเคารพพระนิสิตที่มีอายุพรรษามากอยู่แล้วซึ่งพระนิสิตได้รับการปลูกฝังและปฏิบัติเป็นนิจอยู่แล้ว และแต่ละรูปมีเพื่อนสนิทที่มหาวิทยาลัย เพื่อน ๆ ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของท่าน สามารถพูดคุยกับเพื่อนได้เมื่อมีเรื่องไม่สบายกายใจ มีส่วนร่วมในการทำงานหรืออภิปรายในชั้นเรียน และเมื่อมีเวลาท่านจะปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องต่างๆ กับเพื่อน ยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อต้องทำงานร่วมกัน ดังที่มัลลวีร์ อดุลวัฒน์ศิริ (2538 : 65) กล่าวว่า เพื่อนยังช่วยให้นิสิตนักศึกษาที่ประสบปัญหาในการปรับตัวให้สามารถปรับตัวในมหาวิทยาลัยได้ ช่วยสนับสนุนในการเรียนทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเองในด้านอารมณ์และจิตใจ ช่วยให้เรียนรู้ชีวิตการอยู่ร่วมกันช่วยให้การเปลี่ยนแปลงในด้านทัศนคติและค่านิยม และช่วยให้เกิดความคิดและประสบการณ์ใหม่ ๆ ส่วนบาสกิน (Baskin. 1968 : 307) กล่าวว่า เพื่อนมีอิทธิพลต่อการปรับตัวและพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ เพื่อนช่วยให้มีความรู้สึกเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และมีประสบการณ์ในการปะทะสังสรรค์

ด้านกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตที่มีจำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ขึ้นไปมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตไม่ว่าจะมีพรรษามากหรือน้อยต่างก็มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นกิจกรรมของใคร ได้แสดงความรู้ความสามารถจากการเข้าร่วมกิจกรรมทุกรูปมีส่วนร่วมในโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน การออกค่ายพุทธบุตร และการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กล่าวแสดงออกเมื่อเข้าร่วมกิจกรรม มีความประทับใจและซาบซึ้งจากการเข้าร่วมกิจกรรมการไหว้ครู ได้รับประสบการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรม และกิจกรรมให้ประโยชน์และมีคุณค่าแก่พระนิสิต มีส่วนช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้พระนิสิตปรับตัวไม่แตกต่างกัน ดังที่สุชาญ โกติน (2539 : 4-5) กล่าวว่า กิจกรรมนิสิตนักศึกษาเป็นกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนานักศึกษาให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ดังนั้นการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมจะช่วยพัฒนานิสิตนักศึกษาได้ทั้งในด้านแนวความคิด เจตคติ พฤติกรรม ร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความรู้ความสามารถและประสบการณ์ และงานวิจัยของนลินี กิติเวชกุล (2533 : 104) ที่ได้ศึกษาเรื่องการรับรู้การเข้าร่วมและความคิดเห็นต่อกิจกรรมนิสิตของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า เหตุผลที่นิสิตไม่เข้าร่วมกิจกรรม เพราะประสบปัญหาด้านการเรียนจนไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม และลักษณะของกิจกรรมไม่สอดคล้องกับความต้องการของนิสิต

2.4 พระนิสิตคณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์มีการปรับตัวโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยพระนิสิตคณะครุศาสตร์มีการปรับตัวโดยรวมอยู่ในระดับมากกว่าพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตที่เรียนแต่ละคณะมีหลักสูตรที่แตกต่างกันออกไป รวมไปถึงอาจารย์ผู้สอน ผู้บริหารแต่ละคณะด้วย โดยพระนิสิตคณะพุทธศาสตร์จะมีพระนิสิตที่มีอายุพรรษามากมาเรียนที่คณะ มีความเป็นผู้ใหญ่ วางตัวในฐานะเป็นผู้อาวุโส สงบเสงี่ยม เรียบร้อย และจะเป็นพระนิสิตที่สอบได้มหาเปรียญ หรือมีความรู้เทียบเท่ามาสมัครเรียนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นคณะที่มีพระนิสิตที่เป็นพระภิกษุที่มีอายุพรรษายังไม่มาก มีสามเณรเป็นจำนวนมากและพระนิสิตก็มีแต่อายุยังน้อย ๆ ส่วนมากจะเป็นพระหนุ่มและสามเณรที่ยังมีวุฒิภาวะหรือประสบการณ์ยังน้อยอยู่ จบมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความรู้พื้นฐานดีกว่าพระนิสิตคณะพุทธศาสตร์ ส่วนพระนิสิตคณะครุศาสตร์ที่เรียนสายครู อาจจะมีความหนักแน่น ตั้งใจ วางตัวในลักษณะของความเป็นครู อีกทั้งการเรียนการสอนคณะครุศาสตร์ ในชั้นเรียนและการศึกษาดูงานนอกสถานที่ต่าง ๆ ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อพระนิสิตมีการปรับตัวในการเรียนได้ดีกว่า ดังที่สำเนา ขจรศิลป์ (2537 : 74-79) ได้กล่าวถึงพัฒนาการด้านความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า นักศึกษาถึงแม้จะอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลายเหมือนกัน ศึกษาในสถาบันคณะวิชาเดียวกัน นักศึกษาแต่ละคนก็มีความแตกต่างกันหลายด้าน เช่นสติปัญญา สังคม อารมณ์ ร่างกาย เจตคติ และระดับคุณธรรมเป็นต้น ซึ่งวลีวรรณ ศรีเตชะวิวัฒน์ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา กลุ่มภาคเหนือ พบว่า นักศึกษาที่ศึกษาอยู่คณะต่างกันมีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของกิ่งแก้ว เอี่ยมแฉล้ม (2542 : 71) ได้ศึกษาการเรียนการสอนของคณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตบพิตรพิมุขมหาเมฆ ตามทัศนะของนักศึกษาพบว่า นักศึกษาที่ศึกษาในสาขาวิชาต่างกันมีทัศนะเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนโดยรวมและเป็นรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของโสภาวดี บุญยฤทธิ์กิจ (2546 : 81) ที่ศึกษาเรื่องภาวะสุขภาพจิตและการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ศึกษาต่างคณะสาขาวิชากันมีการปรับตัวโดยรวมและในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน และงานวิจัยของณัฐพล แนวจำปา (2540 : 63) ที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า นักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และสาขาวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน เช่นเดียวกันกับประภาวดี เหล่าพูนสุข (2539 : 143) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาการปรับตัวและสุขภาพจิตของนิสิตชั้นปีที่ 1

มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี พบว่า นิสิตที่ศึกษาต่างคณะสาขาวิชากันมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน

2.4.1 ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พบว่า พระนิสิตคณะครุศาสตร์มีการปรับตัวแตกต่างกันกับพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพระนิสิตคณะครุศาสตร์มีการปรับตัวในระดับมากกว่าพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตคณะครุศาสตร์มีความกลมเกลียว มีความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน เพราะคณะครุศาสตร์มีหลักสูตรมีรายวิชาที่พระนิสิตจะต้องทำงานกลุ่มกันมากกว่าคณะอื่น ๆ ดังนั้นความเอื้อเฟื้อ ความมีน้ำใจ การช่วยเหลือกันจึงย่อมจะแสดงออกมาในด้านบวกมากกว่าคณะอื่น ๆ เช่นพระนิสิตคณะครุศาสตร์ปีที่ 3 และปีที่ 4 จะต้องออกฝึกสอนเป็นเวลา 1 เทอมการศึกษา โดยจัดพระนิสิตเป็นกลุ่มสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ดังนั้นด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พระนิสิตคณะครุศาสตร์จึงมีความแตกต่างจากพระนิสิตคณะอื่น ๆ อยู่บ้าง ส่วนพระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นั้น มีพระนิสิตที่เป็นสามเณรเป็นจำนวนมาก พระนิสิตอาจจะมีอายุ ประสบการณ์ และความรู้พื้นฐานที่แตกต่างกัน จึงทำให้พระนิสิตมีความผูกพันสนิทสนมกันน้อยเนื่องด้วยอายุ สถานภาพที่เป็นพระที่มีพรรษามาก การวางตัวที่ไม่อยากจะพูดคุยกับพระนิสิตที่เป็นสามเณร สิ่งเหล่านี้ทำให้พระนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์มีการปรับตัวไม่ทันนัก ซึ่งจินตนา ยูนิพันธ์ (2527 : 61) กล่าวว่ากลุ่มเพื่อนเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพราะสังคมในสถาบันอุดมศึกษาจะมีการรวมตัว หรือจัดกลุ่มกันของนิสิต ซึ่งจะเห็นได้จากพฤติกรรมของกลุ่มที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของนิสิต การปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม โครงสร้างของกลุ่ม จุดมุ่งหมายของกลุ่มและปทัสสถานของกลุ่มอย่างชัดเจน ซึ่งลักษณะของกลุ่มนี้จะมีผลต่อแรงจูงใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ถ้ากลุ่มเพื่อนมีบรรยากาศเป็นกันเอง เข้าอกเข้าใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นิสิตมีแนวโน้มจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีไปด้วย การที่นิสิตได้อยู่ร่วมกับเพื่อนจะทำให้นิสิตรู้สึกอบอุ่น เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เพื่อนจึงเป็นสิ่งสนับสนุนทางสังคมประการแรกที่ทำให้บุคคลปรับตัวได้เมื่อมีปัญหา และเมื่อนิสิตสามารถอยู่ร่วมกับเพื่อนได้อย่างมีความสุข ย่อมปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลกับนิสิตในระดับอุดมศึกษาทั้งในด้านทัศนคติ ทักษะความรู้ความสามารถและบุคลิกภาพที่ก่อให้เกิดอิทธิพลภายนอกที่มีความสำคัญมากที่สุดต่อนิสิตในมหาวิทยาลัย เพื่อนสามารถให้กำลังใจในเรื่องทั่วไปซึ่งไม่สามารถหาได้จากอาจารย์และชั้นเรียน สามารถช่วยเหลือเกื้อหนุนในด้านกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนและวิชาการได้ ช่วยให้ความมั่นใจและพอใจในตนเองยิ่งขึ้น ช่วยทำหน้าที่ในการฝึกการเข้าสังคมแก่นิสิตช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวซึ่งจะส่งผลในการช่วยเหลือกันในระหว่างการทำงานได้

และลักษณะวัฒนธรรมกลุ่มเพื่อนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในประสบการณ์ของนิสิต ลักษณะของนิสิตที่เหมือนกันจะนำไปสู่ความสมัครสมานสามัคคีของกลุ่ม และนอกจากกลุ่มเพื่อนดังกล่าวแล้ว โคแกน (Cogan, 1975 : 135-139) ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของอาจารย์กับนิสิตเป็นสิ่งสนับสนุนให้นิสิตได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม โดยอาจารย์จะต้องคอยให้คำปรึกษาและจะต้องสนใจในตัวนิสิต รู้ถึงปัญหาและความวิตกกังวลของนิสิต ยอมรับในความเป็นบุคคล มีความซื่อสัตย์ในการติดต่อสื่อสาร เข้าใจประสบการณ์ของนิสิต รวมทั้งมีการแสดงออกอย่างอบอุ่นและเอื้ออาทร ย่อมมีผลทำให้นิสิตประทับใจและไว้วางใจในตัวอาจารย์ ซึ่งงานวิจัยของประสงค์ วงศาโรจน์ (2541 : 83) ที่ศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมวิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดสมุทรสาครในทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา พบว่า ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษามีทัศนะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนงานวิจัยของสุมิตรา ชิตามร (2546 : 77) ที่ศึกษาเรื่องทัศนะของนิสิตที่มีต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน นิสิตมีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของไพเมณี เรืองจรรยา (2546 : 101) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ พบว่า ด้านสังคม นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนด้านการเรียน ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตคณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์มีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตถึงแม้จะเรียนคณะที่แตกต่างกัน แต่พระนิสิตทุกรูปมีความตั้งใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้วที่จะศึกษาเล่าเรียนหาความรู้อย่างเต็มที่ และถึงแม้จะเรียนต่างคณะกัน แต่ด้วยสภาพแวดล้อม หลักสูตร อาจารย์ผู้สอน อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ พระนิสิตได้รับอย่างเท่าเทียมกันทุกรูป และพระนิสิตสามารถที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในห้องสมุดหรือจากสื่อต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ หรือได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากอาจารย์ เพราะหลักสูตรพื้นฐานพระนิสิตทุกรูปจะต้องเรียนเหมือนกันหมดและมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญในด้านการจัดระบบการเรียนการสอน กล่าวคือ เปิดโอกาสให้พระนิสิตได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในห้องเรียน หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ดังที่อดุลย์ วิริยเวชกุล (2539 : 385) กล่าวว่า เพราะการศึกษาในมหาวิทยาลัยนักศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับมหาวิทยาลัยให้ได้ภายในระยะสั้นที่สุด ความเป็นอิสระของนักศึกษาในการดูแลตนเองในด้านการเรียน เพราะในมหาวิทยาลัยนั้นแม้จะมีการบรรยายในห้องเรียน แต่ก็ไม่ได้มีการบังคับการศึกษาในระดับนี้ อาจกล่าวได้ว่านักศึกษามีอิสรภาพอย่างไม่มีขอบเขตเห็นได้ชัดว่ามีนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถสำเร็จการศึกษาหรือสำเร็จการศึกษาช้ากว่ากำหนด และงานวิจัยของดารณี ประคองศิลป์ (2530 : 85-88) ได้ศึกษาการปรับตัว

ของนักศึกษาแพทย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พบว่า ปัญหาที่นักศึกษาแพทย์ประสบมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งก็คือปัญหาทางด้านการเรียน ร้อยละ 99.64 ได้แก่ วิชาที่เรียนมีเนื้อหาสาระมากเกินไปทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งเวลาในการเรียน มีความกดดันในการสอบบ่อยครั้ง มีปัญหาด้านกิจกรรมทางสังคมและนันทนาการนักศึกษาไม่ได้พักผ่อนเต็มที่ ไม่มีเวลาสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ส่วนงานวิจัยของนุสรา ตติไตรสกุล (2545 : 78) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ วิทยาลัยพาณิชยการเซดุน ด้านการเรียน พบว่า นักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาต่างกัันมีปัญหาการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตคณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์มีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระนิสิตถึงแม้จะเรียนต่างคณะกันแต่มีความคุ้นเคยกับอาจารย์เป็นอย่างดี เพราะอาจารย์ส่วนมากจะเป็นพระ ส่วนอาจารย์ฆราวาสก็เคยบวชมาแล้วหรือเข้าใจพระนิสิตเป็นอย่างดี การปรับตัวเข้าหากันจึงเป็นเรื่องง่าย อีกทั้งพระนิสิตเองก็ยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบของอาจารย์ เทคนิคการสอนของอาจารย์กระตุ้นให้ท่านแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ท่านพยายามปฏิบัติตามสิ่งที่อาจารย์สอน อาจารย์มีความเสมอภาคต่อพระนิสิตทุกรูป และเนื่องจากอยู่ในสภาวะแวดล้อมเดียวกัน ได้รับการสอนการบรรยายจากกลุ่มอาจารย์เดียวกัน มีเสรีภาพ มีโอกาสแสดงออกเท่ากัน มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรมทางการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่คล้ายกัน ดังนั้นถึงแม้พระนิสิตจะเรียนคณะวิชาต่างกัันก็ไม่ใช้ตัวแปรที่ทำให้การปรับตัวแตกต่างกัน ผู้เรียนมีความต้องการให้ผู้สอนมีไมตรีจิตและให้ความอบอุ่น ถ้าผู้สอนตอบสนองความต้องการนั้นแล้วจะทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติกับผู้สอนไปในทางที่ดี มีกำลังใจและได้รับความสำเร็จในการเรียน ดังที่ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2527 : 48-67) กล่าวถึง ปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนกับผู้สอนว่า ผู้สอนไม่ควรสร้างบรรยากาศแห่งความกลัวให้เกิดขึ้นการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นในชั้นเรียนเสมอไป ดังนั้นการพบปะพูดคุยซักถามนอกชั้นเรียนจะสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรได้ง่ายขึ้น อย่าทำให้เกิดการเสียหน้าและควรฟังความคิดเห็นจากนักศึกษาบ้าง และงานวิจัยของ กันต์กนิษฐ์ เกษมพงษ์ทองดี (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี จำนวน 347 คน พบว่า ปัจจัยที่ความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนนทบุรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 8 ตัวแปร ได้แก่ นิสัยในการเรียน การเข้าร่วมกิจกรรม ทัศนคติต่อวิชาชีพ บรรยากาศในห้องพัก

ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับเพื่อน
บรรยากาศในวิทยาลัย และคะแนนเฉลี่ยสะสม

ด้านกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตคณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์มีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ
พระนิสิตสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยไม่แบ่งแยกคณะ และ
กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นพระนิสิตทุกกลุ่มทุกคณะก็มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ และเข้าใจประโยชน์ของ
การเข้าร่วมกิจกรรม ท่านได้รับความประทับใจจากกิจกรรมที่จัดขึ้นแต่ละครั้ง เอาใจใส่และ
ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัย ให้ข้อเสนอแนะหรือติชมในการจัด
กิจกรรมแต่ละครั้ง ได้รับความรู้เพิ่มเติมจากกิจกรรมด้านวิชาการ ช่วยเหลือหรือสนับสนุน
กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ของมหาวิทยาลัย ได้รับประสบการณ์ในการทำงานจาก
การเข้าร่วมกิจกรรม และท่านรู้สึกตื่นเต้นที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมและกิจกรรมมีส่วนช่วยพัฒนา
พระนิสิตด้านบุคลิกภาพ ให้เรียนรู้ในการปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม นอกจากนี้
กิจกรรมยังช่วยพัฒนาให้พระนิสิตรู้จักการทำงานเป็นทีม มีความคิดสร้างสรรค์ และได้ฝึก
การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ จากการศึกษาของนันทวรรณ แก้วเอี่ยม (2531 : 77-79)
ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้บริหาร อาจารย์และนิสิตที่มีต่อการจัดกิจกรรมของนิสิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า จำนวนอาจารย์และนิสิตที่ร่วมกิจกรรมด้านต่าง ๆ
ไม่เป็นที่พึงพอใจ จากการศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจของนิสิตที่มีประสบการณ์ใน
การทำงานด้านกิจกรรมนิสิตกับนิสิตที่ไม่มีประสบการณ์ด้านกิจกรรมนิสิตต่อการจัดกิจกรรม
พบว่า นิสิตที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านกิจกรรมนิสิตต่างกัน มีความพึงพอใจต่อ
การจัดกิจกรรมของนิสิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยัง
พบว่าในการจัดกิจกรรมนิสิตมักประสบปัญหาที่อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่ร่วมกิจกรรม เนื่องจาก
ขาดความสนใจและมีภาระในการสอน

2.5 พระนิสิตชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีการปรับตัว
โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
โดยพระนิสิตชั้นปีที่ 4 มีการปรับตัวโดยรวมอยู่ในระดับมากกว่าพระนิสิตชั้นปีที่ 2 ทั้งนี้
อาจเป็นเพราะ พระนิสิตที่เรียนอยู่ในชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของการเรียนในระดับ
อุดมศึกษา มีความกระตือรือร้น เอาใจใส่ในกิจกรรมทุกอย่างภายในมหาวิทยาลัย เพราะ
จะต้องวางแผนว่าจะต้องทำอะไรต่อไปหลังจากจบการศึกษาแล้ว ส่วนพระนิสิตชั้นปีที่ 2
ยังต้องพบกับประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ และจะมีความรู้สึกว่าตนเองยังมีปัญหาในเรื่อง
การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ มากกว่าพระนิสิตชั้นปีที่ 4 ซึ่งได้ศึกษา
เล่าเรียนมาแล้ว 3 ปีการศึกษา ทำให้สามารถรับรู้และมองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและ
หลากหลาย ดังที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2527 : 60) กล่าวว่า นิสิตนักศึกษา

จำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจสถานภาพของนิสิตนักศึกษาเอง เพื่อให้ลดความวิตกกังวลและความเครียดลง โดยเฉพาะนิสิตชั้นปีที่ 2 ซึ่งยังใหม่ต่อสถาบัน สิ่งแวดล้อม วิธีการศึกษา เพื่อนต่างเพศ อาจารย์ และพนม พงษ์ไพบูลย์ (2533 : 38) กล่าวว่า เมื่อนักศึกษาได้เข้ารับการศึกษอบรรณในทุสถานศึกษาย่อมจะเกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนในปริมาณมากน้อยแตกต่างกันไปตามลักษณะพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยนักศึกษาปีที่ 1 จะรู้สึกสนใจ ตื่นเต้นต่อทุก ๆ สิ่งที่อยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมหรือกิจกรรมสังคมในมหาวิทยาลัย และอยากปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย ส่วนนักศึกษาปีที่ 2 ไม่ค่อยพอใจอาจารย์ เริ่มมีความคิดเห็นขัดแย้งและเป็นปฏิกิริยาต่อมหาวิทยาลัย มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่ขึ้น นักศึกษาปีที่ 3 มีความเคยเมตต่อสังคมและการเรียน มักสงบเงียบ ชอบอยู่กับกลุ่มเพื่อน นักศึกษาปีที่ 4 ส่วนมากมักจะยุ่งอยู่กับการหางาน การศึกษาต่อและความก้าวหน้าในอนาคตมากกว่ากิจกรรมของมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับงานของพระมหาสุพิน ชินะปัด (2546 : 90) ที่ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยพบว่า พระนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ต่างกันมีคุณลักษณะโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพระนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีคุณลักษณะโดยรวมในระดับสูงกว่าพระนักศึกษาชั้นปีที่ 2 และธิดารัตน์ อัดตวิริยานุภาพ (2541 : 131) กล่าวว่า ชีวิตในมหาวิทยาลัยจะค่อย ๆ หล่อหลอมนิสิตนักศึกษาให้เกิดการพัฒนาดตนเองให้ถึงขั้นสูงสุด โดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ขึ้นไปจะมีการพัฒนาดตนเองมากที่สุด ส่วนการศึกษาของยุพิน จงเจริญทรัพย์ (2547 : 100) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษากับการพัฒนาดตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏจันทรเกษม พบว่า นักศึกษาสถาบันราชภัฏจันทรเกษมที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ต่างกันมีการพัฒนาดตนเองโดยรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนงานวิจัยของลิขิตกุล กุลรัตนรักษ์ (2547 : 108) ที่ศึกษาเรื่องการศึกษาประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามการรับรู้ของนิสิต พบว่า นิสิตที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีต่างกันมีประสบการณ์โดยรวมไม่แตกต่างกัน

2.5.1 ด้านการเรียน พบว่า พระนิสิตชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 มีการปรับตัวแตกต่างกันกับพระนิสิตชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพระนิสิตชั้นปีที่ 4 มีการปรับตัวอยู่ในระดับมากกว่าพระนิสิตชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ พระนิสิตชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3 เป็นช่วงที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแล้วระยะหนึ่ง เริ่มที่จะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม กลุ่มเพื่อน อาจารย์ และวิชาเรียนได้ แต่อาจจะยังไม่รู้วิธีการค้นคว้าหาความรู้ที่เหมาะสม อีกทั้งยังสับสนในการเลือกวิชาเอก ซึ่งแตกต่างจากพระนิสิตชั้นปีที่ 4 ที่คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม ระบบการเรียนการสอน และวิธีค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ดังนั้นจึงทำให้พระนิสิตชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 มีการปรับตัว

ด้านการเรียนแตกต่างกับพระนิสิตชั้นปีที่ 4 ดังที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530 ข : 21-22) กล่าวว่า การเรียนในระดับอุดมศึกษายากกว่าการเรียนในระดับมัธยมศึกษา ดังนั้น นักศึกษาจะต้องพยายามศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักขวนขวาย มีความอดทน และต้องมีวินัยในตนเอง นอกจากนี้สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2537 : 85) ได้กล่าวว่า นักศึกษาต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับระบบงานของสถาบัน เช่นการลงทะเบียนเรียนวิชาต่าง ๆ และต้องสามารถปรับตัวเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ให้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาสุพิน ชินะบัค (2546 : 90) ที่วิจัยเรื่องการศึกษา คุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า พระนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ต่างกัน มีคุณลักษณะด้านการเรียนแตกต่างกัน โดยพระนักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีคุณลักษณะด้านการเรียนแตกต่างกับพระนักศึกษาชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพระนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีคุณลักษณะด้านการเรียนสูงกว่าพระนักศึกษาชั้นปีที่ 2 และงานวิจัยของลิขิตกุล กุลรัตนรักษ์ (2547 : 108) ที่ศึกษาเรื่องการศึกษาประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามการรับรู้ของนิสิตพบว่า นิสิตชั้นปีที่ต่างกันมีประสบการณ์ด้านการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนิสิตชั้นปีที่ 4 จะมีประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยด้านการเรียนในระดับมากกว่านิสิตชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 นอกจากนี้งานวิจัยของไพมณี เรืองจรรยา (2546 : 101) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 กับชั้นปีที่ 3 และนักศึกษาชั้นปีที่ 2 กับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีปัญหาด้านการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนด้านผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การเรียนการสอนของพระนิสิตทุกชั้นปีอาจารย์ผู้สอนจะให้ความสำคัญกับพระนิสิต เอาใจใส่ดูแลว่าแต่ละรูปเป็นอย่างไร การเรียน การประพฤติปฏิบัติของพระนิสิตแต่ละรูปนั้นอาจารย์ผู้สอนจะรับรู้ เพราะมหาจุฬาฯ เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง และไม่ใหญ่มากนัก ดังนั้นอาจารย์สามารถดูแลได้ทั่วถึง และเมื่อผู้สอนเสร็จจากภาระกิจการสอนก็อยู่ที่คณะหรือสาขาวิชา เมื่อนิสิตมีปัญหาด้านการเรียนหรือเรื่องอื่น ๆ ก็สะดวกเมื่อขอพบในการขอคำปรึกษา นอกจากนี้เมื่อถูกอาจารย์ตำหนิต่านไม่โกรธ แต่จะปรับปรุงแก้ไขเรื่องต่าง ๆ ตามคำแนะนำของอาจารย์ ท่านมีความมั่นใจในความรู้ความสามารถของอาจารย์ ท่านไม่พูดคุยกับเพื่อนในขณะที่อาจารย์กำลังสอน อาจารย์ช่วยแนะนำเอกสาร ตำราและแหล่งความรู้ให้ อาจารย์มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และตำราที่อาจารย์ใช้ประกอบการสอนมีความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอน อีกทั้งมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนการสอนและการพัฒนาพระนิสิต กล่าวคือ จัดให้มีสื่อประกอบการเรียนการสอนที่เพียงพอ

กับจำนวนพระนิสิต มีห้องสมุดที่ทันสมัย มีเอกสารตำราที่เพียงพอต่อการศึกษาค้นคว้า สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้พระนิสิตที่เรียนชั้นปีต่างกันปรับตัวเข้ากับอาจารย์ผู้สอนได้ ซึ่งสุพรรณังสมวรพงษ์ (2542 : 78-79) ได้แสดงความคิดเห็นว่า อาจารย์ควรมีความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการของนิสิต ใจกว้าง ไม่แบ่งแยกระหว่างวิชาการและกิจกรรม เปิดโอกาสให้นิสิตได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายตามความสามารถ ความสนใจ ความถนัด ควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในห้องเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและบุคลิกภาพ นอกจากนี้ควรจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมความสำเร็จทางวิชาการ เช่น อาจสนับสนุนส่งเสริมนิสิตที่เรียนดีโดยการให้ทุนจัดการสอนซ่อมเสริมหรือจัดโปรแกรมพิเศษ ส่วนวิชัย วงษ์ใหญ่ (2540 : 1-25) ได้ให้ความเห็นว่า ผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องมีความรู้ที่จะสอนเป็นอย่างดี มีทัศนคติที่ดีต่อการสอน มีความเห็นอกเห็นใจผู้เรียน และมีการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งมีความจริงใจระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524 : 49-86) ที่ได้กล่าวถึงวิธีการสอนและบทบาทของอาจารย์ว่า อาจารย์ผู้สอนควรเน้นการส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามารถในการเรียนรู้ เป็นผู้คอยชี้แนะแนวทางและวิธีการให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน อาจารย์ผู้สอนควรเข้าใจบทบาทและวิธีการสอนรวมทั้งเตรียมตัวก่อนการสอน ผู้สอนจะต้องรู้เนื้อหาที่สอน และจะต้องมีทักษะทางสัมพันธภาพที่ดี จึงจะประสบผลสำเร็จในการสอน เพราะการสอนเป็นกิจกรรมที่เป็นหน้าที่ของครู ดังนั้นจึงต้องตระหนักในความสำคัญของการสอนและคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นหลัก เนื่องจากสัมฤทธิ์ผลของผู้สอนมีผลต่อการเรียนรู้และความเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน ซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพการสอน และงานวิจัยของกฤตินี ตรงสิทธิรักษ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 7 ด้านคือ ด้านอารมณ์ ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน ด้านความสัมพันธ์กับอาจารย์ ด้านวิธีการเรียน ด้านการใช้บริการห้องสมุด ด้านหลักสูตรและการสอน และด้านอาคารสถานที่ ผลการวิจัยพบว่า นิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีปัญหาการปรับตัวโดยรวมและเป็นรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตถึงแม้จะเรียนชั้นปีที่ต่างกัน แต่ด้วยความเป็นพระภิกษุสามเณร ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสมัครสมานสามัคคี การอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้ที่เจริญกว่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้พระนิสิตได้รับการอบรมสั่งสอนมาโดยลำดับ สามารถที่จะเข้าไปยังชุมชนหรือหมู่คณะนั้น ๆ ได้โดยไม่เคอะเขิน จะพูดคุย ทักทาย หรือปรึกษา แลกเปลี่ยนกับเพื่อนต่างชั้นปีได้ เพราะบางรูปอยู่วัดเดียวกันหรือมาจากสำนักเรียนเดียวกัน

ความผูกพันย่อมมีอยู่แล้ว และสังคมของพระสงฆ์นั้นต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ดังนั้น การปรับตัวด้านสังคมกลุ่มเพื่อนของพระนิสิตในแต่ละชั้นปีจึงไม่แตกต่างกัน ดังที่แกริสัน (Garison. 1965 : 297) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนไว้ว่า เพื่อนเป็นสิ่งที่สำคัญมากในชีวิตวัยรุ่น เนื่องจากเป็นวัยที่มีการพัฒนาการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับบุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกัน ทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ร่วมกัน กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญต่อนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่จะต้องมาเรียนรวมอยู่ด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่จะต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการปรับตัวเข้ากับเพื่อน การติดต่อสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนที่มีวัยใกล้เคียงกัน เพื่อน ๆ จะมีอิทธิพลในการชักจูงเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนการต่อสู้เรียกร้อง ดังนั้นความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนนิสิตนักศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยตลอดจนพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของนิสิตนักศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสุชา จันทรเฒ (2541 : 25) กล่าวว่าหากนิสิตนักศึกษาสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ ได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อน เขาก็จะเรียนรู้บทบาทของตนเองเกี่ยวกับการปฏิบัติเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนช่วยให้เกิดความอบอุ่นใจ มีความมั่นคง และเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีสุขภาพจิตดี สามารถศึกษาเล่าเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากนิสิตนักศึกษาคนใดปรับตัวเข้ากับเพื่อนไม่ได้จะรู้สึกหว่าเหว่ ขาดความอบอุ่น มองโลกในแง่ร้ายและเกิดความคับข้องใจ เมื่อมีเรื่องทุกข์ร้อนไม่สามารถเล่าให้ใครฟังได้จะส่งผลให้อารมณ์เครียดอยู่เสมอ ขาดความสุขและย่อมส่งผลต่อการเรียนโดยตรง และจากการศึกษาของพระมหาสุพิน ชินะปัด (2546 : 91) ที่ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของพระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า ด้านความสัมพันธ์กับสังคม พระนักศึกษาระดับปีที่ 1 มีคุณลักษณะด้านความสัมพันธ์กับสังคมแตกต่างกับพระนิสิตชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนงานวิจัยของโสภาวดี บุญยฤทธิ์กิจ (2546 : 82) ที่ศึกษาเรื่องภาวะสุขภาพจิตและการปรับตัวของนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ด้านสังคม พบว่า นิสิตชั้นปีที่ 1 มีการปรับตัวด้านนี้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ กิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดหรือพระนิสิตจัดขึ้นแต่ละครั้งนั้นมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้พระนิสิตมีกิจกรรมที่พัฒนาทางด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ และจิตใจ และกิจกรรมแต่ละอย่างนั้นพระนิสิตให้ความสนใจและร่วมมือเป็นอย่างดี โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของพระนิสิตที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ว่าจะต้องไม่ขัดกับพระวินัยข้อปฏิบัติของพระภิกษุและสามเณรเป็นกิจกรรมที่เรียบง่าย เพื่อเปิดโอกาสให้พระนิสิตได้ผ่อนคลาย แสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสมณเพศ และพระนิสิตสามารถเข้าร่วมได้ทุกชั้นปี มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ

กิจกรรมให้พระนิสิตทราบอย่างทั่วถึง ทำให้พระนิสิตได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอ และกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้นแต่ละครั้งนั้นพระนิสิตทุกชั้นปีจะมีส่วนร่วม ดังนั้นพระนิสิตจึงให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเพราะเป็นชื่อเสียงและเป็นการเผยแพร่มหาวิทยาลัยให้คนภายนอกได้รู้จักด้วย ดังที่ชาญชัย อินทรประวัติ (2541 : 26) ได้กล่าวถึงการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตนักศึกษาว่า ทำให้นิสิตนักศึกษาได้รับประโยชน์คือได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รู้จักตนเอง มีโอกาสพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีโอกาสได้พัฒนาบุคลิกภาพความเป็นผู้นำ มีโอกาสได้สนองตอบความสามารถและความสนใจของตนเอง มีโอกาสได้สร้างวงสังคมและกลุ่มเพื่อนของตนเอง มีโอกาสได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นในการทำงานร่วมกัน มีโอกาสได้สร้างความผูกพันกับสถาบันและชุมชนเกิดความรู้รักภักดีในตนเอง ซึ่งจากการศึกษาของสุมิตรา ชิตามร (2546 : 77) เรื่องทัศนะของนิสิตที่มีต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ด้านกิจกรรมพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 ปีที่ 2 ปีที่ 3 และปีที่ 4 มีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒไม่แตกต่างกัน และงานวิจัยของวิไล ดังทัตสวัสดิ์ (2535 : 89) ที่ศึกษาสภาพแวดล้อมของวิทยาลัยพยาบาลตำรวจในทัศนะของอาจารย์และนักศึกษา ด้านกิจกรรม พบว่า นักศึกษาระดับชั้นปีต่างกันมีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมของวิทยาลัยพยาบาลตำรวจไม่แตกต่างกัน ส่วนงานวิจัยของยุพิน จงเจริญทรัพย์ (2546 : 96) ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษากับการพัฒนาตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏจันทรเกษม พบว่า นักศึกษาสถาบันราชภัฏจันทรเกษมที่ศึกษาอยู่ในชั้นปีต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.6 พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ มีการปรับตัวโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น เป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน แบบพี่สอนน้อง เพราะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ที่มีผู้บริหารหรืออาจารย์ส่วนมากเป็นพระภิกษุสงฆ์ และวิชาที่สอนกึ่งหนึ่งเป็นวิชาการทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิชาที่พระนิสิตคุ้นเคยเป็นอย่างดี อีกทั้งพระนิสิตเมื่อเข้ามาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาแล้วเป็นผู้ที่ขยัน มีความตั้งใจและรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง และพระนิสิตเองก็เป็นผู้ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนอยู่แล้ว เนื่องจากพระนิสิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน พระนิสิตก็เป็นพระภิกษุสามเณรทั้งนั้น การที่พระนิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน บางครั้งอาจขึ้นอยู่กับตัวของพระนิสิตเองที่ไม่ให้ความสำคัญกับการทดสอบหรือไม่คุ้นเคยกับระบบการสอบในระดับอุดมศึกษาซึ่งแตกต่างจากระบบที่เคยเรียนทั้งด้านมัธยมศึกษาและบาลีที่เรียนแบบท่องจำ และบางครั้งก็ขึ้นอยู่กับสถาบันการศึกษาเองที่ไม่จัดการเรียนการสอนให้

เอื้อต่อการค้นคว้าของพระนิสิต เช่นเทคโนโลยีทางการศึกษาและห้องสมุดที่ไม่สนองตอบต่อความต้องการของพระนิสิต ซึ่งทองเรือน อมรัชกุล (2525 : 39) กล่าวว่านิสิตเมื่อเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยเพื่อความสำเร็จในเชิงวิชาการมีความสนใจศึกษาหาความรู้ความคิดต่าง ๆ ทำให้นิสิตสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพทางวิชาการและอาจารย์ผู้สอนในสาขาวิชาที่นิสิตศึกษาอยู่ได้ง่าย สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้นิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีการปรับตัวโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาสุพิน ชินะปัด (2546 : 94) ที่ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่าพระนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีคุณลักษณะโดยรวมไม่แตกต่างกัน และโสภาวดี บุญญฤทธิ์กิจ (2546 : 82) ที่ศึกษาเรื่องภาวะสุขภาพจิตและการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีการปรับตัวโดยรวมไม่แตกต่างกัน และจากการศึกษาของสุมาลี สุวรรณภักดี (2541 : 100) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลในเขตภาคใต้ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของนักศึกษา กล่าวคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษา

2.6.1 ด้านการเรียน พบว่า พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีการปรับตัวแตกต่างกันกับพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีการปรับตัวอยู่ในระดับมากกว่าพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงย่อมจะมีแนวโน้มในการเรียนดีอยู่แล้วและอาจจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เช่น การตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน การแบ่งเวลาในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย มีการจัดสรรเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาเล่าเรียน มีเวลาเพื่อทบทวนบทเรียน มีความพยายามและความสนใจด้านต่าง ๆ มากกว่าพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง และนอกจากนี้พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ซึ่งเป็นกลุ่มวิชาการ มีความสนใจต่อการศึกษาเล่าเรียน มีพฤติกรรมที่ดีที่จะปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางการเรียนในมหาวิทยาลัย เช่นการศึกษาหาความรู้ในห้องสมุด เข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยอย่างสม่ำเสมอ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีการปรับตัวมากกว่าพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง ดังที่ทองเรือน อมรัชกุล (2525 : 34) กล่าวว่า นักศึกษาที่ได้รับความสำเร็จในเชิงวิชาการมีเกรดเฉลี่ยสูง มีพฤติกรรมที่ชอบเข้าไปศึกษาหาความรู้ในห้องสมุด ห้องปฏิบัติการและการเข้าร่วมในการสัมมนาทางวิชาการ และนักศึกษาที่ไม่ค่อยสนใจใฝ่เรียน ไม่สนใจปัญหาของสังคม เป็นพวกมีพฤติกรรมชอบสนุกสนาน ชอบเข้าร่วมกิจกรรมประเภทต่าง ๆ

บางคนอาจมีปัญหาทางการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนุสรา ตติไตรสกุล (2545 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาปัญหาการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาบริหารธุรกิจวิทยาลัยพาณิชยการเซตุน พบว่า นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีปัญหาการเรียนโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสุภาพร นนธิ (2547 : 65) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล พบว่า นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีปัญหาการเรียนการสอนและด้านผู้เรียนแตกต่างกับนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนอกจากนี้ชิตกุล กุรัตนรักษ์ (2547 : 109) ที่ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามการรับรู้ของนิสิต พบว่านิสิตชั้นปีที่ 4 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยด้านการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนงานวิจัยของโสภาวดี บุญยฤทธิกิจ (2546 : 95) ที่ได้ศึกษาเรื่องภาวะสุขภาพจิตและการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า นิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีการปรับตัวด้านการเรียนไม่แตกต่างกัน และงานวิจัยของพระมหาสุพิน ชินะปะด (2546 : 95) ที่ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า พระนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีคุณลักษณะด้านการเรียนไม่แตกต่างกัน

2.6.2 ด้านกิจกรรม พบว่า พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางมีการปรับตัวแตกต่างกันกับพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีการปรับตัวอยู่ในระดับมากกว่าพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำนั้น ทุ่มเหเอาใจใส่ให้กับการทำกิจกรรมมากกว่าการเรียน ถึงแม้ผลสัมฤทธิ์จะอยู่ในระดับต่ำก็พอใจ เพราะการทำกิจกรรมทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งการเรียนในห้องเรียนไม่สามารถให้ได้ และการที่พระนิสิตเข้าร่วมกิจกรรมทำให้พระนิสิตได้รับการพัฒนา ส่งเสริมบุคลิกภาพในด้านบุคคล และด้านสังคมมากขึ้น ส่งผลให้พระนิสิตมีพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การปรับตัวเข้ากับผู้อื่น และทำให้พระนิสิตรู้จักตัวเองมากขึ้น อันเป็นผลให้สามารถพัฒนาการเรียน สังคม ร่างกาย จิตใจ และวุฒิภาวะสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังที่สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2538 : 123) กล่าวว่า การจัดบริการกิจกรรมนักศึกษา ต้องจัดให้เกิดความสมดุลย์ในด้านความรู้และความสนใจของนักศึกษา ทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสสร้างเสริมประสบการณ์ในการทำงาน และสามารถพัฒนาตนเอง โดยนักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางมหาวิทยาลัยให้อย่างเสมอภาคกัน นักศึกษาจะพัฒนาได้ดีหากมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ซึ่งวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530 ก : 108) กล่าวว่า ถ้าหาก

นักศึกษาจะถือว่าประสบการณ์ต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยเป็นเครื่องหล่อหลอมทัศนคติ บุคลิกภาพ และค่านิยมก็ควรจะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นใน มหาวิทยาลัย จากการศึกษาของสุมาลี สุวรรณภักดี (2541 : 111) เรื่องปัจจัยที่เกี่ยวกับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลในเขตภาคใต้สังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนงานวิจัยของกฤตยาภรณ์ เจริญทรัพย์ (2547 : 55) เรื่องพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในรูปแบบกิจกรรมบังคับ พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมโดยรวมและในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

ส่วนด้านผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตแต่ละรูปนั้นมีสติปัญญาความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน มีความขยันเอาใจใส่ในการเรียนที่แตกต่างกัน รูปไหนขยันก็เข้าห้องสมุดหาความรู้เพิ่มเติม เพราะการเรียนรู้อยู่ของแต่ละรูปนั้นมีพื้นฐานต่างกัน บางรูปจบเปรียญหรือเทียบเท่า บางรูปจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเวลาสอบบางรูปอาจจะมีความวิตกกังวลเลยทำข้อสอบได้ไม่ดีนัก และที่สำคัญนิสัยในการเรียนของแต่ละรูปย่อมจะแตกต่างกันอยู่แล้ว ซึ่งนิสัยในการเรียนเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างสม่ำเสมอและแสดงถึงความพึงพอใจและมุ่งมั่นที่จะศึกษาหาความรู้ให้บรรลุผลสำเร็จ เช่น มีความตั้งใจและเอาใจใส่ต่อการเรียน มีการวางแผนการเรียนและจัดระบบการเรียน รู้จักพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความคิดริเริ่ม ขยัน อดทน รับผิดชอบ และมีความภูมิใจในผลการเรียนของตน ถึงอย่างไรอาจารย์ผู้สอนก็ทำหน้าที่อย่างเต็มที่เอาใจใส่ในการะกิจหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์แบบ ส่วนนิสิตจะได้เกรดเท่าไรนั้นบางครั้งขึ้นอยู่กับตัวพระนิสิตเองที่ไม่สนใจเรียน หรือไม่ดูหนังสือ ไม่มีการเตรียมตัวให้พร้อมสมกับเป็นพระนิสิต ประกอบกับระบบการเรียนการสอนในปัจจุบันที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมุ่งเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทของตนจากผู้บอกมาเป็นผู้กระตุ้น สนับสนุนผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและจัดระบบให้เข้ากับการเรียนการสอนได้ดีส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่อดุลย์ วัชรเวชกุล (2541 : 53) ได้กล่าวว่า คุณภาพของอาจารย์นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดใน การสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพตรงตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ คุณภาพหมายรวมถึงคุณวุฒิ ประสบการณ์ ความรับผิดชอบหน้าที่ ความมีวัฒนธรรมและอารยธรรมทั้งการอุทิศตนต่อภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบที่กำหนดไว้ด้วย อาจารย์ในมหาวิทยาลัยเป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งมีความสำคัญที่จะช่วยให้นิสิตนักศึกษาประสบความสำเร็จด้านการเรียนและการปรับตัว ทั้งนี้

เพราะอาจารย์จะมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน เป็นผู้ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมด้านการสร้างสรรค์ด้วยการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ และอาจารย์ยังเป็นผู้ที่สามารถเลือกใช้รูปแบบการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและคุณลักษณะของผู้เรียน ส่วนวิชัช วงษ์ใหญ่ (2540 : 23) ได้สรุปว่า ลักษณะของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่ดีควรเป็นผู้รอบรู้ มีความรู้ดี มีความรอบรู้ในวิชาชีพของตน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีทักษะการสอนที่ดี มีเทคนิคในการจัดกิจกรรมการสอน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นอกจากนี้ควรเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี เป็นผู้ที่มีความสุขกายและจิตใจดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อครูและนักเรียนรวมทั้งบุคคลอื่น เป็นผู้ตรงต่อเวลา มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน และงานวิจัยของผุสดี ถาวรกุล (2532 : 17) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา พบว่า อาจารย์ต้องเป็นผู้แต่งกายเรียบร้อย กิริยาท่าทาง การพูด แสดงออกถึงการมีความรู้สึกรอบอุ้ม และมีความเข้าใจในตัวผู้เรียน มีการเตรียมตัว หาความรู้ใหม่ ๆ ทั้งหลักเกณฑ์และทฤษฎี เพื่อให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติได้จริง โดยผู้สอนที่ดีต้องมีเทคนิคและทักษะในการถ่ายทอดให้เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา ขนาดกลุ่มผู้เรียน และความแตกต่างของผู้เรียน และจากงานวิจัยของโสภาวดี บุญยฤทธิกิจ (2546 : 83) ที่ศึกษาเรื่องภาวะสุขภาพจิตและการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีการปรับตัวโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน

ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงปานกลาง และต่ำมีการปรับตัวโดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระนิสิตถึงแม้จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันแต่ก็มีการรวมกลุ่ม เพื่อศึกษาเล่าเรียนและค้นคว้าตำรา การให้ความช่วยเหลือและปรึกษาหารือ ร่วมกันแก้ปัญหาการเรียนตลอดจนแนะนำการเรียนระหว่างพระนิสิตด้วยกัน เป็นการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างพระนิสิตด้วยกัน ให้อารมณ์ความรู้สึกปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น มีความสามัคคีกันในสถาบัน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ยิ่งถ้าพระนิสิตที่มีผลการเรียนปานกลางและต่ำเพื่อนต้องดูแลคอยช่วยเหลือเป็นพิเศษ จัดกลุ่มตัวก่อนสอบหรือช่วยในการค้นคว้าเพิ่มเติมในการทำงานรายงานและพระนิสิตที่มีผลการเรียนไม่ดีก็ต้องขยัน ตั้งใจเรียน ดูหนังสืออย่างสม่ำเสมอ กล้าที่จะขอคำแนะนำจากเพื่อนหรือปรึกษากับอาจารย์ผู้สอนโดยไม่ต้องอาย ส่วนใหญ่พระนิสิตจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่แล้ว ดังนั้น ผลการเรียนจึงไม่เป็นอุปสรรคที่จะให้พระนิสิตไม่กล้าพูดคุยซักถามกับเพื่อน ไม่ยอมทำงานกลุ่มกับเพื่อน ไม่มีการสังสรรค์ยามว่าง โดยพระนิสิตเข้าใจว่าพระนิสิตแต่ละรูปนั้นมีความรู้พื้นฐานที่แตกต่างกันในการสอบเข้ามาเรียน ด้วยเหตุนี้ถึงแม้พระนิสิตจะมีผลสัมฤทธิ์ทาง

การเรียนต่างกันก็สามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ ดังที่เฟรดแมนและนิวคอมป์ (กัณฑ์นิษฐ์ เกษมพงษ์ทองดี. 2546 : 44 ; อ้างอิงจาก Feldman and Newcomb. 1973) ได้สรุป ความสำคัญของเพื่อนที่มีต่อนิสิตนักศึกษา ดังนี้ คือเพื่อนร่วมกลุ่มสามารถช่วยเหลือเกื้อหนุน ในการกำหนดเป้าหมายการเรียนและวิชาการได้ เพื่อนสามารถให้กำลังใจในเรื่องโดยทั่วไป ซึ่งไม่สามารถหาได้จากคณาจารย์ ในชั้นเรียนหรือหลักสูตรที่กำหนดไว้ทั้งหมด เพื่อนช่วย เสริมคุณค่าภายในกลุ่มให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น กระตุ้นความสำนึกทางวิชาการและเป็นเครื่อง ทดสอบแนวความคิดและประสบการณ์ใหม่ ๆ แนะนำการอาชีพ ตลอดจนช่วยกระตุ้นและ ให้กำลังใจคนที่กำลังจะเปลี่ยนแนวความคิด เพื่อนสามารถช่วยทำให้มีความมั่นใจและพอใจ ในตนเองยิ่งขึ้น และช่วยตอบสนองความสนใจ และเพื่อนช่วยทำหน้าที่ให้การฝึกเข้าสังคม แก่นักศึกษา และช่วยในสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวซึ่งจะมีผลในการช่วยเหลือกันและกัน ใน ระหว่างการทำงานในภายหลัง ส่วนงานวิจัยของวิเชียร กาลจักร (2517 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนของนักศึกษาปีที่ 1 มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า อุปสรรคในการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนของนักศึกษามีผลเนื่องมาจากระบบการเรียน ใน มหาวิทยาลัยที่จะต้องพึ่งตนเองมากที่สุด การไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความวิตกกังวลในเรื่องการเรียนมากเกินไป นอกจากนี้ ทัศนคติ บุคลิกภาพ และความเชื่อมั่นที่แตกต่างกันก็มีส่วนทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัว เข้ากับกลุ่มเพื่อนได้เช่นกัน ซึ่งงานวิจัยของพระมหาสุพิน ชินะบัด (2546 : 95) ที่ ศึกษาเรื่องการศึกษาคุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านความสัมพันธ์กับสังคม พบว่า พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีคุณลักษณะ ด้านนี้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทำนองเดียวกับงานวิจัยของ ไพมณี เรืองจรรยา (2546 : 104) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัย เอเชียอาคเนย์ พบว่า นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีปัญหาด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนงานวิจัยของกฤตินี ตรงสิทธิรักษ์ (2546 : 68) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า นิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีปัญหาการปรับตัว โดยรวมและในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน และในทำนองเดียวกับโสภาวดี บุญยฤทธิ์กิจ (2546 : 82) ที่ศึกษาเรื่องภาวะสุขภาพจิตและการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีการปรับตัวโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาเรื่องการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง 4 ด้าน คือ ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ด้านการเรียน พบว่า พระนิสิตมีการปรับตัวอยู่ในระดับมาก เพื่อให้พระนิสิตมีการปรับตัวด้านนี้ในระดับมากยิ่งขึ้น มหาวิทยาลัยควรจัดให้มีบริการให้คำปรึกษาแนะนำทางด้านการเรียนเป็นพิเศษแก่พระนิสิตเป็นราย ๆ และสอนเสริมความรู้พื้นฐานให้กับพระนิสิตที่มีปัญหาในการเรียน ควรมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะช่วยให้พระนิสิตได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง และต่ำ มหาวิทยาลัยควรจัดให้มีการสอนเสริม เช่น จัดติวเดออร์ให้กับพระนิสิต มีอาจารย์พิเศษมาบรรยาย หรือจัดให้มีโปรแกรมเรียนเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้พระนิสิตที่ปรับตัวได้ดียิ่งขึ้น

2. ด้านผู้สอน พบว่า พระนิสิตมีการปรับตัวอยู่ในระดับมาก เพื่อให้พระนิสิตมีการปรับตัวด้านนี้ในระดับมากยิ่งขึ้น มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้ผู้สอนได้รับการอบรมสัมมนา เพื่อพัฒนาทักษะ และวิธีสอนที่ทันสมัยกับยุคปัจจุบัน โดยสามารถนำมาปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับผู้เรียน ผู้บริหารหรือหน่วยงานต้นสังกัด ควรวางแผนการพัฒนาบุคลากรไปในทิศทางที่สอดคล้องกับหลักสูตรที่เปิดสอน พร้อมทำวิจัยควบคู่ไปกับการสอน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง และเพิ่มประสิทธิภาพในการสอน สำหรับพระนิสิตที่ดำรงสมณเพศ 5-10 ปี อาจารย์ควรเอาใจใส่เป็นพิเศษ เช่น มอบหมายงานพิเศษให้ทำ หรือจัดสอนเป็นรายตัว ให้ความเป็นกันเอง เพื่อให้พระนิสิตกลุ่มนี้ปรับตัวเข้ากับอาจารย์ได้

3. ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พบว่า พระนิสิตมีการปรับตัวอยู่ในระดับมาก เพื่อให้พระนิสิตมีการปรับตัวด้านนี้ในระดับมากยิ่งขึ้น มหาวิทยาลัยควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในด้านการแสดงออกหลาย ๆ ด้านที่สมควรแก่สมณสาธูปที่มุ่งพัฒนา และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มหรือรุ่นพี่กับรุ่นน้อง ควรจัดให้มีกิจกรรมให้มีการรวมกลุ่มพบปะระหว่างผู้บริหาร อาจารย์และพระนิสิต เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และผู้บริหาร คณาจารย์จะได้รับทราบปัญหาจากพระนิสิตโดยตรง สำหรับพระนิสิตคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทางมหาวิทยาลัยควรมีกิจกรรมเสริมให้กับพระนิสิตกลุ่มนี้เป็นพิเศษ เช่น การพบปะระหว่างพระนิสิตด้วยกัน การแนะนำในเรื่องการปฏิบัติตัวของพระนิสิต การให้ความสำคัญของการทำงานกลุ่ม ความสามัคคีของหมู่คณะ เพื่อให้พระนิสิตปรับตัวได้ดียิ่งขึ้น

4. ด้านกิจกรรม พบว่า พระนิสิตมีการปรับตัวอยู่ในระดับมาก เพื่อให้พระนิสิตมีการปรับตัวด้านนี้ในระดับมากยิ่งขึ้น มหาวิทยาลัยควรมีการวางแผนกำหนดรูปแบบและการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพระนิสิต โดยมีคณะกรรมการร่วม และสถาบันต้องสนับสนุนงบประมาณ รวมทั้งให้คำปรึกษา ควรจัดกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้พระนิสิตได้แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ รวมทั้งให้พระนิสิตได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำกิจกรรม ควรมีกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการและความสนใจของพระนิสิตได้อย่างครบถ้วน สำหรับพระนิสิตชั้นปีที่ 1 และพระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง มหาวิทยาลัยควรจัดให้พระนิสิตกลุ่มนี้ให้เห็นความสำคัญของกิจกรรม เช่น การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมวิชาการหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร โครงการพัฒนาพระนิสิตในด้านภาษาต่างประเทศ และควรจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายดึงดูดความสนใจของพระนิสิต เพื่อให้พระนิสิตปรับตัวได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องบรรยากาศการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนการสอนสำหรับพระนิสิต และการพัฒนาหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
2. ควรศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ความต้องการในการศึกษาต่อและการผลิตผลงานทางวิชาการของอาจารย์ ตลอดจนการศึกษาดูงาน
3. ควรศึกษาความพึงพอใจของพระนิสิตที่มีต่อการจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัย
4. ควรศึกษาเปรียบเทียบการปรับตัวในด้านการเรียนการสอนของพระนิสิตในส่วนกลางกับวิทยาเขต
5. ควรศึกษาเปรียบเทียบตัวแปรเพิ่มเติม เช่น วิทยฐานะเดิมของพระนิสิต ภูมิลำเนาของพระนิสิต เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ พินศิริกุล. (2524). การสำรวจปัญหาการเรียน สังคม ส่วนตัวของนักเรียน
สารพัดช่างในกรุงเทพมหานคร. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว)
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กรมการศาสนา. (2539). คู่มือการจัดการศึกษาคณะสงฆ์. ฝ่ายการศึกษาพระปริยัติธรรม,
กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2539). "การควบคุมตนเองและการปรับตัว," ใน
คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ,
กระทรวงศึกษาธิการ.
- กนกรัตน์ นาคนฤทัย. (2540). สภาพแวดล้อมทางการศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการ
สังกัดกรมอาชีวศึกษา ตามความคิดเห็นของนักศึกษา. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.
(การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- กาญจนา ภาสุรพันธ์. (2531). ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมภายใน
วิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 8. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.
(บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- กฤษณา ศักดิ์ศรี. (2530). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น.
- กฤตยากรณ์ เจริญทรัพย์. (2547). พฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตปริญญาตรี
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กฤตินี ตรงสิทธิรักษ์. (2546). การศึกษาปัญหาการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรี
ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กิ่งแก้ว เอี่ยมแจ่ม. (2542). สภาพแวดล้อมการเรียนการสอนของคณะบริหารธุรกิจ
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตบพิตรพิมุข มหาเมฆ ตามทัศนะของนักศึกษา.
ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2541). มหาวิทยาลัยที่ทางแยก : จุดประกายวิสัยทัศน์
อุดมศึกษาไทยในอนาคต. กรุงเทพฯ : บริษัท ชัคเชสมิเดีย จำกัด.

- เกียรติศักดิ์ เชื้ออาษา. (2543, กรกฎาคม-ธันวาคม). การศึกษาสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย
รามคำแหง ณ สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัย
รามคำแหง. 3 (2) : 56.
- เกียรติศักดิ์ ส่องแสง. (2538). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของบุคลิกภาพ
ด้านการปรับตัวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม.
(การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กันยา สุวรรณแสง. (2533). การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ :
บำรุงสาสน์.
- . (2536). บุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ : รวมสาสน์.
- กันต์กนิษฐ์ เกษมพงษ์ทองดี. (2546). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล .
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม.
(จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ชนิษฐา ชื่นเนียม. (2540). การปรับตัวทางสังคมของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล
บรมราชชนนีศรีรัษฎา. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2543). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2539, กุมภาพันธ์-มีนาคม). "แผนพัฒนา
การศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544," วารสารการศึกษาแห่งชาติ.
30 (3) : 5.
- งามตา วรินทร์านนท์. (2534). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จรรยาพร กาญจนโชติ. (2536). การปรับตัวและสุขภาพจิตของนิสิตมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จรัส สุวรรณเวลา. (2545). อุดมศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- จารุวรรณ สกุลกู. (2545). รายงานการวิจัย "อิทธิพลของประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ," สาขาวิชาการอุดมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จินตนา ยูนิพันธ์. (2527). การเรียนการสอนของพยาบาลศาสตร์ : ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะครุศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จิตติมา จ้อยเจือ. (2547). ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการสอนของคณาจารย์คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏกลุ่มวิทยาศาสตร์ภาคใต้. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (ธุรกิจศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จตุพร เฟิงชัย. (2534). สุขภาพจิต. มหาสารคาม : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- จุไร ชุมรัมย์. (2526). สภาพแวดล้อมสังคมกลุ่มเพื่อนของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จุมจินต์ สลัดทุกข์. (2543). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จุฑา บุรีภักดี. (2535). จิตวิทยาการเรียนการสอน. (ม.ป.พ.)
- จุฬาลักษณ์ ร่มวิริยะพงษ์. (2542). การศึกษาการปรับตัวของนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในภาคการศึกษาแรก ปีการศึกษา 2542. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สุขภาพจิต). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จรูญ จัวนาน. (2528, กุมภาพันธ์-พฤษภาคม). "สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา," วารสารศึกษาศาสตร์ (มอ.). 1 (2) : 61.
- จันทร์เพ็ญ เนียมอินทร์. (2539). สุขภาพจิตและการปรับตัวผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จันทร์เพ็ญ หงษ์ทอง. (2545). สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามทัศนะของนิสิตแพทย์. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม. (2527). พัฒนาการวัยรุ่นและบทบาทครู. เชียงใหม่ : โครงการตำรา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉันทนา บุพพรณ. (2537). สภาพแวดล้อมวิทยาลัยพยาบาลเกี่ยวกับการเรียนรู้ในทัศนะของนักศึกษา อาจารย์และผู้บริหาร. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ฉันทลักษณ์ จันทรศรี. (2547). สภาพแวดล้อมทางวิชาการของหลักสูตรนานาชาติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชวนพิศ ทองทวี. (2530). การปรับตัวและบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชาติชาย หมั่นสมักร. (2542). การปรับตัวของนักศึกษาโครงการสมทบพิเศษ คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2541). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์.
- ณฤมล ประภัสสร. (2547). ปัญหาและความต้องการของนิสิตเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมหอพัก โครงการเพชรในดม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ณัฐธิดา จตุรนาถกุล. (2541). ปัญหาของนักศึกษาศาสนาบันเทคโนโลยีราชมนคล วิทยาเขตพระนครเหนือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หลักสูตร 2 ปี (รอบเช้า). ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ณัฐพล แนวจำปา. (2540). การปรับตัวของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ณัฐพล พุ่มชุมพล. (2547). ทศนะของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ดร.ณรัตน์ ผลสวัสดิ์. (2544). การปรับตัวและสุขภาพจิตของนักศึกษาโครงการจัดการศึกษา
สำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) สถาบันราชภัฏพระนคร. ปรินิพนธ์ กศ.ม.
(สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ดารณี ประครองศิลป์. (2530). ปัญหาการปรับตัวของนิสิตแพทย์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (จิตวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงแข วิทยาสุนทรวงศ์. (2541). ผลของกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการปรับตัวด้านการเรียน
ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนคร จังหวัดตรัง.
ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงเดือน พิชัยชูเกียรติ. (2540). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขสมบูรณ์ของ
นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต. ปรินิพนธ์ กศ.ม.
(สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม. (2524). ความสัมพันธ์ภายใน
ครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น, "รายงานการวิจัย ฉบับที่
26". กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ทบวงมหาวิทยาลัย. (2542). มาตรฐานกิจการนักศึกษา. กรุงเทพฯ : กองบริการการศึกษา
ทบวงมหาวิทยาลัย.
- (2543). แผนการพัฒนานักศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่
9 (พ.ศ.2545-2549). กรุงเทพฯ : กองบริการการศึกษาทบวงมหาวิทยาลัย.
- ทองเรียน อมรัชกุล. (2525). การบริหารกิจการนิสิต : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :
จงเจริญการพิมพ์.
- ทิพวรรณ เจริญศักดิ์. (2540). ตัวแปรทางบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนิสิตระดับปริญญาตรี หลักสูตรบริหารธุรกิจ (ต่อเนื่อง 2 ปี) มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). มหาสารคาม :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ธัญย์ วรรณโชดก. (2536). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการปรับตัวของ
นิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่เข้าเรียนด้วยการสอบคัดเลือกจาก
ระบบโควตา ปีการศึกษา 2535. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว).
พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.

- ชัยญารัตน์ แสงสว่าง. (2545). การศึกษาปัญหาและวิธีแก้ปัญหาการปรับตัวด้านครอบครัว
ของนักเรียนที่อยู่ในครอบครัวผสม. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นลินี กิติเวชกุล. (2533). การรับรู้การเข้าร่วมและความคิดเห็นต่อกิจกรรมของนิสิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2527). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงเยาว์ สมพิทยานุรักษ์. (2537). ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อการปรับตัวใน
หอพักของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ กรุงเทพมหานคร.
ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นันทวรรณ แก้วเอี่ยม. (2531). ความพึงพอใจของผู้บริหาร อาจารย์และนิสิตที่มีต่อการ
จัดกิจกรรมนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.
(การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- นัยนา อ่างสันติกุล. (2522). การวิเคราะห์องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิภา นิธยาณ. (2530). การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต.
กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- เนาวรัตน์ กังเม้ง. (2543). ทักษะของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาต่อการจัดกิจกรรม
นักศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นุสรา ดดีไตรสกุล. (2545). ปัญหาการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ วิทยาลัยพาณิชยการเซดุน. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.
(การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- บุบผา การีเวท. (2527). สภาพแวดล้อมสังคมกลุ่มเพื่อนในทักษะของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่คาดว่าจะสำเร็จการศึกษา. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.
(การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .
ถ่ายเอกสาร.

- บุญชัย ลงกลณี. (2531, มิถุนายน-กันยายน). "บรรยากาศทางวิชาการในมหาวิทยาลัย :
อุดมคติที่ยาก," วารสารศึกษาศาสตร์. 12 (6) : 24-26.
- ประกอบ กุปรัตน์. (2530). นิสิตนักศึกษาและกระบวนการกลุ่มในสถาบันอุดมศึกษาในนิสิต
นักศึกษา : หลักการ แนวปฏิบัติและปัญหา. กรุงเทพฯ : พีระพัฒนา.
- ประดินันท์ อุปรมัย. (2518). จิตวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศรีอนันต์.
- ประสงค์ วงศาโรจน์. (2541). สภาพแวดล้อมวิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร ใน
ทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประเวศ วะสี. (2540). พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ :
หมอชาวบ้าน.
- ปริญญ์ อังศุสิงห์. (2521). การบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2530). สุขภาพจิตเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : บัณฑิตการพิมพ์.
- มุสดี ถาวรกุล. (2532). สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา
เอกชน ตามความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม.
(การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2526). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตวิทยาแนะแนว
คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนดุสิต.
- พระบุญเพ็ง ปุญญโสภณ. ผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามนตรี สามารถไทย เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 14 ตุลาคม 2547.
- พระบุญไชย ญาณธโร. ผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามนตรี สามารถไทย เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 14 ตุลาคม 2547.
- พระมหาภิตติศักดิ์ กิตติญาโณ. ผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามนตรี สามารถไทย เป็นผู้
สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 14 ตุลาคม 2547.
- พระมหาปรารภ อภิญาโณ. ผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามนตรี สามารถไทย เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 14 ตุลาคม 2547.
- พระมหาวงศ์ศักดิ์ อาภากร. ผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามนตรี สามารถไทย เป็นผู้
สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 15 ตุลาคม 2547.
- พระมหาสมบุรณ์ วรชมโม. ผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามนตรี สามารถไทย เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 15 ตุลาคม 2547.

- พระมหาสุพจน์ ชีรวาโท. ผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามนตรี สามารถไทย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 15 ตุลาคม 2547.
- พระมหาสุพิน ชินนะปัด. (2546). การศึกษาคุณลักษณะของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ปรินูญานีพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538ก). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2538ข). บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางการศึกษา พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เสียงเชียง.
- (2540). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย โรงพิมพ์ทองถิ่น กรมการปกครอง.
- พระศรีสุวรรณ สิริวัฑฒโน. ผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามนตรี สามารถไทย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 15 ตุลาคม 2547.
- พระมหาอำนาจ สุญาโน. ผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามนตรี สามารถไทย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 15 ตุลาคม 2547.
- พิมพ์ศรี เปานิล. (2530). บรรยาการการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ตามทัศนะของนิสิตและอาจารย์. ปรินูญานีพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พุทธทาสภิกขุ. (2536). คู่มือมนุษย์. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2524) การพัฒนาการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2534, เมษายน-มิถุนายน). "ความเป็นนานาชาติและบทบาทของสถาบันครุศึกษาไทย," *ครุศาสตร์*. 19 : 13-22.
- ไพเมณี เรืองจรรยา (2546). ปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์. ปรินูญานีพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ภาวนา ใจประสาธ. (2534). การดำรงชีวิตของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ปรินูญานีพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ภาวิณี สุทธิพิเชษฐภักดิ์. (2545). การปรับตัวต่อการปฏิบัติงานพยาบาลเข้าสู่มาตรฐานระบบคุณภาพในโรงพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ กรุงเทพมหานคร. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ก). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 4 ภาค 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2539ข). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 9. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2539ค). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 10. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2539ฅ). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 12. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2539ง). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 16. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2539จ). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 20. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2539ฉ). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 25. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2541ก). รายงานประจำปี 2541. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2541ข). 50 ปีอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2543). รายงานประจำปี 2543. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2544). คู่มือพระนิสิต : ระดับปริญญาตรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2547). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th>. วันที่สืบค้น 15 ตุลาคม 2547.
- (2548). คู่มือนิสิต : ระดับปริญญาตรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. (2531). การสอนในระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์เสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

- มาณี ไชยธีรานุวัณศิริ และคณะ. (2541). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : กรณีศึกษาในภาคเหนือและภาคใต้* : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : ทฤษฎีจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- มัลลวีร์ อุดลัณณศิริ. (2538). *จิตวิทยาการปรับตัว*. ขอนแก่น : ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มุกดา ศรีรงค์. (2527). *จิตวิทยาที่สมบูรณ์*. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองการพิมพ์.
- ยรรยง ผิวย่อน. (2535). *ผลของการให้คำปรึกษาแบบไม่นำทางที่มีต่อการปรับตัวกับเพื่อนของนิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2541). *ความเป็นครู*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- (2543). *การศึกษาและความเป็นครูไทย*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ยุพิน จงเจริญทรัพย์. (2546). *ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษากับการพัฒนาตนเองของนักศึกษา สถาบันราชภัฏจันทรเกษม*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เยาวนาฏ ผลิตนนท์เกียรติ. (2534). *สุขภาพจิต 14 เด็กไทยวันพรุ่งนี้*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- รัตนา ยัญทิพย์. (2522). *ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูพฤติกรรมตอบสนองระหว่างบุคคลและการปรับตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รัตนา ศิริพานิช. (2530). *ปัญหาการปรับตัวของนักศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- ราตรี พงษ์สุวรรณ. (2540). *การศึกษาปัญหาการปรับตัวด้านการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ลักขณา สิริวัฒน์. (2542). *จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ลิขิตกุล กุลรัตน์รักษ์. (2547). *การศึกษาประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามการรับรู้ของนิสิต*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- วฤชาย์ ฤกษ์เมธ. (2546). *ทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีต่อการจัดกิจกรรมนิสิตของมหาวิทยาลัยในรูปแบบบังคับ*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วลัยพร ชววัฒนาพงศ์. (2546). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของพยาบาลตำรวจวิชาชีพต่อระบบมาตรฐานคุณภาพโรงพยาบาลตำรวจ กรุงเทพมหานคร*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. (2543). *จิตวิทยาการปรับตัว*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วลีวรรณ ศรีเดชะวิวัฒน์. (2536). *ปัญหาของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษากลุ่มภาคเหนือ*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วรุณี แจ่มกระจาย. (2540). *การปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลเพื่อการุณย์ สำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วารินทร์ สายโอบเอื้อ และสุนีย์ ชิดากร. (2522). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว วิทยาลัยครูพระนคร.
- วันดี ระเจริญ. (2531). *บุคลิกภาพและการปรับตัว*. เพชรบุรี. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยรำไพพรรณี.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2523). *รายงานการวิจัยเรื่องนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2528). *หลักการอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2540). *กระบวนการทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล*. กรุงเทพฯ : เอส อาร์ พรินติ้ง.
- วิเชียร กาลจักร. (2517). *ปัญหาการปรับตัวเข้าสู่เพื่อนของนักศึกษาปีที่ 1 มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิไล ดังทัดสวัสดิ์. (2536). *สภาพแวดล้อมวิทยาลัยพยาบาลตำรวจในทัศนะของอาจารย์และนักศึกษาพยาบาล*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- วิภูสนา สาคริตชานนท์. (2545). *การศึกษาคุณภาพชีวิตของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- วีณา อินทรีย์, เสาวนีย์ พัฒนอมร และจำเนียร สดาเชตร. (2541). *รายงานการวิจัย เรื่องการปรับตัวต่อความทันสมัยของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : ศูนย์สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.*
- ศิริวรรณ พิมพ์ทอง. (2547). *ทัศนะของนิสิตต่อการจัดบริการหอพักนิสิตในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปริญญาโท กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- ศิริยุภา พูลสุวรรณ. (2542). *การพัฒนาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2540). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย (เล่ม 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- ศศิพันธ์ ทรงสัจย์. (2542). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่. ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- ศุภลักษณ์ เงินบำรุง. (2546). *ปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์. ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- ศุภวดี บุญญวงศ์. (2542). *การศึกษาวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาและการแนะแนว). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ. ถ่ายเอกสาร.*
- สมชาย วรดิเรก. (2537). *ปัญหาด้านการปรับตัวของนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- สมชาย บุญญบาล. (2541). *ทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาต่อการจัดกิจกรรมนักศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลส่วนกลาง ที่จัดการเรียนการสอนด้านบริหารธุรกิจ. ปริญญาโท กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*

- สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2532). ปัญหาการปรับตัวในมหาวิทยาลัยของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปรินต์นิพนธ์ กศ.ม. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- สายพิน สุคนธ์. (2536). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ปรินต์นิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สิริชัย ประทีปฉาย. (2533). การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. จันทบุรี : วิทยาลัยรำไพพรรณี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเม็ดทรายพรินติ้ง.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2543). การปฏิรูปการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สกายบุคส์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2538). ยุทธศาสตร์การปฏิรูปอุดมศึกษาไทย : การรื้อปรับระบบบริหารและจัดการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- (2541). แนวทางการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำรวย ประไพศรีศรี. (2544). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวด้านการเรียนในระบบไตรภาคของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา. ปรินต์นิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สำเนาวิ ขจรศิลป์. (2537). มิติใหม่ของกิจการนักศึกษา 1 : พื้นฐานและบริการนักศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- (2538). มิติใหม่ของกิจการนักศึกษา 2 : การพัฒนานิสิตนักศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2531). การประเมินประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สืบทพงศ์ จินดาพล. (2533). การศึกษาปัญหาด้านการเรียนและการปรับตัวของนิสิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุคนทิพย์ หนูนพล. (2544). ความเครียดและการปรับตัวของนักศึกษาการศึกษา
นอกโรงเรียนสายสามัญ โรงเรียนผู้ใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี. ปรินญานิพนธ์
กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- สุชา จันทรเอม. (2541). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุดสวาท นามราชบุรี. (2537). การศึกษาการปรับตัวของนักศึกษาปีที่ 1 มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาณี เจียมศักดิ์. (2543). พฤติกรรมการปรับตัวในการศึกษาของนิสิต วิชาเอกพลศึกษา
คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (พลศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาพรณ โศตรจรัส. (2524). ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการปรับตัวกับผลสัมฤทธิ์ทาง
การเรียนของนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ ก.ม. (ครุศาสตร์)
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาพร นนธิ. (2547). ปัญหาการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุภัททา ปิณฑะแพทย์. (2542). พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาคน. กรุงเทพฯ :
ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุมาลี สุวรรณภักดี. (2541). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล
วิทยาลัยพยาบาลในเขตภาคใต้ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.
(การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- สุมิตรา ชิดามร. (2546). ทักษะของนิสิตที่มีต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุพร ตั้งสมวรพงษ์. (2542, มิถุนายน). "การพัฒนาบัณฑิตในยุคโลกาภิวัตน์", เนื่องใน
โอกาสงานอุดมศึกษาสัมพันธ์ ปี 2542. หน้า 76. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

- สุวรรณ สุขสัมภักดิ์. (2530). *สภาพแวดล้อมวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตเกษตรกรรม นครศรีธรรมราชในทัศนะของนักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหาร*.
 ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2536). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภณ อรุณรัตน์. (2542). *สภาพปัญหาและความต้องการในการดำเนินการด้านกิจกรรม
 นักศึกษา*. รายงานการวิจัย (ศึกษาศาสตร์) เชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โสภาวดี บุญยฤทธิกิจ. (2546). *ภาวะสุขภาพจิตและการปรับตัวของนิสิตชั้นปีที่ 1
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา).
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อรพันธ์ ประสิทธิรัตน์. (2533). *การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนิสิต
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ.
- อรพินทร์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณ์. (2532). *องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของ
 นักเรียนวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อดุลย์ วิริยะเวชกุล. (2538). *การอุดมศึกษาปริทัศน์ 1*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท
 พี.เอ.ลิฟวิ่ง จำกัด.
- . (2541). *ดัชนีบ่งชี้คุณภาพบัณฑิตศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ :
 บริษัท พี.เอ.ลิฟวิ่ง จำกัด
- อิศเรศ พิพัฒน์มงคลพร. (2542). *รูปแบบการพัฒนาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยของแก่น*.
 ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- อดิสร พงษ์ศรี. (2546). *การใช้ชีวิตภายในมหาวิทยาลัย ของนิสิตปริญญาตรี คณะ
 พลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา).
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อภิวัฒน์ วงศ์ข้าหลวง. (2530). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการปรับตัวและสุขภาพจิตของ
 นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา*.
 วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 ถ่ายเอกสาร.

- อาทิตย์ เสาธงใหญ่. (2545). งานกิจการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีปทุม ในทัศนะของ
ผู้บริหาร อาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรมนักศึกษา และกรรมการนักศึกษา. ปรินิพนธ์
กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อำพัน อ่องเอี่ยม. (2541). สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีปทุม ในทัศนะของผู้บริหาร
อาจารย์ และนักศึกษา. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อัมพา ชองทุมมินทร์. (2542). เจตคติต่อกิจกรรมนักศึกษาของนักศึกษาศาสนาบันราชภัฏ
อุดรธานี. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อำไพวรรณ พุ่มศรีสวัสดิ์. (2539). ปัญหาการเรียนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชน.
ปรินิพนธ์. กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อุทุมพร ทองอุไทย. (2522, มีนาคม-มิถุนายน). "ลักษณะของอาจารย์มหาวิทยาลัยใน
อุดมคติ", *ครุศาสตร์*. (2) : 71-72.
- Allen, Mary J. and Wendy M. (1990). *Personality, Social and Biological
Perspective on Personality Adjustment*. California : Wadsworth.
- Andrew, H.A. and Roy, S.C. (1991). *The Roy's Adaptation Model*. California :
Appleton and Lange.
- Arkoff, A. (1968). *Adjustment and Mental Health*. New York : McGraw-Hill.
- Assum, Al and Levy S.J. (1947). "A comparative Study of the Academic Ability
and Achievement of two Groups of College Students," *Journal of
Educational Psychology*. 38 : 307-309.
- Baker, R.W. and Stryk, B. (1984, January). "Measuring Adjustment to College,"
Journal of Counseling Psychology. 31 (2) : 179-189.
- Baskin, Samuel. (1965). *Higher Education*. New York : McGraw-Hill Book Company.
- Cogan, Morris L. (1975, January). "Studies of Teacher Behavior," *The Journal
of Experimental Education*. 26 (1) : 135-139.
- Coleman, James C. and Hammen. (1981). *Abnormal Psychology and Model Life*.
Bombay : D.B. Tarapur vale.
- Cronbach, Lee J. (1984). *Essential of Psychological Testing*. New York :
Harper and Row.

- Dahumus S, Bernardin HJ. (1992, May). "Student Adaptation to College Questionnaire," *Measure Evaluate Counsel*. 25 (3) : 139-43.
- Desena, Paul A. (1946, October). "The Role of consistency in Identifying Characteristics of three Levels of Achievement," *The Personal and Guidance Journal*. 53 : 145-149.
- Erikson, Erik H. (1968). *Identity and The Life Cycle*. New York : International University.
- Ferguson, George A. (1981). *Statistical Analysis in Psychology And Education*. New York : McGraw-Hill.
- Garison Karl, C. (1965). *Psychology of Adolescence*. 6th ed. Englewood Cliffs : Prentice-Hill.
- Grasha Anthony, F. and Daniel, S. Kirschenburn. (1980). *Psychology of Adjustment and Competence*. New York : Winthrop Publishers.
- Gorlow, Leon. (1968). *Reading in the Psychology of Adjustment*. New York : McGraw-Hill Book Company.
- Hurlook, Elizabeth B. (1974). *Adolescent Development*. 4th ed. New York : McGraw-Hill Book Company.
- Hurtado, Sylvia, Deborah Faye Carter, and Albert Speller. (1996, March-April). "Latino Student Transition to College: Assessing Difficulties and Factors in Successful College Adjustment," *Research in Higher Education*. 37 (2) : 135-157.
- Kaczmarc and others. (1990, July-September). "Assessment of College Adjustment in Three Freshmen Group," *Psychology Report*. 66 (6) : 1195-1202.
- Kaplan, Louis. (1959). *Mental Health and Human Relation in Education*. New York : Harper and Brothers.
- Lazarus S. Richard. (1969). *Pattern of Adjustment and Human Effectiveness*. New York : McGraw-Hill Book.
- Luo-Lu. (1990, May). "Adaptation to British Universities : Home Sickness and Mental Health of Chinese Students," *Counseling Psychology Quarter*. 3 (6) : 225-232.

- Maslow, A.H. (1970). *Motivation and Personality*. 2nd ed. New York : Harper and Row Publishers.
- Moskowitz,Merle and Orgel,Arthur R. (1969). *General Psychology*. Boston : Houghton Mifflin Company.
- Pansky, Jonathan Hugh. (1990, December). "Gender Role and Adjustment in Children of Divorce," *Dissertation Abstracts International*. 51 (6) : 3416-B.
- Rathus,Spencer A. (1995). *Adjustment and Growth :the Challenges of Life*. Fort Worth : Harcaurt Brace Jovanovich College.
- Roger, C (1969). *Freedom to learn*. Columbus. Ohio : Charles B Merrill.
- Tindall R.H. (1959). *Relationship among Measures of Adjustment Reading in the Psychology of Adjustment*. New York : McGraw – Hill.
- Worchel , Stephen and George R. Goethalo. (1985). *Adjustment Pathways to Personal Growth*. Englewood Cliffs : Prentice – Hall.
- Yamane,Taro. (1973). *Statistic : An Introductory Analysis*. 3rd ed. New York : Harper and Row Publisher Inc.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ 0519.12/๐๕๕๐

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๘ ตุลาคม 2547

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์เพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

นวัศกร อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย พระมหามนตรี สามารถไทย นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์เรื่อง “การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัจฉรา วัฒนาณรงค์ และ อาจารย์จ้าวรรณ สกุลฤ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในกรณีนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย โดยขอให้พระนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 50 รูป เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง ในระหว่างเดือนตุลาคม 2547

จึงเรียนมาเพื่อขอกความอนุเคราะห์จากพระคุณเจ้า ได้โปรดพิจารณาให้ พระมหามนตรี สามารถไทย ได้เก็บข้อมูลในการทำปริญญานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

นวัศกรด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทัศนีย์ จิระเลขากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

ที่ ศธ 0519.12/1๐๗.๖๕

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๕ พฤศจิกายน 2547

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

นั้สการ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย พระมหามนตรี สามารถไทย นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์เรื่อง “การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัจฉรา วัฒนางรงค์ และ อาจารย์จางวรรณ สกุลสุ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้พระนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 317 รูป ตอบแบบสอบถาม การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง ในระหว่าง เดือนพฤศจิกายน 2547

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากพระคุณเจ้า ได้โปรดพิจารณาให้ พระมหามนตรี สามารถไทย ได้เก็บข้อมูลในการทำปริญญานิพนธ์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

นั้สการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

หมายเหตุ : กองการประสานงานข้อมูลทะเบียน กรุงเทพมหานคร โทรสาร บัณฑิต 02-0813747

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจคุณภาพของแบบสอบถาม

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถาม

1. พระครูปลัดมารุต วรมงคลโธ
 ตำแหน่ง รองอธิการบดี ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่
 สังกัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. ดร.สุพร ตั้งสมวรพงษ์
 ตำแหน่ง อาจารย์
 สังกัด คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. ดร.อรรณพ โพธิสุข
 ตำแหน่ง อาจารย์
 สังกัด คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. ดร.ราชันย์ บุญธิมา
 ตำแหน่ง อาจารย์
 สังกัด สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง
 ตำแหน่ง อาจารย์
 สังกัด คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มศว โทร. 5731, 5618

ที่ ศธ 0519.12/6 ๖๔๔

วันที่ ๒๘ กันยายน 2547

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

เนื่องด้วย พระมหามนตรี สามารถไทย นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์เรื่อง “การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัจฉรา วัฒนางรงค์ และ อาจารย์จรัสวรรณ สกุลกู เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์สุพร ตั้งสมรพงษ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบให้ พระมหามนตรี สามารถไทย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญสิริ จิระเชชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มศว โทร. 5731, 5618

ที่ ศธ 0519.12/5975

วันที่ ๒6 กันยายน 2547

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา

 เนื่องด้วย พระมหามนตรี สามารถไทย นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์อังฉรา วัฒนาณรงค์ และ อาจารย์จรัสวรรณ สกุลกู เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์ราชนัย บุญธิมา เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง

 จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามให้ พระมหามนตรี สามารถไทย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มศว โทร. 5731, 5618

ที่ ศธ 0519.12/๘๔๖๕

วันที่ ๒๔ กันยายน 2547

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน อาจารย์อรรถพร โพธิสุข

เนื่องด้วย พระมหามนตรี สามารถไทย นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัจฉรา วัฒนาณรงค์ และ อาจารย์จรัสวรรณ สกุลฤดี เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการให้ พระมหามนตรี สามารถไทย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญศิริ จิระเชษฐกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ศธ 0519.12/8777

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๙ กันยายน 2547

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน อาจารย์โกนิจฐ์ ศรีทอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบประเมิน

เนื่องด้วย พระมหามนตรี สามารถไทย นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์เรื่อง “การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรถา วัฒนาณรงค์ และ อาจารย์จรรวรรณ สกุลกู เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามให้ พระมหามนตรี สามารถไทย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญศิริ จิระเชษฐกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ มือถือ 07-0813747

ที่ ศธ 0519.12/5778

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๘ กันยายน 2547

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย พระมหามนตรี สามารถไทย นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัจฉรา วัฒนาณรงค์ และ อาจารย์จรรุวรรณ สกุลคู เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ พระครูปลัดมาตุ วรรณกิจโส เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ พระครูปลัดมาตุ วรรณกิจโส เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามให้ พระมหามนตรี สามารถไทย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ มือถือ 07-0813747

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนกลาง ด้านการเรียน ด้านผู้สอน ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และด้านกิจกรรม
2. แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน คือ
ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลาง 4 ด้าน และในตอนท้ายของแบบสอบถามแต่ละด้านเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
3. ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากพระนิสิต กรุณาตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นหรือการปฏิบัติของท่าน และโปรดตอบทุกข้อ

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

พระมหามนตรี สามารตไทย

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างหน้าข้อความที่เป็นจริงเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของท่านเพียงข้อเดียว

1. สถานภาพของพระนิสิต

(....) สามเณร

(....) พระภิกษุ

2. อายุ

(....) น้อยกว่า 20 ปี

(....) 20 ปีขึ้นไป

3. จำนวนปีที่ดำรงสมณเพศ

(....) น้อยกว่า 5 ปี

(....) 5 – 10 ปี

(....) มากกว่า 10 ปีขึ้นไป

4. คณะวิชา

(....) พุทธศาสตร์

(....) ครุศาสตร์

(....) มนุษยศาสตร์

(....) สังคมศาสตร์

5. ชั้นปีที่กำลังศึกษา

(....) ชั้นปีที่ 1

(....) ชั้นปีที่ 2

(....) ชั้นปีที่ 3

(....) ชั้นปีที่ 4

6. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (คะแนนเฉลี่ยสะสม : GPA)

(....) 3.25 ขึ้นไป

(....) 2.25 - 3.24

(....) ต่ำกว่า 2.25 ลงมา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการปรับตัวของพระนิสิต

คำชี้แจง ให้พระนิสิตอ่านข้อความแล้วโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นหรือการปฏิบัติเพียงหนึ่งช่อง และกรุณาตอบทุกข้อ

5	หมายถึง	ทำเห็นด้วยหรือปฏิบัติมากที่สุด
4	หมายถึง	ทำเห็นด้วยหรือปฏิบัติมาก
3	หมายถึง	ทำเห็นด้วยหรือปฏิบัติปานกลาง
2	หมายถึง	ทำเห็นด้วยหรือปฏิบัติน้อย
1	หมายถึง	ทำเห็นด้วยหรือปฏิบัติน้อยที่สุด

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็นระดับปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
	ด้านการเรียน					
1.	ท่านตั้งใจฟังอาจารย์บรรยาย					
2.	เมื่อไม่เข้าใจท่านจะซักถามข้อสงสัยจากอาจารย์					
3.	ท่านทำงานเสร็จทันตามเวลาที่กำหนด					
4.	ท่านแบ่งเวลาในการเรียนได้ดี					
5.	ท่านจดบันทึกสิ่งที่อาจารย์บรรยาย					
6.	ท่านสามารถอ่านหนังสือประกอบการเรียนที่เป็นภาษาอังกฤษได้					
7.	ท่านมีเวลาอ่านหนังสือและทำรายงานอย่างเพียงพอ					
8.	ท่านวางแผนทำงานด้านการเรียนต่าง ๆ ล่วงหน้า					
9.	ท่านพอใจในระบบการเรียนการสอนที่เป็นอยู่ในขณะนี้					
10.	ท่านมีสมาธิในการเรียน					
11.	ท่านสามารถเข้าใจงานที่อาจารย์มอบหมายให้ทำ					

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็นระดับปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
12.	ท่านกำหนดเป้าหมายในการเรียนและสามารถปฏิบัติได้ตามเป้าหมายนั้น					
13.	ท่านมีความเข้าใจในแต่ละรายวิชาที่เรียน					
14.	ท่านจับประเด็นหรือเนื้อหาสาระในการอ่านหนังสือได้รวดเร็ว					
15.	ท่านแบ่งเวลาเพื่อทบทวนและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม					
16.	ท่านมักแสดงความคิดเห็นในขณะที่เรียน					
17.	ท่านคิดว่าการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินชีวิต					

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็นระดับปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
	<u>ด้านผู้สอน</u>					
18.	ท่านสนใจการสอนของอาจารย์					
19.	ท่านมีความคุ้นเคยกับอาจารย์					
20.	ท่านได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากอาจารย์					
21.	ท่านแสดงความเคารพหรือทักทายอาจารย์ทุกครั้ง ที่พบ					
22.	ท่านขอคำปรึกษาจากอาจารย์เมื่อมีปัญหาเรื่อง การเรียนและเรื่องส่วนตัว					
23.	ท่านเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนจากการ สอนของอาจารย์					
24.	ท่านได้รับคำแนะนำในเรื่องทั่วไปจากอาจารย์ แต่ละคน					
25.	ท่านยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบของ อาจารย์					
26.	เทคนิคการสอนของอาจารย์กระตุ้นให้ท่านแสวง หาความรู้ด้วยตนเอง					
27.	ท่านพยายามปฏิบัติตามในสิ่งที่อาจารย์สอน					
28.	อาจารย์มีความเสมอภาคกับพระนิสิตทุกรูป					
29.	ท่านไม่โกรธเมื่อถูกอาจารย์ตำหนิ					
30.	ท่านปรับปรุงแก้ไขเรื่องต่าง ๆ ตามคำแนะนำของ อาจารย์ผู้สอน					
31.	ท่านมีความมั่นใจในความรู้ความสามารถของ อาจารย์ผู้สอน					

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น/ระดับปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
32.	ท่านไม่พูดคุยกับเพื่อนในขณะที่อาจารย์กำลังบรรยาย					
33.	อาจารย์ช่วยแนะนำเอกสาร ตำราและแหล่งความรู้ให้เสมอ					
34.	อาจารย์มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี					
35.	ตำราที่อาจารย์ใช้ประกอบการสอนมีความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอน					
36.	อาจารย์เข้าสอนอย่างสม่ำเสมอและตรงเวลา					
37.	อาจารย์ให้ความสำคัญต่อท่านในฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มหนึ่งในห้องเรียน					

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น/ระดับปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
	<u>ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน</u>					
38.	ท่านมีเพื่อนสนิทที่มหาวิทยาลัย					
39.	ท่านเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ					
40.	เพื่อนให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของท่าน					
41.	ท่านสามารถพูดคุยกับเพื่อนได้ เมื่อมีเรื่องไม่สบายใจ					
42.	ท่านมีความมั่นใจในการเป็นผู้นำและเป็นผู้ตาม					
43.	ท่านมีส่วนร่วมในการทำงานหรืออภิปรายในชั้นเรียน					
44.	เมื่อมีเวลาท่านจะปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ กับเพื่อน					
45.	ท่านยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อต้องทำงานร่วมกัน					
46.	ท่านเคารพในสิทธิของผู้อื่นเสมอ					
47.	ท่านมีความสุขที่ได้อยู่กับเพื่อนที่มหาวิทยาลัย					
48.	ท่านชอบทำงานกลุ่มมากกว่าทำงานรูปเดี่ยว					
49.	ท่านรู้สึกเกรงใจในการขอความช่วยเหลือจากเพื่อน					
50.	เพื่อน ๆ ในห้องเข้ากันได้ดีและมีความสามัคคีกัน					
51.	ถึงแม้บางครั้งท่านต้องทำงานมากกว่าเพื่อนรูปอื่น ท่านก็เต็มใจทำโดยไม่คิดว่าเป็นการเสียเปรียบ					

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น/ระดับปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
52.	ท่านและเพื่อน ๆ มักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน					
53.	ท่านและเพื่อน ๆ พยายามหากิจกรรมทำร่วมกันเสมอ					
54.	ท่านคอยให้กำลังใจเพื่อน ๆ อยู่เสมอ					
55.	ท่านรวมกลุ่มกับเพื่อนทำงานตามที่อาจารย์มอบหมาย					
56.	ท่านสามารถสร้างความคุ้นเคยกับเพื่อนต่างคณะได้รวดเร็ว					

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น/ระดับปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
	<u>ด้านกิจกรรม</u>					
57.	ท่านทราบจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย					
58.	ท่านเข้าใจประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรม					
59.	ท่านได้รับความประทับใจจากกิจกรรมที่จัดขึ้นในแต่ละครั้ง					
60.	ท่านให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย					
61.	ท่านให้ข้อเสนอแนะหรือติชมในการเข้าร่วมกิจกรรม					
62.	ท่านได้รับความรู้เพิ่มเติมจากการจัดกิจกรรมด้านวิชาการ					
63.	ท่านมักช่วยเหลือหรือสนับสนุนกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ของมหาวิทยาลัย					
64.	ท่านได้รับประสบการณ์ในการทำงานจากการเข้าร่วมกิจกรรม					
65.	ท่านรู้สึกตื่นเต้นที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม					
66.	ท่านเข้าร่วมกิจกรรมในฐานะเป็นสมาชิกของชมรม					
67.	ท่านสามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจของตัวเอง					
68.	การเข้าร่วมกิจกรรมทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระนิสิตด้วยกัน					
69.	ท่านได้มีโอกาสแสดงความรู้ความสามารถจากการเข้าร่วมกิจกรรม					

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น/ระดับปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
70.	ท่านมีส่วนร่วมในโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อนของมหาวิทยาลัย					
71.	การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์					
72.	ท่านกล้าแสดงออกเมื่อเข้าร่วมกิจกรรม					
73.	ท่านมีความประทับใจหรือซาบซึ้งจากการเข้าร่วมกิจกรรมการไหว้ครู					

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับและค่าอำนาจจำแนกรายข้อ

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .9533
ค่าอำนาจจำแนกแบบสอบถามเป็นรายข้อ

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (ค่า t)	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (ค่า t)
	ด้านการเรียน		ด้านผู้สอน
1.	2.355	21.	3.674
2.	3.629	22.	3.538
3.	.220	23.	2.694
4.	4.824	24.	3.015
5.	1.117	25.	3.094
6.	2.692	26.	2.655
7.	1.827	27.	4.782
8.	1.485	28.	3.518
9.	2.431	29.	2.997
10.	2.920	30.	3.629
11.	2.312	31.	4.782
12.	4.824	32.	2.605
13.	3.273	33.	5.000
14.	4.715	34.	4.874
15.	3.735	35.	2.578
16.	5.112	36.	3.771
17.	2.216	37.	6.006
18.	2.521	38.	4.629
19.	1.980	39.	2.048
20.	1.941	40.	4.874

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก
	ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน		ด้านกิจกรรม
41.	3.667	61.	4.334
42.	3.827	62.	5.237
43.	2.540	63.	5.112
44.	3.862	64.	4.438
45.	3.479	65.	5.108
46.	5.383	66.	5.775
47.	3.908	67.	5.516
48.	5.303	68.	5.949
49.	3.539	69.	2.949
50.	5.095	70.	3.939
51.	2.672	71.	4.459
52.	3.834	72.	8.944
53.	7.348	73.	5.270
54.	5.303	74.	2.079
55.	4.294	75.	1.409
56.	.594	76.	1.540
57.	5.112	77.	3.111
58.	2.535	78.	2.596
59.	3.565	79.	2.928
60.	5.377		

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	พระมหามนตรี สามารตไทย
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 19 มิถุนายน 2516
สถานที่เกิด	อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	344/4 วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร 10100
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2534	นักธรรมชั้นเอก
พ.ศ. 2537	เปรียญธรรม 6 ประโยค
พ.ศ. 2542	พุทธศาสตรบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2543	ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2548	การศึกษามหาบัณฑิต (การอุดมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ